

Locorum communium collectanea

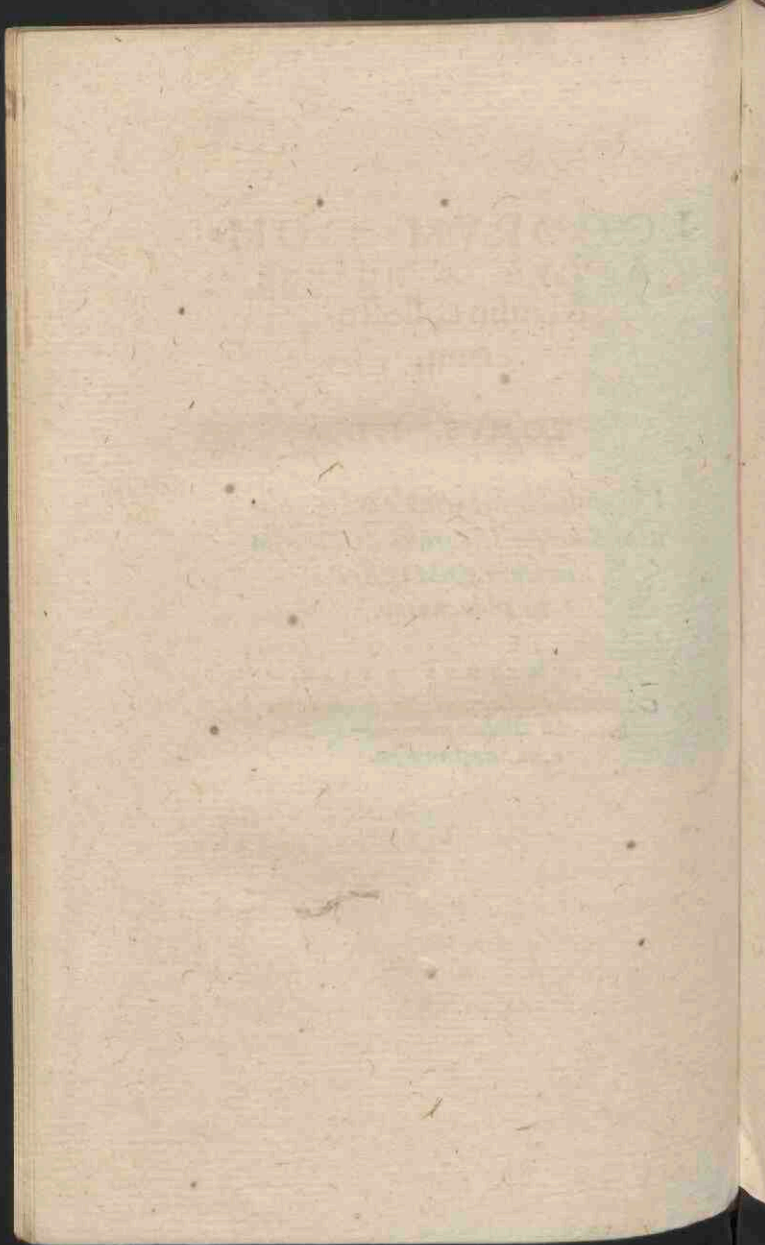
<https://hdl.handle.net/1874/404928>

LOCORVM COM=
MVNIIVM A' IOANNE
Manlio collecto-
rum,

TOMVS III.

*Vbi multiplicia exempla iuxta ordi-
nem duorum Locorum, de Ecclesia
nimirum, & Magistra-
tu, adducuntur.*

ADIVNXIMVS ETIAM,
*Calendarium historicum utilem & iucundum
lectu, cum Tabula cognationis & agna-
tionis Salvatoris nostri.*

ILLVSTRISSIMIS ET PIEN
tissimis Principibus ac Dominis, D. ALBERTO
seniori Duci Prusie, &c. IOACHIMO Electori
& Archicamerario Romani imperij: GEORGIO
FRIDERICO, &c. reuerendissimisque Principibus
ac Dominis, D. VVILHELMO Episcopo Rigen-
si, &c. atque SIGISMUNDO Archiepiscopo Mag-
deburgensi, &c. ceterisque præstantissimis princi-
pibus ex eadem familia originem ducentibus, Mar-
chionibus Brandenburgensibus, Ducibus Pomera-
nia, Rugie, Silesie, Burggrauijs Norimber-
gensibus, &c. Dominis suis
clementissimis

S. D.

Pietate & consolatione
plenissima est sententia,
quæ legitur apud Paulum
his uerbis: Perdam sapien-
tiam sapientium, & pruden-
tiam prudentium reprobabo. ubi sapiens?
ubi scriba? ubi inquisitor huius seculi?
Nam quia in Dei sapientia non cogno-
uit mundus per sapientiam Deum: pla-
cuit Deo, per stulticiam prædicationis
saluos facere credentes. 1. Cor. 1.

Proponit enim Apostolus ob oculos
iudicium omnium hominum, sinceram
Euan-

EPISTOLA

Euangelij doctrinam non rectè intelligentium, siue sint in Ecclesia, siue extraneam. Præsertim uerò sapientiam huius mundi ab Euangelij doctrina seiungit: deinde sapiētiam, quæ mundo stulticia est, declarat. Est autem humana sapiētia parua quædam particula legis moralis, quod attinet ad externorum membrorum gubernationem, seu quod alibi Philosophi uocant externam disciplinam: interea nihilominus in mente hæret dubitationes, in uoluntate & corde fremitus & furores contra Deum dominantur. Quàm porrò egregios hæc fructus profert, potest nobis exemplo quasi ob oculos ponere Phariseus ille tumidus, qui commendans suam probitatem, uirtutē & sapientiam, particulatim recensēbat, se de omnibus bonis decimas dare, ieiunare bis in septimana, &c. Huic similes passim Christus in Euangelio taxat. Quamobrem quantumuis pro sapientibus tales habentur & coluntur: tamen omnes naturali sua luce non intelligunt sapientiā Dei: de qua non aliter loquuntur & iudicāt, quàm eam sibi uideri stultissimam concionem. Si igitur doctrina ecclesiæ

DEDICATORIA.

ecclesię uidetur ipsis stulticia, multo magis ij qui homines iuxta ipsorū opinionem, hac infana prædicatione docent, fatui ab his existimantur ac nominantur. Vnde istę phantasię oriuntur huius seculi prudentum, qui tantum eam ob causam alendos esse ministros Ecclesię somniant, ut populus in disciplina retineatur: ne ue omni religione dissolutus, flagitijs atrocibus rempublicā perturbet. sic & doctores & discipuli studij Theologici coram huius seculi prudentibus iudicantur. Inde audiuntur uulgo aduersus ministros Euāgelij, studiososq; theologię contumeliosę exprobrationes & conuicia Pfaff pfaff, Quę impietas non solum id incommodū secum adducit, ut contemnatur ministerium, in quo, & per quod Deus semper ab initio usq; ad finem mundi Ecclesiam colligit: sed etiā multi iuuenes ab hoc munere absterrentur. Cū tamen illud summū officiū sit, sine quo cetera nec esse nec consistere queunt. Id quod sapientes gubernatores omnibus temporib. intellexerunt. David desiderat Psal. 83, in atrijs Domini potius uersari, quàm in tabernaculis

EPISTOLA

Impiorū. Ezechias etiam 4. Regum 19.
 20. & Esaiaē 28. moriturus petit, propter
 conseruationem puræ doctrinæ, uitam
 suam prorogari. Simile quiddam ex re-
 latiōe fide digni hominis accepi de prin-
 cipe Georgio, Marchione Brandenbur-
 gensi. Is princeps pientissimus paulò
 ante agonem mortis, ex intimis sui pe-
 ctoris gemitibus petiuit, ut omnipotēs
 Deus doctrinam cœlestem hoc nostro
 tempore restitutam, apud posteros con-
 seruare uellet, quò etiam fierēt hæredes
 uitæ æternæ. Quantus ergo, optimus
 princeps, fuerit fautor uerbi diuini, uel
 ea uox ostendit, quò etiã in agone mor-
 tis tantum in religionis propagatione
 animum manifestè declarauit. Addatur
 huic & aliud. Cum cõcionator pientissi-
 mum hunc principem ex uerbo diuino
 in extremo uite discrimine cõsolaretur,
 & ab alio quodã pio uiro crux & trium-
 phus Christi monstraretur, in hæc uerba
 prorupit: Domine IESV Christe, ego fir-
 miter credo, quòd pro peccatis meis &
 totius generis humani ipse sis passus,
 mortuus & resuscitatus: & iam sedeas
 ad dextram æterni Patris, ut meum &
 omnium

DEDICATORIA.

omnium peccatorum corpora resuscites,
 & tuo conglorificato reddas conformia.
 His dictis, Saluatori nostro suam animam
 commendauit: & paulo post pie & tran-
 quille in Domino obdormiuit. Sicut er-
 go hic piissimus princeps hanc sapien-
 tiam diuinam, non iuxta sapientum hu-
 ius seculi iudicia contempsit: sed & in to-
 ta uita, & in agone mortis summum gau-
 dium ipsi fuit, doctrinam Euangelij au-
 dire & promouere: sic has optimi Princi-
 pis uirtutes filius eius illustrissim⁹ Prin-
 ceps Georgius Fridericus Marchio Brá-
 denburgensis, &c. diligenter imitatur, in
 eo quod non solum Euangelium suis sub-
 ditis introductum à patre, per fideles Ec-
 clesie doctores doceri permittit: uerum
 etiam huic beneficio alia plura benefi-
 cia hastenus addere non dubitauit. Quia
 ad priora stipendia à patre suo piensissi-
 mo Principe pauperibus scholasticis or-
 dinata, noua quaedam adiecit: scholamq;
 in quodam cœnobio institui curat utili-
 ter, in quam ex singulis suis prefecturis,
 certis temporibus quosdam suorum sub-
 ditorum filios introducere, & bonis lite-
 ris atq; sumptibus necessariis procurare

*
EPISTOLA

in animo habet. Quòd uerò illustris-
simi illius familię Principes ante hęc no-
stra tempora fuerint seduli cultores uer-
bi diuini, ipsiusq; ministrorũ, toti eccle-
się Christi non est obscurum. Nam ante
nostram ætatem singulis annis, quo ma-
ior beneuolētia & mutua copulatio ani-
morum inter principes & pastorem Ec-
clesię illius loci, qui eo tempore erat ca-
put ipsorum gubernationis, iniretur, cer-
to die pastore accedere, & cū ipso pran-
dere nō sunt dedignati: idq; hęc ob cau-
sam, ut de Ecclesię statu doctrinęq; con-
trouersijs cum ipso familiariter confer-
rent. Sæpius quoq; eadem de causa ad
se uocarunt pastores, aliosq; doctos ui-
ros, & de mutatione ac emendatione ce-
rimoniarum atq; doctrinę cum ipsis cō-
tulerunt. Quare illud seculum non mihi
dissimile uidetur ei, quo Christus & Iai-
rus, aut Centurio in oppido Capernaũ,
inuicem amicè & familiariter conuenie-
bant. Cæterum quantis beneficijs etiam
hodie uiuētes pientissimi Principes, Al-
bertus Dux Prusię, Vuilhelmus Episco-
pus Rigēsis, &c. Ioachimus Elector, &c.
Sigismundus Archiepiscopus Magde-
burgensis,

DEDICATORIA.

burgenſis, &c. cæteriꝫ; eiſdem ſtirpis
 Brandenburgicæ Marchiones foueant
 eccleſias, nemo eſt qui ignoret. Nam in
 aduocandis ad ſe doctis uiris, nulli pe-
 cuniæ aut ſumptibus parcunt: ad hæc, ec-
 cleſiarum miniſtris, & pauperibus ſcho-
 laſticis, liberalibus ſumptibus proſpice-
 re ſedulò ſtudent: ac incumbūt in id di-
 ligenter, ut ſinceram Euangelij doctrinã
 ad poſteros transmittat. Itaq; iuſtè hanc
 pietatis & beneuolentiæ erga eccleſiam
 & ſuos ſubditos, illuſtriſſimis principi-
 bus Marchionibus dominis meis cle-
 mentiſſimis laudè tribuo: ac ſalua pie-
 tate poſſum affirmare, ex illorum nume-
 ro ipſos uerè eſſe, qui ſapiètiã Dei per
 ſuam ſapientiam intelligunt, eamꝫ; in
 ſuos ſubditos transfundere nituntur,
 quò cum ipſis ſiant hæredes æternorum
 & cœleſtium bonorum, ac perpetua Dei
 cõſuetudine fruantur. Quare, illuſtriſſi-
 mi Principes, cùm propter iam recitatas
 ueſtri generis uirtutes, & propter grati-
 tudinem, qua mei pro aui, aui, parentes,
 fratres & ego, propter multiplicia bene-
 ficia ſumus V.C. obligati, hanc ſequen-
 tem tertiã mei laboris partem, in ſignũ
« 5   aliquod

EPISTOLA.

aliquod gratæ erga V. C. mentis meæ,
V. C. dedico, & uestro nomine in lucem
prodire cupio: oroq; ut me meosq; om-
nes V. C. commendatos habeant. Æter-
nus Pater Domini nostri IESV Christi,
unà cum Filio & Spiritu suo sancto, totâ
familiam Marchionum Brandeburgen-
sium diu incolumem ac saluam conser-
uet: & uos etiâ illustrissimos Principes
sic gubernet, ut uestra gubernatio ad glo-
riam nominis sui celebrandam, ac subdi-
torum salutem dirigatur: Amen. Bene
& feliciter V. C. ualeant. Datæ Basi-
leæ, 12. Calend. Decembr.

anno 1562.

V. C.

de ditiſſimus
alumnus,

Ioannes Manlius.

SAMVELIS HOLZACHII IN
tertium Locorum communium Io. Man-
lij Tomum, Carmen.

Sincera quæ uerba fide plebs audit 183 v,
Haud unquam nitida fruge carente fide,
Continet, haud ullum doctorum munera uincens
Munus: at hi debent non nisi certa loqui.
Ah pereant, miseros qui per mala dogmata fallūt:
Dogmata, que is iactant certius esse nihil.
Decipit incautos iustæ simulatio uitæ,
Velleribusq; ouium membra lupina tegit.
O' qui regali populos dititione tenetis,
Cordi sit uobis concio sacra Dei:
Illam protegat atq; exornet uestra potestas:
Nulla magis uirtus regia sceptrâ decet.
Sic Deus à uobis, quo debet honore, coletur:
Diuitis est regum turba ministra Dei.
Nam Deus instituit, Deus idem regna tuctur,
Atq; idem mutat regna superba Deus.
O' hominum diuūmq; pater, rex maxime regum,
Principibus dona pectora iusta uiris:
Acquis immenso dominantur legibus orbi,
Sit nihil his uera religione prius.

E R R A.

ERRATA INTER EXCV.
dendum commissa, sic emen-
dabis.

In Elegia Cherleri vers. 29. pro Quot. legend. Qui. Eo-
demq; modo in carmine Holzachij. in primū Tomum β 4.
vers. 6. Quos cemet.

T O M O I.

Pag. 3. vers. 9 utcumq; fol. 10. vers. 2. 3 dator 17. 14 cicla
19. 8 aliquanto 25. 9 & 10 diffluxerint. ibid. 11 admiratio-
ne 36. vers. ult. uiri 40. 11 inueheretur, ibid. 21 leg. ad se
sumpta, 42. 15 dele. suo 43. 20 inquinatissimæ 47.
vers. antep. cadauera 50. 7 cōiunge. insolitis ibid. 13 ca-
uernis ibid. 24 Ratisbonensem 51. 19 cōiunge. equitū 55.
24 infantis 57. 18 nocte 65. 4 loca 68. 4 dele alterū pas-
sus 69. 8 diuersis 74. 20 homines 76. 1 dele aut 78. 3 mū-
do 87. vers. antep. unumquemq; 88. 2 inter 91. 22 post con-
tinentur. insere punctum. deinde transpone duo sequentia
uerba. hoc modo: precipua uerò 92. 21 & 22 idololatrica.
93. 21 strenuū 96. 21 Maria 100. 12 & 13 dilaceratus 102.
18 pro ipse. pone Eccius. ib. 23 dele. & ibid. 25 authorita-
tis 103. 19 carne 117. vers. penult. ut pro & 125. 20 huma-
narum 126. 18 Res 128. 5 & 6 prestantissimi 129. 23 fa-
mes 131. 9 & 10 scripsit 133. 14 fuit 137. 24 Iustus es 152.
6 & 7 Lutetie 158. 7 conuinci. ibid. 15 dele post esse. nir-
gulam ibid. 16. de me esse 161. 20 Admonet 164. 23 sub-
intellig. consolationes 173. 5 & 6 promoueri.

T O M O II.

Pag. 4. vers. 4 asini. ibid. 16 inimicus 16. 3 sunt 19. 14
Domine 20. 4 Quidam 29. 21 triginta 30. 19 & 20 spo-
liaturus ibid. 25 monasterij 34. 7 blasphemiam. ibid. 23
& 24 testudinem 41. 9 dele alterum (in) 44. 23 compen-
diariam 45. 5 preciosa 48. 3 inaequaliter 51. 9 in ibid. 13
oppido 65. 10 celebrantur ib. 12 subditos, 72. 3 abhorreūt
76. 3 exanimarentur 81. 2 gallinas ib. 8 gallinas & ibid.
vers. pen. triginta 85. 3 amicitia ibid. 15 tales 86. 16 præ-
clarum

clarum 87.22 tenebrio 93.4 Babilides ibid.18 inebriati.
 ib.25 & 26 reliquos 95.1 uteretur ib.11 scholasticis ib.19
 tranquillitatem 100.9 prudentia 101.5 & 6 adhortare-
 mur 103.13 mouebat 104.12 quā 111.5 & 6 uisuros 114.
 4 committeret 118.6 presente 120.15 stratagemate 128.8
 Neapolitanus 129.8 legionem 131.6 & 7 diriperetur 135.
 7 tranquillitati 136.8 sexcenti. ib.21 & 22 serpebat. ib.
 23 ingurgitantes 137.22 uestrum 142.16 occultare 143.16
 & 17 sumatur 147.14 & 15 honestissimus 148.3 atrociter.
 ib.18 dele (mon-) ib.20 uicinia 151.12 studiosus ib. Fran-
 cofordianus 152.11 quodam 152.21 terrorem 156.18 cereui
 liam ib.24 supplicium 157.21 urgeretur, inserenda copula
 & 160.2 aluerat. 163.10 missimus 164.22 Tandē 169.24
 & 25 Albim 171.15 uitulinorum 176.23 dele (de) 179.
 5 quomodo 181. uers. ult. moriens 183.6 uirginem 184.17
 12 uicinia 195.12 occultare 198.16 homicida 216.25 anti-
 quissima 233. uers. ult. uocant 238.4 quiddam 240.24
 conscriuit 269.24 uicis 273.9 & 10 Euangeliū 274.4 &
 1 nollet, 283.6 Monumenta ib.20 de 287. uers. pen. Met-
 curius 295. uers. ult. seruet 299.11 tali 301.10 nicht ibid.
 18 nicht 305.13 quiddam 307.16 falsē 320.1 esset.

T O M O I I I .

Pag. 5. uers. 2 proponamus 8.23 Schmalcaldico 10.25
 Propheticiis 30.4 conuersurum 31.20 reliquia 32.10 mul-
 tarum 35.15 illos 37.6 aliam 42.10 magnificos. ibid.10
 & 11 extructos 53.13 possint, die 56.6 Latinae 62.20 &
 ipsos inter se committere, ut 73.17 ponatur titulus anse
 uers. Credo multas, &c. Doctorum in Ecclesia series. 75.18
 deciderunt, humi uagantur, 80.7 citharam 92.5 iisdem
 & mox ib. iisdē 95.2 torserūt 107.14 sui 124.8 Hebrae
 135.12 supple. familiariter est notus 150.3 Antonino 159.
 15 dissimile 177.3 quodcunq; 225.19 Macedonicis 242.9
 capta. ibid. penult. fame 246.8 assuesecit ibid.11 doctri-
 nam 251.3 petulantissimi 265.15 pro nec, legend.
 aut 266.7 delenda copula & 269.2
 delend. ei.

RERVM ET VERBORVM
memorabilium Tertie huius partis

INDEX.

ab Abrahæ peregrinatio ne ad exitum ex Aegy pto, aoni 159	Alcidamantis definitio philosophiæ 79
Academiæ quomodo e- xortæ 69	Alexáder Magnus quâ- do regnare cœperit 224. 225 quamdiu re- gnarit. ibid. quando mortuus. ibid. uolu- ptatib. fractus. ibid.
academię Heydelbergē- sis insigne 112. 113	Alexandri Magni dies natalis 224 origo 225 natura asperior 99 in Põt. Hierosolymita- nũ reuerentia 242 in studia liberalitas 117
Academias debere esse aristocratias 69	Alexandri Imp. dictum 185 factum 116
Achab 237	Alexandri Phęrei inte- ritus 188
Adam & Eua quo die dicantur creati 208	ab Alexandro ad Chri- stũ anni quot 225. 227
de Acaco fabulę quid significent 104	Alfonsi in committēdis decretis consuetudo 174
Aenę Syluij de mona- chis uersus 43	Ambrosius 238. 246
Aesopi dictum 168	amoris magistratus erga subditos, & econtra exempla 156.
in Africa Ecclesię 3. mul- tum in ijs superstitio- num & confusionum. ibid. 4	Alboinus Scotus 258
agricola & tyrannus, op- posita 214	
alæ humanæ mentis 75	
Alberti senioris Boruf- fię principis pietas, 106. 107	
	157
	amori

INDEX.

- amori non esse operam collocarit 276
 dandam, feliciter in Antiochi tyrannis 278
 studijs progressuro antiquitatis modestia &
 98 grauitas 232
 amores cui mortis causa Antonio quæ causa in so-
 230. 231 litudines commigran-
 Anabaptismi autor pri- di fuerit 38
 mus quis 16 de Antonio historia 32.
 Anabaptista, seditiosi & 33
 & blasphemii 19. 20 Apelles 119. 120
 Andreas de Doria 275 apes, exemplum studio-
 Andreas ubi docuerit rum 85
 274. ubi martyrio af- Apollinaris quis 213
 fectus. ibid. Apostolorum 'ne & Pau-
 angeli quando homini- li, an Episcoporum
 bus præsto sint 8 scriptis magis creden-
 Anglos esse Saxones dum 32 præcipuorum
 110 martyria 261. 262 quis
 ex Anglia quantum huc primus interfectus
 usq; acceperit Ponti- 251
 fex 28 Apostolos scholas habu-
 animæ duplices Platoni isse 67
 75 aquila cur fulminis mi-
 animositas in colonijs nistra 155 Imperatoris
 Romanis 151 imago. ibid. imperij
 animum uarietate qua- Babylonici insigne
 dâ subinde recreari 72 158 Romani, quando
 animi quomodo in æra esse cœperint. ibid.
 subuehantur 75 inter Aquilam & cy-
 Antiochia urbs 261 un- gnum inimicitia 158
 de dicta. ibid. Arbelarum mentio, in
 Antiochus quando i- Osea 244
 dolum in templum ad Arbelas pugna 244
 Arcadij

I N D E X.

- Arcadij in subscribendo leuitas 171
- Arcopagus 256. unde dictus. ibidem.
- Arcopagitæ qui 256 uocabulum quomodo prouerbialiter usurpatum. ibid.
- Argëtorati quis primus Euangelium docuerit 68
- de Argyropylo & Calpnione 79.80
- Aristeus princeps 124
- Aristophanis in quæstiones antonomasia 168
- ex Aristophane, miraculosum factum 258
- Aristotelis dictum diligentia 117 libri quomodo ad nos peruenerint 117
- Arithmeticæ in omni uita usus 57
- Arithmeticen cum primis literis Romanos liberis suis tradidisse 74. cur mox post Græmaticen tradiderint ueteres Græci 76
- Arithmetica cognita, accessus ad Dialecticem facilis. ibid.
- Armeniam hodie in Oriente pulchras habere Ecclesias 3
- in Armenia ecclesiæ 212
- Armenios Græca lingua in sacris uti 3
- Arrius ab Alexandrina ecclesia ad honores euectus 2. ubi mortuus 223
- Arrianis quis resisterit 269.270
- artem naufragio non adimi 121
- artium effectus 97
- sine Artibus nõ esse certum doctrinæ corpus 46
- Aselli, pluuiosi 225. quomodo inter astra relati. ibid.
- Astronomiam quomodo Phauorinus extenuarit 78
- Astyagis tyrannis & interitus 196
- Athenis curia dracone insignita 181 legum uigor, quando 179
- Atheniensium beneficentia 155
- Augustinus in Græcam linguam à Planude tran-

INDEX.

trās latus 249. ubi na-	de S. Bernhardo histo-
tus 245. ubi studuerit.	ria 44
ibid. 246	Bethania 253
Augustini successores	Bibliorum per septua-
249. uita 245. 246 &	ginta interpretes, uer-
inde. certamina 247.	sio 118
248. obitus 249	Blasij & Baslij nomen
Augusti in seruo defen-	idem 203
dendo factū 172 Ele-	Boetius à quo interfe-
ctoris Saxonie in stu-	ctus 195
dia munificentia 132	Bœotica gens, crassa &
in Aulis maximus labor,	stolida 261
cuius 166	Bonifacij VIII pontificis
in Autoribus quid ob-	elogium 38
seruandum 72	Bonifacij Amerbachij
B	elogium 127
Basilii auditor Grego-	obitus 217
rij Neocæsariensis 8.	Budæ in Vngaria barba-
quis 204. præstantis-	ries 178
simum ecclesie Orien-	Bura 275
talis lumen. ibid. quos	Burs nomen quid 263
errores refutatit 206	Byzantium 221
rectissimè Græcè lo-	C
cutus 204	<i>canosylas</i> exitus 74
Basilij & Blasij nomen	Cæcius mons quis 268
idem 203	Cæsares Romani quan-
D. Bechij epitaphium	tum bonis medicis
282	annuatim pendere so-
bella legitima & latro-	liti 83. quantum
cinia quid differât 143	Rhetoribus & Poetis.
beneficentia extrema 61	ibid.
Bernæ in studia munifi-	Caligula Germanici fi-
centia 371	lius degener 194
	B
	Cancel-

I N D E X.

Cancellaria, cor princi-	166	miæ Pragensis funda-	112
pis		tor	
candoris extrema	60	Carolus V. cuius dele-	
laus	150.151	ctatus lectione	101
Canonicorum collegia		mathematicæ doctri-	
qualia initio	68	næ studiosus	105
in Canonicorum colle-		Caroli V. electio con-	
gia eligendorum quæ		cors	169
olim consuetudo	29	elo-	
Capnio ubi uixerit	124	gium	151
Capnionis dictum	163	100.101	eruditio
de Iuris studioso	91	182	factum
pronunciatio suavis		in consultan-	
80.98		do ratio	176
de Capnione & Argyro		Ecclesiam uoluntas	
pylo	79.80	122	in subscriben-
Capuæ seruitus prædi-		do cura	171
cta	162	libe-	
Carolus Magnus an bel-		ralitas erga doctos	
lum contra Saxones		101.102	modesta
gerendi causam habu-		de suis laudibus respõ-	
erit	109	sio	152
in colle-		uirtutes	185
gio monastico educa-		de Carolo VI. magnâ	
tus	100.	spes	154
quem		Casimirus	265
morẽ in sua aula ob-		de Casimiro Polonico, &	
seruarit.	ibid.	Matthia Vngarico re-	
quando mortuus	203	ge, historia	171
Caroli Magni pictura		172	
Francfordiæ	109	causa iusta	241
Caroli Marchionis Ba-		ad Cheroneã pugna	227
densis, in Ecclesiam		chordarum ex neruis lu-	
beneficentia	133	pinis perpetua cum	
Carolus Quartus acade-		ouium chordis dif-	
		sonantia	16
		Chri-	

I N D E X.

Christus quo die huma- nam naturam assump- serit 208	factus ibid.	de Cœlibatu, Dionysij Corinthij sententia 258.259
lit uictima.	ibid.	in Cœlo equites qui 212
quo die in cœlum ar- scenderit 220		à Cœna ne attingendos quidem libros 88
Christi consternationis in passione causa 240.241		collationis studij magna in discendo uis 81
ante Christum natum quot annis templum Hierosolymitanũ re- stitutum 160		Colonię Agrippinę quis primus Euangelium docuerit 68
Christiani, regis Danię, in Ecclesiam liberali- tas 133		in Colonia Romanis a- nimofitas 152
de Christiano, rege Da- nię, historia 40.41		Comitum de Stolberg, in studia beneficentia 134.135
Christianorum persecu- tio magna 215		conatus nostri quomo- do felicem progres- sum nanciscantur 63.
Christophori fabula à quo narrata 213.		64
eius mythologia. 1- bid. 214		concionator bonus quis 12
circumcisio quando in- stituta 160		concionis pij ministri effectus 9.10
circumgestatio panis à quo instituta 207		concupiscentia quid 27
Cisleu 277		Conradus Lycolthenes quando mortuus 282
ciuitatis extrema 60		de Conscientia bona, di- cta 241
ad Ciuitatũ ocium quid maximè conducibile 178		consilia in gubernatio- ne politica utilia 164
		Consistoria ad quid or- dinata 9
		Cons.

I N D E X.

- Constantini de feudis inter Cygnum & aquilam, inimicitia 158
 constitutio 177 donatio Syluestro facta, in Cypro ecclesiæ 11
 fabulosa 279. 280 factum laudabile 115
 Imp. pietas 216
- Constantinopolis quâdiu Romanorû Imp. sedes 161. quâdiu Græcorum. ibid. quando à Turcis capta 161. 221 ubi sita. ib. quomodo antè dicta. ib.
- Côstâtinopoli doctores esse rectè docètes 15
 consuetudo latinè loquendi necessaria 53
 pedes & manus osculandi, unde 144
 consulû Romæ potestas quamdiu durarit 161
 contrarium semper defendere, uani ingenij signum 90
- Crucis exaltationis festum 254, 255. quid contineat. ibidem
- D. Crucigeri ingenium 93
 cura pastoralis quid 9
 curruca Ecclesię imago 1
 curruca græcum nomen unde. ibid.
- Dalburgiorû in doctos liberalitas 123, 124
 de Danielis statua, Epigramma 198
 December quare ueteribus dictus Cisleu 277
 sub Decio, persecutio Ecclesiæ 236
 deditio quando iustè fieri possit 222
 Demadis de Alexandri exercitu sententia 261
 de orationib. Demosthenis. ibid.
 Demadis dictum 167, 186
 interitus 260
 de Demade, Theophrasti iudicium 260, 261
 Demetrii regis, de artib. laude digna uox 107
 Democriti de mûdo error 267
 Demosthenes auditor Platonis 97
 inquietus 260
 quando interfectus 259. quomodo 260
 Demosthenis apologus 170
 Eiusdem dictum

I N D E X.

dictum	159	fine Difficultate nihil cō	
eloquentia	259	parari	98
de Demosthenis orationib. Sabini iudiciū	98	à Diluuiō ad exitum ex Aegypto, anni	159
de Demosthene, Theophrasti iudicium	260	Dionysius cur Areopagita	255.256
depositionis studiosorū		ubi docuerit	257.
ritus unde	204	ubi supplicio affectus sit.	ibid.
Deus cur misericordiæ erga Ecclesiam recoretur	245	de Dionysio miraculum	258
quomodo efficax	10	Dionysius Corinthius	258
Dei custodia & cura erga nos	287	Dionysij filij tyrannis quomodo punita	192
misereri	245	nomen unde	255
156		Διονυσος quid.	ibid.
Deum gratā de se famā in artibus sparsisse	78	docendo discimus	247
inspectorem & iudicem esse bonorum operum	24	doctoris ueri uocatio difficilima	III
diaboli quando hominibus adsint	8	doctorum piorum & sanctorum imago	6
diabolorum furores	252	dominæ quales, tales cellæ	139
Dialectica Stoicorū	77	Donatistæ	248
Dialecticæ initia ab Arithmetica sumere	76	Draconis leges seueræ	181
non fuisse ante Arithmeticam	92	E	
Dialecticos indoctos laecerare doctrinas	77	Eberhardi ducis Vuitēbergenensis industria & facundiæ studiū	102.
diebus singulis quæ cogitanda	285	103 in nobilium suorum educatione, diligens	

I N D E X.

- ligens animaduersio 100
 Ebneri dictum 176.177
 Ecclesia 1. 2. & seq. an antiquior uerbo 35
 cur subiecta cruci 265
 obsidionis Hierosoly mæ tempore ubi fuerit 252 uera quid 4
 Ecclesie hostes qui 16
 imago, halcyonum partus 1. curruca. ibid. luna 2. membra qui 4 precatio ad Christum 285 protectio 250.251 que-rela 2
 de Ecclesie Doctoribus, eorumq; auditoribus 5.6. & seq.
 Ecclesiam quomodo Deus seruet 219 scholis carere non posse 64 ueram nunquam cum hypocritis cõcordare 16
 in Ecclesiam tyrannis 196
 in Ecclesia primitiua septem ordines 11.12 necessaria iudicia 9
 de Eclipsi solis in passione Christi 256.257
 Eduardi iunioris, regis Angliæ, ingenium 113 iuxta Electionis formas quis primus factus Imperator 230
 Electoratus origo 145
 Electores septem 198
 Electorum imperij constitutio quando orta 161
 Eleusinia quando celebrata 184
 Elizabetha in exilium pulsa 274. ubi mortua. ib. uocabulum quid significet 271
 Elizabethæ beneficentia in pauperes 273. maritus quis. ibid. modestiæ & humilitatis causa quæ 273
 de Elizabetha principissa Thuringiæ, historia 271
 Encenia 277. unde. ibid.
 Epactæ quid 221
 Epicurus quomodo extinctus 24
 Epiphaniij de explicatione doctrinæ Ecclesie, dictum 10.11
 episcopo

I N D E X.

episcopatus conferendi	filij respondere	177
consuetudo olim in	Euripidis tragœdiarum	
Germania	226	admiratione quâta 85.86
episcopatus Hamburgê-	exaltationis Crucis fe-	
sis & Slesuicêsis à	stum	254.255
quo fundati	quid cõtineat.	ibid.
108.109	exempla honesta	247
Episcopi ad Rhenum ty-	ab Exitu ex Aegypto, ad	
rannis quomodo pu-	ædificationem templi	
nita	à Salomone, anni 160	
194	F	
episcopi in locis remo-	Ferdinandi in commit-	
tissimis Romæ crean-	tendis decretis con-	
ditatio	suetudo	174
30 officium	feudorum in Gallia ra-	
quod	tio 177. in Turcia. ibid.	
9	de Feudis Constantini	
equites in cœlo qui	constitutio	177
212	fidelitatis subditorũ in	
Erasmus quando mortu-	suos principes exem-	
us	plum	156
229 quomodo	inter Fidem & alia opera	
artes extenuantibus	magnum discrimen	33
responderit	fiducia in Christum	
89	anchora cõsequendæ	
Erasmi beneficentia	salutis	33
126.	filix supratorem licere	
127 dictum	interfici	256
159 epi-	fluminum nomina dura-	
taphium	bilia	268
228.229	fortitudo maxima quo-	
Ernesti, Ducis Saxonix,	modo minus timeat	
in studia liberalitas	240	
133	§ 4. fortuna	
error scœcundus		
248		
Ethica Aristotelis, pars		
legis moralis		14
14		
Euangelij contemptus		
258		
Euangelium citò in Ger-		
maniam & Galliam		
uenisse		257
257		
euentus non semper cõ-		

INDEX.

fortuna inconstantia	22	de Germaniæ limiti-	
Franciscani cur funem		bus uerlus	267.268
circa corpus gerant		in Germaniam citò E-	
20		uāgelū propagatū	68
Francisci, regis Gallie,		in Germania ante Atti-	
in literas sumptus	108	lam scholas Ecclesijs	
Fridericus Barbarossa		adiunctas fuisse	68
271		Germani quomodo in	
Friderici, ducis Saxonie		Septentrionales pla-	
excusatio imperij		gas uenerint	3
169.170 factum	148	Germanos priscos non	
Friderici secundi Impe-		dedisse operam lite-	
ratoris sumptus in		ris	91
mathesin	104	Gertrudis cur interfe-	
fumi uenditor quis	185	cta	272
G		Gottefridus Billioneus	
in Gallia, feudorum ra-		quis 233.272. quādo	
tio	177	mortuus	233
Gallus ubi docuerit	258	Græcos olim suæ tantū	
sub Genferico, Ecclesiæ		linguæ excolendæ stu-	
persecutio	249	diuisse	49
gentes dogmata trans-		Grammaticum bonum	
formare ad suam na-		esse hæreticum	96
turam	246	grandiloquentia affecta	
S. Georgius quis	212	ta, uitanda	51
Georgij, principis An-		gratia p̄ meritis rara	199
haldini, in Ecclesiam		gratitudinis extrema	61
liberalitas	133	Gregorij Neocæsarien-	
de S. Georgio fabula		sis autoritas in dam-	
214. eius mythologia.		nāda impietate Samo-	
ibid.		fateni	8
Germaniæ fines olim		Gryneus quando mor-	
qui	268	tuus 281. eiusdem epi-	
		taphium	

INDEX.

raphium.	ibid.	tini	255
gubernatio politica	164	Helice	275
gubernationis bonæ si-		Heneta gens antiqua	
gna	142	209 pars Sarmatarū.	
gubernatores sapientes		ibid.	
historiarum cogniti-		D. Henningi dictum	186
onem amare	113	Hermannus	273.274
gynæcium subterraneū		Herodis tyrannis	187
Iſenaci	272	Herodotus quando ui-	
H		xerit	85
Hæretici omnes an in-		Herodoti lectio dulcis	
terficiendi	19.20.	98	
& seq.		Herr nomen, omnibus	
halcyones	1	linguis commune	3
halcyonum partus. ibid.		Hesiodus quod puella-	
Hamburgensium in Ec-		rum elocationi tem-	
clesiam beneficentia		pus constituat	250
136		Hieronymus auditor	
Halsiæ Lantgrauiorum		Naziâzeni & Epipha-	
origo unde	274	nij 8. quibus fu-	
Henricus Auceps	230	erit coætaneus	211
Bambergensis	229	Hieronymi patria, do-	
cur Claudus dictus		ctrina, obitus	208
231		209. & seq. eius uer-	
Henrici Lutzenburgen-		sio Bibliorum bona	
sis sententia	183	210	
Henrici Petri encomiū		Hierosolyma, ciuitas	
283		pulcherrima	252.253
de Henrico Bambergē-		iam nō in ueteri loco	
si historia	229.230	collocata	243 quando
de Henrico Quarto, hi-		à Nabuchodonosore	
storia	226	obsessa & capta	203
Helena mater Constan-		quando sub Tito de-	
		β 5 leta	

I N D E X.

Ieta	251	ctus	219
Hierosolymæ destructæ		Iacobi Marchionis Ba-	
causæ 253	obsidio	causæ doctrina	107.
sub Tito	242.252		108
Hierosolymitanum tem-		D. Iacobi Meieri epita-	
plum ab Antiocho		phium	281
profanatum	276	Iason quomodo ad fum-	
quando sub Tito in-		mos honores peruene-	
flammatum	241.242	rit	103.104
eodem die sub Nabu-		Iasonis Phœxi dictum	
chonosor.	ibid.		116
Hilarius	269	Illyrici nomē unde	209
Hippias tyrannus	234.	Imperatoris imago, a-	
an iuste ab Athenien-		quila	155
sibus pulsus	235	Imperatorum an omnia	
historiæ ignorantia	236		183
Homerus quando uixe-		imperium, sedes Dei	154
rit	85	imperij Romani reditus	
Homeri opera quomo-		tempore Friderici	
do collecta	124	Barbarossæ quâti	164
ex Hominum cadaueri-		imperium non esse	164
bis nasci serpentes			139
	284	imperatorum calamitas	
humanitatis extrema	60	ac mutatio	159
Huniadis uictoria	235	tatio quando fiat	163.
hypocritæ	16.17.	calamitates infinitæ.	
& seq.		ibid. mutationes	86
I		periodus usitata	159.
Iacobus minor, aposto-			218
lus, cur frater Domi-		imperij pestes exitiosæ	
ni dictus	218		164
ubi		in Imperij mutationum	
episcopum egerit. i-		causæ	232
bid. quando interse-			impol-

I N D E X.

- impossibilia non posse esse uera 279
 indolem in bonis citò eminere 154
 indulgentiæ quid Græcis quomodo dicantur. *ibid.* quomodo uendi cœptæ 263.
 264
 contra Indulgētias quādo primū Luthe-
 rus disputarit 263
 industriam adiuuari à Deo 85
 de Ingratitudine, dicta 264
 institutionis fidelis præ-
 mium 259
 Ioānes cur post cæteros Euangelistas scripse-
 rit 262
 Ioannis Alberti in studi-
 is promouēdis sedu-
 litas 131
 Ioannis ducis Saxonix
 pia uoluntas benefa-
 ciendi Ecclesiæ 114. 115
 integritas 149
 Ioānis Huniadis obitus
 253. laudes. *ibid.*
 254
 Ioannis Marchionis E-
 lectoris eloquentia 172
 Ioannis Neuij in studia
 liberalitas 135
 iocus de monacho quo-
 dam 13
 Ionum literas à Phœni-
 cibus esse ortas 83
 Iosquini in componen-
 dis cantilenis consue-
 tudo 93
 iræ diuinæ aduersus pec-
 cata testimoniū 244.
 253
 Irenæus ubi docuerit 68
 ubi supplicio affectus
 257
 Isenaci Elizabetham plu-
 rimum habitasse 272
 Isocratem non gessisse
 magistratum 80
 Istri nomen unde in Italia principum mos
 131
 Iudas Machabæus 278.
 ubi perierit. *ibid.*
 Iuliani apostatæ in Chri-
 stianos sæuitia 213
 contra Iulianum qui scri-
 pserint 269
 Iulius Cæsar à quibus
 interfectus 228
 Iulij Cæsaris natalis. *ibid.*
 Iurisconsultus sine Dia-
 lectica

INDEX.

lectica	77	236.237	
Juriconsultorum dictū			Lazarus ubi docuerit
167		257	
jurisdictio sine executi-			leo boni gubernatoris
one	280		imago
ius	177.178	inde	Leuſtrica pugna
iusticia quid	80		Lex, natura nota
iusticiæ extrema	61		uox Dei
iuuentus quomodo cor-			legis executio, opus di-
rumpatur	74		uinum
K			leges 177.178. & seq. an-
Kalenberg ubi	268		tiquæ, feueris.
L			non flectendæ ad cõ-
Labi in loquendo huma-			moda potentum
num	210		quando ſileant
labores studia ingredi-			sine executione, quid.
entibus tolerandi	98		ibid.
Lacedæmonij quales	195		legum autoritas
de Lacedæmonijs di-			legum pernicioſarū au-
ctum	194		tores morte multan-
Lantgrauiorum Hafsiz			di
origo	274		leges eſſe numismatis ui-
latrocinia & legitima			ce
bella quid differant			in Legibus multas eſſe
143			demonſtrationes
Laurentius an rectè fe-			Libanij diſcipulus Baſi-
cerit, nõ tradēs Decio			lius
Eccleſiæ pecuniam			libidinum confuſiones
237.238 quãdo paſ-			cuiuslibet ſectæ cer-
ſus	236		tiſſima ſigna
Laurentij in cruciatu, a-			pœnæ
nimi magnitudo	237		libros ſibi inuicem mit-
de Laurentio historia			tere, quibus hone-
			ſtum

INDEX.

flum	259	in Luca quæ peculiari-	
lingua Græca	51.52	ter reperiantur	262
linguæ Græcæ utilitas		Lucius Cyrenæus ubi	
223		primùm Euangelium	
lingua Latina	52.53	docuerit	68
linguæ moderati usus		lucubrationibus intem-	
extrema 62 uerna-		pestiuis somnum amie-	
culæ aliqua saltem		ti	89
cura impendenda 51		Ludouicus Lantgravi-	
in Lingua uernacula re-		us 273. ubi mortu-	
ctè loqui, an facile 50		us.	ibid.
linguæ	49.50	D. Ludouici Carini libe-	
linguarum donum, cur		ralitas	128
Ecclesiæ attributum		Ludouici Pij sumptus	
86		in conficiendo Mo-	
literarum cognitio gu-		notessaro	99.100
bernatorib. necessaria		Lud. regis Galliæ de	
123		Maximiliano Imp. iu-	
literas de industria ma-		dicium 153	inte-
lè pingens, malus		gritas	150
Grammaticus 93		luna, typus Ecclesiæ 2	
malas pingere, turpe.		Lutherus quando pri-	
ibid.		mùm contra indulgè-	
de Liuius, iudicium 98		tias disputarit	263
locos insigniores ex bo-		Lutheri de Valla iudiciū	
nis autoribus ediscen-		21.22	
di utilitas	55	Lyfimachus leoni obie-	
Locris lex	180	ctus quomodo uitam	
Lotharij prædium	147	seruarit	269
Lucas duarum doctri-		M	
narum professor 263		Machometus quando &c	
quis 261. ubi sup-		qua occasione cœpe-	
plicio affectus, ibidè		rit	17.18
			Ma-

I N D E X.

Machometum cur Moy- si & Christo præferat	61	mansuetudinis extrêmæ	
Machometistæ	17	Marathonia pugna	234
Machometistas non esse Ecclesiam Dei	17	eius causa.	ibid.
magistratus bonus	139		235
utriusq; tabulæ cu- stos	22	Marcus, ubi conciona- tus	68
magistratus boni pictu- ra	147	in Marco quæ peculia- riter reperiantur	262
defensio		Mardonius	233 ubi pe- rierit 234
diuina 154 in subdi- tos, & econtrâ, amo- ris exempla 156. 157. & seq. officiû quod		Maria quando mortua	243 quamdiu post fi- lij mortem uixerit. ibid. 250 quando pepererit Christum. ibid.
21		Mariæ natalis	250
de Magistratus officio, distichon	147	Martinus, cuius fuerit	267 quis 260
magistratui cur pensio- nes debeantur	242	quamdiu uixerit. i- bid. ubi docuerit	268 ubi studuerit
necessaria	155	269 ubi mortuus	270
magistratum esse <i>λεττο- γιστῶν</i>	143	Martis iudicium	256
quid dece- at	145	Massilia	257
in Magistratu, candoris laus	150	Maternus	6
magnatibus an literis o- pera danda	122	Mathematicæ doctrinæ peritus tantum bea- tus Platoni	78
Magnus	270	in Matthæo quæ pecu- liariter reperiantur	262
Manichæorum dogma 246. unde consta- tum.	ibid.		
malum maius magis ui- tandum	237		

de Mat-

INDEX.

de Matthia rege Vngarico, & Casimiro Polonico, historia	171. 172	uerit	68
Mauricij Electoris Saxoniae, in studia liberalitas	131. 132	Michael Imperator	259
Maximilianus Imp. ubi & quando obierit	203	Mich. Neander	135
Maximiliani Imp. de abolitione indulgentiarum cogitationes	142	ministri pij concionis effectus	9. 10
dictum	142	ministorum Euangelij errata non detegenda uulgo	116
etas	250	de Misis pro mortuis, Augustani concionatoris dictum	42
Maximus	249	modestia extrema	61
medicis bonis quantum annuatim Romani Cæsares pendere soliti	83	de Mœran duces qui Moguntiaë quis primus Euangelium annunciauerit	68
Medicos publicæ salutis causa retinendos	83	de Monacho quodam, iocus	13
mentis humanæ alæ	75	monachi triplices	42. 43
mentem cur Pythagoras numerum definiuerit	76	Monachorum primum caput	38. ortus
Mercurij uirga quid significatum	80	unde	39
Marpurgi Elizabetham plurimum habitasse	272	monachos diuites quomodo uocare solitus Capnio	30
Merisburgensis pugna quando facta	226	de Monachis Aenæ Syluij uersus	43
Metenses quis ad Christi agnitionem uocasti		monarchia Persica quamdiu durarit	160. Græca quamdiu. ibid. Romana quamdiu 161
		monarchiæ Persicæ initium	160. Græcæ. ibid.

I N D E X.

& Romanæ.	ibid.	cienda	169
monasteria quando in-		negociorum uariorum	
ceperint	38	elusiones	181.182.
Monetarij in libidinū cō-		& inde	
fusione impudentia	25	Neronis tyranni libera-	
mores boni quomodo		litas in constituendis	
corrumpantur	74	professoribus	102
de Mortis meditatione,		Nicolai patria, episcopa	
Stigelij carmen	287	tus, autoritas	275.
in Moli politia expres-		beneficentia in pau-	
sam mandatū de scho-		peres	276
lis	64.65	nobilitas uera	193
mundus unicus	267	Noë quando arcam in-	
de Mundi interitu Re-		gressus	220
giomontani uaticini-		Noë arca ubi constiterit	
um	284	3	
Musica, inuentum sapien-		Non multa, sed multum	
tiæ 84. uera, quid		legendum	82
complexa fuerit. ibid.		Norinbergense regimē	
mutationum in Imperijs		à quo constitutum	181
causæ	22	Norinbergensium cōsul	
N		rādi ratio	176.
Naboth	237	in Ecclesiam benefi-	
in Natiuitatis Christi se-		centia	136
sto quæ potissimūm		noticiam naturalem non	
tractanda	15	tenere promissionem	
Nazianzenus & Basilius		gratiæ	91
præstantissima eccle-		Nouati error	259.
sie Orientalis lumi-		a quo refutatus. ibid.	
na	204	nugatio Dialecticis quid	
nebulones pessimi, ubi		89.90	
251		O	
negocia proposita perfici-		Obedientiæ extrema	69
		in Oe-	

INDEX.

- In Occidente quis hominum status 195
- Ochi in Iudæos tyrānis 242
- Oecolampadius quādo mortuus 281 eius epitaphium. ibid.
- opera bona an facienda 24.25 etiam præmia sequi 24
- Oporini encomium 283
- Oratorum rabies 188
- ordinē singula peragenda 84
- Orphei cithara quid significatum 80 lyra quomodo in Lesbum peruenerit 73.74
- Osee locus restitutus 244.245
- Otto Secundus ubi educatus 100 Tertius quando mortuus 203
- P
- Pacta in seijs socijs facta, quando irrita 266
- pacta seruare, regiū 150
- de Palatino Victoriolo historia 174.175
- Palladis inuentricis tibiæ mythologia 84.85
- Pannonia quādo à multis gentib. occupata 270. quādo ad fidem Christianā conuersa. ibid.
- Pannoniam citò Euangelium accepisse 268
- Papatus eiusq; uarij colores 26.27. & seq.
- ad Papatū adspirāti, nullam pecuniā esse satismagnam 28
- in Papatu citius ueterē loricā quam antiqua doctrinæ monumēta inueniri 31
- pardi 225
- Parlamenti Parisiensis autor 152
- pastor beatus quis 61. bonus quis 7
- Patræ ciuitas ubi 174
- patribus primis cur uita tot seculis prorogata 64
- patres primos præcipuē professioni medicæ studuisse 263
- Paulus III. sedulus Homeri & Horatij lector 89
- Pausaniæ modestia 234
- pedes & manus osculandi consuetudo unde 144
- ?
- Pelagij

INDEX.

Pelagij de peccato origi- nali error	24.248	reprehensus	80	50
Perfici regis in publicū processus	28	cratis auditor		97
Petra dedit Petro, &c. uersus explicatio	226.	Platonis dictum		95
227		179 in dicendo sua uitas		97
Philippus apostolus ubi uixerit	217	Platoni duplices animæ 75 spurij philosophi qui		76.77
Philippi Lâtgrauij Haf- siæ de studijs iudiciū	130	poema scribenti necessa- ria		77
Philippi Melanch. uer- sus de Germaniæ limi- tibus	267.268	Poetarum genera		87
Philosophia cur discen- da 125 quid	79	Poetis quantum annua- tim Romani Cæsares pendere soliti		83
Philosophiæ partes	56	poetas Tragicos Græ- cos in Latinam linguā solutam transferendi utilitas		52
partiū studium	56.57	Politix Mosaicæ dura- tio		233
Philosophi qui iusti	80	in Politix administrati- one duo hominū ge- nera		7
spurij qui Platōi	76.77	politix ruinosis domib. similes		156
Phocæ tyrāni pœna	189	politias Deo protegēte florere		252
Physices studium apud ueteres	124	Politiani uersus		181
Pindarus quando uixe- rit	85	politicorum hominum genera		164
Pisonis tyrannicum fa- ctum, eiusq; mors	189	Polonica gens quæ		268
Planudes	249	Polycarpus Ioannis au- ditor		8
ad Plateas pugna	233			
omnium maxima	234.			
quando facta. ibid.				
Plato iniustē à Cicerone				

Pontifi-

INDEX.

Pontificibus nunquam paruisse exercitus	280	Psalterium omnibus pijs quàm familiarissimū esse debere	48
princeps bonus, <i>γρωργός</i>	214	Ptolemæi Philadelphi in instruēda Bibliotheca labor & industria	112
principis officium	116	opulentia	118
principes quomodo ab Homero nominati	139	puellarum elocationis tempus	250
Principum Saxonie consultantandi ratio	176	Pythagoras cur mētem numerū definierit	76
in Principū cōsilijs, primæ partes quorū	173	R	
principes multos artes liberales & manuaribus nouisse	119	Ratio bene dicendi mediocris necessaria	71
teros omnes scripssisse literas grandiores	94	ratiōes rationib. eueri	5
Professio Medica manu ductrix ad agnitiōem Dei	263	Regiomontani de excidio mundi uaticinium	284
Pronunciationis bonæ utilitas	97	regni Cyclopici pictura	189
prophetæ qua occasione à Deo excitati	65	Romani initium	161
prophetarum præcipuorum series	65. 66	regnorū euerfiones trium, Angliæ, Galliæ & Hispaniæ, præcipua ornāmēta	146. 147
prophetiæ cur in Ecclesia cantandæ & repetendæ	25	reges quomodo omnium domini	238
in Proposito constantia	254	Romani quando expulsi	161
Prosper	249	Regum ac principū paulo ante hæc tempora, catalogus	140. 141
Psalmus 81 carmine red ditus	286	regum an omnia	237. 238
		regū in Iudæa gubernatio	

INDEX.

- tionis initium 162 finis. ibidem 152
- regibus an literis operanda 122
- reges uetustissimi studio matheſeos dediti 105
- in Religione controuerſia quibus medijs componenda 34
- Reip. bene cōſtitutz ſigna 145.146
- de Repub. qui bene mereantur 81
- rerum inſtabilitas 284
- ad Rhenū epiſcopi tyrānis quomodo punita 194
- Rhetoribus quantū annuatim Romani Cæſares pendere ſoliti 83
- rhythmi Germanici 282
- Rodolphus Agricola ubi uixerit 124
- de Rodolfo historia 226
- Rolandus, patruelis Caroli Magni no. eiusdem epitaphiū. ibid.
- ſtatua in urbibus Saxonice quid. ibid.
- Roma iam nō in eo quo olim fuit, loco 243
- quando condi cœpta 212
- quando maxima 152
- Romę legū uigor quando 179
- Romani imperij elogiū 140
- de Rotmāno historia 19
- S
- Sabaria ubi 269 unde nomen ſortita. ibid.
- ſabbatum *Aſubſpāpurū* quod 211
- Sabinę martyris historia 240
- ſacerdotes ſummi quādiu populo Iudaico præſuerint 162
- ſagum Romanum 236
- Salomonis templi duratio 160
- à Salomone ad Nabuchodonoforem anni 160
- Sanctorum feſta celebrare quid 241
- historia ad quid utilis 219
- in Sanctorum omnium feſto quid olim in Ecclēſia conſuetum 263
- Sarmatę unde dicti 209
- Saxones quā diu iam ueram Euangelij doctrinam retineant 109
- Schat

INDEX.

- Schaffusij in studia muni-
ficentia 137
- Scholæ 45. 46. & seq. ce-
lebratissimæ quæ fue-
rint 68
- Scholas semper Ecclesiæ
adiunctas fuisse 64
- de Scholis in politia Mo-
si expressum mādātū
64. 65
- scientiæ ueræ signum 81
- scripta autorum qua di-
ligentia euoluenda 81
- sectæ 16. 17. & seq. diuer-
sæ in populo Iudaico
unde 67
- sedes Imperatoria quan-
do Cōstantinopolim
translata 161 quā-
do iterū Romā. ibid.
- senatus Basiliensis libe-
ralitas 125
- sermonis proprii Latini
facultas in quo consi-
stat 53
- Seuerus à senatu Gene-
uensi iustè interfectus
21
- Seuerus quomodo ad
imperium peruenerit
19. eius ultima uox.
ibid.
- Si quis diligit me, &c. Iohan. 14. dictū bre-
uiter explicatur 4. 5
- Signa te signa, &c. uer-
sus unde orti 37
- de Simeone historia 118
- Socratis de Platonis e-
ruditione futura uati-
cinium 97
- Socratē de Arithmetica
discenda legem culis-
se 74
- Sol, typus Christi 2
- Solonis dictum 178
- Sophia, filia Elizabethæ
273. 274
- Speculi aulici donatio
165
- Stigelij carmen de mor-
tis meditatione 287
- Stili exercitatio qualis 72
- studiū partium Philoso-
phiæ 56. 57
- studia linguarum, artiū
ac facultatum 45. 46
inde. quomodo exci-
tentur 123
- studiorum finem initiō
constituendum 70 fi-
nes sæpe in memoriā,
reuocandi 46 præ-
cipui qui 46. 47. &
seq.
- de Studijs iudicium Phi-
lippī

INDEX.

lippi Lantgrauij Haf- fiæ	130	267	terram non esse infinitã
in Studijs feliciter pro- gressuro non esse ope- ram dandã amori	98		Thebæ quando ab Ale- xandro deletæ
progrediendi ordo	45.46.70.71	inde	à quo conditæ. ibidẽ
stupratorem filiz licere interfici	256		Theodori Gazæ pauper- tas
Sulceri encomium	283		Theodorici regis Got- thorum interitus
Sidonis destructio	187		in Theodosio candoris laus
Syllam unum sæuitia in Imperio aliquid effe- cisse	193		Theologi nouitij
sylvas magniffieri à gu- bernatoribus	148		Theologorum duo ge- nera
Syluester quando uixe- rit	279		Theophrasti de Demo- sthene & Demade iu- dicium
de Syluestro fabula	279		260.261
Symmachus à quo inter- fectus	195		Thomas Aquinas
Syriam quando Germa- nici & Italici princi- pes ingressi	272		eius næui.
Syrmium ubi	268.269		de Thoma Aquinate fa- bula
unde nomen habeat.	ibid.		206.207
T			Thucydides lingua Gal- lica uersus
Tabernaculorũ festũ	243		Thuringiæ Lantgrauia- tus olim quis
tabulæ Mofi quando cõ- fractæ	232.	quid ijs significatum	273
233			Tiguri in studia munifi- centia
tẽporis ratio habẽda	285		82
			Tithoni fabula
			Transsylvuani qui
			Troia quando capta
			Turca quid
			Turci unde orti
			Turcos etiã nouisse cer- tamina

I N D E X.

tamina nostrarum Ec- clesiarum	15	Vandalica gens antiqua	209
in Turcia, feudorum ra- tio	177	Varna ubi sita	267
libidinum		ad Varnam pugna	265.
confusiones	223		266
Turcici regni tyrannis		uarietas in discēdo qua- lis oblit	72
190		uellus aureum in Col- chide quid	104
typographi Basilienses		uerecundiæ extrema	60
hoc tēpore celebres		ueritatis extrema	60
129 eorundem bene- ficia	128	ueritatem etiam in sene- cta consequi beatum	95
tyrannis quæ	195	uersus Aulici	166.167
in Ecclesiam	196	ueteris poetæ	178
Turcici regni	190	uictoriarum fines qui	108
tyrannus & agricola, op- posita	214	in Vigilijs cuius habē- da ratio	71
pœnam		uindicta tyrannica	190
morte exigens, rudis		uiperam palmis ali & in- terfici	17
191		hæreti- corum imago. ibidem	
tyranni descriptio	186	uirtutem etiam in iuuen- ta se exerere	153.
pictura	189	154	
188		uirtutes studiosum ho- minem maximè de- centes	60
tyrannum pellere an li- ceat	235	uitæ regula	158.199
tyranni	186	& seq.	
191			
tyrannorum familiarita- tes bonis perniciosæ			
193 societatis præ- mia	190		
Tyri destructio	187		
V			
de Valla, Lutheri iudici- um	21.22		
		Vladi-	

I N D E X.

Vladislaus	265.	ubi	cupæ	146
perierit		266	Voilandia	271
Vlpianus		116	urbium excidia	275
Vniuersitatis Parisien-			Vrit mature, &c.	di-
sis fundatio		110	cti exemplum	187
in Vocatione. sedulitas			Z	
23			Zacharias quando in-	
uocationes in uita præ-			terfectus 264. ubi	265

F I N I S.

DE ECCLĒ

S I A.

Venusta imago est Ecclesie halcyonum partus, quæ cum in scopulis maris nidificent, solent incubare ouis & excludere pullos in media bruma: cum quidē mare, tanquam inferuiens illis incubantibus, per illud tempus mitescit & placidum est. Conueniunt Ecclesie etiam mores halcyonū, quæ nesciunt adulteria, & extincta coniuge, alter manet cœlebs, ac paulo post consumptus luctu moritur. Mulier etiā senem maritū cherylum gestat humeris suis aquatum. Itaq; ueteres scripserūt honesti coniugij exempla esse. Etiam non male accommodatur ad Ecclesiam, quæ gestare, & fouere omnibus beneficijs & officijs benemeritos pastores, doctores et ministros Euangelij debet.

Curruca græcis est hypolais, quia nomen inde habet, quod humi ad saxa nidificet: talis est uerè Ecclesia, spreta et abiecta in mundo. Hæc dum omnes fouere & iuuare conatur, etiam supposititios fetus nutrit, qui cum propter hypocrisin ueniant in admirationem, facile beneficio Ecclesie auctoritatem & potentiam consequuntur. Hanc adepti, deinde grassantur in ipsam matrē, eamq; dilacerant,

et crudeli tyrannide opprimunt. Ceterum illum
 feralem et infaustum sonum edunt in Ecclesia,
 sonant impia et pernicioſa dogmata. Arrium eue-
 xit ad honores ecclesia Alexandrina, qui cum eſſet
 ſuppoſitius factus, poſtea Eccleſiam orbis terrarum
 horribiliter diſſipauit.

Sol eſt typus Chriſti, luna eſt Eccleſie. Et ſicut
 luna aliàs eſt maior aliàs minor: nonnunquã pro-
 ſus etiam occultata ſub nubibus: ita Eccleſia aliàs
 etiam eſt maior, cum Deus conceſſerit ei tranquil-
 litatem et pacem, aliàs eſt minor, ut quando op-
 primitur à perſequentoribus Euangelij: tum enim,
 quaſi obſcurata ſit nubibus, id eſt, calamitatibus et
 afflictionibus oppreſſa et obruta, iacet. Præterea
 quamuis in ipſo plenilunio maxima ſit ſerenitas:
 tamen in ipſa luna etiã reperiuntur macule, id eſt:
 in eccleſia ſunt multe caligines et tenebræ, quæ
 omnia in nouiſſimo die extirpabuntur.

Quærela Eccleſiæ conferentis ſe cum Lazaro.

Aeger et ulceribus ſqualens in corpore toto

Hic iacco, et pereunt tabida membra fame.

Diuitis ante fores iacuit, ceu Lazarus olim,

Cui faſtidito nemo ſerebat opem.

Vt tamen à cunctis ſpretus, tua cura tuoq;

Exceptus gremio Lazarus ille fuit:

De Ecclesia.

3

Sic eterne Deus tua me clementia seruet,

Et miserum dextræ protegat umbra tuæ.

Arca Noe constitit in Armenia, ibi egressus est Noe ex arca. Hodie nulla pars est in oriente tota, quæ habet Ecclesias mediocriter ornatas, sicut Armenia. Armenij autem utuntur Græca lingua in sacris, ut nos Latina, alioquin suam habent linguam peculiarẽ. Cogitavi sæpè nomen Armeniae esse nomen Germanie. Extant pagellæ de ipsorũ ritibus, de Symbolo, de oratiõẽ Dominica. Ibi didici, quod nomen pater est & apud eos nomen Herr, quod quidem est commune omnibus linguis: Hebraeis est magister, quod est Græcis *διδάσκαλος*.

Existimo nostros homines, ideo in has terras uersus Septentrionem uenisse, ut effugerent Tyrannidem Persarum, uel credo à Iudæis ductos esse nostros homines in has terras religionis causa. Quia tunc multi fuerunt Iudæi in his regionibus, & plures quàm alioqui in toto orbe terrarum.

In Africa prorsus exiguae sunt Ecclesiae. Etsi ille rex Muleasses, qui fuit in obsidione oppidi Viteberge excæcatus à filijs, quos postea uicissim interfecit, non fuerit professione membrum Ecclesiae, tamen in illis locis reperiuntur adhuc exigui coetus Ecclesiae. Ibidem etiam est tantum superstitionum & confusionum, ut patres concumbant cum filiabus: item circumcidant

masculos & femellas, & retineant quoq; baptis-
mum cum circuncisione: retinent etiã diem Sabba-
thi, & diem Dominicum.

Iohannis decimoquarto inquit filius Dei: *Εαυ-
τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μὲν τηρεῖ, καὶ ὁ πατήρ
μὲ ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθούμεθα,
καὶ μὴ μὲν πρὸς αὐτῷ ποίησομεν.* Hanc necessariã
& dulcissimam consolationem teneamus infixans
animis, & sæpè cogitemus. Primum docet hæc sen-
tentia, quæ & ubi sit uera Ecclesia. Affirmat enim
esse coetum uisibilem, qui docet, audit, discit, fide
amplectitur, amat & propagare studet incorru-
ptam Euangelij doctrinam. In hanc ueram Eccle-
siam te quoq; includas, ac certò statuas, te ueræ ec-
clesiæ Dei membrũ esse, cum audis, discis, fide am-
plecteris incorruptam Euangelij uocem: nec mo-
uearis titulis aut successione ordinaria, ut uocant
Episcoporum, qui sunt hostes ueræ doctrinæ. Certa
enim, & immota ueritas docet, non esse mēbra Ec-
clesiæ eos, qui scienter oppugnant ueritatē, & sta-
biliunt idola & uitiosos cultus. Nec uerba illa
τηρεῖν λόγον, intelligenda sunt uocem, sed signi-
ficant custodes esse doctrinæ, habentes fidem &
bonam conscientiam: sicut inquit filius Dei, Apo-
stolos seruasse sermonem, quorũ tũc quidē magna
infirmetas fuit. & sic loquitur totus Psalmus: Beati
immaculati, qui in lege Domini ambulant.

Postquam

De Ecclesia.

5

Postquam autem didicimus, quæ & ubi sit uera Ecclesia, proponamus nobis etiam dulcissimam promissionem, & cōsolationem, quæ hic recitatur: habitat Deus in hoc suo cœtu, te diligit, regit, protegit, exaudit: & uult opem ferre inuocanti, etiam in hac uita, & post hanc uitam uult te socium esse consuetudinis suæ, & filij sui, in æterna uita, sapientia, iusticia & lætitia.

DE DOCTORIBVS, MINISTRIS Ecclesiæ, eorumq; auditoribus.

Pulchrum dictum est Sophoclis: λόγοι ἀντιπα-
 λούσι λόγους: Rationes reuerberant uel euertunt
 rationes. Elegans est trāslatio sumpta à gladiato-
 ribus, sicut Germani dicunt: Ein streich ymb den
 andern. Sic quoq; sunt rationes contra rationes.
 Dux Fridericus solitus est dicere ante annos qua-
 draginta octo, & præsertim in principio huius do-
 ctrinæ: Ego non libenter audio, quando pastores
 uolunt rationibus probare articulos fidei: (sicut
 habuit pastorem, qui uoluit semper adferre & sin-
 gere rationes, credo magis ostentatiōe ingenij sui,
 quàm cōsilio tuendæ ueritatis, qui postea factus est
 diaconus in quodam alio loco) mihi magis placet
 proferre testimonia uocis Diuinæ: quia rationes
 possunt rationibus euerti.

Aristoteles dicit de Antisthene, esse quosdam tales, ut non aliter sit ipsis concionari, quam si lepores concionentur leonibus. Plerumque enim deuorant eos leones. Est imago piorum & sanctorum doctorum, Ecclesie ueritatem & peccata indicantium leonibus: id est, tyrannis, & persecutoribus piorum hominum, à quibus lacerantur ut lepuseculi à leonibus.

Audiui diaconum Tubingæ concionantem, qui in una concione circiter quadraginta loca ex iure citabat. Volebat ostentare suam eruditionem, cum neque ius, neque Theologiam, intelligeret. Sequebatur alter diaconus, bonus uir, qui postea factus est Euangelicus concionator, hic ita prefabatur: Boni amici, scitis me non esse doctum, ideo non opus est me ostentare: dicam tamen breuem concionem ex qua aliquid discere possitis. Textus siue Euangelium illud, quod recitauimus, habet duo capita doctrinalia, uel duos articulos: primus continet hoc, alter illud. Illa tractauit per dimidiam horam, & descendit. Illa concio fuit multo utilior populo, quam alterius.

Est uetus dictum: Beatus ille pastor, qui non habet Nimroth, Abraham aut Naaman. Der pfarher hatt gùtt sach, der nicht hatt ein Nimroth, id est, tyrannum: Abraham, id est, Iudeos, qui sunt artifices ad fraudes struedas et insidias: Naamã, id est leprosos.

Verfus

Versus in Campana Halensi:

En ego campana nunquam denuncio uana:
 Laudo Deum uerè, plebem uoco, congreco clerū.
 Id est: Bonus pastor debet auctoritate & doctrina
 regere auditores. Deinde debet tueri concordi-
 am & mutuam amicitiam inter docentes.

Quidam episcopus Ratisbonensis Contarenocardi-
 cardinali dixit: necessariò concedendum esse con-
 iugū presbyteris, quòd alioqui defuturi essent Ec-
 clesijs pastores, et iam multas stare desertas sine mi-
 nistris. Tam Contarenus miratus, posse se mederi,
 inquit, huic malo, qui Italia monachis abundaret,
 quos sit missurus Pontifex ad uacuas Ecclesias. At
 ille: Quid agent cum linguam nostram nesciant?
 Contarenus respondet, sacrificaturos esse de more
 Papisico. Episcopus uerecundè dicit, necessarium
 minus esse, docere populum, & Euangelij cog-
 nitione pietatem esse alendam, ac non sufficere spe-
 ctacula ceremoniarum.

Quemadmodum inter politicas personas sunt
 duo genera, eruditi & practicantes: sic etiam in
 Theologia, alij sunt facundi & loquaces, nec refe-
 runt ad metas suas conciones, sunt tantum declama-
 tores: alij uerò cum consilio concionantur, & eru-
 ditè omnia ad certum scopum ac edificationem
 referunt.

Est narratio quedam in historijs Patrū: Quidā

pater inter eremitas, uidit sæpè apud sodales suos uagantes pulchros angelos, & letatus est isto spectaculo. Alio uerò tempore uidit apud eosdem porcos uagantes. Hos cum uidisset, sæpe accessit propius, & animaduertit, quando loquebantur de rebus bonis, affuisse angelos: quando autem contra alios criminationes aut alias turpitudines proferebant, ibi eis diabolos affuisse.

Irenæus citat Polycarpum, qui fuit auditor Iohannis, & Florentino Valentino opponit eius auctoritatem. Basilius audiuit Gregorium Neocesariensem, cuius præcipua fuit auctoritas, cum Pauli Samosatani impietas damnaretur. Nec aliud uetustius testimonium extat post Apostolorum scripta de Trinitate quàm huius Gregorij, cui tantum tribuit Basilius, ut dicat sibi adhuc personare aures uocem Gregorij, eiusq; testimonium opponit Sabellicis perturbantibus ecclesias Neocesariensium. Hieronymus audiuit Nazianzenum et Epiphaniū.

Gener Sebastiani Brand, cuius extant multa scripta bona, habebat consuetudinem, ut suas præcationes mane recitaret, sicut multi faciūt. Quando erat in conuentu Schmacaldico, ueni mane ad ipsius hospiciū, dicens: Domine Beate (Nam ita erat nomē eius, & uerè erat beatus) quid tam mane? Respondit: Lego Psalmos. An non, dicebam, es in Concilio? Quid ibi faciam, inquit? Querebam porrò

De Ecclesia.

9

porrò: Quid est causæ quòd Domini tam mane cõueniant? Respondit, dicã tibi: Magno labore quærunt cognoscere, quomodo possint esse Christiani: sed nihil tale faciunt.

Edidit quidam librum de cura Pastoralis: primã uerò quæstionem sic inchoat: Quid est cura pastoralis? Est ars artium, scientia scientiarum. Si modo addidisset, est miseria miseriarum, id est: talis status uitæ, in quo requiritur plurimum eruditionis, sapientiæ & studij, et qui est cumulatus ingentibus miserijs & ærumnis, tunc integram responsionem posuisset.

Officia episcopalia.

Primum Episcopi officium, est gubernatio studij. Episcopus enim debet esse tanquam inspector studij & doctrinæ, sicut Iohannes fuit summus lector Ephesi.

Secundum, ordinatio, et examen ministrorum.

Tertium, gubernatio iudiciorum: in Ecclesia enim debent esse iudicia. Igitur sunt ordinata Consistoria, in quibus matrimoniales causæ, & aliæ cõtrouersie dijudicantur.

Plautus inquit: Ego non seruo libenter, herus meus me non habet libenter: tamẽ utitur me ut lipis oculis. Eodem ferè modo res procedit in ministerio cum pastoribus per totam Germaniam.

Quæstio, Quis sit effectus cõcionis pij ministri?

444 5

Respondeo.

De Ecclesia.

Respondeo. Deus est efficax per uocem ministri, sicut uult efficax esse & non aliter colligere Ecclesiam eternam, nisi uerbo & sacramentis, uerbo fides in corde confirmatur: per uerbum & sacramenta sine ulla dubitatione Deus est efficax. *Was schon alle teüffel darwider schrien.*

Epiphanius.

Τὰ θεῖα πρῶτα ἢ ψαύτα ἀλλυγοῦσιν λέγεται, ἀλλὰ οἱς ἔχει θεωρίας ἢ λέγεται, καὶ ἀδιόριστος εἶναι τὸ εἰδέναι ἐν αἰετῷ ὑποθέσθαι αὐτοῦ.

Deus immensa bonitate se patefecit, & uult in Ecclesia doctrinam suam, quæ in Prophetis & Apostolicis libris scripta est, sermone rectè loquentibus usitato sonare, in linguis Prophetarum et Apostolorum, qui certè uoluerunt intelligi. Retinenda est igitur natia significatio sermonis, iuxta phrasin illarum linguarum, nec lex moralis & promissio gratiæ & articuli fidei, in scriptis Prophetis & Apostolicis sunt transformanda in allegorias. Cur autem dicit Epiphanius opus esse speculatione & sensu? Speculationem nominat Dialecticum ordinem membrorum doctrinæ, uidelicet, definitiones, distinctiones, consequentias rectè cognationis quia necesse est considerari, quæ membra ubi in scriptis Prophetis & Apostolicis tradita sunt, & hoc ordine ad docendum accommodato recitanda sunt. Hæc non gignunt peregrinas, sed natias sententias

sententias rectè ordinant. Hæ uia non mutant scri-
pta, sed illustrant lectionem.

Ait itè sensu opus esse, quia ad intelligēda uoca-
bula opus est experiētia. Nō intelligūtur uerbo, ui-
ta, mors, pœnitētia, timor, fides, cōsolatio. spes, læ-
ticia, sine experiētia, id est, sine exercitijs in corde.
Quare Epiphanius aptè hæc tria cōiunxit, lectio-
nē librorū Propheti corū & Apostolico rū, sensum
quo uocabula intelligūtur, & speculationem, quæ
forma doctrinæ iuxta Dialecticā ritè cōprehensa.

In Cypro fuit monachus homo eruditus, mihi
bene notus, qui scripsit ad me cūm essemus in con-
uentu Augustano. Ille multos libros huius linguæ
uertit in illam linguam, quia sunt adhuc aliquæ Ec-
clesiæ in illis locis.

Quidam facetus homo dixit, se malle esse epi-
scopum Græcum, quàm Lutheranum. Interroga-
tus causam, respōdit: quia græca dictio ἐπίσκοπος
esset dignior, & maioris authoritatis: Lutheranū
uero Episcopi essent tantūm superintendentes.

In primitiua Ecclesia erant se-
ptem ordines.

Primi erant ianitores: Secundi cantores: Tertij
ἀκούσθαι, id est, sectatores, seu pedissequi Episco-
porum, per quos uocabant alios: Quarti, diaco-
ni, qui præerant ærario, ut Stephanus in Actis.
quod uocabulum adhuc retinetur in Ecclesia,
sed

sed res mutata est. Quinti, doctores, qui erudiebāt
populum. Sexti, pastores. Septimi, episcopi.

Cum aliquando essem in templo, & audirem
concionem, stabat apud me aulicus, & interroga-
bat me: Quomodo placet tibi ille concionator? Be-
nedicebam, placet & est uerum: erat bonus con-
cionator. O' inquit: ille est rusticorum, seu rusticis
conueniens, concionator. Dicebam: Melior est con-
cionator simplex, uera prædicans, quàm doctus,
qui arte se inflectit ad cupiditates eorum hominū,
quibus concionatur.

Dicebam aliquando ad pauperem aliquem ho-
minem, et idoneum ad ministerium, ut præpararet
se ad ministerium Euangelij. Respondit ille: Ego
sum uir politicus. Putabat esse rem indignam, si fie-
ret diaconus.

COLL.

Apud templum Hierosolymitanum fuerunt mi-
lites, quæ seruibant coquendo, lauando, sarcien-
dis uestibus, & educandis instituendisq; liberis mi-
nisterio: item eadem subueniebāt pauperibus. Hūc
morem Apostoli imitati transtulerunt ad Ecclesiā,
et iusserūt eligi grandiores natu matronas uiduas,
quæ egrotis aut peregrinis seruirent. Et hæ merce-
dem habebant ex eleemosynis, quas Eccle-
sia liberaliter conferebat.

Insulsus

Insulsus concionator de S. Petro.

Quidam in Salinis, astante eo tempore Episcopo, concionabatur: Wer S. Peter nie ghen hoff kommen, so wer er fromb blicben. Sunt propositiones indefinitæ: de multis loquuntur, non de omnibus.

COLL.

Alius cuiusdam Monachi iocus.

Solebat narrare Doctor Martinus de quodam monacho concionaturo in eo loco, ubi prandebat monachi, quòd, cum inchoaret concionem, præmit- tens thema, Ego sum pastor bonus, non potuerit pergere: sed repetiuit iterum, et magis turbatus est, repetiuit tertio: tandemq; cum stupore quodam subiecit: Domine doctor setzet eüch nieder, ir seid nicht pastor bonus, ir seid ein gûts schaff.

Quidam scripsit defensionem Ciceronis, & uult eum laudare, quòd fuerit uir sanctus & Christianus, eo quòd dicat alicubi Cicero: Reprehendo peccata mea, & magis excrucior dolore peccatorum meorum, quam euentu. Vult autem Cicero ibi dicere: ideo reprehendo mea peccata, quòd Pompeio confisus, eiusq; partes secutus fuerim. Loquitur de euentis consiliorum suorum, non de peccatis in Deum. istæ ineptiæ sequuntur, non intellecta phrasi.

Quidam dixit de quodam phanatico concionatore: Per Deum uiuum, est totus Christianus: bibit uobiscum

nobiscum usq; ad secundam noctis horam, & de
inde ascendit suggestum, ac egregiè concionatur.

COLL.

Doctor Martinus Lutherus dixit, iuuenes concionatores idem facere, quod illi, qui primùm discunt ludere pyramidibus. Quemadmodū enim hi confidunt se primo iclu omnes pyramides simul tecturos ac cōstraturos: sic etiam tales nouicij Theologi putāt se primo conatu omnia in ordinem conuenientē redigere, et cuncta uitia extirpare posse.

Vicarius quidam Augustanus, clarus & nobilis uir, qui ualde dilexit Lutherum, Tubingæ doctor Theologie factus, & quidem inter primos numeratus, dicebat: se explicasse Tubingæ librum Iob, & cum peruenisset ad decimum & undecimum caput, ibi uisum fuisse Iob magis ipsius enarrationibus cruciari, quàm à suis ulceribus. Tandem finē lectioni imponens dixit, & se & Iob letari, quòd ab illa lectione desisteret. Significauit se horum nihil intellexisse: quia corpus, seu potius fundamentum doctrine Christiane ignorasset.

In oppido Stuckardie doctor quidā Theologie dicebat pro concione, Ecclesiā posse regi ac doceri de Deo, etiā amissis Biblijs, ex Philosophia & ex Ethicis Aristotelis. Non potuit discernere promissiones legis & Euangelij. Ethica Aristotelis sunt pars legis moralis, quòd tamē nō dico in illius uiri contumeliam

ēōtumeliā, cū fuerit homo doctus & iā mortuus sit, & ante mortē ad uerā religionē se cōuerterit.

Eram aliquando die natali in cuiusdam concione, ubi dicendū erat de illo mirando & inenarrabili cōsilio diuinitatis, & quomodo filius Dei assumpsit humanam naturam. Item quare illud mirandū factus duarum naturarum in Christo unitarum factum sit, et de illo immenso filij Dei erga genus humanum amore, &c. ubi (inquam) de illis maximis rebus dicendum erat, ibi concionator sumebat particulam ex narratione Euangelij, Exijt decretum à Cesare Augusto, &c. Et totam horā in maximo frigore consumebat hac unica particula, Obedientiam esse potestatibus, illi dandam esse pecuniam quantam uellet. Erant *ωαρσπυα*, quibus gratificabatur, & assentiebatur quorundam auribus.

Turci etiam norunt certamina, quæ nunc sunt in Ecclesia, sicut nos audiimus à peregrino, qui dicebat, in Armenia esse sermones de doctrinæ emendatione seu repurgatione, qualis est in nostra Ecclesia. Item ubiq; & passim sunt, qui recta docent. Sunt doctores in Asia, & in Cypro, quorum literas legi. Sunt doctores Constantinopoli, qui rectè docent. Deus mirabiliter docet, & excitat uocem Euangelij, ut exaudiatur à toto genere humano, sicut dicit: Exiuit sonus eorum in omnem terram.

Quidā nobilis in Silesia cōduxit tres milites ad interficiendū

interficiendum pastorem, sed unus ex militibus texit miserum pastorem, ne interficeretur, licet aliquas plagas acceperit. Postea conuocatis ciuibus capti sunt milites, & narrarunt se conductos esse à nobili ad interficiendum illum pastorem. Est autè imago totius Ecclesie, quæ habet hostes, Turcam, Papam, & alios quosdam pessimos homines. Interim tamen Deus dat aliquos, qui defendunt Ecclesiam, sicut hic tertius miles seu minister defendit hunc pastorem.

COLL.

Nullus erit consensus piorum & impiorum: Quando facis chordam ex neruis lupinis, tunc illa chorda non sonabit uel concordabit cum chordis ouium. Ita nunquã concordabit uera Ecclesia cum hypocritis. Nostræ chordæ semper dissonabunt à fidibus hypocritarum & impiorum.

DE HYPOCRITIS

& sectis.

Claus Storck fuit primus author anabaptismi, Cygnæ natus, fulloniam artem exercens, & mihi familiariter notus, uagatus est per magnam Germaniæ partem: ille mihi aliquoties retulit, angelum Gabrielem seum locutum esse, ac promississe eum fore reformatorem Ecclesie, sibiq; esse promissum regnum Ecclesie. Nihil fecit palam, sed clam tantum uagatus est, homines fraudauit multis modis.

is fuit magister Monetarij, qui seditionem in Thuringia excitauit. Tandem fuit mortuus in hospitali Monasteriensi. sic fuit eius regni finis.

Vipera alitur palmis, & interficitur palmis, ut est apud Pausaniam. Palma est generosa arbor, quæ multa significat. Pulchra imago est hereticorum, qui citant & sumunt ex sacra Scriptura sententias, quas mutant in uenena, et uincuntur, et occiduntur, seu stragulantur postea eadē Scriptura.

Impossibile est illam sectam esse Ecclesiam Dei, quæ palam profitetur se nō habere Biblia, & damnat libros Propheticos & Apostolicos.

Machometistæ non habent libros Propheticos, & Apostolicos, nisi quoddam aliquid excerpserunt ex Genesi.

Ergo. Impossibile est eos esse ecclesiam Dei.

Ipsi dicunt fuisse tres excellentes prophetas, Moysen, Christum & Machometum: & suum Machometum anteferunt cæteris. Quia dicunt Moysen primum populum rexisse, & constituisse paruum politiam, Christum nihil rexisse: Machometum uero cōstituisse amplissimum regnum in toto orbe terrarum. illa magna mutatio totius generis humani, est à secta Machometica orta. Cœpit autem Machometus sub Heraclio hac occasione: Milites illi Agareni & Saraceni, cum non haberent à Capitanis Heraclij stipendia, facti sunt prædones: postea

De Ecclesia.

illi Arabes milites coniunxerunt se Machometo, et occuparunt Persiam. Inde processerunt in Damascum & Syriam. Et hodie Machometica secta florentissima est in Persia.

Quidam, qui aliquoties fuerat Constantinopoli, uolebat uideri bene sentire de nostra doctrina, dicebat ad me: Non uideo magnam differentiam religionis inter ipsos & nos. Ad quam obiectionem sic respondeo: Machometistæ habent quadam legalia & multa ceremonialia, habent multas lationes, preces, &c. Item illi, qui sunt religiosiores, non bibunt uinum: sicut omnes barbari habent legalia: Quia enim lex est natura nota: homines retinēt aliquid de naturali luce. Profitetur iam magna pars generis humani doctrinam Machometicam, quæ nihil aliud est nisi doctrina congruens humanis iudicijs sine uerbo Dei. Non habent articulos doctrinæ difficiles, sed tantum legalia, quæ sunt ad constitutionem imperij accommodata. Turci enim uenientes ex Asia, acceperūt leges religionis Saracenicæ, & illis cōiuncti sunt contra Imperatores Constantinopolitanos. Quia Turci sunt Septentrionales, à mari Caspio, seu à rupibus Caspij orti.

Hermannus Buschius poeta, uir nobilis, accerrimè se opposuit Rotmanno, quem ualde dilexerat. Erat homo ingeniosus, eleganter facundus, & bene
con-

concionabatur: docebat Euangeliū in oppido Monasterio, quem ego & D. pastor Pomeranus optimè nouimus. Quidam uerò bonus homo ibidem scriba senatus, patria Lipsensis, fauens Euangelio adiuuit propagationē Euangelij. Hic habebat coniugem mirabilem, quæ cœpit insanire amore Rotmanni, quæ propter Euirum ueneno interemit, postea Rotmānus duxit eam, eaq; ducta, diabolus intravit in eū. Postquā enim uidit se uenire in odium hominum, adiunxit se sarctori Hollādo nouo regi, ac tumultuanti multitudini. Cœpit furere etiam spiritu, quo uolebat facere Ecclesiam sanctā. Buschius autem ei aduersabatur accerrimè, ac uidens uincere aduersarios, discedebat ex urbe. Sed illi nebulones dederūt pœnas, erupit furor ut conspiceretur.

Quæstio, an omnes hæretici sint interficiendi?

Dux Saxonie Fridericus diu habuit captiuum anabaptistam in arce Schweinitz, cum quo multi docti cōtulerunt, sed desistere noluit. Tandē in carcere mortuus, fortasse lassitudine: quia tāta fuit moderatio principis, ut ipsum non occiderit.

Argentīnēsis senatus habuit pellionē captiuū, quē noui, antea diu uagat⁹ fuerat in Liuonia, ibiq; spar sit Anabaptistica dogmata. Argentinæ annos decē aut amplius fuit in carcere. Auditus est sepius, tādē sine uioletia est mortuus. Anabaptistæ sūt seditiosi

Et blasphemi. Seditiosi, quando dicunt contra ordinem iudiciorum, & contra magistratū. Blasphemi, quando cōtradiciunt primæ tabulæ. Tanta fuit clemētia senatus, ut ipsum nō interficere uoluerit.

Non iudico omnes Anabaptistas et Christianos interficiendos esse. Quidam in Belgico & Hispania etiam deficientes interficiunt, quod est crudele factū, sine discrimine interficere quosq; cum Paulus iubeat infirmū recipere in fide. Præcipit uerò in illo dicto tam multa, ut illius dicti magnitudinē nemo in uno anno exhaurire posset.

COLL.

Parisijs diues Mercator papista ioco dixerat ad Franciscanos: Vos geritis funem circa corpus: quia cum Franciscus suspendendus esset, Papa redemit eum ea lege, ut per omnem uitam funem gereret. Franciscani Parisienses apprehenderunt eū, & in carcerem coniecerunt, iudicatumq; est ut suspenderet. Ille uerò periculum mortis euadere cupiens, cecinit palmodiam, ac dixit: Martinus Lutherus est hæreticus, & ex diaboli insinctu docet. Monachi audientes hæc, rectè inquis, dicunt, & si in hac sententia manseris, saluus fies. Igitur iubent pergere, & properare lictores ad patibulum, dum esset in confessione, ne iterum deficeret. Sic suspensus est, propterea, quòd per iocum dixerat, cur Franciscani funem gererent.

Seruetus,

Seruetus, qui ante paucos annos est à senatu Geneuensi interfectus, diu uagatus est in Africa, ubi illa Machometica contra filium Dei didicit. Postea Venetijs sparsit suum uenenum, donec uenit Geneuam, & senatus Geneuensis rectè fecit, qui talem blasphemum hominem interfecit. Est enim unum ex præcipuis officijs magistratus, facere executionem corporalibus pœnis contra deprauatores primæ & secundæ tabulæ Decalogi: quando aliquis colit idola, et diabolicum uenenum in homines infundit, tunc magistratus iustè facit, si illum tollit. Quia mandatum Dei est, & textus seuerè præcipit, Ne parcas ei. Debet esse nemesis, & seria diligentia. Oportet enim puniri delicta, quod & diuina uoluntas præcipit. Considerate quæso magnas misérias, plurimâq; scelera in hoc mundo uagantia.

Egranus sæpè reprehendit Paulum, quòd fuerit homo indoctus, et usus sit declamatorijs uerbis, nõ congruentibus ad rem, ac citasse eum mutilas sententias. Idem sæpe dixit, peccatum originale esse figmentum Augustini, & Theologorum, quia illud uocabulum non esset in Scripturis.

D. Martinus Lutherus.

Laurentius Valla in multis libris ita scripsit, et disputare solitus est, ut minimè uideretur uelle præcipere, nec apparet tam docere illum ueritatem & proprietatem rerum et uocabulorum quàm male-

dicere & obtrektare uetustis scriptoribus, atque obloqui. Itaq; Ciceronē uellicabat, Aristotelē carpebat, Virgilio subsannabat, maximos quosq; authores cōtemnebat: Vni tantū Epicuro assurgebat. Ita quoq; se efferebat, ut, cū in Dialectica quaedā inuenisset cōtra eorū temporū artis magistros, palā diceret, nullā esse Logicā, prāter Laurētianā. Imō ne dicere quidē dubitauit, ac palam profiteri, habere se quoq; contra fundamenta fidei errores.

Quidam pictores Norimbergæ palām affirmabant, se esse ethnicos, & non posse credere. Cū uocarentur à Magistratu, & eadem ab ipsis inquirerentur, dicebant, illam rem non pertinere ad magistratum: credere enim se libenter uelle, si possent ipsis dare fidem? Ita postea ex ciuitate expulsi sunt. Et rectē fecit Senatus expellēs palām epicureos, et ethnicos homines, negātes se credere symbola. Magistratus enim est custos utriusq; tabulæ, tā primæ quā secundæ.

Venit ad nos quidam ualidus nebulo, qui petebat se à nobis alii, qui Christianorum essent omnia communia. Respondi: Nos nō possumus omnes ualidos mendicantes alere, & iussumus eum laborare. Respondebat nobis, se non habere gratiā laborandi. At suscipibus gratia laborandi ipsi incudi debuisse.

COLL.

Quidam bonus uir in oppido uicino Kemberg
uidens

videns quendam suae uocationis desertorē currū onerantem simo, uenit ad me, dicēs: ille habet mentem uerē Christianā. Sic nō intellexit ille bonus uir, dictum Pauli: In ea uocatione, in qua quisq; uocatus est, in ea diligenter ambulet.

Quidam professor huius Academiae uolebat totum ordinem iurisperitorū abolere, cui cum resisterem, dicebat: Quid dicis? nescis cum quo agis? Spiritus loquitur in me. Simulabat se habere motus à Spiritu sancto in suo corde excitatos: sed diabolus ita eum uexabat.

Venit huc quidam homo ante annos 26, habēs librum magnum erroribus Anabaptisticis refertū (erat aliās homo simplex, & deceptus illis furoribus Anabaptisticis) in quibus erant praecipui inter ceteros, quòd adulteria uel scortatiōes nō essēt puniēda per hominē, quia textus diceret: Scortatores & adulteros puniet Deus. Sumebam illa, quae erāt crassiora, & cum eo de illis disputabā, quae ipse nō satis intellexerat. Dicebā: Agnosco tuam in hac re negligētiā. Quādo textus dicit: Scortatores et adulteros iudicabit Deus, tunc sic intellige: Iudicabit Deus, scilicet immediatē, uel mediatē. Lex est uox Dei, & executio legis est opus diuinū. Tū dicebā: Vide quid quærat diabolus. Pono casum q; ista reci perētur: quāta fieret cōfusio, si magistratus ista nō punire deberet? Ita cōferebā cū eo placidē, dabā ei

etiam uaticū abeunti, & agebat mihi gratias. Nihil imposturum resciri, quò peruenerit.

Epicurus habuit inhonestam mulierem, quam uoluit esse communem omnibus suis auditoribus, & dixit, esse Philosophicum, non esse zelotypum. Postea dicitur esse necatus, quod ego credo esse uerum, hoc modo: Dicitur melle esse oblitus, & rogo impositus, ut hac ratione muscæ et crabones ipsi extinguerent. Fuit poena conueniens talibus opinionibus. Muscæ, id est, opiniones eū extinxerunt.

Non debetis ita ludere, sicut quidam facit Christum Epicurum. Epicurus locutus est de illis uoluptatibus, quæ sunt in potu, cibo, & re Venerea. Hæc non in contemptum ullius dico, sed ut adolescentibus ob imperitiam rerum absurdas loquendi formulas caueant.

An bona opera sint facienda?

In hoc nouo Collegio dicebat quidam Anglus ad me, doctus uir: Turpe est in Ecclesia illa quærere, an bona opera sint facienda, uel sint debita. Interrogauī nuper aliquem, an bona opera placeāt Deo? Respondit ille: Deus illa non curat, neq; inspicit. Certè Deus est inspector et iudex honorū operum, & bona opera sequuntur etiam præmia.

Pelagius Britannicus scripsit, peccatū originale nihil esse. Sunt enim omnibus ætatibus tales multi qui sic sentiunt, sicut sæpè audiui Egranum discentem,

centē: Peccatū originale, est ſegmentū Auguſtini.

Ante aliquot annos cū noſtri canerent Rorate, tempore aduentus (ut uocant) quidam hypocrita reprehendit. Ecce inquit. cantant Rorate, ad huc expectant Meſſiam, ſicut Iudæi. Oratio ualde ſuit ridicula, quaſi poſt aduentum Chriſti non ſint cantandæ aut repetendæ prophetiæ, quæ propter hoc ipſam in Eccleſia ſemper debent repeti, ut nos cōfirmemur in doctrina, etiamſi loquantur de ijs rebus, quæ ſunt futuræ, aut quæ præterierunt.

Habuimus hic duos Anabaptiſtas, homines rabiſoſos. Vnus à mercatore quodam circunducebatur, qui eum ſicut numen colebat. Erat magna impudentia iſtius hominis, & contumelioſe contra pios doctores loquebatur. Garriebat poſt Chriſti reſurrectionem non eſſe peccatum originale. Non enim erat literatus, tantum poterat Germanicè legere. Inter fui etiam alteri, qui pro ſtabilitate ſui erroris citabat dicta ex Iohanne: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, itē: Nifi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, nō intrabit in regnum Dei. Quorum dictorū genuinam ſententiā non intelligebat.

Monetarius, cū eſſet concionaturus, ſolitus ali-
quas matronas eleganti forma ad ſe accerſere, & earum conſuetudine dixit ſe impleri diuino afflatu. Huc congruit dictum Chriſti: Ex fructibus eorū cognoscetis eos. Et eſt regula certiffima: confuſio-

ues libidinum sunt signa cuiuslibet sectæ.

Duæ puellæ sunt interfectæ in dioecesi Bambergensi ante aliquot annos, quibus erāt impositæ coronæ stramineæ, cū ducerētur ad supplicium. Admodum autem hilares, & ingenti motu animi perpeffe sunt mortem. Inter cætera uerò una dixit ad alteram: Cū Christus pro nobis tulerit spinæ coronā, cur & nos iam non libenter ferremus stramineam? Quin & in cælo Deus nobis pro his dabit alias aureis longe præstantiores. Dicebant esse Anabaptisticas. Potuit fieri quòd habuerint aliquid stulticiæ admixtū: tamen habuerūt articulorū fidei fundamentū, & mortuæ sunt feliciter in bona confessione, & agnitione filij Dei. Pauci homines sunt sine erroribus. Non blandimini uobis, existimātes uos sine errore uiuere.

PAPATVS, ET VARI eiusdem colores.

In cōuentu Bononiēsi, cui interfuerūt Imperator Carolus V. papa Clemēs, & Mercurinus, disputauit papa Clemēs nō esse cōuocandū Cōciliū, aut nō esse habendā Synodum, quā instituerat Imperator: quia non esset utile pronunciatā iam antea sententiā retractare, cū de istis rebus iam aliquoties erat disputatū. Ibi Mercurinus graui oratione contrariā sententiā defendit. Vnde Papa offensus eius oratione, dixit: Quare tu audes Romano pontifici contra-

contradicere? Mercurinus respondit: Ego, quæ dixi, dixi ex consilio & mandato Domini mei Imperatoris, qui hic præsens adest, cuius sententiã ipse interrogato. Surrexit Imperator & approbã orationem Mercurini, dixit: Ego ita certò decreui nec uolo hoc mutare, nec quicquam cõtradicis. Illa sic esse acta, narratum est nobis ab ijs qui interfuerũt dicẽtes, grauißimum illorũ trium fuisse colloquiũ.

Dux Georgius iturus ad conuentum Augustanum, cum uenisset Ingolstadium, & uocasset ad se Eccium, cum quo multa cõferebat de multis rebus, tandem obiecit dux Georgius Eccio, istum textũ: Reges gentium dominãtur, uos autem non sic. Igitur, inquit, episcopi non habent imperia mundana, & uexauit egregiè Eccium, ita ut ipsi nihil respondere posset, sicut textus non potest cludi.

Dux Iohannes Elector senex, optimus & præstãtissimus princeps, cum essent monachi dissipati, & manerẽt adhuc monasteria, ac in cõuentib. ageretur de restituendis monachis, dixit, se multũ peccasse, quòd nõ in totum deleuisset monasteria igni, ut nõ amplius de restitutione disputari posset.

Quidã monachus Colonicnsis Frãciscanus, contra nostrã cõfessionẽ sic scripsit, tam naturalẽ esse homini concupiscentiã, quã naturalis est motus solis. Ita iste magnus asinus non intellexit, quid sit cõcupiscentia, cum sit horribilis confusio actionũ.

Episcopus quidam ad Mœnum habitans pro pallio Papæ uiginti millia aureorum numerare cogitur, alij dicunt, cum alijs impensis & muneribus ad triginta millia aureorum summam extendi. Simile papa Clemens dixit, nullam pecuniam esse satis magnam aspiranti ad papatum.

Ex Anglia quotannis Papa accepit à quolibet numisma, quod S. Petri inscribitur, qui nūmus tantum ualuit, quantum nunc dimidius urfiger aut citius: ita ut Angli certò narrent, Papam quotannis ultra nouem tonnas auri ex Anglia accepisse. Adolphus rex id regno suo imposuisse dicitur.

Quādo rex Persicus procedebat in publicum, præcedebat eum equus gestans ignem, qui apud Persas colebatur pro Deo, & nomen eius erat Ori masda, id est, lumen sanctum.

Quidam Episcopus statim post suam electionē & confirmationem edidit quoddam mandatum in sua dioecesi, cuius exordium fuit: Sicut regem Persicum præcedebat equus ignem gestans, qui à Persis pro Deo adorabatur: sic nos præcedit consecrata hostia, quam ut uerum corpus Domini coli & adorari ab omnibus nostris subditis mādamus. Sic uoluit suam idololatriam tanquā Christianā probare ex Ethnicorum delirijs. Tanti asini sunt, ut
non

non sciant, quomodo deceat scribere epistolam.

Fuit olim consuetudo ut adolescentes, qui eligebantur in Canonicorum collegia, aliquid legerent in sacris literis, ut ederent specimen suæ eruditionis. Accidit igitur, ut cum quidam iuuenis nobili genere natus, in collegium Bambergense reciperetur, iussus sit prius à Canonicis legere locum ex epistola Pauli: *Expurgate uetus fermentum, &c.* Et cum peruentum esset ad illum locum, Sicut estis *azyma*, iuuenis, cum illam uocem non intelligeret, legit: Sicut estis *asini*. Prudentiores & doctiores Canonici astantes, dicebāt inter se: Cum à sapiētiōribus nolimus huiusmodi audire, à pueris audire cogimur.

Deliberabatur inter canonicos Mersburgenses de quodam nobili ex Collegio ipsorum ablegando, eo quòd diceretur parum esse eruditus. Re diu multumq; deliberata, tandem senex quidam iussus dicere suam sententiam, respōdit: Ego uideo ipsum esse nobile, ergo in hoc nobis par est: & est in eruditus, ergo & in hoc nobis non dissimilis. Quapropter eum minimè abdicandum censeo.

Paulus tertius coegit Polum cardinalem Angliæ contra conscientiam subscribere decretis synodi Tridentinæ. Secesserat enim prætextu ualetudinis Paduam in thermas ad fontem Aponi, ne cogeretur subscribere: postea tamen id ipsum facere coactus est.

Quando aliquis Romæ creatur episcopus, & datur ei titulus episcopi in locis remotissimis, tunc uadit in templum, & iurat se conuersuram esse illas gentes ad ueram religionem, & fidem catholicam, illisq; prædicaturū. Postea sumit secum quendam notarium, & testes aliquot, iterum iurans extra ciuitatem se non profecturum, quia sit nimis durum & longum iter, protestaturq; ita de impossibilitate. Postremò redit iterum Romam, & absolutionē à Romano pontifice petit, qui accepta magna pecuniæ summa, illum absoluit.

Quidā monachus, cūm cōcionaretur de uirgine Maria, applicauit labores Herculis ad Mariam.

Capnio diuites monachos solitus est uocare porcos Dei, vñfers Hergots mestschwein.

In conuentu Vuormaciensi, cūm Eccius obijceret nobis schisma, dixi, nos necessariò schisma fecisse, ut & Prophetas. Eccius respondebat, quòd illud esset singulare. Imò, dixi: Nos habemus mandatum uniuersale, ut discedamus ab idololatriis. Sic plus est habere uniuersale quàm particulare mandatū, sicut nos habemus uniuersale: Fugite idololatriam.

Sic cūm in conuentu Ratisbonensi Contarenus, uir solidè doctus, legatus Pontificius, quædam concederet, ita offendit Romanū pontificem, ut nō aliter deret amplius redire Romam, sed Bononiæ in exilio

lio mortuus sit. Cùm autem papa Paulus esset moderatior, & sermo incidisset, de eius lenitate, inquit: ille senex fatuus quædam concessit, cùm nihil sit remittendum propter Pontificiam auctoritatem.

Episcopus Saltzburgeris dixit ad D. Philip-pum: Mi Domine Philippe, nos non ignoramus uestram doctrinam esse ueram: sed an tu econtrà ignoras, quòd nullus hæctenus papistas superare, aut conuertere potuerit? quapropter nec tu pri-mus hoc negotium transiges.

In papatu citius quis inuenerit aliquã ueterè lo-ricam, quàm antiqua monumèta doctrine. Vt cùm imagines circumferre in lustrationibus terminorũ solèt, in quodã papistico loco inter cætera crepũ-dia fuit quoq; uetus & oblongũ coriũ, iam situ pe-nè et uerrib. corrosus: accessit Pircheimerus cùm alio docto quodã uiro, uolens expiscari quæ nam esset illa pellis: cùm uerò introspicerent, uidèt esse Rhetoricam ad Herennium. Hæ fuerunt illæ san-ctissimæ reliquæ, quibus ceu fascinis terminos a-rogorum tutiores, hominesq; sanctiores esse futu-ros putabant.

Heydelbergæ fuit monasterium in suburbio, in quo fuerunt Dominicastrî, qui non comederũt car-nem in suburbio, sed in oppido. Quasi esset alius Deus, & alius cultus extra urbem, quàm in urbe.

Episcopus quidã dixit in cõcilio Augustano: Næ
solum

solum credendum est scriptis Apostolorum & Pauli, qui non fuit in ordinaria successione, sed multo magis episcopis, qui sunt in ordinaria successione. Est speciosus pretextus. Sed respondeo, Pauli uocationem maiorem esse, quam eorum qui sunt episcopi. Quia habuit testimonium diuinitus datum, quod non erat contemnendum.

Dixit quidam alius, si posset Pauli corpus accipere, tunc uellet illud suspēdere, quod auctor esset tam multorum dissensionum.

COLL.

Episcopus Saltzburgensis, cum in quodam publico hospicio diuertisset, ibiq; nouum Testamentū reperisset, aperto libro, forte incidit in locū Pauli ad Romanos, ubi dicit: Arbitramur igitur hominē iustificari fide absq; operibus legis. Ibi ille commotus ira, dixit: O Paule, an tu quoq; Lutheranus factus es? & abiicit librum.

Bambergæ dedicauit Imperator Henricus aureum calicem sancto Laurentio. Et fingitur post mortem Henrici uenisse angelum & ponderasse calicem iuxta peccata Imperatoris. Hoc figmento uoluerunt Papistæ confirmare opinionem de bonis operibus. Vidi calicem: sed post bellum nemini amplius ostensus est.

COLL.

In historijs Eremitarum scribitur de sancto Antonio,

tonio, quòd ualde duriter se exercuerit in eremo. Cùm autem in oratione sua optasset cognoscere quantus esset futurus, aut cui comparandus in regno cœlorũ, in uisione ostensum ipsi fuit, se fore similem coriario cuidam uicino portæ Alexandrinæ, quẽ ipse optimè norat. Experges factus uerò, ingreditur ciuitatem ac interrogat illum coriariũ, quãlia ipse haberet pietatis exercitia? Respondit ipse, nulla, nisi quod sua domestica opera faceret, & cùm alijs in congregatione Ecclesiæ oraret. Ibi illicogitauit de discrimine fidei, & aliorum operum, & fiduciam in filium Dei unicam esse anchoram consequendi uitam æternam: reliqua uerò opera non mereri remissionem peccatorum, aut satisfacere legi diuinæ.

Sidonius dixit, Paulũ predicare mutilatũ Christum, id est, predicare fidem & omittere opera.

Monachus Scotus, mala bestia, aliquando sequutus est aulam Imperatoris Caroli V. propter magna sua scelera ex aula est expulsus: scripsit longos commẽtarios ex aula in epistolas Paulinas, sed nihil horum intellexit.

Quæstor quidam propè meam patriam in Marchiatus Badensi, cùm esset dignus supplicio, protraxit suppliciũ integrũ annum illo priuilegio, quòd esset cœnòdæ. Princeps tam uehementer ob perpetrata facta ipsi irascebatur, ut uellet eum suppli-

cio affici absq; authoritate Pontificis: sed tamen consilio aliorum rem retulit ad Pontificem, & impetrauit hoc ab eo, data magna pecunia. Sic tandem suspensus est.

COLL.

Cardinalis Saltzburgensis in comitijs Augustanis, anno trigesimo habitis, dixit: Tria sunt media quibus controuersia in religione componi potest: Primum, ut nos Lutheranis assentiamur, quod facere nolumus. Secundum, ut Lutherani nobis assentiantur, quod facere non possunt cum Dei causa sit, cui nec adimi nec addi quicquam debet. Cum his duobus modis res componi non possit, ad tertium igitur confugiendum est, ut una pars alteram ui opprimat.

COLL.

Alius episcopus dixit: Etsi uera est doctrina Lutherana, de quo non dubito, tamen nolo ab addictis huius doctrinae reformari.

Cum essemus Ratisbonae in conuentu, etiam proponebantur nobis moderationes à papistis, quae postea sunt melius coctae, Man hatt sie ein wenig besser distilliret. Inter ceteras moderationes proponebant etiam hanc: Vota non sunt temerè facienda, sed tamen si sunt facta, non sunt uiolanda. dicebam?

dicebam: Est perplexitas. Princeps quidam hæc proponerebat: Synodis non est temerè contradicendum. Quid hoc est? Quis iubet temerè contradicere Synodis? sed tamen non omnes Synodi fuerunt piæ.

Hoc argumentum ualde urgebat quidam Papiſticus concionator Auguſtæ in conuentu, anno 30.

Antiquitati magis eſt credendum.

Eccleſia eſt antiquior doctrina.

Ergo: Eccleſiæ magis eſt credendum.

Probabat minorem, quia eccleſia fuit longè prior, quàm Scriptura.

Reſpondeo: Nego minorem, Eccleſia nõ eſt antiquior uerbo. Quando loquimur de Scriptura, non intelligimus illas characteres. Dictum enim fuit: Semen mulieris conculcabit caput ſerpentis, antequam ruruſus Adam factus eſt membrum Eccleſiæ. Eſt enim uerbum, ſiue ſcriptum ſit, ſiue non.

Cum epiſcopus Treuirenſis poſt editum Interim conqueretur apud Imperatorẽ, ſe nihil poſſe obtinere, quò ſubditi reciperent illam doctrinã, & petere, ut ſua Cæſarea Maieſtas eos armis cogeret ad profeſſionem illius doctrinæ in illo libro comprehenſa. Reſpõdit Imperator Gallicè: O' le mauueſt paſteur qui ſes propres brebis deuore, id eſt: O' quàm malus paſtor, qui proprias oues deuorat.

Quidam monachus pro concione exponerebat Ethica Aristotelis, à quo audiui primam partem primi libri Ethices. Multos autem in hoc authore habebat auditores. Si sacra tradidisset haud dubiè pauciores aduenissent. Alius quidam licentiaus Theologiae dixit: Si amitteremus omnes libros Propheticos & Apostolicos, posse doctrinam Euangelij reparari ex Ethicis Aristotelis.

De Bonifacio VIII pontifice, tale extat egiu: Intrauit ut uulpes, regnauit ut leo, mortuus ut canis. Dolo enim peruenit ad Pontificatum, turbauit Germaniã & Galliam: item persecutus est in Italia familiam Comnensem, & quendam ex familia uendidit, ut remos perpetuò duceret. Verùm alius quidã bonus uir redemit eum, non sciens illum esse nobilem. Hic reuersus oppressit Pontificem, ducens ex Gallia exercitum exiguum Romam, ubi captiu pontificem coniecit in carcerem, in quo etiã mortuus est. Ille fuit exitus huius tyranni.

C O L L.

Heinricus Lutzelburgensis egregius & prestantans princeps fuit, cuius potetiam pontifices metuentes, nullum artificiosius uenenum inuenire poterant, nisi ut, cum Florentie ad cœnam Domini conferret, in hostia ei uenenum præberent. Sic optimus princeps perfidia & scelere pontifici perijt. Latomus Louaniensis, ualens ingenio & eruditione

hione, fuit precipuus ex persecutoribus in Belgico, scripsit nominatim contra me, quòd posuerim omnes sanctos ab initio post receptionem Adæ & Eue iustificatos seu saluatos esse fide filiū Dei mediatorē apprehendētes. Ille phantasticus mera deliria scripsit, inquiring, non alium fidem fuisse in Abrahamā, quā qualis fuerit in Cicerone: cum Christus dicat: Abraham uidi diem meū, & letatus est.

Dominicus de Sodon Hispanus, homo uerbosus, commentarium in epistolam ad Romanos conscripsit, & ferè decem quaterniones in uocabulo fidei interpretando seu potius calumniando cōsumpsit.

COLL.

Fuit episcopus Byzantinus admodò ambitiosus & gloriæ cupidus, ut auderet se deuouere diabolo, modo fieret Romanus pontifex. Id cum impetrasset, et iam designatus esset Romanus pontifex, ideoq; uellet iam proficisci Romam, ibi in itinere ei obuiam uenit diabolus, ablaturus eū ad inferos. Episcopus uidens adesse animarum hostem, signauit se signo crucis, quo se contra hostem generis humani defenderet. Diabolus uerò usus hoc epigrammate eum abstulit:

Signa te signa, temerè me tangis & angis.

Roma tibi subito motibus ibit amor.

COLL.

Suidas optimus Grammaticus Græcus, narrat

D. Antonium fuisse Alexandriae, & de causa sororis diu litigasse in foro, postea uenisse Constantino-
polim. Cumq; uideret se non esse idoneum ad foren-
ses disputationes, quæsiuisset solitudines, ut reliquã
uitæ tempus in discendo ac præcando consumeret.
Quantum autem ab hac imaginatione distant mo-
nachorum opiniones, res ipsa satis declarat.

Professor Hebrææ linguæ in Academia Vuiten-
bergensi dicebat: Cur hic sustineo pro exiguo stipen-
dio magnos labores? conferam me iterum Ratisbo-
nam. Ibi enim habeo uictum à Iudæis, & mane ua-
letudinis causa, & quantum sanitati meæ cõducit,
in ambulo parum in templo (alioqui uiuens sine
labore) tunc uenit una uetula dans mihi ursigerũ:
uenit etiam secunda, tertia, & quandoq; quarta
accedit: tum demum pro omnibus lego unam mis-
sam. Sed cum in itinere uersaretur consilium eius
male successit: quia Iudæi eo tempore Ratisbona
expellebantur. Postea audiui eum Herbipoli apud
episcopum uixisse.

Tempore Totilæ incoeperunt monasteria, &
sanctus Benedictus est primum caput monachorũ,
multi deiecti ex summis locis facti sunt episcopi,
alii inclusi sunt in monasteria, cum illa incoepissent.

Marchio Albertus iocatus cum Augustano epi-
scopo dixit: O uos episcopi estis multò feliciores
nobis laicis. Quia quãdo disceditis ex hac uita, ha-
betis

betis certum hospitium apud inferos: de nobis uero laicis ignoro quid agetur. Habemus enim incertum hospitium.

COLL.

Quidam interrogatus unde essent monachi? respondit: Quando Deus raserat sacerdotes, & ordinauerat eos, uolens ipsum imitari diabolus, fecit nimis magnam rasuram: ita facti sunt multi monachi. Sic fit quando magna lux doctrinae est, tunc diabolus excitat semper sua organa.

COLL.

Quidam Romanus pontifex dixit: Ego fui diues Episcopus, pauper Cardinalis, mendicus Papa: est bonum dictum.

COLL.

Episcopus Moguntinus, profectus Constantiam cum comitatu quadringentorum equitum, uenit in Concilium cataphractus, non secus atq; si equi & arma quoq; disputare debuissent, si modò collocasset equos in Concilium. Noster Imperator Carolus uodit tam inutilem pompam, & non magnificat apparatus huiusmodi. Quicumq; sanè magnanimi & prudentes uiri sunt, huiusmodi uanos sumptus & superbam ostentationem contemnuunt.

Rex Danicus Christianus, cū esset adolescens, in aula Marchionis Electoris Ioachimi uixit, & cum

eo simul educatus est. Cum Electore Ioachimi patre anno 21 profectus ad conuentum Vuormaticensem, ibi unà cū domino suo comitatus est Imperatorem in cōcionem, quam habuit monachus Franciscanus, qui cū ederet inter concionandum mirabiles gestus Italicos in suggestu, quem ibi utcunq; extruxerant ex asseribus, astans nobilissimus ille adolescens, qui nunc est Rex Danie, primum obstupuit, putauitq; monachum insanire: quia nec uiderat nec audierat antea tales ineptias. Cū sic admirabundus diligenter suspiceret, ac monachus sese (ut solebat) totum inclinaret, ita ut uix conspicui posset, ipse fortè uidit funem pendentem per rimas duorum asserum, quo monachus ille ex more Franciscanorum erat uinctus, eoq; celeriter arrepto, interea dum monachus sic in genua pro-cumberet ut non conspiceretur, nodum satis magnum seu multiplicem fecit, ut finita oratione sese rursus eleuare non posset. Monachus porrò, animaduersa fraude, exclamat: O' Domine Imperator uide, hoc faciunt Lutherani te presente, quid facerent te absente? Imperator existimans id factū esse ex contumelia, excanduit. Quod cū uideret Rex Danicus, statim aperuit iterum nodum, & sic monachus rursus se erexit, & concionē suam per-texuit. Finita cōcione, Rex Danicus accedit ad patrem Marchionis, & narrat ei ordine rem, petens

ab eo, ut indicet Imperatori, quòd ipse fecisset, admiratus istas ineptias, non propter ullam contumeliam, & se ideò indicare, ne alij ob suum factum in suspicionem uel periculum uenirèt, seq; petere ab Imperatore ueniam. Imperator audito Marchione, arrisit, & admiratus factum & candorem adolescentis, quòd ipse sese detulisset, & ingenuè falsus esset peccatum, ne alij uenirent in periculū aut suspicionem, ac æqui boniq; consuluit. Audiui ipse hanc historiam ex Rege Daniae.

C O L L.

Quādo uxor ducis Ernesti, boni principis, mortua erat Lipsiæ, ubi sepulta iacet, uenit quidam ex monachis ad principem, referens ipsi, quendam ex fratribus uidisse mortuam coniugem ab angelis in coelum subuectam esse. Hoc excogitauit: quia sciuit id fore principi gratum.

Quidam sacrificulus in Marchia ex Paulo uoluit probare authoritatem Ecclesiæ, in disputatione cū Domino pastore nostro, et citauit caput tertium ad Romanos: Vbi est gloriatio? Ecclesia est. Legit ecclesia pro exclusa: erat enim abbreviatum.

C O L L.

Abbas quidam dixit, se nolle suos monachos uersari in literis: quia non expediret ullum monachū doctiorem esse suo abbate.

Doctor Martinus Lutherus dixit, se fuisse ex-

patiatum cum alio quodam monacho, qui debebat celebrare missam, & ipse erat concionaturus in Daibron, cum legeret Euangelium de minis, initio legit muas, deinde nias, deniq; decē misericordias. Sic non intellexit ille asinus quid legeret.

Episcopus Augustanus, cum ciues cogerebantur ad illam nouam reformationem doctrinæ, proposi- tam ab Imperatore, quæ uocatur Interim, & in eâ consensissent, sequenti die curauit erigi arcus tri- umphales magnificas, & magnis sumptibus extru- ctas in honorem Caroli V. Imperatoris, cum hac inscriptione: Inuictissimo diuo Carolo V. Impera- tori, semper Augusto, pro restituta in ecclesia con- cordia, Otto Cardinalis fieri fecit. Utinã pax ubiq; extaret in uera Ecclesia, non alijs, qui se fingunt esse membra Ecclesiæ, cum sint manifestè hostes & persecutores Ecclesiæ Christi, & deprauatores di- uinæ Scripturæ.

Concionator Augustanus, dicebat de missis pro mortuis: Si nō profunt mortuis, tamē nobis uiuen- tibus profunt. Quæ sententia magno cum risu ex- cepta est à populo, qui intelligebat hoc dici de pe- cunia quæ dabatur sacrificulis.

Fortes uiri scripti sunt in libris, sed in terris ad- modum pauci sunt: sicut quidam dicebat, triplices esse monachos: quosdam in cœlis, qui sanctissimi essent: quosdam in parietibus pictos, eosq; esse in- nocentes:

nocentes: ultimos esse malos illos nebulones, qui in monasterio alerentur.

Æneas Syluius (qui postea factus est Pontifex) hos uersus de monachis composuit:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audet

Effrenis monachus plenaq; fraudis anus.

COLL.

Quidam monachus Lipsiæ ante annos 15 in præfatione ad ducem Georgium, complurioribus aliquoties posuit. Hanc præfationem doctor Hieronymus Schurpffius recitans, dixit: Quàm placuit fatuo monacho complurioribus compluriora.

COLL.

Leo papa Franciscum Galliæ regem elegerat Imperatorem, & illum appellabat Imperatorem Constantinopolitanum. Scribebatq; ad Electores Germaniæ, Carolum V. non posse fieri Imperatorem, quia esset in iuramentis regum Neapolitanorum, ut non appetere Imperium, ne essent Papæ uicini.

Accepi literas in quibus scribitur de quodam persecutore Ecclesiæ in Belgico, qui dicitur Patergreul. Hic horribilem plane exercet crudelitatem, comburens passim homines pios & honestos, apud quoscunq; inuenerit libros sibi non placentes. Et sic uerè dicitur pater abominationis.

In quadam inquisitione nostro tempore, in quodam regno instituta hæc fiunt, quando aliquis sycophanta accusat amplectentem doctrinam Euangelij, tunc uenit in alteram partem prædæ, & altera pars cedit fisco, etiamsi non conuictus fuerit reus. Quod si uerò sycophanta est industrius, tunc magnam partem facultatum aufert. Faciunt similiter, sicut olim fecerunt iudaici sacerdotes, qui facultates eripuerunt Christianis, & suis nebulonibus dederunt, quos iudicabāt firmos in factionibus suis. Videte astutiã et malitiã diaboli, & ipsius organorū.

Cum Spiræ uenisset in templum S. Bernhardus, ac legisset hunc uersum antiquæ statuæ inscriptū: O clemens, ô dulcis, ô pia mater, Maria. dicunt statuam sonasse hanc uocem: Salue Bernharde, ac Bernhardum respondisse: Mulierem in ecclesia loqui prohibeo, iudicās esse diaboli præstigijs. Hæc statua Spiræ est collocata post ualuas templi, & est magna & infirmis.

COLL.

Queritur apud papistas, si quis adulter offerret munus aliquod, hac conditione, ut sacrificulus in eodem aut maioribus peccatis suffocatus pro eo missam celebraret, & alius ante sacrificuli aduentum ex altari idem munus auferret, quis istorū trium magis contra Decalogum deliquisset? Hanc subtilem questionem, doctis soluendam relinquo.

SCHO-

SCHOLAE, ET STUDIA
linguarum, artium ac
facultatum.

Ordo in studijs progrediendi, à D.
Philippo nouitijs studio-
sis præscriptus.

Mane surgens, dicito precationem, & lege ca-
put in ueteri Testamento, ita ut ordine totam histo-
riam legas, ut textus fiat tibi familiaris, etiamsi nõ
omnia intelligis: & adde lectionem unius Psalmi.

Die Lunæ, & Martis.

Post precationē, lege certum authorem, uel epi-
stolas Ciceronis, uel Terētium. Postea lectiones au-
dies. Hora octaua lectorem græca prælegentē. Ho-
ra nona Dialecticē.

A' meridie.

Sphericam doctrinam, et Arithmeticam discito.

Die Mercurij.

Audies Ethicē.

Die Iouis, & Veneris.

Mane post precationem, unam horam tribuito
seu Liuiō seu Ouidio. Deinde audies lectionem
Græcam.

A' meridie.

Spheram, Arithmeticam, & Physicē. Reliquū
tempus tribuito interdum lectioni difficilimarum
mate-

matarum, interdum stilo, interdum iucundæ lectioni & recentium aut ueterum scriptorū. Præcipuè tamen cura sit, artes ordine discere, Dialecticam, Arithmeticam, Sphærica elementa, Physicam. Quia nisi artes discantur non est certum doctrinæ corpus.

Die Saturni.

Exerceas te in Græca lingua, aut in scribendo solutam orationem Latinam, aut uersus.

Diem Dominicam tribue lectioni doctrinæ Christianæ, legito uel locos Theologicos, uel similem summam.

COLL.

NÓUOS seu Leges.

Qui uolet utiliter in studijs literarum uersari, ante omnia & sæpè in memoriam sibi reuocare finem studiorum debet: ita & attentius & libentius faciet, et feret omnia, quæ rei magnitudo requirit. Est autem hinc generalis finis propositus omnibus, qui se studijs dediderunt, ut Deum agnoscant ex Verbo, quo se patefecit, & illius Verbi sint custodes, & propugnatores, pro sua quisque uirili & uocatione. Alter finis est, ut se instruant cognitione rerum, quæ ad intelligendam & explicandam celestem doctrinam, item ad gubernationem Ecclesiæ, & Rerum publicarum requiruntur. Denique, quæ ad multas uitæ communis artes necessariæ sunt.

Tertius,

Tertius, ut mores regere, & cupiditates frenare assuefaciant disciplina & ratione, ut postea adulti, & in coetus producti, ferre hominum infirmitatē queant, & ipsi alijs hominibus praeluceant exemplis modestiæ, iusticiæ, tolerantia, & aliarum uirtutum necessariarū in communi uita. Hi fines diligenter et sepè cogitati, sua dignitate excitabunt descendentes, & spe ingentium præmiorum urgebunt ad præstandam assiduitatem, & ad perferendas difficultates, quæ in hoc studio offeruntur: sicut nullum uitæ genus non habet aliquas molestias.

De primo fine.

Ante omnia puer dabit operam ut doctrinam celestem diligenter cognoscat, cum ex lectionibus publicis & concionibus, tum ex priuata lectione & precatione, & in ea querat consensum Catholice ecclesie Christi: discat agnoscere et refutere errores deprauantium Scripturas. Et priuatim quidē quotidie, anteq̄ alias operas inchoabit, pexo & nudato capite, Latine primū, ac mox, (si libri copia in promptu erit) Germanicè quoq; caput unum in ueteri Testamēto legat. Si qui plures unā habitent, utiliter facient, si collatis pecunijs comparabunt Viti Theodori Norimbergensis summaria in Biblia, quæ ante lectionem capituli Biblii inspecta, monebūt pueros de summa historie, ad quos locos cōmunes referenda sit. Eandē quoq;

Viti summam uelim denuò post absolutam capitulis
 genuinatam lectionem repeti, ut quæ lecta sunt al-
 tius infixæ menti diutius hæreant. Vespèri eodem
 modo, antequam ibit cubitum, puer legat ex nouo
 Testamento caput unum, adhibitis commentarijs
 illis breuissimis M. Viti, ut dictum est. Hæc consue-
 tudo præterquam quòd intellectum Scripturæ pa-
 riet, etiam accendet animum, ut ardentius Deum
 inuocet, & mores studiosius regat ad uoluntatem
 Dei. Viile erit etiam post sumptum cibum per octid,
 quasi animi causa, psalmos Latinos ordine cantilla-
 re, uariatis modis illis, quibus in templis canuntur;
 item Germanicas cantiones usu ediscere, quæ à D.
 M. Luthero, piæ memoriæ, & alijs pijs uiris erudi-
 tè compositæ, continent doctrinæ Christianæ sum-
 mam. Hæc ratio Psalterium reddet pueris notius,
 quod scriptum debet omnibus pijs quàm familia-
 rissimum esse, & uocem exercebit, cuius usus ne-
 cessarius est in tota uita, maxime ijs, qui publicè do-
 cere alios uolent. Et quia Dominicus dies totus de-
 betur tractationi Verbi, uolo, ut qui ex meis disci-
 pulis D. Philippum Euangelium enarrantem au-
 dire cõsueuerunt, illam lectionem nullo modo ne-
 gligant. Reliquos iubeo hora sexta matutina domi-
 nicæ conuenire ad explicationem catechesis Chri-
 stianæ. Qui uerò eam lectionem aut fastidiosè asper-
 nabuntur, aut somno indulgentes sæpius negligēt.

eos nequaquam feram in numero meorum, ut qui illam partem institutionis contemnere audeant, quæ ut dixi, omnium est præcipua & maximè necessaria, propter quã studia reliqua colimus, imò propter quam conditi sumus, à Deo nutrimur, defendimur, seruamur. Post prandium mei conuenient ad exercendam Musicam, & pijs & artificiosè factis carminibus. Hora prima singuli memoriter præferent aliquam insignem sententiam sacre Scripture, quã uel illo die excerpserint, uel per septimanam inter legendum obseruarint. Decet enim pueros sic legere cœlestem doctrinam, ut præcipua dicta memoriæ infigant, eaq; ad arguendos, excitandos, cõsolandos, & cõmonefaciendos sese et alios, cum opus erit, in promptu habeãt. Cætera quæ ad primum finem pertinent, uniuscuiusq; pio studio priuatim committo.

Secundus finis complectitur linguarum
& partium Philosophiæ studium.

DE LINGUIS.

Græci olim suam tantum linguam studiosè excolebant: Romani præcipuè suam, et deinde addebant unicam peregrinam linguam, nempe Græcã. Nos, neglecta lingua uernacula, magna cum difficultate simul duas peregrinas linguas discere &

cōplecti, Latinā primū, ac Græcā, si historiarum
 & artium cognitionem solidā nobis cōparare uolu-
 mus, oportet. Cœlestis doctrinæ explicatio etiam
 Hebraicæ linguæ peritiā flagitat, ita nobis saltem
 plerisq; ut necessariū, ita difficilimū est simul triū
 peregrinarū linguarum studiū, quod adimit nobis
 conatū excolēdæ et exercēdæ Germanicæ linguæ,
 quæ minimè erat negligenda, ijs præsertim qui ali
 quādo publicè causas agēt, aut cōcionabūtur. Sed
 obijcitur: Nihil facilius est, q̄ in sua lingua rectè lo-
 qui? At respōdeo tales, Græcos et Latinos stulticiæ
 et inanis curiositatis cōdēnare, quæ gētes à primis
 statim annis pueros ad certā & uenustā formā di-
 cendi in sua lingua maximo cū labore & sollicitu-
 dine cōsuefecerūt, & frequētissimas scholas habue-
 runt, Grammaticorū primū, deinde etiā Rhetorū,
 in quibus inuētus uernaculæ linguæ rectus
 usum longa exercitatione dicēdi & scribēdi addi-
 scebat. Sed fit apud nos temporū iniuria, ut studiū
 linguæ uernaculæ nō negligatur solum, sed etiā cō-
 temnatur, & probro detur, si quis id usurpare ui-
 deatur. Quare tandem satis graues poenas damus
 ignauiæ nostræ, cum postea producti in cœtus, ubi
 nobis officij ratio necessitatem dicēdi imponit, aut
 cōscientia nostræ infantia obmutescimus, aut con-
 sternatione titubantes trepidamus: aut ut illorū ni-
 hil cōtingat, tamē impropriè, obscurè, cōfusse dici-

mus, utpote nulla prius exercitatione exculiti aut confirmati. Quare hortator sum meis pueris, ut ali qua saltē curā etiā maternæ linguæ discēda & exercēda à primis annis suscipiāt, & studiosè obseruet, ac imitari studeāt illos, qui propriè, elegāter et sine affectatione Germanicè loquūtur. Legāt etiā priuato studio Germanica scripta maximè D. Lutheri, Philippi, Menij: deinde etiā oratorum quorundam, ut D. Pontani, in quibus quid quemque deceat ac ornet obseruent, & affectatam grandiloquentiam, ut alienissimā ab Ecclesiasticis, uitare discant. Proderit ad hoc quoq; argumēta, quæ latinè scribenda erunt, prius uernacula lingua explicare, ac deinde in peregrinam linguam conuertere. Nec parū iuuabuntur adolescētes, si interdū duo aut tres per ocium inter deambulanū, narrationes aliquas ueras uel fabulosas commemorabunt, adhibito studio proprietatis, ordinis & elegantie. Hæc de lingua uernacula monuisse satis est.

De lingua Græca.

Linguam Græcam sic ferè discūt pleriq;, ut intelligere authores Græcos possint. Ad illud propositum sufficiet diligenter ex Grammatica Græca declinationes nominum & uerborum, & phrasēs præcipuè indeclinabiliū partium cognoscere. Græca scripta partim per interpretationē uiuæ uocis, partim collata uersione latina intelligere conaria

& cum eorum sententiã affecuti sumus, rursus eadẽ
 dem in linguam latinam propriissimẽ conuertere.
 Quod exercitationis genus præter linguæ cogni-
 tionem, etiam alias plures utilitates discẽibus ad-
 fert. Iniungo igitur discipulis meis, ut professorem
 enarrantem publicẽ Græcam Grammaticam, &
 Euripidem, similiter & dominum Philippum Ari-
 stotelis Ethica aut alia Græca scripta interpretan-
 tem diligenter audiant. Vtilissimẽ fecerint, si qui ex
 grandioribus natu explicatos uersus Tragicæ poe-
 tæ latinẽ redderent soluta & liberiore oratione,
 tanquam *ωρεωρεωρεω*. Sic enim & linguam perfe-
 ctius discerent, & insignia ornãmẽta & sententias
γυμνασιας firmiter meminißet, quib. hoc genus scri-
 ptæ est refertissimum. Mihi hoc tempore priuatim
 satis uidetur, si die sabbati post concionem uesper-
 tinam à certis discipulis expositionem Euangelij
 Dominicalis exigam, & postulem, ut singularium
 dictionum Græcarũ themata & flexum indicent:
 unde intelligant, qua diligentia publicẽ Gramma-
 ticam audierint.

De lingua Latina.

Sed longẽ maiori conatu in studium linguæ La-
 tinæ incumbere pueri debent: non modò ut lati-
 nos scriptores, poetas, oratores, historicos intelli-
 gant, uerum etiam ut eius linguæ proprietatem lo-
 quendo & scribendo tam ligata quàm soluta oratione

tione exprimere aliquo modo possint. Quandoqui-
 dem eius solius usus inter literatos & alibi est plu-
 rimus. Cum autem facultas & copia proprii sermo-
 nis Latini non solum lectione scriptorum compa-
 retur, sed etiam requirat consuetudinem quotidia-
 ni usus in colloquijs familiaribus & exercitatione
 scribendi, utriq; rei sedulo opera danda est. Qua-
 re decreui posthac, Deo iuuante, die Lunæ propo-
 nere argumentum in utroq; genere scriptionis, ad
 quæ excipiēda pueri cōueniāt, eaq; interea quinq;
 dierum spacio absoluta, & grandiusculis literarū
 figuris descripta, ita ut in marginibus sit uacua
 charta, ubi errata indicari & corrigi possint. Die
 Saturni post cœnam exhibebunt, recepturi eodem
 tempore, si ullo modo fieri poterit, emendata præ-
 cedentis hebdomadis scripta. Sæpè autē aliās com-
 monefiunt pueri de necessitate & diligenti usu cre-
 bri filii, quibus impelli debent, ut ulro etiam in ea
 parte obedientiam & diligentiam præstent. Sed si
 quem nec officij ratio, nec commodorum magnitu-
 do excitabit, ut obtemperet, is sciat eam contuma-
 ciam & socordiam non carituram pœna. Loquen-
 di autem latinè cōsuetudo utinam uel metu pœna-
 rū, uel præmijs, uel quibuscunq; modis adolescen-
 tibus persuaderi ac familiaris reddi possit, quæ ne-
 cessaria ad linguam discendam, quàm futuro excel-
 lenti pugili quotidiana armorū meditatio est. Sed

nimum hac in re adoleſcētia ſibi ſtudioſū impedi-
 mento indulget, nō eſtimās quantū ſit & commo-
 dum, et ornamentū, poſſe apud eruditos expedire,
 propriè & perſpicuè cogitata animi latine expri-
 mere. Quā felicitatē ſi quis putet ſine exercitatio-
 ne cōparari, ſtultè errat. Hortor igitur diſcipulos
 meos, qui extra meā domū habitāt, ut cū ſuis cōtu-
 bernalibus colloquētes tantū Latina utantur lin-
 gua. ſis uerò qui ſunt domi meæ idem præcipio, ſed
 hac lege & multa addita, ut ſi quis uernacula lin-
 gua intra domū uſus fuiſſe deprehēdatur, numulū
 ſoluat, ad præmiū in certaminibus uictoribus di-
 ſtribuendū, de quibus infra dicemus. Eadē lege te-
 nebuntur ij quoq;, qui alibi habitāt, quoties locuti
 Germanicè fuerint. Cū autē Oratio ſis Latina ini-
 tia hauriri cōueniat ex arte Grāmatica, illius præ-
 cepta poſthac pueris tradā, & rursus exigā hora
 diurna, die Lune, & Martis: alijs duob. Iouis, et
 Veneris eadē hora explicatur⁹ Terētij concedias,
 ut habeāt exēpla puræ orationis Latine, quæ imi-
 tari poſſint. Utq; uel emulatione cōpellātur ad re-
 petitionē aſiduā præceptorū Grāmatices, aliquot
 delectis ex coetu diſcipulorū proponetur tēpeſtiuè
 aliqua pars carminis Vergilianī ex Bucolicis, in
 quo dictionum *ἐτυμολογία*, origines, flexus, ſtructuræ,
 ita diligēter inueſtigabūt delecti illi, ut cæteris ſuis
 cōdiſcipulis cōuenturis poſt coenā die Mercurij, et
 proſectum

profectū ipsorū exploraturis, appositis respōsi-
 onibus satisfacere, et cū eorundē laudatione dimitti
 possint. Et quia prodest aliquos insignes locos etiā
 penitus memoriæ imprimi, ut scribentib. suppetat
 bonarū formularū, sententiarū et figurarū copia,
 singulis septimanis mandabo paucis aliquot, ut ad
 diē Sabbati mane hora sexta memoriter pronūciēt
 in coetu insignes aliquos locos ex bonis autoribus,
 cū iudicio desumptos. Hæc cōsuetudo, supra utili-
 tates prius dictas, etiā memoriā excolet, pronūcia-
 tionē formabit, animū addet timidiusculis illis, &
 rustico sæpè pudore præditis, ut in frequētiore etiā
 coetu sine deformi trepidatione aut perturbatione
 animi dicere alacrè, distinctè & cōstanter audeāt.
 Ad illā auscultationem uolo omnes discipulos ad-
 esse, ut & quæ cum laude pronuciari audierint,
 imitari, & quæ reprehēdi intellexerint, ipsi postea
 uitare conētur. Supra hæc omnia, ad cōparandam
 facultatē Latini sermonis, necessaria est lectio ali-
 quot scriptorū, ad quorū exempla pueri orationē
 formare assuescant, eorumq; in loquēdo et scriben-
 do similitudinē exprimere conētur. Primum igitur
 domi suæ pueri tribuāt quotidie horam unam aut
 dimidiā lectioni Terentij primū, deinde epistolarū
 Ciceronis, Officiorū, & similiū faciliū scriptorū.
 Ex poetis autē legent Vergilij poemata, & Ouidij
 castiores libros, ut Metamorphosin, Fastos, Tristiū,

Et de Ponto libros, ut in faciendis uersibus habeant quod imitentur. Cum autem memoria quantumuis felix tenere omnia pariter non possit, pueri semper ad manum habebunt libellum ad hoc comparatum, ut in eo insignes formulas, gnomas, figuras, et similes orationis Latine flosculos inter legendum excerptos annotent, ibique comportata ornamenta orationis per totam hebdomadam, die Saturni aliquoties relegant, et subinde in memoriam sibi reuocent. Hæc de orationis Latine facultate comparanda, et de aduinculis ad eam necessarijs dicta sufficiant. Nunc etiam de partibus Philosophiæ pauca dicam.

De studio partium Philosophiæ.

Cum tres partes Philosophiæ complectatur, quarum prima sermonem in quauis lingua format, ut eo explicari res, et graues causæ disertè et ornate exponi possint, secunda rerum in natura noticiam tradit, tertia mores instruit: duas dicendi artes Dialecticam et Rhetoricam (nam de Grammatica, Latina et Græca lingua supra dictum est) summo studio cognoscant pueri, non tantum ut præcepta discant, sed etiam ut usum aliquem sibi ut tium harum faciant scribendo et disputando. Præcepta Dialectices explicabo, qua potero diligentia, hora secunda dierum Lunæ, Martis, Iouis, et Veneris. Rhetoricen publicè prælego, et priuatim addo

addo Quintiliani libros, ut habeant grandiores na-
tu supra elementa Rhetorices accuratiorem etiam
explicationem. Quod uerò ad usum harum artium
attinet, argumenta scriptorum accommodabo fe-
rè semper ad exercendam aliquam partem præce-
ptorum, nunc Dialecticorum, nunc Rhetoricorū.
Cumq; animaduertero discipulos, confirmata Græ-
maticæ cognitione, præcepta Dialectices medio-
criter tenere de syllogismis faciendis, & soluendis
uitiosis argumentis, disputandi quoq; morem insti-
tuam. Audiant etiam adolescentes publicè elemen-
ta eius doctrine, quæ rerum naturas inquirit &
patet facit, maxime rudimenta doctrine cum de mo-
tibus corporum cœlestium, quæ in libello de sphæ-
ra traduntur, tum de uiribus & effectibus syderū,
quibus in hæc inferiora corpora agūt stellæ, quam
Astrologiam uulgo uocāt. Cum autem ad utramq;
artē, & postea in tota uita, necessarius & summus
usus sit Arithmeticæ, magno studio pueri in eā par-
tem, & statim à primis annis usq; incumbent: da-
buntq; operam, ut promptam & celerem faculta-
tem rectè numerandi etiam difficiliore rationes
multo usu sibi comparent. Quare & publicè eius
artis præcepta audiāt, & ego priuatim hora duo-
decima diei Mercurij eorundem repetitionem &
exercitationem instituam. Cumq; aliquid profecis-
se discipulos uidero, postea, ut exempla habeant

exercendorum numerorū, monstrabo illis rationē
 construendi figuram cœli ad quælibet tempora γ
ἰσομετρίας, quæ exercitatio uoluptatē pueris non me-
 diocrem afferet. Et hæc nunc quidem de rerum na-
 turalium cognitione sufficere existimo, quibus co-
 gnitis, ad alias Physicæ partes abstrusiores poterūt
 accedere natu maiores. Ethica præcepta discant
 pueri publicè à D. Philippo. Sed ut communis Iu-
 ris quasi summam animo complecti possint, & ut
 intelligant Iuris formulas, quæ in lectione Latino-
 rum scriptorum ubiq; se offerunt, decreui, Deo iu-
 uante, die Mercurij, hora quinta libellos institu-
 tionum tantum Grammaticè explicare, ut noticiã
 uocabulorum aliquam acquirant, non profectò ar-
 rogantia aliqua adductus, aut ut falcem in alienã
 messem mittam, cum faciliè agnoscam me nequa-
 quam parem esse ad Iuris doctrinam docendam,
 quam ipse non didici: sed tantum hanc ob causam
 eam lectionem instituam, ut uocabula, & phrasæ,
 quæ Iuris scientiæ sunt peculiare, & tamen à La-
 tinis scriptoribus creberrimè usurpatæ, aliquanto
 notiora fiant adolescentibus meæ fidei commissis.
 Res ipsas, quæ ad Iuris ciuilis intellectum pertinet,
 discant ij, qui se illi studio totos aliquando dedit,
 ab ijs, qui ex professo Iuris scientiam docent. Parti-
 net ad Ethicam doctrinam etiam studium colligen-
 di uirtutum exempla, negotiorum, & casuum con-
 munium,

munium, & insignium mutationum in Imperijs, ex Historicorū & aliorum scriptis. Sed cū historie non facillē propter temporis angustiam pueris enarrari possint, priuato ipsorum studio hanc operam commendo, ut si quando interuallo incidant, ubi à lectionibus publicis aut priuatis uacatio erit, ante omnia perlegant ordine Chronicon Philippi, quod Carionis nomine est uulgatum, in quo summam temporum & præcipuarum rerum gestarū, item Monarchiarum successionem et durationem, ac causas mutationum diligenter obseruent. Deinde cognoscant Latinas historias ordinè, Plinium, Liuium, Salustium, Cæsarem, Suetonium. Utq; cum maiori fructu historias legant, habeāt in promptu librum continentem locos communium locorum Ethicorum, ad quos referant, si quid insigne in historijs ueniat, quod obseruatione dignū uideatur. Hec diligentia multas continet utilitates, ut alibi dicitur. Tantum nunc habui, quod de secundo fine dicendum esse arbitrabar, qui est de studio linguarum & artium.

De tertio fine.

Reliquum est, ut de tertio fine aliquid præcipiā, qui ut dictum est, morum etiā gubernationem flagitat, & continet exercitationem maximè earum uirtutū, quæ nos in cœtu uiuentes regunt & moderantur, ut ipsi tolerari ab alijs, et uicissim nos alios

ferre

ferre possimus. Sunt autem illæ uirtutes præcipuæ:
 ciuilitas, uerecundia, obediētia, humanitas, candor
 seu ueritas, modestia, mansuetudo, beneficētia, gra-
 titudo, iusticia, linguæ moderatus usus. Cum autem
 hæ uirtutes alibi copiosius describātur, hic tantum
 extrema singulorum uitia indicare satis esse duxi,
 ut ea pueri summa diligentia fugienda esse cogitēt.

Cum ciuilitate pugnat:

Rusticitas, sordiū amor: *Affectatio elegantie et
 ciuilitatis odiosa, qua-
 lis est in quibusdam au-
 licis et mulierculis.*

Cum uerecundia:

Impudentia: *Stupor, rusticus pudor.*

Cum obedientia:

Contumacia, negligē-
 tia: *Simulatio obsequij, itē
 obedientia in re flagi-
 tiosa.*

Cum humanitate:

Durus, aut qui non affi-
 citur alienis rebus, nec
 libenter fert communia
 onera, *μισανθρωπία:* *Adulatio, et nimia faci-
 litas, futilitasq; in amici-
 eijs iungendis: item τω-
 λυργαγμοσύνη in susci-
 pienda cura alienarum
 rerum.*

Cum candore seu ueritate:

Suspiciacem esse, *Credulitas, non discer-
 nens*

De Ecclesia:

61

salumna,
ironia,
mendacium:

nens recta à prauis, as-
sentatio, laudans etiam
praua.

Cum modestia:

Superbia, φιλαυτία, ar-
rogantia, contemptus
aliorum:

Abiectio hypocritica;
seu extenuatio immodi-
ca suorum donorum:
item assentatio, omnia
aliorum nostris præferēs.

Cum mansuetudine:

Iracundia, acerbitas, mo-
rositas, cupiditas uindi-
ctæ:

ἀοργυσία, patientia pa-
rasitica, simulatio leni-
tatis occultè captans oc-
casione[m] ulciscendi.

Cum beneficentia:

Sordes, illiberalitas, te-
nacitas, maleuolētia, cu-
piditas ledēdi, premen-
di, impediendi alios:

Prodigalitas, largitio-
nes officiorum, profu-
sio, facilitas erga quos-
libet, neglectis suis reb.

Cum gratitudine:

Ingratitudo, nocere be-
nefactori:

Seruitus, cum quis gra-
tificatur benefacere in
re turpi aut impia.

Cum iusticia:

Rapacitas, πλεονεξία,
fraudatio:

Rigor iuris, ἀνελεθσι-
ποιον.

Cum

Cum moderato usu linguæ:

Δυσωνία, occultatio
 insidiosa, silentium con-
 tumax, superbium, fasti-
 diosum:

Garrulitas, uanitas,
 precipitātia, curiositas,
 coniuratio, maledicē-
 tia, obtrectatio, φιλότη-
 νία, scurrilitas, futilitas.

Hæc uitia agnoscere in alijs, & odisse, & acer-
 rimo conatu uitare iam inde usq; à pueritia scho-
 lastici debent, & obseruare, ad quæ uitia singulo-
 rum naturæ sint pronæ, ut illas inclinationes ra-
 tione & iudicio, uitatis occasionibus, flectere &
 coercere assuefiant. Eam ob causam prodest pue-
 ros statim ex angulis et solitudine in coetus et scho-
 las frequentes produci, ubi occasio sit & agnoscen-
 dorum uitiorum, & econtrà uirtutis exercendæ.
 Quare ut plures fiant causæ pueris meis cōuenien-
 di, utq; facilius ad communia officia humanitatis
 assuefiant, inter eos, ut in Republica, ordines &
 gradus secundum profectum & captum constitue-
 re decreui, ut interdum aliquas committere, & in-
 terdum uel uersuum Gnomicorum recitatione con-
 certent, uel enigmatis aut obscuris & intricatis
 constructionibus ingenij uim & celeritatē acuant
 & exerceāt, unde uicti cum pudore, uictores pre-
 miijs ornati discedant, & hoc modo partim amore
 laudis, partim metu reprehensionis excitabūtur li-
 berales

berales etiam ad diligentiam in discendo. Tempora autem illis certaminibus tribuenda, satis mature semper indicabimus. Nec uerò negligi alie uirtutes debent, quibus singuli etiam extra cœtus, mores suos & cupiditates ad præscriptum rationis, et imprimis ad uoluntatem Dei regere conabuntur, ut sunt, pietas, temperantia, castitas, uigilantia, fortitudo in tolerandis difficultatibus, sine quibus nec doctrina Ecclesiæ cognosci, nec studia literarum coli possunt. Hæc de ratione uitæ & studiorum secundum tres fines in summa dixi, quæ isti ætati, discantium primas artes cõuenire iudicaui. Si quæ sint prætermissa, illa per sese quisque facile addet. Cætera ita sunt pro ratione præsentis status & morum attemperata discantium commodis, ut nisi me opinio mea uehementer fallat, existimem, si quis iuxta præscriptam rationem instituat, & aliquandiu exerceatur, cum breui tempore non exiguam accessionem morum probitati, eruditioni, & iudicio factam esse, reipsa deprehensurum. Sed tamen ut id facilius fiat, necessariò addenda est admonitio ista, omnia sic demum profutura esse: primùm, si omnes conatus nostras referamus ad obedientiam Deo præstandam, & ad gloriam eius ornandam & celebrandam: deinde, si opem diuinam assidue & sine intermissione imploremus, & petamus, ut ipse studijs nostris

successus

successus felices aspiret. Postremò, si freti conscientia piæ uoluntatis & fiducia diuini auxilij, acri studio & indefessa diligentia præscriptam rationem studiorum & uitæ seruare conemur. Ut autem in conspectu pueri habeant breuiter descriptas diuersas operas, breuiter eas ex his legibus decerptas in tabellam aliquam redigant, quàm singulis diebus mane, post finitas preces inspiciant, & de illius diei penso commonefiant, & sub noctem rursus perlustrent, num quid partis studiorum omisum sit.

COLL.

Finis legum, quas excellenti doctrina præstantis, & de multorum studijs benemeritus uir, olim Vuitberge suis discipulis præscribat.
Ecclesia non potest carere scholis, quæ
semper ipsi fuerunt adiun-

ctæ.

Nunquam uera Ecclesia sine scholis aliquibus fuit, ac ne potest quidem diu conseruari doctrina, nisi scholastici cœtus adiungatur ad ecclesias. Haud dubiè primis patribus, Adæ, Noe, Sem ideo prorgata est uita tot seculis, ut auditores haberent testes ætionis &c de prima origine generis humani, deq; initio doctrinæ. Postea familiæ Abraham, Isaac, & Iacob prorsus scholæ fuerunt. Deinde, cum lex Moysi data est, iam clarum mandatum de scholis additum

additum est. Constitutum est enim, ut ad tabernaculum
 semper essent cœtus docentium & discentiũ.
 Nam in poliiia Moyſi, ad tabernaculum classes Sa-
 cerdotum & Leuitarũ constitutæ fuerunt, non so-
 lum ut ibi mactarent pecudes, sed multo magis, ut
 legem populo enarrarent, responderent ambigen-
 tibus animis, & dijudicarent dogmatũ controuer-
 sias, ut clarè testatur caput 17 Deuteronomij, ubi
 iubet deferri cõtrouersias ad sacerdotes Leuiticos,
 & ad locum tabernaculi, & iudicari res non ex ar-
 bitrijs potētum, sed ex lege diuina. Illud Collegiũ,
 uel Academia optimè constituta, usq; ad Christum,
 circiter 1500 annos, doctrinæ diuinæ interpret &
 custos fuit. Illi Collegio traditus est in disciplinam
 Samuel, perinde ac si esset in Acadamiã bene con-
 stitutam missus. Postea cùm negligenter studia sa-
 cerdotes, Deus excitauit prophetas, qui magnas ca-
 teruas discentiũ secum traxerunt. Tantum enim
 agmen erat eruditorũ Elisei, ut cùm antea in Hie-
 richo habitassent, postea propter eius loci angustia
 quærent ad Iordanem aliam sedem. Post Samue-
 lem floruit Nathan: deinde Achias Silonites sub
 Salomone & Ieroboam: hunc secutus est Ananias
 Assæ tempore. Deinde excitatus est Elias, qui cùm
 diu res maximas gessisset, & docuisset circiter an-
 nos triginta antequã à Deo in cœlum euectus est,
 successorem Eliscum elegit, qui annos septuaginta

gubernauit Ecclesiam Israel. Vidit hunc adolescens
 Esaias. Eliseo uerò successit Ionas, quem arbitratur
 fuisse filium mulieris Sareptanæ, ab Elia reuoca-
 tum ex morte. Cæterum abductis decem tribubus,
 successit Esaias in Iuda, qui docuit annos octogin-
 ta, & liberauit regnū ingentibus bellis. Nam qui-
 libet Propheta habet aliquod insigne *πολιτεια*.
 Post Esaiam excitatus est Hieremias, qui annos
 quadraginta concionatus est. Post Hieremiam,
 Daniel: qui etsi instituitur doctrina Chaldæorum,
 tamen hunc uicissim postea reges omnium maxi-
 mi, tanquam discipuli, audiunt, Nabochodonosor,
 Euilmerodach, Darius Medus, et Cyrus. Danielē
 secutus est Zacharias: ipsum uerò Esdras & Hie-
 remias, qui attigerūt Alexandri Macedonis etatē.
 Nehemiam Onias secutus est, celebratus in Eccle-
 siaste. Postea Simeon Oniæ filius doctrinæ puritatis
 cōseruauit. Aliquanto post secuta sunt Macha-
 bæorū bella, quo tēpore sacerdotes diu iam Ethni-
 corum more certauerūt ambitione de principatu,
 et doctrinam ac disciplinā flagitiosè neglexerunt.
 Accidit enim eo tēpore, quod omnib. temporib. fit,
 ut si quis unico uerbo autoritatē alicuius in officio
 uersantis offenderit, certè nō Deū conditorē illius
 hominis, sed diabolos ipsos læsisse discas, qui nun-
 quā audiuerunt aut docuerūt illam doctrinā in Do-
 minica oratiōe à Deo præscriptā, Remittite, et re-
 mittetis

Mittetur vobis, Sed exortus est tandē Mathatias sacerdos, legis diuinæ assertor. Ita Machabæi restituerunt doctrinam. Post hos creuit impudentia in populo Dei: & repudiatis Prophetarū monumentis, coeperunt ingenia prophana amare Græcanti philosophiam. Hinc extiterunt sectæ diuersæ Pharisæorū & Sadducæorū, qui palam Epicureas opinioniones professi sunt. Itaq; cum diu horribiles essent tenebræ in populo Dei, Deus rursus excitauit scholas per Simeonem & Zachariam, quorum mentio fit in Luca. Deinde per Iohānem baptistā, postquā docere coepit Christus, qui scholam Apostolorum habuit assiduam. Et Hebræi affirmant Moysis institutum (qui septuaginta seniores elegit, ut scribitur capite ii. Numerorum) mansisse in omnem posteritatem, idq; postea fuisse collegium doctissimorum hominum, quod nominarūt Sanhedrim, quod pro Græca uoce συνέδριον usurparunt. Sed qualiscunq; ille Senatus fuit, Prophetas constat habuisse assidua auditorum agmina. Hunc morem, quē uiderant Apostoli seruatum à Prophetis, Baptista & Christo, retinuerūt & ipsi. Nam hos quoq; suas scholas habuisse apparet ex Irenæo, dicente, Iohannem Apostolum Ephesi habuisse assiduos multos auditores, & in his Polycarpum, qui postea in Ecclesia Smyrnia circiter quinquaginta annos doctrinam à Iohanne traditam feliciter propagauit.

Huius auditor Irenæus doctrinæ riuos in Gallia et Pannoniam duxit. Ac fuisse tales scholas apparet, ubicunq; frequentiores Ecclesiæ fuerunt. Celebratissimæ fuerunt, Antiochena, Alexandrina, Cesariensis, in qua Origenes docuit: Byzantina, in qua Basilium didicisse Nazianzenus scribit. Nec aliud fuisse initio Collegia canonicorū certum est, quàm docentium & discipientium cœtus. Et in ipsa Germania ante Attilam fuerunt adiunctæ scholæ mediocres Ecclesijs. Nam Irenæus & Epiphanius citant testimonia Germanicarum ecclesiarum. Qua ex re apparet, cito propagatum fuisse Euangelium in Germaniam, & aliqua literarum studia in hac natione fuisse. Legimus etiã Lucium Cyrenæum Pauli discipulum primum docuisse Euangelium ad Danubium in Augusta Tiberina, quæ nunc est Ratisbona: eaq; in loca uenisse eum cum Romanis exercitibus, qui tenebant Rhetias, consentaneum est. Iluxit Euangelium Argentorati populo, & Agrippinæ Colonie Doctore Materno, Petri discipulo: Trophimum Arelati fuisse Eusebius testatur. Clemens Metenses ad Christi agnitionem uocauit. Crescentem aiunt uenisse Moguntiam. Marcum Pauli discipulum (antiqua monumenta Ecclesiæ Passauensis, ad Danubium testantur) cõcionatum esse in urbe Iuliobona, quæ sedes fuit Episcopi in Norico ante collegiū Passauense. Tot magni & sapien-

tes uiri, cum in Germaniam & Galliam uenissent, haud dubiè præcipuam studiorum curam habuerunt, ut ad posteros per homines rectè institutos et solidè doctos Euāgelium rectè propagaretur. Et si autem postea temporibus Barbaricis cum Vandalicis Hunnicis & Francicis bella magnas uastitates fecissent, ita ut uetera Collegia euersa essent: tamè qualescunq; reliquæ Ecclesiæ, quæ supererant, cærere literis non potuerunt. Rursus igitur Collegia canonicorum, & monasteria condita sunt. Et cum in Collegijs canonicorū studia negligerētur, quòd essent occupati regum & aularum negocijs: munus docendi in monasteria est translātū. Hæc cū onerarentur ceremonijs, non potuerunt docendi laborem molestum & difficilem simul sustinere. Exortæ simul sunt Academiæ, in quibus studia literarum utcunq; exercitata sunt. Sed disciplinæ uincula nimium laxata sunt. Ex hac historica commemoratione satis intelligi potest, & semper fuisse adiunctas scholas Ecclesijs, & amissis literis, lucem Euangelij extingui.

Sint Academiæ aristocratice, ut alueoli apum, suum quisq; officium rectè faciat: doceamus utilia: conferamus operas candidè: iuuenus nos mutuo: tueamur communem quandam concordiam cuncta quadam philosophica moderatione.

Alia ratio studendi, parum dissimilis à
 priore, cuidam Iuris studioso ante uiginti
 annos aut circiter, à D. Philip-
 po Melanchthone præ-
 scripta.

Initiò finis constituendus est studiorum. ut enim
 in alijs omnibus deliberationibus quæri solet, quã
 utilitatem, quem fructum adferre possit, quod sus-
 cepimus: ita etiam in studijs initio considerandum
 est, quã ad uitam utilitatem adferre queant. Et
 eligēda sunt ea studia quæ plurimũ conferunt tũ ad
 uitã priuatã, tum ad Respub. rectè administrãdas.

Prima sit cura cognoscendæ doctrinæ Christianæ,
 iuxta illud: Primum querite regnum Dei. Sed
 ad eam cognoscendam satis erit audire unam Lu-
 theri prælectionem: item conciones diebus Domi-
 nicis & festis audire sufficit. Item methodũ aliquã-
 nam in omnibus artibus oportet tenere summam
 aliquam: idq; maximè opus est in doctrina religio-
 nis. Ad hoc conducent uel epistola ad Romanos,
 uel ad Colossenses, uel Loci cõmunes à me scripti:
 neq; totum diem asidere oportet Theologicis li-
 bellis. Satis est Dominicam diem in horum confer-
 re lectionem. Et mane cum surrexeris, aut cum ue-
 speris cubitum ibis, legendum aliquid in Biblijs,
 quod ad præcãdam excitet, ita simul multa disces.
 Altera pars studiorum nõ minus necessaria est,
 ut

ut tractatio literarum humanarum: nam ad uitam
opus est multis alijs artibus. Sed tibi prodest adhuc
aliquantisper in studio rectè dicendi uersari: quia
mediocris ratio benedicendi necessaria est ad reli-
gionem, ad ius, & ad omnia ciuilia officia uitæ.
Audiendi in literis Latinis Ciceronis libri de Offi-
cijs, Rhetorica: sed addenda etiã philosophiæ scien-
tia. Ideo sunt audienda elementa Mathematicum, et
die Mercurij Politica. Sic duas Philosophiæ partes
disces: Naturalem & moralem.

Tertia pars discitur in Rhetoricis, Dialecticis.
Est autem opera danda, ut libelli continentes Me-
thodos, hoc est artium summas, diligenter discan-
tur: ut Dialectica à me scripta, et Rhetorica: Epito-
me Philosophiæ moralis, & Physices: Libellus
Sphericus, Politica, Institutiones Iustiniani. Domi-
biduū in septimana collocabis in Teretiū, quem
subinde debes relegere, ac satis est quotidie duas
horas ad summum in hoc consumere. Nec uolo te
aut multum ante lucem surgere, aut serò cubitum
ire: sed omnino habenda ratio ualetudinis & sani-
tatis. Est itē biduū collocandū in Liuiū. Dies unus
collocetur in Græcas literas, audias lectorē Græcæ
linguæ. Quod superest tēporis, cōferendū est in e-
xercitationē styli: propter quod intermitti interdū
lectio Liuij poterit. Interdū legi etiã Vergilius aut
Quidius loco Liuij potest, ne assiduitas in authore
ccc 4 difficili

difficili pariat tedium. Neq; enim ita putes te esse alligatum ad Liuium, quasi piaculum sit intermittere eius lectionem: satis est habere certum aliud quod domicilium, ad quod te recipias, postquam fueris expatiatus ad Vergilium, Ouidium, aut Horatium. Stylum ita exercebis, ut aliàs scribas epistolas, aliàs uersus, aliàs ex Græco uertas. In auctoribus quid sit obseruandum, disces in prælectionibus: uerba, phrasas, sententiæ. Nunc ante omnia disces uersus facere, hic sit hoc tēpore præcipuus labor. Leges igitur Profodiam, & aliquid Vergilij, seu Ouidij, omisso Liuiio. Tempus partiendum, & distribuendæ horæ, ita minuetur labor, & uarietate quadam subinde recreabit se animus: nec tamen illa uarietas nimis magna erit, qualis obesse solet in discendo. Dominicum totum diem ponendum censeo in lectionem sacrarum literarum, item totum diem Saturni. Legenda est autem aliqua epistola Pauli ab initio usq; ad finem, ut discas unde summa Christianæ doctrinæ (sicut in alijs studijs, summa quædam seu methodus comprehenditur) informetur. Ita in sacris literis præstandum est, ut totam doctrinam animo cōplectamur, alioqui fiet si carptim degustetur, ut sæpè in iudicando decipiaris. Lege initio epistolam ad Galatas cum Lutheri commēto, uel Colossenses meos, et iterum atq; iterum relegi oportet.

Die Lunæ collocetur una atq; altera hora in
Ciceronis epistolis.

Die Martis ponatur una atq; altera in Teren-
tij lectionem, illo prælecto legatur & Liuius.

Dies Mercurij totus collocetur in Græcas li-
teras.

Dies Iouis et Veneris collocentur in lectionem
Terentij & Liuij: his aliquoties prælectis legatur
& Vergilius.

Reliquum tempus collocetur in exercitationem
styli, aliàs in lectionem alicuius poematis, aut aliud
quiddam, pro arbitrio, ut tantum uoluptati stu-
diorum seruiat.

Nemo utiliter discet sine exercitatione styli,
sed scribendum est ad alicuius iudicium, qui osten-
det quid sit probandum, quid non sit probandum.

Credo multas sententias Hieremiæ esse dictas ab
Elia. Hieremias potuit esse auditor Eliæ, ut Daniel
Hieremiæ.

Clemens ait, se peruagatum esse totam Asiam,
& de singulis doctrinæ articulis consuluisse erudi-
tos ubiq;: sed postquam uenit Alexandriam, fuisse
se contentum iudicio Patiani, quem ait eruditione et
pietate eximia præditum fuisse, ac ornatum testimo-
nii Spiritus sancti, seu miraculis.

COLL.

Dicitur de lyra Orphei, quod peruenerit in
ccc 5 Lesbum.

Lesbum. Credo quòd ibi fuerint excellentia studia, ita ut ob eam causam dicta sit lyra Orphei eò peruenisse. Filius principis in Lesbo cogitauit, si caneret lyra Orphei, se futurum alterum Orpheum. Voluit trahere ad se bestias noctu, & cantauit. Eo igitur canente noctu, canes conuenerunt, & eum dilaniarunt. Iste est exitus *λεανοφιδίας*. Sic omnes iam uolūt esse Lutheri, sed lacerantur à canib. Quia semper *λεανοφιδία* est infelix. Mortuo Iulio Cesare, omnes interfectores eius ipsi conabantur esse patres. Quia unus quilibet cogitabat de Monarchia.

Plato, cum obijceretur Philosophis, ipsos esse corruptores iuuentutis, inquit: Imò nos nò corrumpimus iuuentutem: sed uide theatra, illorum mugitibus implentur animi auditorum, & alienantur à recta doctrina, & uera uia.

Novi Comitem, ex optimo & sapiente patre natum, qui propter summā suam sapientiā fuit ualde charus Imperatori. Is nimis amans scurrilitatis, eligebat sibi lectionem Martialis: & uita concurrebat cum Martialis carminibus. Sic corrumpunt bonos mores colloquia praua.

Socrates apud Platonem in Legibus, etiam hanc legem tulit, ut ciues cogerentur discere Arithmeticam. Proinde & Romanis magnæ curæ fuit, ut liberi eorum, cum primis literis etiam Arithmetice perciperent.

Plato in Phædro fingit duplices animas, quarum alteras ait alatas esse, alteris uerò alas decidisse. Alatas ait uolitare in cœlum, fruentes congressu colloquioq; Dei, & pulcherrimo spectaculo cursuum cœlestium, & considerare causas omnium mutationum in inferiori natura, in aere, in animantium corporibus, in hominum studijs & moribus, in uarijs imperiorum & ciuitatum casibus. Atque hæ animæ toto uolitantes cœlo, captæ pulchritudine diuinarum rerum, & illius admirandi ordinis, & suauitate doctrinæ, & uirtutis: hac una uoluptate perpetuò frui cupiunt, nec onerant se obscenis uoluptatibus, quæ perturbant harmoniam uirtutum in animis, & obijciunt caliginem, ne cœlestia aspicere possint. At illæ animæ, quibus alæ deciderunt humi, uagantur, & uoluptates querunt impuras ex rebus terrenis. nec enim illam pulcherrimam lucem rerum cœlestium inspiciunt. Etsi autem Plato alas intelligit heroicis impetus ingeniorum, tamen ne illi quidem impetus soli animos subuehant: sed opus est etiam artibus, quibus illi ipsi impetus attollantur. Sunt igitur alæ mentis humanæ Arithmetica & Geometria. Has si alligauerit sibi aliquis ingenio non sordido, facilius penetrabit in cœlum.

coelum, ac liberè in cœlestiū coetu uagabitur, illaq;
 luce, & sapientia fruetur. Prima est numerorum
 intelligentia: id sensit Pythagoras, cum definiuit
 mentem esse numerum. Significauit enim animam
 esse rationatricem, quæ discernit res, & ordinem
 animaduertit. Hæc sunt maximè propria menti, et
 sunt primæ mentis functiones. Quare aptè defini-
 uit mentem esse numerum, uidelicet, numerantem.
 Hæc causa est, cur & ueteres Græci mox post Græ-
 maticen tradiderunt Arithmeticam: deinde tertio
 loco proponebāt Dialecticē: quarto Geometriā.
 Videbant enim Dialecticē initia sumere ab Arith-
 metica. Et exercitatio multiplicationis & diuisio-
 nis optimè præparat ingenia ad syllogismos. Item,
 uis demōstrationum melius intelligi potest, cogni-
 ta Arithmetica, quæ habet maximè illustres de-
 monstraciones.

Quidam doctor, cum non didicisset Gramma-
 ticam, conducebat sibi priuatum præceptorem,
 (ambo enim mihi noti erant) cum uerò præceptor
 postridie reposceret dictata, ut est usitatum: Do-
 mine magister, inquit doctor, non conduxisti te, ut di-
 ctata reposceres, sed uolo mecum expositas lectio-
 nes ruminare. Ita tantum, quantum prius nouerat,
 profecit.

Plato in Repub. spurios philosophos appellat
 eos, qui sine Dialectica satisfacere se alijs artibus
 existima-

existimabant. Idem: Indocti Dialectici lacerant doctrinas, sicut caniculi panniculos. Est insignis similitudo, sicut excellens est in similitudinibus Plato.

Philosophi dixerunt, quòd Stoicorum Dialectica sit similis Polypo, qui tenaciter quidē adhæret, sed in fame arrodit suos digitos. Sic Stoica Dialectica corrumpit & euertit seipsam.

Audiui Doctorem Hieronymum Schurpsium, perfectum Iuriconsultū, dicere: Nihil est, uelle esse Iuriconsultum sine Dialectica.

Aristoteles dicit quinque necessaria esse scribenti poema, quanquam dicit de Tragedia: primò, argumentum, ὑπόθεσις: secundò, λέξις, genus sermonis: tertio, ἦθος: quartò, διὰ νόμον, sententia: Ut quando Aeolus inclusit uentos in utres, & cum dormit Ulysses, socij cogitāt magnam ibi esse auri uim Ulyssi donatam, eamq; contemplari uolentes, resoluūt utres. Ibi uenti erumpūt, & cient procellas: Sic dum querit opes cæca spe captus auarus,

Accersit uentos & noua damna sibi.

Quintò, ὄψις id est, spectaculum, quod incurrit in oculos. Huius dicti Aristotelis debent omnes qui scribunt, dicunt, aut concionantur, memores esse.

Accidit seniori bachanto, quod nunc multis scholasticis, qui cum nō posset ediscere uersus Alexandri, emebat sibi pelliceam uestem candidam, in qua scribebat uersus Alexandri, ut semper ipsi essent

sent in conspectu. Semel pertransiens pontem, uento deicitur in aquam: ibi totam suam doctrinam amisit.

Galenus fatetur, se penè in amentiam Pyrrhonorum delapsus esse, nisi in Geometria uidisset tantam uim esse demonstrationum.

Plato prudenter dixit, eum uirum tantum beatum esse, qui doctrinam Mathematicam didicisset. huius mores posse regi: hunc moderatum, iustum & utilem ciuibus fore. Verba eius hæc sunt: Vnum est naturæ uinculum, doctrina numerorum, figurarum, & motuum caelestium: ac si quis aliam uiam ad discendum inuenire potest, fortunam inuocet, ut dici solet. Nam sine his nemo in ciuitatibus unquam beatus existet: hic modus, hæc educatio est, hæc disciplina seu facilis seu difficilis: per hanc ire necesse est. nec fas est negligere Deum, qui gratiam de se famam in his artibus generi humano attribuit.

Extenuat Astronomiam Phauorinus apud Gelium, & dicit pauca quædam prouideri, seu (ut ipsius uerbo utar) *παχυμεγέτερον*. Imò sic amplissimo præconio ornauit artem: siquidem quædam in natura aut moribus præcipua animaduerti posse, inquit.

COLL.

Aristoteles citat dictum Alcidamantis oratoris, qui interrogatus quid esset Philosophia, dixit, eam esse murum legum. Et uerum est dictum, quia loquitur de demonstrationibus, quid sit ius naturæ, quare sit firmum. Et illæ demonstrationes sunt firmamenta iuris.

COLL.

Capnio, cum Romam à principe Palatino certi negocij causa missus esset, uenit in lectionem Argyropyli, qui tunc Romæ magna cum laude docebat Græcè. Cumq; Capnio reuerenter salutato Argyropylo, in consessu multorum doctissimorum hominum exponeret ei, se hominem Germanicum, incensum studio Græcarum literarum, gratulari sibi eam fortunam, quod occasio audiendi ipsius contigisset, quo illis quidem temporibus nemo in Philosophia & Græca lingua doctior prædicaretur: orassetq; ut sibi audiendi ipsum potestatem faceret: delectatus Argyropylus oratione Capnionis, cum operam suam benignè pollicitus esset, interrogat, an attigisset Græcas literas? Capnio ait se Basileæ in Germania audiuisset Græcæ linguæ elementa. Enarrabat autem tum fortè Argyropylus Thucydidem. hunc exhibet illi, ac iubet legere, deinde etiam interpretari. Cum autem & suauiter pronunciaret

Capnio

Carpnio (fuit enim perstudiosus recte pronunciationis) & sententiam sic satis latine redderet : ibi Græcus ille admirans, conuertit se ad auditores, et exclamās : Ecce, inquit, Græcia nostro exilio transfuolauit alpes.

Vetustas finxit Mercurij uirga animas orco reuocatas esse, & Orphei cytheram syluas & saxa traxisse. Significare uoluerunt uiri sapientes, peculiari quodam dicendi genere rudes mortales, & se ros, adhuc mansuefactos esse.

Cicero reprehendit Platonem quòd dixerit philosophos, tametsi abstineant à Reipublicæ administratione, tamē iustos esse propter hanc ipsam magnarum rerum inquisitionem. Sed Plato rectissime sensit. Est enim iusticia suum quemq; officium facere, & fructum eius officij conferre ad communem salutem generis humani. id maximè facit Philosophus, qui religiones, rerum naturalium causas, omnium honestorū officiorum leges explicat, & hæres diuinas cæteris impertit, artes illustrat aut docet: deniq; qui ueritatis & iusticiæ doctrinam conferre ad aliorum utilitatem studet. Rectè igitur Plato dixit, iustos esse Philosophos, qui doctrinam uilem uitæ tradūt. Non gessit magistratus Isocrates: sed consilijs suis gubernauit Imperatorem laudatissimum Timotheum. & formauit ingenia multorum, qui postea in Republica principes extiterūt.

Nec

Nec melius de Republica meritus est Aeschines
causidicus, quàm Aristoteles: qui etsi nec magistra-
tus gessit, nec causas egit, tamen Alexandrum &
multos alios principes finxit ad iusticiam & bene-
ficientiam. Iason Iurifconsultus gubernauit magnā
Italię partem: nec tamen minus de Republica me-
retur Bartolus, qui in schola tantum uixit. Philip-
pus medicus Alexandri exercitum secutus est, ac
regē ipsum ingenti periculo liberauit. Neq; tamen
minus de Republica meretur Galenus, qui nullum
exercitum secutus, sed in schola aſedit, & scripsit
doctrinę suę monumenta.

Cicero ait magnā uim in discēdo habere studiū
cōferendi, quod *συζητησις* uocat ipse. Et Salomon
ait: Ut ferrū ferro acuitur, ita uir excitatur à uiro.
Significat enim, ingenia cum admoneri collatione
consiliorū atq; opinionū, tum exēplis excitari; iu-
cta Euripidis dictū: *ὀυδὶς ἀ ἐτινε τὰς τέχνας.*

Fabius monet, scripta euoluenda esse cum tali
solicitudine, quasi nos ipsi ita scripturi uel dicturi
simus: quòd ita fiat, ut uigilantioribus oculis om-
nia lustremus, nihil nobis elabi patiamur quod
obseruatu dignū sit, & ad omnes uirtutes scripto-
rum expendendas attentiores reddamur.

Aristoteles dixit, id primū certū signum esse
quòd aliquis quippiam rectè sciat, si de eo ipse lo-
qui, & aliū docere possit.

Tithonus filius Laomedontis regis Troiani, raptus ab aurora, petiuit ab ea immortalitatem. Aurora ipsi dedit eam. Sed ipse oblitus, se non solum debere immortalitatem petere, sed & ἀζυγροίαν, id est, non senescentiam: factus est ita senex, adeoque debilis, ut immortalitas fuerit ei oneri. Petiuit igitur mutari suam senectam. mutatus est in cicadam. Id est, Poemata senescunt, & sunt immortalia: cum posteritate uerò crescit eorum admiratio. Homeri opus creuit diuturnitate temporis apud posteros.

Plinius.

Nō multa, sed multum legendum est. Non multa, id est, non distrahendum studium in diuersissima: sed multum sepè legendū, & una eademq; res sepè iteranda & relegenda est.

Inspicere tabulas, considerare loca et regiones, debebat uobis ludus esse: sicut Cæsari Carolo V. Cum enim hic esset in obsidione oppidi Vitenbergæ, tunc in pago Pistritz, quando accesserunt ad eū Principes, suffultus brachijs sedit apud mēsam, & inspexit tabulas Cosmographicas. Ita inuentus est incumbere tabulis, & considerare loca & regiones, in quibus ipse cum exercitu uersaretur.

Osiander scribens Hebraicum Alphabetum, inuertebat cartham: tunc in altera facie carthæ erat Græcum Alphabetum.

De Ecclesia.

23

COLL.

Herodotus testatur, quòd antiquæ literæ Ionũ sint similes characteribus Phœnicum: & inde sunt cõiecturæ, quòd literæ Ionũ sint à Phœnicib. ortæ.

Gregorius Triuernas ante annos 68 uenit Parisios, & à senatu Academiæ stipendium postulauit, quòd ibi Græcas literas docere consituisset. Cum q; nonnullis inciuiliter facere uideretur, quòd stipendium flagitare ausus esset, cum senatus Academiæ neq; accersisset eũ, neq; significasset se ipsius usurũ opera, neq; omnino lectorem Græcũ haberet ullũ: (erāt enim adhuc in Gallia, ut apud nos, Græcæ literæ ignotissimæ) quare cũ interrogaretur, qua impudētia peteret à Senatu stipendiũ? hic uir paratus citauit cõstitutionē de linguarũ studijs, in qua nominatim fit mētio scholæ Parisiēsis. Senatum adeò nō offendit hæc libertas, ut etiã magnopere collaudauerit hominis cõsiliũ et studiũ. Quare stipendiũ ei magno cõsensu satis honorificum est constitutum.

Romani cũ Græcis toti Italiæ indixerūt disertè, ut Medicos in Italia publicæ salutis causa retinerēt.

Romani Cæsares bonis medicis in singulos annos 250. sestertia pendebant, id est, octo millia aureorum, & amplius trecentis. Reliquarum uerò disciplinarum professoribus, utpote Rhetoribus & Poetis, centena sestertia modò in annum numerarunt, id est, tria millia aureorum,

Et trecentos triginta quatuor, ut refert Plinius.

Cum apud Cæsarem Fridericū legatus sui principis esset Capnio, cumq; Venetæ ciuitatis oratoribus, qui eò etiam uenerāt, per id tempus frequenter esset, accidit ut aliquando Capnio fortè pulcherrimè Græcè scriptum enchiridion noui Testamenti in manibus haberet. quod cum uidisset Venetus orator, & animaduertisset Capnionem non esse rudem Græcarum literarum, conuersus ad suos collegas, ait: Videte quæso, in Germania hunc uirum propter cognitionem literarū in admiratione esse, quam nostri tam pertinaciter contemnunt.

Quidā morio in culina principis Palatini, qui ex more ligna ferebat, solitus est ex infima strue ea ligna reuellere, quæ moueri sine magno impetu nō poterant. Interrogatus cur id faceret, respondit: se difficilissimam laboris partem primum cōfecturum, ut deinde summa illa ligna facilius mouerentur. Huic persimiles sunt omnes studiosi, qui fastiditis primis artibus, ad sublimia studia se conferunt.

COLL.

Dicunt Palladem inuenisse tibiam, imitantens sonum capitis Gorgonis: id est, Musica est inuentum sapientiæ. & uera musica fuit complexa doctrinas & artes, quas poetæ carminibus comprehenderunt. Postea Pallas, postquam uidit intumescente

scere genas, abiecit eam: id est, quando sapientia est amissa, tunc non fuit studium musices, uel cantus: seu quādo Satyri sunt musici facti, qui obscœna & amatoria composuerunt, tunc serium musices studium desijt.

Quo tempore Homerus, Herodotus
& Pindarus uixerint.

Homerus fuit ante Pindarum 400 annis. Herodotus uixit tempore Pindari, seu tempore belli Xerxis.

COLL.

Apes cum aduolent ad omnia, tamen nullis nocent floribus: ita uirtus & literæ sic ab alijs sumende, ut nihil deterior is sit qui communicauit. Non tamen quiduis ex omnibus colligunt apes: ita non omnia ex eodem petenda autore. Industriam adiuuat Deus.

COLL.

Sicut apes ab unoquoque flosculo quicquid est optimum excerpunt, si quid insit ueneni, id araneis excugendum relinquunt: ita nos in Poetis & alijs scriptis, quod est eruditionis & utilis doctrine, id nobis rapiamus: si uero quid obscœnitatis occurrerit, id relinquamus.

COLL.

Tanta admiratio fuit tragœdiarum Euripidis,

fff 3 ut

ut multi ciues Athenienses, cum essent captiui in Sicilia, dimissi sint propterea, quod dominis suis descripserint Euripidis tragœdias.

Causæ, propter quas donum linguarum est attributum Ecclesiæ.

Principalis & prima causa est, ut propagari Euangelium citò in multis gentibus possit, quarum non est una lingua.

Secunda, ut hoc ipsum donum esset testimoniũ Spiritus sancti, & præsentie Dei in Ecclesia, sicut & alia miracula.

Tertia, ut esset signum & testimonium de uocatione gentium, quòd gentes etiam ad Ecclesiæ societatem essent uocatae.

¶ Quãdo Turcicus imperator cepit Cõstantinopolim, & expulsa essent gentes Græcæ, eo tẽpore uenerunt in Italiã præstãtissimi uiri, Theodorus Gaza, uir nusquã satis laudatus, item Trapezuntius, & alij, qui simul & linguã, & alias pulcherrimas artes eò transtulerunt: quorũ beneficio magna pars Græcæ linguæ ad nos peruenit, sicut Deus nõ sine singulari causa facit tales mutationes. Vult enim alias gentes, ignaras talium rerum, institui ab hostibus & peregrinis.

Bonus quidã uir solebat esse solus, uolebatq; in solitudine omnia perdiscere. Inciderat in Aristotelẽ
de

de Iride, ubi fingebat mirabiles speculationes, scri-
bebatq; ad quendam: In omnibus materijs alijs,
quamuis obscuris, superaui Aristotelem: sed in ma-
teria de Iride meipsum superaui. Postea de eadem
re disputabat hic in auditorio, & toto prorsus coe-
lo a ueritate aberrabat suis phantasijs.

Dicebat aliquādo D. Philippus ad examinādos
walde rudes: Vos facitis sicut ille qui legebat Græ-
cā Grāmaticā in schola, maleq; pronūciabat uoca-
bula, nec bene poterat legere. Accessit igitur ad eū
alius, dicens: Cur nō doces Euclidē? Respōdit: Non
scio. Verūn alter inquit: Quare igitur doces Grā-
maticam, quam etiam ignoras?

Eobanus sēpē ad me & alios bonos amicos io-
co dicebat, se esse principem philosophorū. Id cū
fortē narrassemus alteri, dixit ille: Per deum, ergo
est princeps omnium fatuorum.

Poetarum tria genera.

Doctor Milichius dicebat esse tria genera Poe-
tarū. Eobanus solitus est simul gignere & scribere
uersus. Nos cogimur ante gignere quā scribere,
ex uno latere positū habentes Calepinū, ab altero
uero Bebeliū de uersibus, sic magno cū labore ali-
quid cōsarciētes. Et dicebat se prius scribere, et de-
inde gignere. Et referebat hoc eò, quia habebamus
amicū, qui scripsit initiū et finē, postea dixit: Date
mihi spondeū, aut dactylum, quo expleā carmen.

Heraclides Ponticus, homo quidem studiosus, sed non ita ingeniosus, scripsit carmen $\omega\pi\iota\ \pi\acute{o}\nu\varsigma$, & obtulit regi Euergetæ, uel quicumq; fuerit. Rex accepit librum, & deleuit π in titulo, ut ex $\pi\acute{o}\nu\varsigma$ fieret $\acute{o}\nu\varsigma$ uolens significare, eum esse asinum, quia uellet præferre studium & laborem naturæ.

Quidam in Anglia nomine Flatimerus quotannis repetiuit Terentium, & dixit se semper in recenti lectione aliquid noui obseruare.

Camerarius ad me post bellum ad Ingolstadtū gestum dicebat: Ego non amplius possum legere Iliada Homeri, sed Odyssæa libentius lego: quia uiderat præsentia bella.

Pastor quidam in uicinia patriæ nostræ, qui sæpius ueniebat ad nos, & nos uicissim ad ipsum, hortabatur nos ad discendum his rhytmis: Lernstu wol, so wüirstu gebratner hünner vol. Lernstu übel, so müßtu mit denn schweinen essen auß dem kübel. Potius dixisset: Lernstu wol, so wüirstu der plagen vol. Quia contrarium est uerum. Nam Canonici, qui nihil didicerunt, die werden gebratner hünner vol: docti uerò & sapientes pro nihilo habentur, & aliqui quoq; exulare coguntur.

Noster pastor ita se affluxit uigilijs, ut iam non habeat talem somnum, qualem natura postulat. Erasmus mihi scripsit, ac rogauit, ne attingerem libros à cœna. Quam consuetudinem postea semper seruauit.

seruauit. Stoeflerus etiam conuestus est in senectute sua de somno, cum peruenisset ad septuagesimū annum, quòd cum intempestiuis lucubrationibus amisisset.

Vidi libros, qui ipso die direptionis urbis Constantinopolitane sunt conseruati. Quia ibi fuerūt homines doctissimi.

Nil curetis, quòd irrisores omnis eruditionis, si quem artibus operam dare uideant, irridentes dicant: Hec est Platonica facundia. Nullius sunt momenti huiusmodi irrisiones. Erasmus respondit extenuantibus artes, & dicentibus non esse opus facundia: Non est etiam opus solœcismis et barbarismis.

Paulus Tertius sedulus Homeri & Horatij lector.

Paulus Tertius semper solitus est aliquid legere in Homero, cum se cubitum conferre uellet: & optimas, si quæ occurrebant, sententias eligebat, easq; summa diligentia considerabat. Habuit etiam semper in manibus Horatium.

In disputatione Tubingensi erat senex Iuriconsultus, cuius positionibus alius quidam uolens opponere, dixit, in ipsius thematibus esse nugationē. Senex iam oblitus uocabuli illius Dialectici (nam erat octogenarius) dicit: Domine, dic nobis, quid sit nugatio. Respondit opponens, nugationem esse

unius rei uariā repetitionem. Ibi senex ille respon-
dit: Ab Domine, quod bonum & utile est, nun-
quam nimium inculcari potest, iuxta Græcam pæ-
rœciam: *Αἰς οὐκ ἄρῃ τὸ λαλῶν.*

Erāt olim tres fratres, qui prōptissimi erāt in di-
cēdo de quacunq; re etiā nō meditati, idq; cum ma-
gna admiratione multorum. Hi cū interrogaren-
tur, unde haberēt illā artē dicēdi, responderūt: Ex
arte Lullij. Lullius enim fuit quidā doctus uir, qui
cōscripsit illū librū. Hic liber etiā ad me portaba-
tur ab amico quodā secretō. Nam tres illi fratres
ita amabāt eum librū, ut nō permitterēt cuiquā cō-
templari. Inspexi librū, & statim uidi esse Dialecti-
cam, quā illi tam magni faciebant, & uelut Deum
amplectebantur. Sed ex Dialectica non reddimur
eloquētes, quæ saltē de reb. iudicat. Rhetorica uerō
uerbis lumē atq; splendorē adfert. Quāq; isti in eā
antiquitate putauerunt omnia peti ex Dialectica.

Fui cum quodā docto uiro prope Rhenū in con-
uiuio, qui defendebat sectā Epicureorū. Ad quē di-
xi: Quare defendis illas manifestas absurditates,
cū uelis haberi uir bonus? Est (inquit) meus mos,
ita contrariū defendere. Dixi: Domine, noli hoc fa-
cere apud alios: quia illi dicent esse uanitatē inge-
nij: & si interessent iuniores & imperiti, illi exci-
perent tuas absurditates, & defenderent. Promisit
mihi ille bonus uir, se nunquam hoc deinceps factu-
rum.

rum esse, & non ægrè tulit se admoneri.

Antonius eremita interrogatus, quare non legeret Biblia, & nõ secum haberet alios libros: inquit: Cœlũ & terra, & tota rerũ natura sunt mei libri. Melius dixit, quàm ille alter: Summa ars Christianorũ est, nescire legem, & nihil discere. Sed non satis est. Aliquid in Ecclesia discendũ est, quod non apprehēditur naturali lumine. Vox Antonij duriter intellecta, pugnaret cum his dictis: Hunc audite. Item: Scrutamini scripturas. Naturalis noticia non tenet promissionem gratiæ.

Capnio de studioso Iuris dicebat: Primo anno scit dijudicare omnes controuersias, secundo incipit dubitare, tertio uidet se nihil scire, & tunc primum incipit discere.

Nostri maiores Germani non dederunt operã literis, igitur prorsus barbarè loquuti sunt. Et quia non fuerũt exculti disciplina, ideo nec habemus aliquid scriptorũ de reb. Germanorũ: aut si quid habemus, illud planè est impropriũ & barbaricum. Quale est illud in historia Ludouici regis quod incipit: König Ludewig war ein dcmitiger mann, dann er pletzet selbs sein wammes. Ita ille ineptus putabat humilitatem esse, wen einer sein wammes pletzet. Deinde insulsè hoc loco utitur hoc nomine pletzen. Nam non est intelligendum de sartoris refartione, sed quod ille rex tam fuerit industrius

in militia, ut ipse in praelio posset resarcire loricas & arma, quibus utebatur aduersus hostes.

Quidam bellus homo, me semper eandem cantilenam iterare dixit. Utinam uerò possem nō tantum ijdem uerbis, sed etiā ijdem syllabis grata Deo & Ecclesie salutaria eodem modo canere.

Doctor Martinus Lutherus Eobano Hesso solebat scribere: Poetæ ab ipsis Musis Laureato.

Baumgartnerus senator Norinbergensis, cum hic literis operam daret, quanquam esset aliàs sedulus & diligens in studijs, tamen cum aliquando neglexisset lectionem, ac deinde conuenirent eum condiscipuli, narrantes ei, quā eruditam & bonam lectionem in ipsius absentia audiuisent, respondit: Nunquam fuit tam bona, quin ego meliorem neglexerim.

Facetum dictum, quòd Dialectica non fuerit ante Arithmeticam.

Dialectica non fuit ante Arithmeticam: quia homines diligentius numerant pecuniam, quā genera causarum.

Stæsterus sepè grauiter inuehebatur in auditores, quòd nemo percunctaretur apud eum. & aliquando dicebat: Ego tam ignauos habeo auditores, ut si omnem eruditionem illis possem dimidia hora infundere fundibulo, uix unam horā possem impetrare ab eis, ut eam infundere permitterent.

Iosquinus,

Iosquinius, uiuens Cameraci, cū quidam uellet ei in suo cantu adhibere colores seu coloraturas, quas ipse non composuerat, ingressus est chorum, & acriter increpauit illum, omnibus audientibus, addens: Tu asine, quare addis coloraturam? si mihi ea placuisset, inseruissē ipse. Si tu uelis corrigere cantilenas rectē compositas, facias tibi proprium cantum, sinas mihi meum incorrectū. Quoties nouam cantilenā composuerat, dedit eam cantoribus canendam, & interea ipse circumambulabat, attentē audiens, an harmonia congrueret. Si nō placeret, ingressus: Tacete, inquit, ego mutabo. Hoc nostrū aliquis non posset imitari: sed nobis iuxta aliorum præscriptum canendum, siue bene siue malē harmonia consonet.

Doctor Hieronymus Schurpsius, dixit de doctore Crucigero: Hic res stringit. Et talis etiam erat magister Reinholdus. Nullum unquam uidi ingenium magis idoneum ad quasuis artes percipiendas, præcipuē ad mathemata, quā D. Crucigeri.

Descripsi bis mea manu epistolam ad Romanos Græcē, tunc cū melius adhuc pingerē, & manus essent faciliores, ac plus ocij haberem. Vnum uerō exemplar dedi doctori Hesso Vratislauenſi.

Turpe est pingere malas literas. Quidam asini de industria male pingunt literas. Omnis qui de industria male pingit literas, est malus grammaticus.

cus. Pulchrum est ita scribere, ut literæ sine offensione legi possint. Omnes ueteres principes scripserunt grandiores literas: sicut etiam habebant magnanimitatem animorum, & reliquarum uirtutum. Dux Fridericus & dux Georgius pulchras literas pingebant. Erasmus, Budeus, Lutherus optimè literas pinxerunt: et omnes illos antecellebat Capnio, qui pulchrè pingebat, & grandiusculas amabat literas. Habès mediocrem manum pingendi literas, is eam retineat: neq; illud nisi de affectatione intelligi uolo.

Chrysoloras, qui docuit Florentiæ literas Græcas primus, cum parentes sepe intrassent scholam, uisuri quid filij proficerent, & inspicerent eorum scripturas, dixit: Inspicite tantum cultros eorum. Qui habet optimum cultrum, ille etiam optimè pingit: id est, qui uenit paratus. Doctor Cassarus Cruigerus poterat quorumcunq; pennis optimè pingere. Qui hoc possunt, aut sunt omnino excellentes, aut Schiüngellini, hoc est ignaui.

COLL.

Abbas quidam Erphurdie debebat canere missam tono Herbipolensi. Cum uerò non didicisset illum tonum, stabat ad altare ædituus, incipiens tonum illius loci canere. Perturbatus eare Abbas, conuertit se ad ædituum, & ait: Tace, tu facis ut neq; meum neq; tuum sciam. Sic fit etiam, ubi leguntur multa

multæ uersiones & interpretationes.

Multi uariè se detorquerūt in inuenienda quadratura circuli in cælo, & non inuenerunt. Quidam gloriati sunt, se inuenisse: ut Regiomontanus dicit de suo præceptore Burbachio, qui fuit excellentis Astronomus. Hanc propositionem meus præceptor tenuit duodecim annos indubitata, cuius postea falsitatem ipsum inuenisse affirmavit. Vide, hoc accidit præstantissimis artificibus: quid nobis, non tam excellentibus, fieri potest?

Quidam Comes breui cõmendatione doctrinæ ad magnâ administrationē apud Imperatorē Carolū V. propter eruditionē peruenit. Nullus ex ipsius liberis discit literas & artes liberales, neq; ipse adhibet eos ad illas discendas, neq; etiã uult eos discere. Nunc consilium aliquis capere possit, quale genus uitæ ipsi sit eligendum?

Quidam nugacissima scripsit cõtra Dialecticā Aristotelis. Dicit enim, Aristotelis Dialecticā tantū esse rudera lignorū et lapidū, oder ein hauffen zerfallē stein vnd kalck. Verū est, illi libri nō sunt integri, & interdū sunt mendosi: sed illa fragmenta et tabule reliquæ sunt optimæ, & ratio Syllogismorū apud Aristotelē profectò nequaquā est cõtēpnēda.

Plato.

Beatus, qui etiã in senectute ueritatē cõsequitur. Dixi aliquando ad amicum; Ego sepè aliquod argumentum

gumentum non statim soluere possum, ita ut post triduum demum soluã. At ille: Hoc non est gloriosum. Respondi: Nos non quærimus gloriã & ostentationem, sed ueritatem.

Lipsiæ Mathematicus doctus & peritus in doctrina Mathematicum, adeò miserabiliter uixit, ut ex artificio faciendi atramentũ uictum suum quereret. Extant libri ipsius adhuc quidam, & nominatur Alexander. Ille solitus est dicere: Oportet quemlibet Mathematicũ esse aut fatuum, aut pauperem, aut malum Grammaticum. Ego, iocose inquit, sum omnia tria.

Bonus Grammaticus est hæreticus.

In inferiori Germania, uidelicet in Belgico & Brabantia, monachi & sacrificuli habent in quotidianis sermonibus: Bonus Grammaticus est hæreticus. Non enim potest fieri, ut homo habens bonã conscientiam, si sit bonus Grammaticus, & legat scripta ueteris & noui Testamenti, illa non diiudicet. Ego adolescens, audiui doctos uiros & bonos Grammaticos contra aduersarios disputantes, ac dicentes: Si nos legimus libros Propheticos et Apostolicos, tunc longè aliam doctrinam in eis reperimus, quàm uos sacrificuli nobis exponitis.

Effectus

Effectus artium facere assignatus à
Doctore Martino Lu-
thero.

Medicina	} facit	{ infirmos.
Mathematica		{ tristes.
Theologia		{ peccatores.

Plato fuit auditor Socratis, de cuius ingenij ac eruditionis futura magnitudine Socrates non obscure uaticinatus est, dicens, se pridie quàm ad ipsum uenisset Plato, somniasse, cygnum se in gremio tenere, qui deinde euolans in altum dulcissimos cantus ediderit: significans, hunc cygnum Græcis futurum esse Platonem. Cum igitur Socratem aliquandiu audiisset, petiuit Aegyptum, habuitq; Comites peregrinationis Eudoxum & poetam Euripidem. Platonis autem tanta fuit suauitas loquendi Græcè, ut nonnulli dixerint, Iouem, si Græcè locuturus esset, Platonis usurum oratione. Et Demosthenes fuit auditor Platonis.

Bonæ pronunciationis uti-
litas.

Dux Eberhardus Vuirtenbergensis, secum Romæ habebat consiliarium, doctum uirum, sed in pronunciatione saltem rudem: qui cum ex mandato principis orationem haberet ad Pontificem & Cardinales, ita pronuntiabat, ut neq; à Pontifice neq; à Cardinalibus intelligeretur. Pontifex igitur &

Cardinales petebāt, ut alteri Princeps hoc munus dicendi commendaret. Cū itaq; idem dux simul secum adduxisset adolescentem Capnionem, huic mādauit munus dicendi, qui habebat suauem pronunciationem, ita ut ab omnibus intelligeretur. Ea de causa Capnio duci Eberhardo semper fuit charus, & ualde dilectus. Quare adsuefaciēdi sunt adolescentes à primis annis ad bonam & suauem pronunciationem.

Iudicium de Liuiio docti uiri, nobilis à Carolwitz.

Nobilis, uir eruditus D. à Carolwitz diligēter legit Liuium, dixitq; se nullam eloquentiam magis mirari quā illius: quanquam Herodoti lectio etiam ualde dulcis est.

COLL.

Ingressus studia, non frangatur ullis laboribus, qui tolerandi sunt. Est enim omnium rerum ea cōditio, ut non sine difficultate cōparentur. Sic enim natura abstrusit pulcherrima quæq; in ipsa terre uiscera, rosas circumsepsit spinarū aculeis. Quare muni & obfirma animum aduersus illas molestias, quibus superatis consequēris gloriam immortalē. Qui autem feliciter uult progredi in studijs, omnino non det operam amori. Nam qui amori incumbit, nihil aliud cogitat aut facit, quā quo modo amori seruiat.

Sabinī

Sabini iudicium de orationibus
Demosthenis.

Memini Sabinum dicere, Orationes Ciceronis nihil esse, collatas ad Demosthenicas. Nam Demosthenicæ sapientissimè & accuratissimè excogitate sunt. Orationes Demosthenis ab omnibus, qui aliquantulū in Græca lingua uersati sunt, propter singularem sapientiam laudantur.

ENUMERATIO QUORUNDAM præstantissimorum uirorum, cum ex magnatum, tum ex alijs familijs oratorū, qui uel ipsi literarū cognitione studioq; indefesso, uel liberalitate & alijs beneficijs de Ecclesia benemeriti sunt, & adhuc in id incumbunt.

COLL.

Philippus rex Macedonia cum aliquando animaduertisset in filio Alexandro, nō sanè prauā, sed tamē asperiorē & impatientē in imperādo naturā esse, uideretq; cum nō pati domitorē asperū: cepit consiliū, doctrina & philosophia flectēdi cum ad suauitatē & comitatē. Hac ratione aded̄ correxit & excoluit illā naturā, ut in ipso cursu uictoriarū uix quisquā fuerit unq̄ humanior ac moderatior.

Ludouicus Pius curauit fieri Monotessaron,

id est, concordantias quatuor Euangelistarum, magno sumptu. Quem librum diu habuit apud se Lutherus, & hodie est in Lipsica bibliotheca. Praefatio est partim Latinis uersibus, quae ualde boni sunt, partim prosa oratione, etiã bene et Latine scripta.

Memini, uiuo pio & optimo duce Eberardo Vuirtenbergensi, illam consuetudinem cõtinenter eum obseruasse, ut audiret nobiles adolescentes in cubiculo recitantes Catechismum: & cum alicuius negligentiam animaduerneret, cæsus est in conspectu ipsius & reliquorum nobilium.

Carolus Magnus est educatus in Collegio monastico, & habuit principes, qui coacti sunt legere singulis diebus horas matutinas. Et ipse hoc pulchre obseruauit, ut si quando animaduerneret aliquem ebriosum aut adulterum, iusserit eum legere aliqua capita in Biblijs ab ipso monstrata, contra ebriosos aut adulteros: ut sic ipsos de disciplina cõmonefaceret. Otto Secundus est educatus in Ecclesia Hildesheimensi.

Hodie rex Portugalsis est egregie doctus. Audiui ab Appiano & Hümelio, amicis nostris, se miratos esse, nostrum Imperatorem Carolum V. uirum occupatum tanta gubernatione Imperij, tamen domi & militiae contemplationibus & meditationibus in doctrina Astronomiae adeo deditum esse, ut etiam disputet multa quae ignorant docti in schola.

Audiui

Audiui dici à sapiente uiro, nec auditum nec lectum esse, ullum principem tam studiosum fuisse literarum, atq; Carolum V. Imperatorem, præcipuè cum sit obnoxius multis calamitatibus seu morbis. Ille plurimum legit Thucydidem, qui admodum difficilis est intellectu: bene etiam nouit paternam historiam suam: & est consuetudo cubiculariorum suorum, ut postquam manè, iuxta consuetudinem, dixerunt preces, postea singuli aliquid legat, donec Imperator surgat: alius Thucydidem, alius Herodotum, alius Liuium, alius Gallicam historiã, alius aliud. Postquam Imperator surrexerit, recitatis precibus, interrogat, quid singuli legerint, ut sic Imperatorem ad hilaritatem excitent. Imperator etiam ipse legit Thucydidem, lectisq; aliquot pagellis, sumit sibi spacium de ijs rebus meditandi. Thucydides lingua Gallica est bene uersus, & interpretres eius adiutus est à Iano Lascare, qui fuit præses studiorum Lutetiæ. Granuelus adferens Imperatori Thucydidẽ primò Gallicè uersum, dixit: Hunc librum dono Tuæ Maiestati, sed ea cõditione, ut ea promittat mihi, quòd uelit illum perlegere. Euolutis uerò in eo libro ab Imperatore aliquot pagellis, ita placuit, ut tertio perlegeret.

Noster imperator Carolus Quintus non libenter multum pecuniæ profundere dicitur: sed tamẽ ualde est liberalis erga doctos. Cuidam Poeta car-

men lingua Italica de navigatione Africana componenti, donauit mille coronatos. Alius quidam in Gallia uertit Psalterium uersibus in linguam Gallicam, quod ob facundiam ipsius insignem celebratur. Oblato hoc Psalterio Imperatori, dixit Imperator: Non dabo tibi multum. dedit tamen quadraginta coronatos.

COLL.

Nero, quamuis tyrannus, tamen conduci iussit (cū uideret in suis scholis satis frigide docere professores & magistros) alios professores, quos substituit ijs, quibus ex suis redditibus dedit stipendia, ut gratis docerent.

Multi ex maioribus nostris, quamuis doctrina de filio Dei ualde fuit cōtaminata, habuerūt Spiritum sanctū, intus docentē. Sicut Eberhardus dux Vuirtenbergensis, quando audiuit aliquem multa de operibus cōcionantem, dixit: Ab, quid mihi multa dicis, ego scio articulum fidei, quod oporteat me credere, & cerō remissionem peccatorum expectare propter Christum. Ille dux quamuis non habebat cognitionem Latine lingue, tamē solitus est in publicis disputationibus Germanicē opponere disputantibus. Idem dux Eberhardus Vuirtenbergensis multas causas dixit in imperio: & quia sciebāt homines nobiles, Comites, Principes, et alij, ipsum delectari laude eloquentiæ, sepē deferebant causas

De Ecclesia.

causas ad eum. Hic etiam primus habuit duodecim
Doctores præstâtes in cōuentu, cū alij tunc nō mul-
tos haberēt. Et hoc faciebat propterea: nam quan-
do erat ad ipsum relata alicuius Principis, Comit-
is uel nobilis causa, & dicenda in senatu Imperij, da-
bat eā faciendā Doctoribus: iubebat poni disertè
propositionē uel statū causæ, & muniri certis le-
gibus seu rationib. Ipse interea, cū diu de ea me-
ditatus esset, & de elocutiōe cogitaret: *Quæso*, in-
quit, cogitate, quis nostrū possit habere pulchrū
exemplum uel fabulā. Deinde ipse etiā recitabat,
quæ præmeditatus erat.

Lason adolescēs fuit traditus Chironi medico in
disciplinā. Credo quoq; quōd docuerit eū præter
ariē medicā, etiā rationē anni & motū cœlestiū:
sicut ponitur sagittarius inter signa cœlestia, & i-
pse sagittarius est Chiron. Breuiter, quæcunq; sunt
disciplinæ, quibus magni principes & heroes stu-
dere solēt, in ijs omnib. hic institutus fuit: quemad-
modū & de Achille fertur. Postquā adoleuit, rediit
in patriā. & cū uenisset ad flumē, quōd fuit antea
patriā. stetit ibi mulier augusta specie, quæ dicebat
se esse sacrificulā Iunonis, cū esset ipsa Iuno: &
petiuit ab ipso, ut se trāsportaret per flumē. Ibi La-
son motus religione, susceptā humeris traduxit eā.
& cū fortē hæreret in luto, amisit alterū calceū seu
ocream (quia ipsi usi sunt ocreis) & sic uenit in
patriam.

patriam altero tantummodo pede calceatus. Ibi petiuit à ciuibus, ut sibi traderent paternam hereditatem, quam tunc tenebat Pelias. Iste, eo uiso, statim recordatus est oraculi: quare arte uolens eum perdere, suavit ei expeditionem suscipere Colchicã ad tollendum aureum uellus. Quid autem id fuerit, alij aliter narrant. Plutarchus dicit fuisse uenas metallicas. Post illam expeditionem redit Iason, et Peliam interfecit. Sic uirtute et literis ad summos honores maximamq; laudem peruenit.

COLL.

Narrantur multa de Aeaco: sed credo per illas fabulas significatum, ipsum fuisse studiosum in scrutandis causis rerum naturalium, & inuentorem metallorum ac fodinarum.

Gregorius Nazianzenus sic laudat presidem suae patriae: Quis senectam meam fouebit? à te impetraui plurima beneficia ærumnosis. Lachrymas uero nobis relinquis, & laudes scriptas in mentibus nostris tanquã in perpetuis columnis. Quod si redieris, ut optamus, Deo maiora officia gratitudinis offeremus. Dicit Nazianzenus, se fuisse *πρόξενον* humanitatis Olympij, hoc est, pro alijs multa impetrasse.

Ingeniosissimus princeps Fridericus Secundus Imperator, ex Arabum monumētis doctrinam Mathematicam in Latinum sermonem transfundi, & utcunq;

ut cunq; instaurari magno sumptu curauit. Ac multa extant testimonia, quæ ostendunt his studijs uctissimos reges deditos fuisse, ut Atlântem, Orionem, Chironem. Ideò enim, nomina eorum stellis in cælo grata posteritas attribuit, ut significaret se ab illis doctrinam de motibus cælestibus, & anni descriptionem accepisse. Et Cæsar de se inquit apud Lucanum:

— Media inter prælia semper

Stellarum cœliq; plagis superisq; uacauit.

Constat etiam, nostrum Imperatorem Carolum V. diligentissimum esse in querenda longitudine et latitudine regionum: in stellis conferendis ad regionum situs, ut nauigans cœli contuitu cursum dirigere possit. Sedens in thermis, cum pedis curationi uacaret, ocium sefellit interdù horologijs artificiose describendis.

In fine conuentus Ratisbonensis, cum altero die esset discessurus, uocauit me ad se optimus princeps Georgius Marchio Brandenburgensis, enarrans mihi opus sibi esse medicamētis propter acres dolores in sinistro latere. Ad quem dicebam: Illustrissime Princeps, celsitudo tua non sit nimis sollicita hac de re: narrabo illi causas illorum dolorum. C. T. habuit in hoc conuentu multa molesta negotia publica et priuata propter multiplices religionis controuersias, argentia ipsi atram bilem, quæ

effunditur in uicina loca, & ea efficit sua agitatione illos ingentes dolorum sensus. Quòd autem ita sit, sentiet C. T. cum domum redierit ad uenatione: qua ipsa oblectetur, & excutiat ex animo illa negotia, quantum potest. Tum enim statim lenientur illi sensus dolorum. Tum ille: Profectò sentio id esse, quia si biduum aut triduum uacauero ab illis negocijs, paulatim animaduerto dolores leniri: et uicissim, cum redeo ad illa negotia, augeri.

C O L L.

De illustrissimo Principe Borussiae, Alberto seniore.

Nota est multis Principis illius pietas & liberalitas erga ecclesiam & scholas, ita ut profectò uerbis consequi non possim zelum pijsimi principis, quo doctrinam puriorem cupit inuiolatam, & ad posteros esse transmissam. Dixit autem aliquando ad honestum & doctrina excellentem uirum, à se ad docendum in Borussia Euangelium uocatum: se toto pectore letari, si uideat occasionem beneficiendi Theologis, & se uerè Theologorum colloquia pro delicijs habere. Respondit ille minister: Hæc uox non solum principe digna, sed & sancta est, declarans suæ celsitudinis studium & amorem conseruandi & prouehendi ministerium. Cui mox princeps:

princeps: Sanctus ego non sum, at sanctorum consortio & colloquio delector. & o utinam mihi semper ad manum decem sint Theologi uita & doctrina probati: tum & suauius uiuerem, & suauius memori scirem. Sic uerè alter Simeon est, summa uoluptate cõplectens Christum, eiq; dulcissima oscula infingens. Hunc pijsimum principem, patrem patrie Germaniæ, ut Deus diu incolumem et saluum unam cum coniuge omnibus uirtutibus excellentissimam, et filio, qui illustrissimi Principis patris Alberti uirtutes imitari studet, conseruet, propter nominis sui gloriam, ecclesiæ & Reipublicæ salutem, toto pectore, propter filium suum dominum nostrum Iesum Christum, omnes pij intimis suis pectoris gemitibus orant.

COLL.

Rex Demetrius cum Rhodum obsideret, murumq; in eo loco, ubi tabula erat Protogenis magna arte picta, quassaturus esset: illo autem rogato à Rhodijs, ut monumento illi parceret: reuocauit inde milites, inquiens, se nõ gerere bellum cum artibus. Eaq; initia fuerunt faciendæ pacis cum Rhodijs.

Iacobus Marchio Badensis, maior natu, fuit episcopus Treuerensis. Debuisset quidem patri succedere in regno, sed Maximilianus Imperator uoluit eum esse episcopum propter excellens ingenium, eruditionem, eloquentiam, & omnem ingenij

et corporis præstantiam. Quia Imperator uolebat, ut etiã doctus episcopus inter electores esset, cuius usus in negocijs Imperij non minimus foret. Hic in cõuentu Coloniensi post bellum Bauaricũ, anno Christi 1505 nomine Imperij respondit legatis Gallicis Gallicè, legatis Pontificijs Latine, legatis Venetis Italicè, et Germanicis Germanicè. Fuit excellenter doctus in iure, bonus musicus, et in omnibus rebus industrius, etiã in re militari: ita ut immaturam ipsius mortem totum Germaniæ imperium luxerit.

Rex Galliæ Franciscus suo sumptu Romæ et Lutetiæ multos libros describi curauit, è quibus multi editi sunt. Pars magna horum librorũ adhuc Lutetiæ asseruatur.

Maximilianus Imperator habuit hanc consuetudinem, ut ad prandium et ad coenam quidã scriptores utiles ipsi legerentur.

Legi fundationem episcopatus Hamburgensis, qui nunc est Bremensis, ubi Imperator Carolus Magnus dicit: Deus dedit nobis uictorias contra has gentes, ideo uolumus ut ipsi Deo seruiant, non nobis, et libertatem ueterem retineant. Ita reges olim uoluerunt fines uictoriarum esse salutem animarum, et pacem gentium, et libertatem legibus munitam. Et ex Hamburga uoce episcopi Angari, uiri doctrina et testimonijs Spiritus sancti ornati, late sparsa

Sparsa est doctrina in Frisiam & Daniam. Ita gens Saxonica ueram Dei agnitionem annos fere 800 retinet. Et Henricus Auceps fundauit episcopatu Schlesuicensem.

Quæstio.

An Carolus Magnus habuerit causam gerendi bellum contra Saxones? Vnde sic argumentor.

Nemo potest mutare corda: quia religio mutat corda.

Ergo non magistratus.

Respondeo ad antecedens: Nemo potest mutare corda: scilicet, cui non est mandatum à Deo. Sed magistratus officium est, ut curet utramq; Tabulam, primam & secundam, & ut maneat externa professio doctrinæ cum gubernatione externæ disciplinæ. Nimis crasse dictum est, quod magistratus sit armentarius, & tantum curet corpus.

Godefridus de Bilion, cum recuperasset terram sanctam, coronatus est ab exercitu corona spinea, capite imposito saxo sepulchri Christi. Ita principes debent uitam & omnes facultates in discrimen adducere propter confessionem doctrinæ, & coronari corona spinea, id est, tolerare afflictiones propter confessionem ueræ & sinceræ doctrinæ.

Francosfordiæ est pictura Caroli Magni: fuit uir grandibus oculis, fuit ei uox grandis, & ita eruditus, ut Græcam linguam intellexerit: quanquã nõ fuerit

fuert ea lingua usus Habuit præceptorem discipu-
lum Bedæ, hominem Saxonicum (quia Angli sunt
Saxones) cui nomen fuit Alcuinus: & is fuit, ex cui-
us cõsilio instituta est Vniuersitas Parisiësis. Cura-
uit describi lingua Frãcica historia Euãgelij scribẽ.
Rolãd fuit eius patruelis, cui illud Epitaphiũ fecit.
Caroli Magni epitaphium, in obitum
Rolandi demortui in Rince-
ualle, anno à nato Chri-

sto 786.

Tu patriam repetis, nos tristi in orbe relinquis:
Te tenet aula nitens, nos lachrymosa dies.
Sed qui lustra geris octo bimos super annos,
Ereptus terris, iustus ad astra redis.

Quando Carolus Magnus domuit Germanos
sue Saxones, ibi Rolandus fuit capitaneus Caroli:
& inde posuit ipse suam statuam in illis urbibus,
ut significaretur esse eas in tutela Imperatoria. Ha-
le etiam talis statua est, quæ est inclusa: ut signifi-
cetur, illam libertatem esse amissam.

Dux Saxonie Iohannes fuit uir honestus, pius
& bonus, qui sedulò audiuit conciones, & multas
etiam propria manu descripsit, & habuit suos co-
dicillos: et si quid memorabile audiuit ex Luthero,
illud annotauit. Pinxit quoq; characteres satis ma-
gnos & legibiles.

Fui Francofordiæ in conuiuio quodam nobiliũ,
quorum

quorum aliqui adhuc uiuūt, inter quos fuit Heimtz
 von Lüüter, grauis & præstās uir, qui nūc est Capi-
 taneus principis Lātgrauij in Hassia. Ibi cœperūt
 nugari alij inter se de materijs Theologicis. Ille
 hoc ægrè ferens, seuerissimè eos obiurgauit: Heu,
 inquit, quare uos ita luditis in rebus diuinis, uos
 omnes nihil omninò intelligitis de illis serijs rebus.
 Ego quoq; putabā me esse sapientē, & aliquid in-
 telligere, sed nihil sciebā de his Theologicis mate-
 rijs. Cum aut̄ nuperrimè ærotarē, tūc incepi pri-
 mūm aliquid de istis tentationibus discere.

Dux Ernestus Luneburgēsis, pius et optim^o prin-
 ceps, cū toto die fuisset ieiunus, et accepisset nunciū
 de negotio cuiusdā, dixit: Se maluisse ut brachium
 sibi fuisset præcisum, quā q̄ illud accidisset. Ita do-
 lebat optimo principi, doctrinā nostrā deformari.

Dux Fridericus Saxonie, quādoq; legebat
 in optimis auctoribus sententiam quandam insi-
 gnem, eam parieti inscripsit, ut semper eam in con-
 spectu haberet, ne excideret ipsi è mente. Sic ambu-
 lās in musæo, talia dicta tacitus secum cōsiderauit.

Gubernatio ueri doctoris est omniū
 difficilima uocatio.

Memini Lantgrauij Hassie, bonū principē, di-
 cere in familiari collatiōe, se malle esse omniū prin-
 cipū monarchā, quā minimū cōcionatorē uel do-
 ctorē Ecclesiæ: nō quòd ad dignitates aut honores
 uel

uel auctoritatem, aut etiam potentiam attinet, sed potius quod ad sustinendos labores, & propter illius uocationis difficultatē. Volebat dicere, doctorem Ecclesiæ multo maiores curas et labores oportere sustinere, quàm principem aliquem in tota sua Politica gubernatione.

Ptolemæus Philadelphus habuit instructam Bibliothecam, & curauit Biblia Hebraica in linguâ Græcam transferri. Idem curauit multarum gentium historias conscribere, et dicitur in translatione Bibliorum Hebraicorum ex Iudæa accersuisse Leuitas, qui uerterent Biblia Græcè. Hoc potest fieri, quòd ita sit: sed fabula est, quòd Septuaginta uiri sint inclusi in singula loca, & cum uniuscuiusq; codex inspiceretur, uisa sit unius uersio congruere uersioni alterius in Græca lingua.

Carolus Quartus fundator Academiæ Pragensis, sæpè mansit in disputationibus, & unâ disputauit tam longo tempore, ut aliquoties negligeret etiam tempus prandij & cœnæ. Cum autem uocaretur ad cœnam, dixit: Se magis delectari illis cibis & delicijs, quas ex suauitate illarum collationum perciperet, quàm ex terrenis. Tale nunc nihil est præterquam in paucis nostris principibus.

Insigne Academiæ Heydelbergensis.

Academia Heydelbergensis habet insigne, Leonē tenentem

tenentem librum, pulcherrimum Principis & Academiæ insigne. Est insigne testimonium, quòd Principes, & omnes gubernatores debeant esse custodes doctrinarum & scholarum.

Non credo esse in mundo adolescentem, cuius fuerit excellentius ingenium, quam regis Angliæ iunioris Eduardi. Erat natus annos octodecim, & bene Græcè & Latine loquebatur. Fuit etiam non ignarus Gallicæ & Italicæ linguæ, & bene institutus in artibus. Ita eruditè disputavit cum Cardano de multis Mathematicis questionibus, ut scribat de eo Cardanus, quòd si uixisset, futurus fuisset alter Salomon. Hic optimus rex moritur in flore ætatis suæ.

Omnes sapientes gubernatores cognitionem historiarum
amant.

Memini Capnionem narrare, se cum Rudolpho Agricola, episcopo Dalburgio, & alijs præstantissimis uiris, quorū aliquos bene noui, fuisse in aula Palatini: quia habuit illa Aula uiros præstantissimos & ingeniosos, ut illum ipsum Dalburgium et alios. Et quia audiuit Princeps eos sæpè colloqui de historijs, & antiquis rebus gestis, petiuit ab illis, ut sibi historiæ Epitomen conscriberent, & redigerent in ordinem annos Monarchiarum: quia non habuerunt illa tempora, sicut nostra, tam con-

cinnas & breues Chronologias. Tradidit etiã Princeps satis liberales sumptus ad collectionem illarũ historiãrum. Illi igitur contulerunt operas, ac Campanio & Agricola ex monumētis ueterum scriptorũ conscripserunt librum quendam propemodũ eo ordine, quo nos contexuimus Carionis Chronicon: & excerpserunt iucundiora, ac tradiderunt illum librum Principi: qui ita fuit delectatus eo, ut quotidie in eo legeret. Existimo etiam illum librũ adhuc extare in Bibliotheca Palatinorum.

Ioannis ducis Saxonie pia uoluntas benefaciendi Ecclesie.

In prima inspectione Ecclesiarũ, cum nulli certi redditus in plerisq; parochijs essent, ibi cum nos in inspectione attribuissemus certos redditus Ecclesie Gothensi, & Isenacensi, & iterum reuersi essemus in aulam Vinarie, cumq; acta recẽseremus, addentes simul supplicationem, ut pius Princeps hanc cõstitutionẽ defenderet, & ego inter cetera citassem sententiam Esaiæ, quæ tunc non erat nota multis Reges erunt nutritores tui, & reginæ nutrices: ita placuit optimo seni Duci Ioanni, ut statim iuberet locum indicare, ubi hæc sententia scripta esset. Valde delectatus est illa sententia, in qua commonefecimus eum sui officij. Curauit etiam statim illa quæ petebamus.

petebamus, & misit certos quosdam uiros ad illa loca, ut illa confirmarent, ne ab quibusdam aulicis perturbarentur.

Laudabile factum Constantini in
componenda pace in
Ecclesia.

In synodo Nicena, cum esset confessio edenda de illo magno articulo, an λόγος esset ἰφιστάμενος, & an due nature essent in filio: cumq; aduersarij ueræ doctrinæ multa apud Constantinum Imperatorem contra pios doctores & episcopos dicerent, simulq; multa scripta ad ipsum referrent, quibus rectè sentientes de doctrina traducerent & accusarent: Imperator clementissimè accepit omnium literas, accusatiões ac delationes, ac promisit se illis clementer responsurum. Cum uerò iam omnium libellos & literas accusatorias accepisset, illiq; putarent se habere propitium Imperatorem, & iam pios Episcopos & doctores cecidisse causa: Imperator Constantinus die quodam omnes accusatores conuocauit, ac in presentia eorum omnes istas literas accusatorias nondum etiam resignatas, unà cum libellis nondum lectis in ignem coniecit, dicens: Ego uolo uos, qui alios uultis docere in Ecclesia, concordēs esse, & non mouere certamina non necessaria. iam uerò

non de priuatis negocijs & odijs agendum est, sed de publica, & quidem animarum salute, & multarum gentium in saluari spiritali fidei edificatione. addens simul hanc uocem: Quia ministrorū Euangelij errata non prodest esse nota uulgo: Et si ministrum Euangelij in adulterio deprehenderē, pallio iniecto celarem scelus. Hic imperator pie et honeste fecit, quia melius est, unum membrum perire, quam totum corpus. Huic congruit elegās dictum Iasonis Phereei ante Philippum Macedonem regnātis, optimi principis in Thessalia: Tendentis ad iusticiam in summa rei necessitate est, negligere iusticias multas in partibus.

Alexander Imperator habuit senatum praestantissimorum & doctissimorum uirorū, qui tum floruerunt cognitione iuris, inter quos Vlpianus fuit, eius Cancellarius, siue (ut uocant) magister epistolarū. Habetur uerò hoc memorabile de Alexandro, quòd, cum milites (qui oderunt scribas & leges) impetum facerent in Vlpianum, Imperator obiecerit suum pallium, & opposuerit suū corpus & uitam ad tegendum Vlpianum. Ita princeps debet tueri leges & iudices. Recitatur & illud eiusdem dictū: ὁ πολλαὶ ληΐψας, ὀλίγα δίδω, ἐν φόβῳ θεοῦ: id est, Qui multa furatur, & pauca dat, scilicet iudicibus, ille effugiet. Nostri transfulerunt ad alia: Qui multa furatur, scilicet ex monasterijs & bonis

bonis Ecclesiasticis: & pauca dat, scilicet ministris
Ecclesiæ, & pauperibus scholasticis: ille effugiet
poenas, id est, illum absoluiimus. Legit quotidie li-
brum Ciceronis de Republica, qui fuit ipsi loco ho-
rarij, seu libelli precationis.

Alexander misit Aristoteli octingenta talenta,
hoc est, quadringenta & octoginta millia corona-
torum, ad conducendos uenatores, & alendas be-
stias, ut naturas earum considerare posset. Qua in
re non solum Alexandri liberalitas erga studia est
laudanda, sed etiã Aristotelis diligentia, qui illos au-
reos libros de Historia animalium conscripsit.

COLL.

Thesaurus librorum Aristotelis prorsus periis-
set, nisi Syllæ felicitate nobis hæc, quæ habemus,
reliqua fuissent: uidelicet, Bibliotheca in bello par-
ta (nam olim Imperatores & summi gubernato-
res hanc prædam maximè captabant, ut bona scri-
pta conseruarentur) in qua cum essent multa Ari-
stotelis uolumina, sed penè oblitterata, curauit un-
diquè in Græcia eius autoris libros cõquiri, et emen-
datos ab Andronico publicauit. Quemadmodum
uiuio Aristoteli amicus fuit regum summus, ita pe-
nè extinctum reuocauit in lucem potentissimus mi-
litæ dux Sylla, etatis suæ (ut fertur)

sexagesimotertio
anno?

h h h 3

De

De uersione Bibliorum septuaginta interpretum.

Ptolemæus Philadelphus, filius Ptolemæi Lagi, uir ualde prudens & doctus, habuit regnū florentissimū: nam habuit duodecim millia ciuitatū, cuius laudes passim, recitatur in scriptorib. Hic opes tanti regni retulit ad sustentandos homines doctos uiros, & instruendā bibliothecā, quæ omnium in toto orbe terrarū fuit celeberrima, & multiplicibus libris instructissima. Idem Ptolemæus etiam cōduxit septuaginta uiros, qui inter Iudæos pro doctis habebantur, ut ex Hebræo uerterent sacra Biblia in Græcā linguā, quā uersionē adhuc habemus, & satis cōmoda est. Inter hos septuaginta interpretes dicitur etiā fuisse sanctus Simeon, cuius Euāgelica hystoria facit mentionē, qui debuit Esaiā uertere. Sed cum ad illū locū peruenisset, Ecce uirgo cōcipiet, & pariet filiū: dubitauit, an deberet uertere, quod uirgo esset paritura. Putabat enim hoc fore scādaliū gentibus, & occasione, ut doctrinā Iudaicā cōtēneret. Cum igitur ualde esset anxius, rogauit Deū, ut significaret, quomodo uertere deberet. Et dicitur illi facta esse reuelatio per angelū, ne uerba textus mutaret, sed simpliciter ex Hebræo in Græciā uerteret. Insuper & idem angelus fertur ad eum dixisse, ipsum nō moriturū, nisi prius uidisset, & in manibus gestasset illū filiū uirginis, de quo hīc lo-

cus Esaiæ diceret. Propter hanc reuelationem dicunt sanctum Simeonem, cum Christum in ulnis teneret, ut est Lucæ secundo, hæc uerba protulisse: Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.

COLL.

Dicunt de Seuero Imperatore, quod primum fuerit scriba, & homo doctus, peritus linguarum, optimus Mathematicus: & ita per rei militaris scientiam & excellentem doctrinam ad summos honores peruenit, id est, ad imperium Romanum regendum. Fuit eundem moriturum dixisse: Omnia fui, et nihil mihi nunc expedit: significans, nihil perpetuum in hac uita esse. Omnis enim felicitas huius uitæ est quasi somnium.

COLL.

Multi principes ante hæc tempora nouerunt artes liberales, & simul artes manuarias: ut dux Fredericus Saxonie optimè nouerat artem tornandi. Et ante annos 44. ueniebant in Germaniam quinque Principes, qui erant capti à Turcis, & petebant à principibus Germanie stipendia, ut possent se & suos coniuges ac liberos à Turcis redimere. Illorum quinque quilibet nouerat quoque suum opificium. Nihil unquam aggrauat, si inter ceteras artes opificium quoque aliquod nouerit. Sicut etiam habemus exemplum de Apelle, insigni pictore: qui nauigaturus in Aegyptum ex Græcia, fecit naufragium. Sed ipse arrepta tabula in qua sedebat, euasit tandem incolumis, & ad

littus appulit, ubi incidit in piratas, qui ademptis
 ipsius preciosis uestibus, & datis uicissim suis pan-
 nosis & laceratis, ipsum dimiserunt. Miser Apel-
 les, ut mendicus incedebat: & tandem peruenit in
 urbem Aegypti, in qua habebatur aula regia, &
 in hospitio passim ab omnibus tanquam mendicus
 erat cōtemptus. Non enim indicabat quis esset, aut
 quam fortunā passus esset: sed in angulo se abdens,
 comedebat, quæ passim mendicādo collegerat. In-
 terea fortē uenit eò satrapa regis, ornatus catenis
 aureis, & indutus holoserico, qui uidens hunc mi-
 serum hominem, derisit eum (sicut quidam inso-
 lentiores solent facere) tandemq; etiam per illu-
 sionem dixit: Heus tu homuncio, rex te hodie ad
 conuiuium uocat. Miser Apelles dicit: Ita, ueniam.
 Aulicus constituit ei certū coenandi tempus. Apel-
 les respondet: Certō ueniam. Abijt regis cubicula-
 rius, nec putat illum uentūrum: & sibi gratulatur,
 quòd miserū ita irrisset. Verū cum iam tempus
 coenādi instaret, Apelles pannosus ascendit aulam
 regiam. Ibi cū interrogaretur ab aulicis, quid si-
 bi uellet mendicus: respondit, regem ipsum uocas-
 se ad coenam. Irrident aulici hanc uocem: ô miser,
 cur rex te inuitaret? Ita fortassis illusus es. Non,
 inquit Apelles: Fuit apud me hodie quidā aulicus,
 qui me nomine regis inuitauit. Querunt igitur,
 quod nomen esset illi, qui cum inuitauerat. Respon-
 dit

dit Apelles: nomen se ignorare, sed bene posse se illum pingere. Statim iussit sibi adferri instrumenta, & pinxit istam imaginem cubicularij, quam mente conceperat, ita ut ab omnib. dignosceretur, quis esset. Videbāt enim imaginem pictam omnino conuenire cum forma aulici, qui erat unus ex cubicularijs regis. Deferunt igitur imaginem pictam ad regē. Rex statim agnouit, quod esset imago sui cubicularij: ac iubet adduci hominem, qui istam imaginem pinxerat. Accessit miser Apelles in suis pannosis & squalore obductis uestibus. Rex collocavit eum iuxta suam mensam, ut coenaret cum eo: & inter coenandum quæsivit, cuius esset. Respōdit, se esse hominem Græcum, & fecisse naufragium, & tamē euasisse incolumem: sed incidisse in piratas, qui ipsum suis uestibus exuissent, & pro illis has pannosas sibi induissent. Postea rex longo tempore Apellem apud se retinuit, & usus est ipsius opera in pingendo. Tandem dimisit illum donatis multis millibus aureorū. Ita sua arte est seruatus, cum alioqui per totam uitam, mendicum & errone mānere ipsum oportuisset. Sed ars ei naufragio non fuit adempta. Sic quoq; in omni fortuna utile est, aliquem literas didicisse. Hæc anno 1557

sunt recitata.

bhb s

COLL.

An magnates, reges & principes studere debeant?

Cum casu rex Alphonsus interuenisset disputationi duorum consiliariorum, quorum alter apud regem Galliae erat, & Alphonsus quaereret de qua re disputatio esset: respondit regis Galliae consiliarius, Quod reges non deberent literas discere: uerum satis esse, si literatos & doctos fouerent. Ibi dixit Alphonsus: Vox bouis est, non hominis.

Optima uoluntas Imperatoris Caroli V. de Ecclesia bene mererit cupientis.

Imperator Carolus V. dixit, se uelle rem eò perducere, ut posthac ipse in comitijs & disputationibus praeses & auditor esset. Sed credo ipsum impeditum esse bellis & malis hominibus, qui illud dissuaserunt.

Sapientes principes deberent aliquid conferre in tale laborē, ut anni historiarum ex eclipsibus supputarentur. Is enim labor non est unius, sed multorum: & nullus priuatus suis sumptibus illum laborē utilissimum ecclesiae & Reipublicae perficere potest.

Popularis meus uiuens Romae, & me aetate aliquot annos antecedens, egit cum Capitaneis in proxima direptione urbis Romae sub Clemente, ne bibliothecae diriperentur: quae etiam obtinuit. Illud enim
Deus

Deus ordinavit, & postulat, ut libri tam à potentioribus quàm ab alijs conferuentur.

Cognitio bonarum literarum gubernatoribus necessaria.

Valde multũ refert, ad bonã mentẽ accedere eruditionẽ, præsertim in magnis personis. Tunc enim rectius in omnib. cõtrouersijs iudicabitur, & plus iudicij accedet. Tales quoq; rectè instituti, non facile ab assentatoribus corrumpuntur.

Gubernatorũ liberalitas excitat studia.

Vos uidetis, quãdo gubernatores mediocriter fouent literas, tũc multa quæritur, quæ aliàs ignota mãsisset. Eregione sordes illorũ sunt reprehẽdendæ, & nullis officijs munificẽtiæ aut beneuolẽtiæ iuuãt studia: sicut dicitur de papa Sixto, cui cũ dedicauisset Theodor⁹ Gaza librũ Aristotelis de natura animalũ (ubi multa utilissimã cõtinetur) pulchrè auro & holoserico ornatũ, interrogauit asinus papa Sixtus, quãti ornatus cõstaret? Respõdit Gaza: quadraginta coronatis. Illos tantũm quadraginta ei reddi iussit, cũ ille uir magno honorario propter utilitatẽ illius laboris fuisset ornãdus, qui in tanta paupertate uixit, ut nisi eũ ad se dux Ferrariẽsis uocasset, fame ipsi moriendum fuisset.

Dalburgiorum familia semper doctos uiros habuit.

Celebrata est familia Rhenanæ nobilitatis

Dal-

Dalburgiorum, in qua noui duos præstâtes uiros, Iohannem Dalburgium, episcopum Vangionum, & Cancellarium principis Electoris. Apud hunc Dalburgiũ uixerunt, Rodolphus Agricola in Academia Heydelbergenſi, & Iohannes Capnio: qui cum essent eruditissimi, ornabant studia etiam uirtute & dulci concordia. Rodolphus Græcos scriptores iuuentuti interpretabatur. Capnio Hebrææ linguæ semina tradebat, sed paucioribus: quia monachorũ rabie impediabatur, ne publicè doceret. Alterum Dalburgium Theodoricum etiam familiariter noui, qui cum Philosophiæ admodum studiosus fuisset, postea, cum Euangelij doctrina nobis illuxisset, ueram etiam pietatem amplexus est. & sæpè dixit, se letari hac luce doctrinæ: quia antea non uidisset discrimen Philosophiæ, & doctrinæ quæ est Ecclesiæ propria.

COLL.

Aristeus excellens & sapiens princeps, impetravit sua precatione Etesias: id est: fuit astronomus, multa docuit de natura. Sic apud ueteres studium Physices fuit sapientia summorum principũ. Aristarchus Grammaticus opera Homeri passim sparsa collegit, quæ postea Solon describi curauit (attributa ad id opus describendum certa pecunia) iubens ut certis solennitatibus & festis recitarentur, populoq; proponerentur.

Vir quidam nobilis à Malwitz, ualde studiosus Philosophiæ, qui alijs uituperantibus Philosophiã tanquam rem inutilem hominibus, se ipsis opponerat, ac dicebat: Imò legendam, et quidem studiose cognoscendã Philosophiam esse. quia hoc prodesset Philosophia, ut collata cum sapientia & doctrina Ecclesiæ, ostendat discrimen inter humanam rationem & doctrinam Ecclesiæ, & ut conspiciatur humanæ rationis imbecillitas, & quantum à ueris fontibus doctrinæ cœlestis differret.

De liberalitate Senatus Basiliensis.

Inter eos qui Basileæ facultatibus externis de studijs benemeriti sunt, atq; etiamnum benemerentur, primùm quidem occurrit ipse Senatus: qui nõ ignarus huiusmodi Vniuersitates non solum maximam ciuitatibus gloriam conciliare, & latissimè famam dispergere, uerumetiam ad necessarios usus Rerum publicarum ingenia omnigena doctrina et prudentia instruere ac preparare, liberalitatem atq; benevolentiam suam nunquam non studiosis declarat. Nam omnis ijs quæ ante nos gesta sunt, adhuc non solum priuilegia auctoritatemq; Academicæ tuetur: uerum etiam pauperes scholasticos fouet, ac stipendia professorum auget & intendit. Viginti namq; tenuioris fortunæ studiosos, tam ex ciuium filijs quàm ex peregrinis, in usum reipubli-

cae & ecclesiae sustentat. Anno aut 1561 Consule & Magistro ciuium Casparo Crüg, Proconsule Francisco Oberriet, summis uerò tribunis Sebastiano Doppelstein, & Iacobo Rudino: Rectore simul Vniuersitatis D. Doctore Basilio Amerbachio, Prorectore D. HuldricHo Iselino, ambobus Iuriscōsultis: Senatus cōsiderans precia rerū paulatim intendi, professorū Vniuersitatis stipendijs septē canonatus adiecit: hoc factō nō solū præsenti munificentia & liberalitatem ostendēs, uerū etiā in posterum beneuolum suum animum erga pietatis et literarum studiosos pollicens. Hanc deinde summam Scholarchæ, quos Deputatos nominant (quorum fuerunt, nobilis uir D. Henricus Petri, Ioannes Meier, et Lucas à Brunn, qui ante paucos dies uitam hanc deserens in Domino obdormiuit) unā cum Rectore Basilio Amerbachio, ex cōsilio quoque doctissimorum & pijsimorum uirorum D. D. Bonifacij Amerbachij, & reuerendissimi uiri D. Simonis Sulceri, distribuerunt.

COLL.

Beneficentia Erasmi.

Erasmi uerò Roterodami bene merita de studijs liberalibus, ut totus ferè mundus nouit, ita eiusdem liberalitas perpetua multis egenis & facultatibus destitutis, liberales tamen prouectus in studijs scientibus, subsidio esse solet in hac Republica. Eorum

rum aut beneficiorum distributorem fidelissimum constituit, uirum eternis laudibus dignum, D. D. Bonifacium Amerbachium, cuius fidelitatem & beneuolentiam nemo non, qui opem eius implorauit, est expertus. Nec desijt ea beneficentia, sed adhuc hodie per D. D. Basilium F. commune quasi asylum sunt aedes Amerbachianæ omnibus, qui quocunq; modo paupertatis onere pressi, eas aduunt. Erat autem uir ille (liceat enim non negare manifesta) omni uirtute & eruditione excellentissimus. In primis singulari prudentia iuris præditus, magna cum laude diu publicè professus est, & de iure consulendo cum Reipublicæ, tum priuatim multis profuit. Vnde à multis principibus & ciuitatibus, non paruis muneribus ad magnos honores sæpè inuitatus fuit: sed maluit patriæ suæ prodesse. Huic egregiarum uirtutū choro pulcherrimo accedebat & ea, quæ optimis quibusq; grata, atq; miseris necessaria sunt: nimirū liberalitas, candor, beneuolentia erga omnes, & c. quibus dignitatē quam addebat comis & modesta grauitas. Sed mors à primo parète in omnes propagata, eū (proh dolor) hoc anno 1562. mēse Maio nobis eripuit, quin potius Deus ipsum ex hoc ingrato mundo ad cælestia gaudia trāstulit. Nā in uera fide & agnitione filij Dei Saluatoris nostri, ex hac calamitosa uita emigravit. Cuius obitū nō sine altissimis gemitib. et

Respublica

Respublica & schola adhuc tacitè deplorat. Solutio tamen est, quòd non prorsus à suis sit sublatus, sed adhuc hodie uiuere uideatur in doctissimo uiro D. Basilio filio, qui patris uirtutes exprimere sedulò conatur.

COLL.

De liberalitate D. Ludouici Carini.

Clarissimus & doctissimus uir, omniq; laude et uirtute obseruandus senex D. Ludouicus Carinus, Fuggerorum olim præceptor (studens bonas artes & studia facultatum ad posteros propagare) aliquot millia florenorum ad ingenuos pueros in bonarum literarum studijs instituendos destinauit. Pro quo beneficio meritò totus ordo scholasticus precari debet, ut Deus ipsi longæuitatem, prosperitatem ualeitudinis, aliq; beneficia impertiri uelit.

COLL.

De beneficijs Typographorum Basiliensium.

Vnica ea urbs typographicis operis & officinis cum omnibus Germaniæ, imò (si quòd res est fateamur) cum totius Europæ urbibus certat: siue spectes multitudinem optimorum autorum, tam ueterum quàm recentium, siue consideres diligentiam quæ in emendatis librorum editionibus insumitur. Adde quòd tolerabili precio comparantur.

tur boni autores. Tanta est typographorum, præsertim in pauperes studiosos, liberalitas.

In eo autem uitæ genere, & ijs laboribus hoc tempore celebres sunt hi:

Hieronymus Frobenius, uir doctus, & Nicolaus Episcopi, uir in historijs & iure quoq; peritus, iudicij publici assessor & iudex, in diuidui amici, adhuc iungunt suam operam in grauissimis autoribus omnium ferè disciplinarum edendis. Præcipuè tamè accepta illis ferenda sunt scripta Theologica sanctorum Patrum, & maior pars Iurisprudentiæ, nec nõ Medicinæ: ut historicorum et aliorum utilium authorum opera taceam.

Heinrici Petri nobilis uiri ob singularem prudentiam politicis negocijs & tutela Academiæ occupati, uices gerit gener ipsius Hieronymus Curio, & alij.

Ioannes Oporinus, uir & eruditione singulari præditus, & diligentia solertiq; in restituendis, emendandis, et publicandis optimis autoribus, nemini facillè cedens, qui alioqui proprijs quoq; scriptis iam clarus esse posset. Id quod omnibus philologis notius est, quàm ut referri à nobis opus sit.

Ioannes uerò Heruagius, uir grauis, instructâ uaria uarietate officinam, à patre laudatissimo uiro acceptam, subinde illustriorè & auctiorem reddit.

Nicolai Brillingeri, uiri boni, & de literis opti

mè meriti, industriam & diligentiam tam adultiores quàm etiam studiosa iuuentus quotidie sentit. Huius gener Arnoldus Gymnicus his annis propriam officinam aperiens, nō dubiam spem diligentis & industrij typographi præbet.

His annumerari possunt Iacobus Parcus, & Petrus Perna, uiri prudentes & laboriosissimi.

Hæc tantorum uirorum nomina potius annotare, quàm laudes describere (quod captum meum longè superaret) huc uolui: tantum ut scirent, qui ex studiosis bonarum literarum grati uolunt esse, quibus uiris magnam suæ eruditionis & profectus in studijs partē acceptā ferre debeant: desinantque cerebrosi Zoili tantorum hominum merita extenuare. Deus misericors pater Domini nostri Iesu Christi, hæc tanta ornamenta Basiliensis Reipublicæ & Ecclesiæ gubernet etiam in posterum, & eorum conatus, labores & studia dirigat ad sui nominis gloriam, & multorum hominum emolumentum. Amen.

Iudicium Philippi Lantgrauij Hafsiæ de studijs.

Lantgravius Philippus tempore obsidionis urbis Monasteriensis ad me dicebat: Nunc ego incipio magis diligere studia, quia uideo si homines negligunt studia, et abijciunt libros Propheticos et Aposto-

De Ecclesia.

131

Apostolicos, fieri per plurimos phanaticos homines, suos entusiasmos & reuelationes iactantes.

COLL.

Ioannis Alberti, ducis Megapolensis, sedulitas in promouendis iuuenum studijs, & audiendo uerbo diuino.

In Italia mos est, ut principes audiant & inspiciant studia, sicut etiam inter principes Germaniæ olim fuit consuetudo. Vix ullum autem hanc consuetudinem imitari uideo, nisi Iohannem Albertiæ principem Megapolensem, qui quotannis aliqua examina in schola Suerimensi instituit, quibus illustrissimus Princeps ipse interest, & simul pueros examinat: bene quoque respondentibus munera non exigua largitur. Alias etiam extra examina idem Princeps scholas accedit, & studia ac mores iuuenum considerat. Præterea tanta assiduitate conciones Dominicales & alias annotat, ut post multos annos concionatoribus locos, quos eo tempore traetauerint, indicare possit, ac citò negligentiam eorum in studijs deprehendat.

COLL.

Mauricij ducis & Electoris Saxoniae memorabile factum.

Laudandus inter cæteros mihi occurrit Dux et Ele

ctor Saxonie Mauricius, qui non solum duas celebres Academijs Lipsensem & Vuitebergensem in flore retinuit, ac sumptibus auxit: uerum etiã in super tres optimas particulares scholas, Misnensem, Grimmensem & Portensem, in suo territorio fundauit, ubi tam discipuli plurimi, quã ipsi præceptores perpetuò publicis sumptibus sustentantur: in quas ex singulis suis ciuitatibus & oppidulis semper elapsis sex annis alij nouitij scholastici introducuntur. Et hic ordo pulchrè est ordinatus: in ijsdem etiam scholis liberales et conuenientes cum præceptoribus scholasticis sumptus præbentur.

COLL.

De munificencia Augusti, Ducis & Electoris Saxonie.

Laudatur similiter ab inhabitatoribus terræ Misnensis & Saxonie pia uoluntas illustrissimi principis Electoris ducis Saxonie Augusti, cuius celsitudo non solum has nominatas celebres Academijs cum his tribus scholis cõseruat, & omnibus beneficijs cumulatè afficit: sed in super etiam certò secum conclusit, ac in actum suos consiliarios producere iussit, ut redditus perpetuos ad plurima noua stipendia cõstituenda ordinent. Sic hic pius princeps omnibus modis Ecclesie benefacere, & studia liberalium artium & facultatum cum sincera Euangelij doctrina ad posteros transferri desiderat.

Quare

Quare ipsius subditi, & omnes qui iam dictorum beneficiorum participes facti sunt, aut fiet, merito pro huius pij principis incolumitate, & felici gubernatione Deum precari uelint.

Ernesti Ducis Saxoniae liberalitas.

Ernestus dux Saxoniae, frater Ioannis Friderici Electoris, etsi haberet exiguos redditus ex sua ditio-
ne, tamen adeo fuit munificus & liberalis erga ho-
mines doctos & studiosos, ut plurimos in Aca-
de-
mijs aleret, & plurimis beneficijs eos afficeret.

COLL.

Christiani regis Daniae, & Georgij prin-
cipis Anhaltini erga ecclesiam
liberalitas.

Ante paucos annos serenissimus & sapientissi-
mus rex Daniae Christianus, in toto suo regno au-
xit stipendia pastoribus & ministris ecclesiarum.
Simile beneficium praestitit illustrissimus princeps
Georgius Anhaltinus praepositus Mersburgensis,
qui magna liberalitate quoque ministros suae ditio-
nis affecit, ordinans ut illi redditus perpetuo apud
ecclesiam permanerent.

COLL.

Caroli Marchionis Badensis erga ec-
clesiam beneuolentia.

Illustrissimus princeps Carolus Marchio Ba-
densis,

denfis, sedecim stipendiatos in usum Ecclesie & Republice liberalib. sumptibus sustentat. Ad hos, tres etiam alios habet, duos Theologicis & unum Medicis studijs destinatum: quorum singulis octoginta florenos annuos impertit. Nec iam mihi tempus concedit, ut exponam pientissimum animum, aliaq; beneficia eiusdē illustrissimi Principis, quib. indies doctos viros & ministros Ecclesie afficit, et contra notorias iniurias defendit.

Ducis Luneburgensis beneficentia.

Princeps Luneburgensis, quanquam non habuit magnos reditus: tamen admodum munificus erga sacerdotes & scholasticos fuit.

Relati mihi etiam sunt in hoc labore uersantes alij illustres Comites & Barones, qui bonis literis operā nauantes liberalitate sua sustentant, ut sunt:

Illustris comes D. Conradus de Liechteneck.

Illustris Comes de Sultz.

Illustris Baro D. Egenolphus de Rappoltzstein, duos aut tres plerunq; tenuioris fortunæ studiosos sustentat.

COLL.

Neq; non recordari possum pietatis & beneficentiae illustrium Comitum de Stolberg, & alterius uiri nobilis non procul ab Isleben habitantis (cuius nomen iam mihi non occurrit) erga literatos

et doctos homines, qui abolitis abufibus in coenobijs, illos redivit in fouendis pauperibus ſcholaſticis unà cum doctiſſimis præceptoribus collocarunt. In collegio illuſtrium Comitum de Stolberg celebris famæ eſt Michael Neander, qui quantum utilitatis partim ſcriptis eruditè edendis et emendan- dis, partim in inſtituenda iuuentute aſſerat, id clari- us manifeſta luce apparet. Nobilis uir prudentia excellenti et eruditione præditus in gratiam iuuen- tutis alit quinque doctos uiros, inter quos mihi uni- cus nomine M. Henricus Reutterus Saxo, uir cum in artibus tum in Theologia egregiè exercitatus.

De liberalitate doctoris Ioan- nis Neuij.

C O L L.

D. Ioannes Neuius doctor Medicinæ illuſtriſſi- mi principis Auguſti Ducis et Electoris Saxonie, ſingulari amore ſtudia et pauperes ſcholaſticos cõ- plectitur, in quorum gratiã anno 1561 Lipſiæ tria ſtipendia perpetuis redivitibus ordinauit: quam pec- uniam nemini, ipſo mortuo, repetere liceat. Ea uerò ſtipendia ſemel adepti, ſexennio uti poſ- ſunt, et ſic (ſi placet) aſſumere gradum Do- ctoris: ad quem gradum commodè aſſumendum, prudens ſuum conſilium addidit. Non dubito, quin utentes cum alijs bonis uiris ſuam grati- tudinem et uerbis et reipſa, ſi alicubi habe-

aut occasionem, declaraturi sint: & Deum precatur, ut huic bono & pio seni Doctori unà cum honestissima sua coniuge, et fratre D. Cassaro uiro doctissimo longeuitatem, prosperamq; in omnib. uitae actionibus fortunam concedat.

COLL.

Norinbergensium & Hamburgensium
beneficentia.

Norinbergensium quoq; & Hamburgensium beneficentia ac liberalitas nequaquam silentio pretereunda uidetur: qui exceptis alijs officijs, quae in pauperibus scholasticis & ministris Ecclesiae alendis & sustentandis passim praestant, hoc etiã summa cum misericordia addunt, quod uiduis & orphanis concionatorum post ipsorum mortem habitationes & sumptus uitae largiuntur: promouetq; etiam eorum filios, quando apti sunt, ad studia aut ad artificia: & filiabus etiam dotem addunt in elocando. Hanc pietatem, qua magistratus suam gratitudinem erga Euangelij doctores quoq; mortuos declarat, Deus & postulat, & compensat.

COLL.

Nobilis familiae Tilgerorum benemeritum.

D. Antonius Tilger senior, uir nobilis, ciuis & senator urbis inelytae Bernensis, duo millia coronatorum pauperibus scholasticis in suo testamento locauit,

cauit, ad quæ patre mortuo, filius eius optimus uir
 D. Antonius Tilger ducentos adhuc adiecit. Quæ
 consilia præclara, & in omnem posteritatem lau-
 dabilia, illos ambos benemeritos de Ecclesia et Re-
 publica uiros mouerint, paucis perstringam. Cogi-
 tauerunt hi omni genere uirtutum præstantes ac
 nobiles uiri, quòd nullum regimen, imò nulla uoca-
 tiò dextrè, cum utilitate proximi, sine studijs guber-
 nari possit. Quantum præterea bonum sit, iuuentu-
 tis ad utiles res institutio, satis monstrant exempla:
 nã nemo non intelligit quanta diuersitas sit, in ora-
 tione, moribus, & in alijs circumstantijs rerum &
 personarum, inter mediocres doctos ac rudes: ui-
 delicet tanta, quantum lapides, cæmentum et ligna
 nondum præparata à pulchro edificio discrepât.
 Quapropter meritò omnes boni uiri, his beneme-
 ritis uiris, cõsulentibus illis modis posteritati, ut in
 utilibus communi uitæ & Ecclesiæ studijs iuuen-
 tus instituatur, doctrinâq; Euãgelij unà cum bonis
 legibus propagetur, perpetuas agunt gratias.

COLL.

Laudabili quoq; munificentia hæ tres inclytæ
 ciuitates, Tigurum, Berna & Schaffusium, sibi po-
 steros deuincire uolunt. Nam quantum ex relatio-
 nibus bonorum & doctorum uirorum percipio,
 singulæ harum ciuitatum alunt ex communi era-
 rij sumptu quindecim aut circiter stipendiatos, qui

apud ipsos, & in peregrinis locis liberalibus sumptibus sustentantur. Insuper Tigurinos canonicos multos studiosos alere ferunt. Eadem etiã ciuitates fouent quã plurimos doctos uiros, qui uiuentibus & posteritati multa præclara scripta præbent. Hæc omnia ab his inelytis ciuitatibus in huc finem fiunt, ut bonæ artes et doctrinæ Euãgelij puritas cõseruetur. Cõseruari aut̃ aliter doctrina Euãgelij et studia bonarũ artium nõ possunt, nisi sint docetes & discetes: quamobrẽ à ueterib. Reipublicæ gubernatoribus ille ordo scholasticus docentium & discipulorum tot & tantis priuilegijs ac immunitatibus ornatus est, ut quàm plurimi ad subeundũ, cõtra uulgi iudicia, illũ ordinẽ inuitarẽtur. Itaq; adhuc ab omnib. sapientib. Reipublicæ præsidib. ille ordo prædicatur: & ijdẽ priuilegia huic ordini scholastico à maioribus nostris nõ sine grauib. causis cõcessa, nullo modo uiolari, aut ipsis auferre cupiunt, sed potius nouis immunitatib. et beneficijs ornare studet. Deniq; ut Deus omnipotẽs omnib. bonis gubernatoribus priuatisq; hominibus, qui de studijs literarũ, (sine quib. honesta disciplina & inuiolabilis iusticia inter homines, aliaq; innumerabilia bona in genere humano existere nõ possunt) benemereri uolunt, prosperos in gubernatione ipsorũ, & omnium suarũ actionũ successus largiri uelit, omnes horum ingentium beneficiorum intelligentes precantur.

DE MAGISTRATV, ET
Politica potestate.

BONVS MAGISTRATVS.

Aristoteles, ὁ ἀρχῶν ἐστὶ φύλαξ τῶ νόμου: id est, Magistratus est custos legis.

Xenophon: ὁ δὲν διαφέρει ἀρχῶν ἀγαθὸς ἀγαθὸς πατρός: id est, Non differt bonus princeps à patre bono.

Aristoteles ad Alexandrum: Cogita Imperium non esse ὑβριον, id est temeritatem, petulantiam, seu licentiam afficiendi iniuria quoslibet: ἀλλ' εὐσφρασίαν, sed beneficentiam.

Quales dominæ, tales catellæ.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum:

Regis ad exemplum totus componitur orbis:

Vtq; ducū lituos, mores sic castra sequuntur: Claud:

Item: — Sed non inflectere sensus

Humanos edicta valent, ut uita regentis.

COLL.

Homerus nominat principes concionatores. Prima enim potestas antiquitus fuit regia, & sacerdo talis: id est, summa authoritas fuit rex & sacerdos. Idem in Aristotele habetur.

COLL.

Athenienses diu ad hunc modum Græciæ principatuna

cipatum tenuerunt, ut cum permitterent alijs ciuitatibus libertatem, ipsi tamen in excubijs essent, suoq; discrimine omnes tuerentur.

C O L L.

Populus Romanus non sèpè uictis gentibus libertatem seu ἀνελευθερίαν concessit. Græcis tamen id honoris habuit, quòd post bellum cum Philippo Macedone gestum, immunitatem ijs donaret, & ut singule ciuitates suis legibus uiueret permitteret. Ea de re cum decretum à senatu populoq; Romano factum Titus V. Imperator in Nemijs, quo ex more ad spectaculū tota Græcia uenerat, uoce præconum recitare iussisset, audiuissetq; gratissimum præconium uniuersi, quantis honoribus affectus Imperator, quàm gratis sermonibus Romanū nomē celebratum est? esse eam unam in terris gentē, quæ sua impēsa, suo labore & periculo, pro libertate aliorum bella gerat: detq; operā ne quòd toto orbe terrarum iniustum imperium sit, & ubiq; fas, lex, potētissima sint. Ita iudicariūt Græci non aliud maius beneficiū homines hominib. præstare posse, quàm quòd accepissent à Romanis.

Enumeratio præstantissimorum & optimorum Regum ac Principum, imperia tēpore maiorum nostrorū gubernantium.

Ferdinandus rex in Hispania.

Alphon-

De Magistratu.

141

Alphōsus rex Neapolis, uir sapiēs & prudens.

Imperator Fridericus, etiamsi non multa gessit in armis: tamen fuit sapiēs, nouit modum sui imperij et regni, ac in omni uita sapiēter imperiū rexit.

Casimirus rex Polonicus, iustus & excellens uictor.

Rex Mathias Vngarus, asperior aliquantulum, at utilis in armis.

Ioannes Hunniades, præstans princeps, & egregius post Mathiam rex Vngariæ, &c.

In Germania Carolus Burgundus, pater Philippi Burgundi, qui est nominatus Bonus: à quo Maximilianus filius etiam Bonus dictus, qui propter multas excellentes uirtutes ualde fuit dilectus in Burgundiâ.

Marchio Albertus, qui nominatus est Achilles Germanicus, ualuit consilio, prudentia, & alijs uirtutibus. Albertus dux Saxonie.

Fridericus Palatinus, egregia uirtute præditus.

Sic considerate, quòd Deus semper dedit & dat aliquos bonos et salutare principes, quorū gubernatio et regimen imperijs est felix & salutaris.

Leo imago boni gubernatoris.

Sicut leo uenatur lupos, sic ordinaria imperia & gubernatores politici debent tollere latrunculos, & noxios seu sceleratos homines.

COLL.

Signa bonæ gubernationis.

Bene constitutæ Reipublicæ signa sunt, rectè ordinatum horologium, bonum regimen, et bona Ecclesiæ constitutio in concionibus et ceremonijs. Vires addunt, bonos caminos in cinitate.

Acute dictū Maximiliani Imperatoris,
de gubernatione regni Hispaniæ,
Galliæ & Germaniæ.

Imperator Maximilianus solitus est dicere: Tantum tres reges sunt hoc tempore. unus est rex hominum, alter asinorum, & tertius rex regum. Rex hominum est rex Hispaniæ, ille adhuc moderate regnat, & sentit se præesse hominibus. Alter rex asinorum, est rex Galliæ, cuius subditi omnia onera ut asini patiuntur, quæ ipsis imponuntur. Tertius rex regum, inquit, ego sum. nam quilibet meorum subditorum vult esse rex, & facere quæ ipse vult.

Pensiones debentur magistratui,
propter defensionem.

Debentur pensiones principibus & magistratibus iniustam vim à subditis depellentibus, ut alant equites ac alios seruos, quibus arceant malos, ne incursiones in suam ditionem facientes, subditos diripiant ac spolient: sicut ante paucos annos fecit quidam

quidam Episcopus, qui ducens secum famelicam turbam militum, miseros subditos non solum pecunia, uerum etiam uictu, pane, petasombus, ac omnibus denique facultatibus spoliavit. Ille Episcopus fuit tyrannus. Etiam frater ipsius improbavit hoc: et scripsit ad ciuitates, nihil horum fieri suo consilio, se ualde improbare stulticiam & crudelitatem fratris.

Differentia inter latrocinia & legitima bella.

Alexander cepit piratam, et interrogauit eum quare latrocinium exerceret in mari? At ipse respondit: Quin magis mihi licet latrocinari in mari, quam tibi in terra. Non recte respondit. Quia latrocinium est ordinis politici confessio: sed bellum legitimum non est latrocinium. Alexander gessit iustum bellum, & puniuit iniustam crudelitatem quam tyranni in suos exercuerant.

Magistratus non debet esse questus, sed ἀετς γία.

Quidam dominus, cui pater administrationem ditionis tradiderat (quia pater maluit alibi uiuere propter suas causas) scripserat patri, sibi non sufficere istos redditus, & uelle uti eius consilio ut peteret superindicta. Illud pater resciscens, gubernationem filij asperrime tulit: & significauit filio, ut moenia strueret pro suis opibus: er soll sich strecken, darnach er decke hett.

Pul-

Pulchra allusio in dicto sequenti,
ad multitudinem guber-
natorum.

ἐν ἀγαθῷ πολυνοικίῳ, εἰς νόστος ἐγώ: id
est, non est bona multitudo regentium, rex unicus
est. Augustus uenuste deprauauit, ἐν ἀγαθῷ πο-
λυνοικίῳ, id est, nō bona est multitudo Cæsari.

Consuetudo osculandi pedes &
manus unde?

Est antiqua consuetudo, quæ etiam in Oriente
fuit, ccepta in Africa, ut oscularentur pedes. Dio-
cletianus retinuit istum morem: ita creuerunt adu-
lationes. Postea Papæ sunt imitati, ut Imperatores
sefe abijcerent ad pedes Pontificum.

Imperator noster Carolus V. cum prouinciales
in Africa uellent osculari eius pedes, seuerè dixit:
Caput imperat, nō pedes. Nos Germani præbemus
tantum manus: sed in prouincijs erat consuetudo,
ut prouinciales oscularentur manus Consulibus.

Imperator noster Carolus V. sedit in mensa: &
uenit ad eum Gardianus Cygneus, uolens accusare
nostrum principem Iohannem Fridericū, & prius
uoluit Imperatori osculari pedes. Imperator attra-
xit pedes: ille sequebatur. Tandem significat Impe-
rator ministris, ut iste fatuus abduceretur, & ipse
liberaretur: quia noluit sibi oscula-
ri pedes.

Vigilans

Vigilantia & sedulitas decet
magistratum.

ὁ γὰρ πρῶτος ἐπιτετραφεται, καὶ τὸς αὐτῶν μέμλε.
 ὡς λαοὶ τ' ἐπιτετραφεται, καὶ τὸς αὐτῶν μέμλε.

Hos uersiculos dignos putauit Dux Saxonie Fri-
 dericus, ut sua manu descriptos, & Latine uersos in
 suo cubiculo haberet, his uerbis:

Nō decet principem uirum dormire totam noctē,
 Cui populi gubernacula commissa sunt, & à cuius
 cura pendent ingentia rerum momenta.

Origo Electoratus.

Origo Electoratus principum Germaniæ, orta
 est à Persis. Vt enim illorum regi adiuncti fuerunt
 Principes, sic Imperatoribus Germaniæ adiuncti
 sunt Electores, qui imperio Romano Senatū sum-
 mum constituunt. Si rectè uelimus considerare, regi
 Persico adiuncti fuerunt Ephori. Penes hos enim
 fuit summa potestas regem eligendi, capiendi &
 abdicandi. Sic summa potestas & autoritas est Ele-
 ctorum, qui sæpè ab imperio bestias & tyrannos
 remouerunt. Hic Electorum status defendit Ger-
 maniam, & retinuit moderationem & tranquilli-
 tatem annos iam quingentos.

Bene constitutæ Reipublicæ
 signa.

Fui Brunschuige, ubi est optima disciplina: etsi
 nihil detraho alijs ciuitatibus, tamē nusquam me-

liorem uidi, præsertim in tam populosa ciuitate. Incedunt ciues pleriq; longis uestibus, sine armis: et nusquam uidi pulchrius tectas mulieres, quàm ibi. Et ciuis apud què diuertimur, homo fide dignus, dixit mihi, in uiginti annis nullã ibi cædè factã esse.

Simile.

Rex Ferdinandus, cum esset Noribergæ, interrogauit unum ex præcipuis senatoribus ciuitatis, quo modo tantam multitudinem regerent? Respondit ille: Serenissime rex, blandis uerbis, & atrocibus pœnis. Est sapientissimum responsum hominis ingeniosi. Sic enim debent esse Imperia constituta, ut gubernatores omnibus comiter respondeant, at in pœnis sumendis grauitatem adhibeant.

Descriptio trium præcipuarum in hac uita uocationum.

In curia Basiliensi aureis literis hic uersiculus scriptus inuenitur:

Tu supplex ora, tu protege, tuq; labora.

In hoc uersiculo tres præcipuæ huius uitæ uocationes proponuntur: Ecclesiasticus, politicus, & subditorum status.

Præcipua ornamenta horum trium regnorum, Angliæ, Galliæ, & Hispaniæ, ante hæc tempora.

Capuanus natus ex nobilitate Schönberg Misnensis, factus Cardinalis, missus est in Angliam & Hispaniam,

Hispaniã, ac ad nostrum Imperatorẽ Carolum V. adolescentem. Cum Romam rediisset, sic est interrogatus à Cardinalibus: Dic nobis Capuane breuiter (quia ipsi amant argute dicta) quæ uidisti? Dicam, inquit. In Anglia uidi pulcherrimum regem (sicut fuit Eduardus) in Gallia pulcherrimum regnũ, in Hispania sapiens consiliũ: hoc tribuit Imperatori.

Pictura boni magistratus apud
ueteres.

Imperatores Germani apud ueteres hoc modo pingi solebant, tenentes altera manu librum, & altera ensẽ. Quo antiquitas uoluit significare, Imperatores legum & armorum peritia debere esse instructos. Gladius enim sine lege, est tyrannis. Pictura ista in gratiam iuniorum sic proposita est, ut cõmonefieret de præcipuis gubernationis partib. In curia Vuormaciensi hoc dislichon argenteis literis est scriptum, admonens gubernatores de suo officio.

Astra Deo nil maius habent, nil Cesare terras:

Sic Cesare terras, ut Deus astra, regat.

Aliud principis Ernesti Luneburgensis.

Prope oppidũ Zell, est prædiũ Lotharij nominatũ, et existimatur loc⁹ esse natalis Lotharij. Quæstor in arce oppidi Zell uoluit imponere prædio, quod habuit immunitatẽ, nouã pẽsionem. Colonus

uenit ad Ernestum principem Lunenburgensem, qui clementer audiebat suos, & delectabatur honestarum rerum consideratione, dicens: Illustrissime Domine Princeps, pradium illud semper fuit immune: quia nominatur pradium Lotharij, et nos existimamur eius posterum. Delectatus Princeps ista allocutione, inquisiuit diligenter in rationibus: inuentumque est, fuisse immune pradium. Quo comperto, duxit Princeps secum colonum in suum conclave, & percontatus est alia multa, quae uoluit. Iussit deinde scribi in rationibus: Hoc pradium locum natale esse Lotharij, & esse immune. Hanc historiam ideo recito, ut ametis & cognoscatis historias, quarum magna utilitas & necessitas est in omni uita. Quia nemo potest regere patrimonium suum sine historia. Oportet scire, unde acceperis feuda: unde tui acceperint: unde uenerint in possessionem.

Aliud Friderici Ducis Saxoniae
insigne.

Dux Fridericus saepe maluit petentibus ligna, potius dare pecuniam ex camera, quam emerent ligna ex Bohemia, ut parceretur suis syluis. Quia omnes sapientes gubernatores magni faciunt syluas, & potius dant pecuniam, quam amittant syluas: cum tamen alioqui non sit usitatum, ut principes largiantur pecuniam. Habebat etiam Dux syluas uicinas Vuitenbergae, olim emptas à suis maioribus.
Princi-

Principissa Anbaldina, mater horum Principum qui nunc uiuunt, cum & ipsa esset sapiens, & bona œconomissa, repetebat illas syluas: quia erant uenditæ cum pacto de reuendēdo. Etsi autem Princeps difficulter amittebat syluas illas, & malebat adhuc aliquid pecuniæ soluere, uel addere, quia precia lignorum iam creuerant: tamen nolebat honestissimam matronam diu uexare, aut suspensam tenere. & quamuis aliqui consilia & prætexus, quibus eas aliquo iure retinere posset, proponerent: tamen noluit suam conscientiam grauare, nec quicquam huiusmodi prætexere, quo syluas illas posset retinere: sed tanta fuit eius integritas, ut Anbaldinis syluas illas sponte restitueret. Pertinet ad curam boni Principis & gubernatoris, ne syluas inutiliter perdat, aut consumat.

Aliud Ioannis Friderici Ducis
Saxoniae.

Cum optimus Princeps Ioannes Fridericus captiuus teneretur in Belgico, ac aliquando proficisceretur in uenationem: accidit ut custodes aberrarent ab eo, ac eum diu frustra quærerent. Ipse uero solus sine comitatu uenit ad portam, ubi expectauit custodes, ne si solus ingrederetur, indignationē & odium Cæsaris custodes incurrerent. illud cum Imperatori indicaretur, admodum delectatus est illa integritate.

Pulchra laus candoris in quolibet magistratu.

De Marco Antonio dicit Dion: Erat similis sibippsi omni tempore, et nihil erat in eo arte fictum & simulatum. Est pulcherrima laus uniuscuiuslibet uiri, praesertim boni principis.

Aliud Francisci regis Galliae.

Imperator Carolus V. cum esset mota seditio in Flandria à Gandauensibus, petiuit transitum per Galliam à rege: qui ipsi concessit. Ibi quidam fuerunt suasores regi, ne seruaret pactum: fore sibi noxiam imperatoris potentiam. Sed regium fuit, seruare pactum. Postea spectaculum exhibuerunt regi. ceruum immiserunt in hortum speciosum, & miserunt qui uastaret hortum (quemadmodum Galli delectantur talibus spectaculis) uolentes significare, Imperatorem Galliam uastaturum esse.

Aliud integritatis, in Ludouico rege Galliae.

Ludouicus rex Galliae iudicio Parlamenti assistere solitus est, & audire suas causas. Si uero aliqui blandirentur regi, cum ipsius causa ageretur, ac dicerent causam regis bonam esse: Audiamus, inquit, eam, & ius seu iusticia plus in ea ualeat quam uestra beneuolentia. Cum autem ipsi sententia dicenda esset, saepe contra se pronunciauit: & ipsos, si iudicium suae causae tribuerent, duriter obiurgauit.

Parla-

Parlamenti autem (ut uocant) Parisiensis (quo nihil est pulchrius) authorem esse dicunt Pipinū, patrem Caroli Magni.

Celebratio uirtutum in Imperatore
re Carolo V.

Dux Saxonie Fridericus aliquando de Carolo V. Imperatore dixit: Deus dedit nobis Casarem et clementem, ac terribilem. Magnum est elogium, quasi diceret: Deus dedit nobis talem Imperatorē, qui multa in republica corriget, & sub quo multa bona fient.

Celebratio candoris in Imperatore
Theodosio.

In laudatione Theodosij Imperatoris inter ceteras uirtutes nominatim etiā illa reperitur, quod animus eius non fuerit suspicax.

COLL.

Animositas in Romanis colonijs, temporibus aduersis.

Quando Hannibal occupauerat maximam partem Italiae, & Romani post Cannensem cladem nihil reliquum præter colonias 25. aut circiter haberent: istas deduxerunt Romam, & ostenderunt formulas seu album conscriptorum militum: proposueruntq; sententias, quid essent facturi: an uellent defendere

defendere istam particulam & reliquias Italia, an uerò se dedere Hannibali? Responderunt coloni, se ad extremum dimicaturos esse. Nunquã Roma fuit maior, quàm cum fuit pauperrima, & derelicta, ita ut nihil spei esset reliquum. Ita opposuerunt se Hannibali excelsis animis, et recuperarunt uires, ut cum turpitudine coactus sit Hannibal fugere ex Italia. Illa exẽpla uirtutis manifestè ostendunt præsentiam Dei in imperijs, & negocijs gubernationis rerumpublicarum.

Modesta Imperatoris Caroli V. responsio, de suis laudibus.

Imperator Carolus V. cum à rege Gallico Parisijs exciperetur honorificètissimè, & tanto triumpho, qualis nusquam ei est exhibitus: postea unus ex consularijs regis cum longa & grauissima allocutus esset oratione, in qua multarum uirtutum & rerum gestarum Imperatoris commemoratio fiebat: ille ad hæc omnia breuiter ac modestissimè respondit, Ideo sibi gratã esse orationem, quòd cum commonefecisset, quòd talis esse deberet.

Magnanimitas Augusti in defendendo seruo.

Cum Augustus aliquando conuiuia alterius magni domini esset, et seruus huius in porrigendis poculis uitrum crystallinũ frãgeret, Dominus seruo iratus

iratus, iussit ut cōijceretur in uiuarium, quò à muris deuoraretur. Augustus agrefereus illam crudelitatem, misertus serui, surgit, & frangit omnia crystallina uitra, quæ in mensa erant collocata. Insuper etiam seruum libertate donauit. Hoc fuit uere regium decus.

Beneficentia Atheniensium in soluendis debitis, pro duce integritate uirtutum præstante.

Dux Atheniensis, qui uicit Mitylenem, cum ad eum deferretur imperiũ, excusauit se, quòd multa deberet, & oberatus non posset imperare cum auctoritate. Ibi Senatus tanti eius uirtutes fecit, ut pro eo solueret debitum.

Dextrum iudicium Ludouici regis Galliæ, de Imperatore Maximiliano.

Consiliarius quidam regis Gallie dixit de Imperatore Maximiliano, cum esse consulem Augustinum. Ad ea Ludouicus Tertius, pater Francisci, respondit: Tace tu asine, noli talia loqui de potestate. quando hic consul tympanũ pulsat, tunc propter ipsius uirtutem tota Gallia tremat.

Virtus in iuuenili ætate cernitur.

Amicus quidam noster ante annos quadraginta à Maximiliano missus erat legatus in aulam Palati-

tini, de Carolo Quinto adhuc adolefcēte dixit: O amice, nō possum tibi multa dicere de eo: sed quādo cūq; aliquid dicit, hoc habet magnam emphāsin. Illud est animaduersum statim in illa prima etate. Ita indoles in bonis citō eminent.

Audio tam mirabilia dici de Imperatoris Caroli Quinti nepote, ut ego credam aliquid magni fore. Hoc propterea dico, ut cogitetis, qui tunc temporis uicturi estis, quando ille regnabit. Genesis est talis, qualem nunquam uidi pręstantiorem. Quis scit, quid nā Carolus Sextus designaturus sit? Deus suam gratiam ipsi largiatur. Videtur aliquid magni portēdere, et pręstiturus esse. Fortassis Turcę uires labe factabit, aut tale quid simile pręstabit.

DEFENSIO ET GVBERNATIO
diuina Magistratus.

Maximilianus, cum aliqui ipsum sequentes interficerētur, et ferirētur globis, dicebat: Non oportet uos meam audaciam imitari. Principes habent suam quandam peculiarem fortunam.

Imperium sedes Dei.

Quādo Roma fuit capta, uenit Iulius Pflug Episcopus Naumburgensis ad Ducem Saxonie Georgium ex Italia, et retulit ei historiā Romę capte. Cū uerō diceret, tantam fuisse multitudinem in urbe Roma, ut faciliē potuerit exercitus ab ea repellī:

repelli: & quòd fames coegisset exercitum propere ad expugnationem: ibi sedit Dux Georgius diu cogitabundus, ac tandem hæc uerba protulit: Nunc demum reipsa cõperio, quodcumq; Deus uoluerit, id certò ac necessariò euenire: quod uerò Deus noluerit, id non posse succedere aut perfici.

Aquila est imago Imperatoris, qui diuinitus custoditur.

Dicitur autem aquila ideo ministra fulminis, quia altissimè uolat, & non feritur fulmine: nam diuinitus seruatur. deinde nõ uescitur alieno labore, ut uultures & corui, sed proprio, ex uenatione.

Moritur autem fame in senectâ. iam uidetis, quantæ sint conspirationes contra nostrum Imperatorem Carolum. Italia & aliæ regiones consentiunt in interitum aquilæ: sed tamen hæc aquila diuinitus seruatur à fulmine Gallico, Italico, Turcico, & aliarum conspirationum. Sed

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo:

Et subito casu, quæ ualere, ruunt.

Tria cuilibet magistratui necessaria.

Augustus, cum mitteret Germanicum in Asiam, optauit ei tria: Virtutem Alexandri: beneuolentiã hominum tantam, quanta fuit erga Pompeium: & tertio addit, Opto tibi meam fortunam. Significãs, quòd res gestæ, & uictoriæ ab ipso parte, fuissent diuinitus gubernatæ.

Quando

Quando Franciscus rex Gallie cōiunxerat sibi Venetos, pontificem Romanum & Italiam contra Imperatorē, tunc fœdus illud uocabatur Liga sancta. Sed tamen nihil effecerūt. Rex enim est captus: Veneti sunt facti supplices, procumbētes in genua, & difficulter impetrauerunt pacem, quamuis deprecante pro eis pontifice Romano.

Fridericus Marchio Misnensis, inuitatus est a Duce quodā in cōuiuū, in oppidū Madeburgum, inter prandendum autem uenit percussor, qui debebat interficere Ducem Misniæ, & impetum in ipsum facit. Adest tum fortē ciuis quidam Freiburgensis, iniiciens sese inter ducem et percussorē: qui tam fortiter defendit suum dominum, ut ipsius uulnera exciperet, ac tandem ipsum percussorem interficeret. In primis quidem exemplum hoc ostendit, quomodo Deus subinde bonos principes Reipublicæ conseruet, atq; etiā in summis periculis mirabiliter tueatur ac liberet. Deinde in hoc ciue refulcet exemplum magnæ fidelitatis subditi erga suū Principem.

COLL.

Omnes politiæ sunt sicut ruinosæ domus, quas diabolus conatur demoliri: sed Deus eas fulcit.

AMOR SUPERIORVM ERGA inferiores, & e contra.

Dux Eberhardus Vuirtenbergensis in conuen-

tu Vuormaciensi tēpore Maximiliani habito, cūm
 singuli principes singulas suas ditiones laudaret, il
 le auscultauit. Saxonicī principes laudauerūt suas
 uenas metallicas. Duces Bauarici laudauerunt ciui
 tates: Dux Palatinus fertilitatem terræ. & fecun
 ditatē uini. Dux itaq; Eberhardus Vuirtenbergen
 sis iussus à Friderico Duce Saxonie etiam suæ di
 tionis laudes prædicare: Nihil est, ait, quod prædi
 cem, cūm sim inter uos infimus: sed hoc unum scio,
 me posse securē dormire in gremio cuiuslibet sub
 diti mei, in medio campo, quando quidem libuerit.
 quasi diceret: Ego ita guberno meā diuionē, ut mei
 subditi me ament. Sic reliqui hanc laudem suis fa
 cultatibus prætulerunt.

Cum alij Principes iactarent sua *λεηνία* in
 cōuentu aliquot Principum, ibi Comes de Nassau,
 dominus Cattorum, dicebat: Habeo nonaginta ru
 sticos, quorum quilibet potest mihi, cūm opus est,
 sine magna iactura suæ rei familiaris, pendere
 quadringētos florenos. Hunc thesaurum pluris fa
 ctio, quā uestros thesauros & *λεηνία*: & hic
 thesaurus est mihi certior, quā si in meis arculis
 absconditus esset: atq; hi sunt mihi fideliores custo
 des huius thesauri, quā si meis quaestoribus esset
 commissus.

Alius similiter *αὐτῶν* cūm uideret neminem
 gratulari regi, se uerò quoq; in p̄optu nihil quod
 tali

tali rege dignum foret, habere: proximum fluuiolū fortè conspicatus, accurrit, haustamq; ambabus manibus aquam Artaxerxi sitibundo obtulit. Qua hominis urbanitate et beneficentia motus, illico phialam aureā, atq; mille Daricos nummos pro tali in tempore beneficio exhibito donari curauit.

ODIUM INTER SUPERIORES & INFERIORES.

Est naturalis inimicitia inter cygnum & aquilam. Cygnus nō prouocat aquilam, sed sepe uincit prouocatus. Cygnus significat oratorem, uel bonū senatorem. Aquila significat atrocem gubernatorem. Est odium inter amantes pacem, quietem, & iusticiam, & inter turbatores quietis. Aquila fuit imperij Babylonici signum. Romani etiam aquilā habuerunt, sed ante Mariū alia habuerūt insignia.

Memini magni nominis principem alteri conqueri, dicentē, se mirari quod nō diligeretur à suis subditis, cum tamen nihil in eius moribus reprehendere possent. Ibi alter, cui illa erat conquestus, uocauit ad se puerum, dans ei pomum, ac iubens, ut alius pomum puero eriperet. Quod cum ille faceret, puer coepit flere, & ei succensere. Idem, respondit principi, tibi contingit: etsi in uita es honestus, ita ut nemo de tuis moribus conqueri possit: tamen ista βδελυγία in te reprehenditur.

DE CALAMITATE IMPERIORUM, eorundemq; mutatione.

Imperator noster Carolus Quintus in obsidione oppidi Vuiteberge, cum audiisset multiplicia scelera Hispanorum, inquit: Ah, si quando accipiā magnam calamitatem, ea accidet mihi propter malitiam et petulantiam meorum hominū. Quanquā adeo est seuerus, ut statim puniat enormia delicta.

Demosthenes dixit: Si retexenda uita esset, & sibi duæ uiae proponerentur, quarum altera rectē duceret ad summos honores in republica, altera uerō rectē ad mortem: se commonesactum de periculis, potius ingressurū illam uiam quæ ad mortē duceret, quàm ducentē ad honores. Huic nō dissimilis est, quod Erasmus dixit: Miseros esse principes, si intelligant sua mala: miseriore, si non intelligāt.

Septuaginta hebdomades significant aliquid peculiare, quia uniuersaliter septuagies septies est periodus usitata imperiorū. Vniuersaliter habetis mutationes regnorum circa annum 500.

Primus annus peregrinationis Abrahæ fuit 2023. Populus uerō egressus est ex Aegypto, et lex tradita est anno 2453. Ergo à peregrinatione Abrahæ ad exitum ex Aegypto, sunt anni 430.

Diluuium anno mūdi 1656. Exitus ex Aegypto anno mundi 2453. ergo à diluuiō ad exitum ex Aegypto,

Aegypto anni 797. Circuncisio uerò instituta est anno mundi 2047. Ergo à diluuiò usq; ad circuncisionem sunt anni 391.

Templum Hierosolymitanum edificatum à Salomone anno 2933. Populus egressus ex Aegypto anno 245. Ergo ab exitu usque ad edificationem templi à Salomone, anni 480.

Templum direptum est, & destructum à Nabuchodonosore anno 3336. conditū à Salomone 2933. Ergo à Salomone usq; ad Nabuchodonosorē anni 442. & tot annos stetit templum Solomonis.

Templum instauratū est post captiuitatē Babylonicā anno 3446. Christus natus est anno 3962. Ergo ante natum Christū restitutum est templū annis 516. Hoc templum destruxit Herodes annis 16 ante Christum natum, & aliud edificauit. Subtrahtis ergo annis 16, proueniunt præcisè anni 500, quibus templum post restitutionem durauit.

Initium monarchiæ Persicæ fuit, quando Cyrus coepit Babyloniā, anno mundi 3417. Græcorū uerò monarchia coepit, quando Alexander uicit ultimum Darium, anno mundi 3634. Ergo durauit monarchia Persica 217 annos.

Initium Romanæ monarchiæ fuit, quando Iulius Cæsar factus est monarcha, anno 3917. Initium Græcæ monarchiæ, ut supra anno 3634. Ergo durauit Græca monarchia tantum annos 283. Sic durauit

duæ monarchiæ, Persica & Græca, compleuerunt annos 500.

Troia capta est anno 2783. Initiū regni Romani cœpit à Romulo, anno 3211. Ergo à capta Troia, usq; ad regnum Romuli, anni sunt 428.

Reges Romani expulsi sunt à Bruto & suis socijs, qui summam potestatem postea ad cōsules contulerunt, anno 3455. Iulius Cæsar ex aristocratia monarchiã fecit, anno 3917. Durauit ergo Consulū potestas annos 462.

Initium monarchiæ Romanæ cœpit à Iulio Cæsare, anno 3917. ante Christum natum 451. qui addantur ad initium monarchiæ. Cœpit autem Italia uastari à Vandalis & Gothis, anno Christi 409. Ergo floruit monarchia Romana annos 454. Post illud tempus continuos 139 annos uastata est à Gothis & Vandalis.

Constantinus sedem Imperatoriam transtulit Constantinopolim anno 312. Carolus Magnus rursus eandem transtulit Romam anno Christi 801. Fuit ergo Constantinopolis Romanorum Imperatorū sedes annos 489.

Constantinopolis capta à Turcis anno Christi 1453. desijt esse sedes Romani Imperij, anno Christi 801. Ergo post Carolum Magnum Constantinopolis fuit Græcorum Imperatorū sedes, annos 652.

Orta Electorū imperij institutio ab Ottone Ter-

tio, anno Christi 1002. nūc uerò agitur annus 1549.
Ergo iam durauit annos 547.

Initium gubernationis regum in populo Iudaico fuit anno mūdi 2850. Finis eiusdem gubernationis, anno captiuitatis Babylonicæ, incidit in annū 3355. Durauit ergo gubernatio regum annos 505.

Populus redijt ex Babylone soluta captiuitate anno 3426. Herodes ex Idumæorum regum familia Iudeam occupauit, anno 3928. Ergo post captiuitatem præfuerunt populo Iudaico summi sacerdotes ex familia Leui annos 502. Postea trāsata est potestas ad peregrinos reges à Romanis constitutos, quorum primus fuit Herodes.

Ita sunt anni 500. ab exitu ex Aegypto ad regnū Salomonis, inde iterum ad destructionem factam à Nabochodonosor, & inde tot anni ad destructionem factam per Titū. sunt anni 500. A principio regni Vngarici & regni Polonici usq; ad nostrum illud tempus, sunt etiam circiter anni 500.

C O L L.

Seruitutem Capuæ prædicens.

Capuæ fuit uir nobilis, qui assumpsit habitū morionis, & cecimit fistula in plateis. Interrogatus quare id faceret, cum aliās esset uir grauis & senator? respondit: Ego ante seruitutem uolo declarare me adhuc liberum esse. Sic prædixit illis tristis seruitutem, quæ non multò post secuta est.

Mutatio

Mutatio Imperiorum quando
accidit.

Quando numeri degenerant in sonos, id est,
quando uirtus extinguitur, tunc etiã deficiunt ma-
gistratus & gentes: ut factũ est sub Henrico Quar-
to, ubi cecidit imperium Germanicum.

Infinitiæ calamitates Imperio-
rum.

Heydelbergæ in arce picti sunt principes Pala-
tini (sicut & apud nos Vuitebergæ habentur ima-
gines ducum Saxonie in arce) & ex ijs unus est
habens gremium impletum pane, & appositam cu-
cullam stulti. Propterea quod ille sibi in Palatina-
tu delegerat oppidum exiguum & amœnissimum,
ubi erant uina optima, & poma sapidissima, alia-
rumq; frugum præstantia & abundantia, ac uitæ
tranquillam prætulerat Reipub. & gubernationis
adeo ut reliquam suam hæreditatem fratri suo do-
no daret: cum tamen ille longè fuerit felicior, & sa-
pientior cæteris omnibus, querens mediocritatem.
Et multo suauius uixit fratre, siquidem Imperioris
infinitiæ sunt miseriæ.

Capnio de mutatione Impe-
riorum.

Quando duplicantur lateres, tunc uenit Moy-
ses: id est, cum onera sunt nimis grauiã, tunc mu-
tantur Imperia, & ueniunt poenæ.

Antiquus est uersus in Oraculis, uidelicet:
αὐτὸς, καὶ τῶν υἱῶν, καὶ τῶν υἱῶν τῶν υἱῶν ἐν ἐπὶ τῶν υἱῶν.
 id est: Ipse, & filij, filiorum uerò filij non amplius.
 Sic Constantinus pater regnauit, et post eū Con-
 stantinus filius. Post Constantinum uerò, nullus ex
 illa familia relictus est.

COLL.

Vetus legitur Sibyllæ oraculū de Athenis, duct
 ei pestes exitio futuras, fraudes & ignauiam ducū.
 Sed si communem hominum uitam et interitus re-
 gnorum consideremus, non tantū Athenis, sed etiā
 omnib. urbibus ac imperijs Sibylla est uaticinata.

Rudolfus cū esset Imperator, neglexit Italiā,
 eo quòd propter paupertatem timeret se non pos-
 se eam amplius recuperare. Sic Imperij fines dese-
 cerūt. Tempore Friderici Barbarossæ habuit hoc
 imperium ad minimum ex reuditibus, qui fuerunt
 proprij Imperij, uiginti tonnas auri: ad quas Ger-
 mania parum admodum contulit, sed maximā par-
 tem pepēdit Italia. Hæc mihi dixit Peutingerus Au-
 gustanus, qui fuit consiliarius Maximiliani. Postea
 mox illi census diminuti sunt. Tempore uerò Ru-
 dolfi penè omnino nobis perierunt.

GUBERNATIO POLITICA,

& Consilia in eadem utilia.

Duo genera sunt aulicorum seu politicorum ho-
 minum. Alij habent practicā sine doctrina, qui pul-
 chrum

chrum putant in negocijs certare ingeniorum ac-
mine. Alij sunt eruditi, manētes intra metas sue vo-
cationis, non ludentes ingenio, sed habentes leges
suorum consiliorū terminos. Hoc est rectius & sa-
lubrius. Sic etiam in Theologia, aliqui sunt facun-
di & loquaces, qui non referunt ad metas suas ora-
tiones. Alij uerò sunt minus eloquētes & facundi,
qui referūt suas orationes ad certas propositiones,
quod est utilius.

Donatio speculi aulici.

Est in Ecloga Petrarchæ narratio de pastore in
aulam ueniēte, cui cum donaretur speculū, illudq;
inspiceret, incœpit amare uirgines aulicas: sed ma-
le ob id tractatus, et deiectus per gradus, ibi in hæc
uerba prorupit:

Aeternum gemit ille miser, pastoribus aule

Qui primus mala dona dedit, &c.

Voluit significare, quod illud speculum fuisset
pastori, id est, nouo aulico malum donum. Sic no-
uitijs aulicis speculum illud aulicum, id est, admira-
tio propriæ suæ sapientiæ, doctrine ac aliarum do-
tum, est exitiosum donum.

Episcopus Saltzburgensis, Lanio dictus, interro-
gauit Hispanum quendam in aula Imperatoris Ma-
ximiliani, inquit: Domine, quomodo placet tibi
administratio & constitutio aule nostri Imperato-
ris? ille respondit: Quantum animaduerto, centum

sunt præcipui uiri, per quos administrantur negotia Reipublicæ: Sed inter illos uix sunt quinq; aut octo, qui promouent negotia: cæteri omnes tantum impediunt.

In aulis maximus est labor Cancellariæ. sicut dixit Dux Saxonie Fridericus: Cancellariam esse cor Principis.

Aulici uersus.

Non mihi sit seruus medicus, propheta, sacerdos.
 Non mihi sit seruus medicus: id est, non uolo talem habere, qui moderatam uictus rationem præscribat, aut temperantiã ac sobrietatem præcipiat: sed uolo comedere cibos, & bibere potus, quibus delector. Deinde, non sit mihi seruus propheta: id est, talis consiliarius, qui me in periculosis casibus adhortetur. Vltimò, non uolo ut mihi seruiat sacerdos: id est, qui ex uerbo Dei mea peccata arguat, et indicet mihi quòd contra uerbum Dei uiuam.

Alius.

Da, capias, quæras, plurima, pauca, nihil.
 id est, da plurima, capias pauca, quæras nihil: id est, non scisciteris. (sum Ouidij:

Aulicæ beneuolentiæ rarò durabiles, iuxta uerbum
 Omnia uertuntur, certè uertuntur amores.

Huic respondent Germanica prouerbia:

Lieber kittel reiß nicht,

Herren dienst erbet nicht.

Quidam

Quidam bonus uir, amicus noster, ex aula scripsit ad nos:

O me caula prius, quàm nutriet aula, Poetam.
Archelaus ad Euripidem:

ὄν μὲν ἄξιός λαβέειν, ὄν δ' ἄξιός ἀρεεῖν.

Fertur Germanico prouerbio: Lang zū hof. lāg zū hell. Id sic sapientes interpretantur: multum est miseriarum, dolorum et anxietatum in hac uita, ac præcipuè in aulis & gubernatione.

COLL.

Demades, cùm ei obijceretur inconstātia in re publica, respondit: Nunquā uobis contraria, mihi sæpè contraria dixi. Est sapiens responsum. uoluit enim dicere: Quandoquidem tempora mutantur in re publica, fieri non potest ut idem semper dicamus, sed idem semper spectemus.

Iurisconsultorum dictum de donis: Neq; omnia sunt accipienda, neq; semper, neq; ab omnibus. Citatur in digestis Græcè: ὅλε πάντα, ὅλε πάντοτε, ὅλε παρὰ πάντων. Certè multum refert in aulis, intelligere quid accipere, quid petere liceat: multo minus omnia, omni tempore, & ab omnibus petenda.

Dux Saxonie Fridericus princeps sapientissimus fuit, curam administrationis solus habuit, nec omnia quæstoribus & curatoribus commisit, sed dixit: Quandiu ego uixero, ipse in mea ditione

uolo esse quæstor & procurator. Quod ut commo-
dius exequeretur, solitus est, quotiescunq; apud ali-
quem suorum procuratorum diuertisset, statim suã
symbolam soluere, ne postea in ratione reddenda
ulla fraude uti possent.

Aristophanes lepida antonomasia lusit in quæ-
stores, quod etiã Plutarchus citat, *ταυρια λαιϊα*.
id est, quæstores bubones. Allusit ad nomen simile
(sicuti appellarunt Tyberium, Biberium: &
Erasmus Eccium nominavit Ieccium) iuxta pro-
uerbium Germanicũ: Es ist kein empletim so klei-
ne, es ist henckens werdt.

Quando Solon iuit ad Croesum, dicitur interro-
gasse Aesopũ, qui tunc fuit apud Croesum, quomo-
do deberet loqui cum rege? Respondit ei Aesopus:
Aut quã minima, aut quã dulcissima.

Salse & acutè dictum est à Cancellario Ducis
Vuirtenbergensis Georgio Lamprecht (qui postea
factus est consiliarius Imperatoris Caroli Quinti,
cum cuius filio mihi fuit dulcis familiaritas) Opor-
tere quemlibet principem habere fatuũ, quem ipse
exerceat: & uicissim alium, à quo ipse exerceatur.

Quidã prudens uir ex equestri familia, in aula
Vuirtenbergensi, agnatus Ducis, habebat canem,
ipsum comitantem ad consilium: qui aliquãdo ma-
lè acceptus à molossis arcis, memor istius iniuriæ,
postea Dominum abeũtem in arcem comitatus est

usq;

usq; ad aditum arcis, & deinde domum recurrit.
 At nobilis ille: Canis meus me multo prudētiōr est,
 inquit: nam cum semel malè mulctatus sit in aula,
 nō uult redire eō: Ego qui toties plagas accepi ibi,
 tamen illuc indies rēdeo.

Negocia proposita sunt perficienda.

Qui bimos lepores una sectabitur hora,

Vno quandoq; quandoq; carebit utroq;.

Aulicum dictum est, admonens quòd negocia
 instituta sint urgenda, & non differenda seu distra
 henda. Datur uitio gubernatoribus, qui instituta
 negocia nō perficiūt, & motis reb. incipiūt nouas.

Antequam uentum est ad solennem electionem
 Caroli V. Imperatoris, omnes Electores iurauerūt
 se non processuros ad electionem solennem, prius-
 quàm omnes consensissent in unum. Et fuit hoc du
 cis Saxonie Friderici consilium (quia illa magna
 difficultate agebantur) & priusquam irent ad ul
 timam suffragationē, singuli darent literas sui suf
 fragij. Ita facta est concors electio Caroli Quinti.

Dux Palatinus in conuentu Francofordiensi, de
 Imperatore Carolo Quinto dixit: Ah, illustres do
 mini, cauete uobis ab hac aquila, quæ cū semel mi
 hi tantum uolauerit in culinā, ad hoc usq; tempus
 nondum damnum resarcire potui, ita ut nunquam
 eius obliuiscar.

Cum essent deliberationes de eligendo Impera

tore, & quidam illam summam Imperij gubernationem deferrent ad ducem Fridericum, dux Fridericus honestissimè se excusauit: ac cum pleraque alia, tum etatem non utilem esse imperio affirmauit. Nam paulo post alium eligendum esse, & crebras illas mutationes multa afferre incommoda imperio.

Aristoteles proponit præceptum Poetæ, tuendum his qui populo concionantur in ciuitatibus: μή μοι τὰ λεγομένα λέγε, ἀλλ' ὡς νόμιμα δεῖ.
Non mihi plausiblem dicas, sed quibus est opus ciuitati.

Demosthenes grauis orator, cum Philippus Macedo ea conditione cum Atheniensibus fœdus facturus esset, ut illi oratores sibi dederent, qui perpetuis concionibus animos ciuium aduersus se exacerbarent: iniquissimam reipublicæ conditionem festiuo quodam apologo dissuasit, quanquam ab ea non ita multum plebs diutino bello uexata abhorreret. Nã cum docere uellet, in hoc postulari oratores, ut urbs destitueretur oratorum præsidio: miræ luce & perspicuitate Macedonis consiliũ ante oculos multitudinis posuit, hoc cõmento: Lupos quondam cum pastoribus esse pactos, nihil se posthac hostile caulis illaturos esse, si sibi canes dederentur. placuit stultis pastoribus conditio, canesque dediti sunt. Proinde cum lupi uiderent excubias caularum sublatas

sublatas esse, liberè grassari in gregem cœpère.

Hac fabula docuit, quanti referret Reipublicæ ser-
uare Oratores. Tantisper enim dum hoc consilium
ualuit, seruata est Respublica.

Noster Imperator Carolus Quintus nō subscri-
bebat, nisi prius negocium cognosceret. Quare si
quādo uehemēter ægrotaret, iubebat differri sub-
scriptiones. Rogauerūt eum aliquādo decumbentō
consiliarij, ut pateretur aliū subscribere, qui posset
eius manum effingere. Respōdit: Non assuefaciatis
ad illud quenquam, ego ipse subscribam.

Contrarium exemplum huic est Imperatoris
Arcadij, qui nimis leuis fuit in subscribendo. Hanc
leuitatem animaduertens soror Arcadij, scripsit li-
teras nomine alicuius serui, ut daret sororem ser-
uo. Imperator non legēs literas, subscripsit statim.
Postea uerò uenit soror, & expostulat cū eo, quòd
eam dare uellet illi nebuloni. Respōdit Imperator:
Nequaquam. At illa conuicit ipsum sua manu. Ita
hortata est eum, ut uitaret illam leuitatem in sub-
scribendo & largiendo, non perleclis prius lite-
ris.

Anni sunt circiter septuaginta, aut octoginta,
quando duo potentissimi reges, rex Matthias Hun-
garicus, & Casimirus rex Polonicus, certauerunt
de Silesia, ambo uolentes ad se pertrahere Sile-
siam, & similiter Bohemiam, si bellum processisset.

Ibi Electores & principes Germaniæ, in primis Ernestus Elector, auus Ioannis Friderici Electoris nuper mortui, & Ioannes Marchio, iam uiuentis Marchionis & Electoris Ioachimi proauus, uidentes illos motus, præterea uicinitatem tam potentium regum fore toti Germaniæ perniciosam: collegerunt exercitum sexcentorum equitum, adiunctis aliorum Principum copijs, & obuiam ueniunt illis duobus regibus Vratislauriæ. Rex Hungariæ urbem Vratislauriæ iam occupauerat, & rex Polonicus extra urbem sua castra locauerat. Ita res erat disposita, ut utrorumque regum potentia Germaniæ esset metuenda, quoquo modo res procederet. Venerunt igitur Principes, & proposuerunt illis duobus potentissimis regibus pacis conditiones, ita ut se promitterent adiuturos esse illum, qui has conditiones pacis reciperet: & contra illum dimicatueros, qui eas recipere nollet. Casimirus igitur rex Polonicus, qui erat pacis cupidissimus, & alioqui placidus, eas conditiones recipit. Matthias uero paulo inquietior, tardius conditionibus à Principibus propositis assentitur. Ibi causam illam Marchio Ioannes Elector, sapiens & eloquens princeps, aliquot horas dixit, inspectantibus & audientibus illis tribus exercitibus, tanta eloquentia, ut iudicatum sit à sapientibus, nullius fuisse tantam eloquentiam, qui coram tot regibus & principibus potuisset illam causam

causam explicare. Ita tali coniunctione & concordia Principum pacata est Germania, & uterq; rex discessit. Hæc narratio nusquam est in ueteribus historiographis scripta, sed tantum audita ex Ioanne Electore, et duce Saxonie, patre Friderici, qui unâ cum parente Ernesto in illa expeditione fuit.

Recitabo uobis narrationem cuiusdam doctoris Tubingensis, uiri præstantis. Hic in legatione quadam cum alijs duobus fuit, quorum unus eques auratus, alter senex miles eques erat (mihi bene notus) nomine Speter. In itinere autem eques ille auratus cœpit disputare de mutâdo decreto commissô, & utile esse aliquando decreta mutari de graui consilio. Doctor dixit: Et ego cogitabam. Ille prior dixit: iam tuum erit etiam aliquid addere (ut semper primæ partes in cõsilijs principũ, sunt Equitum auratorum) & contrariam sententiam cœpit defendere: & quædam etiam confirmauit, pro ut potuit. Cũ autem uentum esset ad tertium, senem illum equitem, hic dixit: O Domini, audiui uos disputâtes diu de commissô decreto nostri Principis. Noster Princeps habet in sua aula tres gradus consiliariorum. Primus est Cancellarij, qui erat homo magnæ autoritatis, doctus, & iã senex, Lamprecht uocatus. Secundus est eorum, quos nominant die Landschreiber, quorum nō est ita magna autoritas. Postremus est cõsiliarium, in quo nos sumus.

Hi omnes re bene deliberata, et approbante quoque principe, nobis hanc legationem demandarunt. Quare eam exequamur, nec quicquam immutemus. Sic illi acquieuerunt illius sententiae.

Pontanus scribit de duobus regibus, quorum diuersa fuit consuetudo, de rege Ferdinando, & filio eius Alfonso. Pater Ferdinandus consuevit legatis dicere: Mando uobis, ut hoc negocium recte administratis: & do uobis potestatem mutandi decreti, sicut uidebitur.

Filius Alfonso, forsan uidens aliquid inesse huic rei incommodi, contrarium seruauit, & res deliberatas committens legatis dixit: Mando uobis hoc negocium, & prohibeo ne quicquam in hoc decreto mutetis.

Dominus de Breitenbach, consiliarius Ducis Georgij, cum esset in legatione commissa sibi a principe, uidensque quaedam male deliberata, ac melius consilium inueniret: relicto facto decreto, rem suo arbitratu gessit. Postquam autem rediret ad ducem Georgium, & narraret ei quomodo expediuisset negocium, & decretum mutasset: Princeps diu stetit tacitus, toruo uultu illum intuens. & tandem dixit: Domine Doctor, recte effecisti negocium, sed non sicut erat imperatum. Vide, ne posthac idem facias.

Palatinus Victoriosus dictus, qui ante annos sexaginta uixit, uenit aliquando in Senatum suum, quem habebat

haberet electū ex optima & florentissima nobilitate: & proponit, se moturū bellū cōtra Episcopū Moguntinū: & petere, ut ipsi de modo copiarum equestrīū & pedestriū ac commeatu deliberarent. Consiliarij respondēt: Rem esse magnā, de qua consilium peteret. & orant, ut ipsis tempus deliberandi cōcedat. Princeps cōcedit eis octiduum ad colloquendum inter se, & cōferendum de illo negotio. Elapso uerō octiduo, redeunt ad principem. & maximus natu, uel qui primas inter eos tenebat, dissuadet bellum Principi longa, & quidē graui oratione. Quem Princeps placidē audit: & quærit deinde, quæ sit aliorum sententia? At ille qui aliorū nomine iam dixerat, respondit, eandē omnīū esse sententiam: & sibi commissum esse, ut omnium nomine loqueretur. Ibi subiratus Princeps dixit, Se etiam si nouerit eorum uoluntates, & sciat ipsos ea bono animo dicere, tamen hoc non quæsiuisse ex eis an esset mouendum bellum, sed quomodo esset gerendum: & se ea quæstione nolle onerare eorum conscientias. sibi enim commissum esse, ut inferat bellum, uel non: & suum maximum periculum esse, si motum fuerit. ipsos, si ex territorio suo expellerentur, posse inuenire alium dominum: se uerō, si semel expelleretur ex suo territorio, non posse inuenire aliud territorium. Hæc ab homine sapiente & graui, sapiens uox est.

Multa

Multa autem ille optimus princeps præclare & feliciter gessit.

Noster Imperator Carolus Quintus ultra quatuor aut quinque non uocat ad consilium, quorum quemque iubet suam sententiam dicere. Postea animaduertit quæ sint præcipuæ, & de una ac altera sententia disputat: & non statim concludit, sed differt in aliud tempus, Postea (inquiens) plura colloquemur de hoc negocio.

Audiui Pontificem Paulum Tertium, sapientem uirum, cum haberet consilia cum Cardinalibus, interrogasse primum iuniores Cardinales, qui hac de causa semper instructiores accesserunt, quam alius fieret. Illos cum audiuiisset, postea audiuit Senensem Cardinalem Genutiũ, & cum illo disputauit: inquit, inquit, probo meam sententiam propter hæc & hanc causam. Sederunt ceteri Cardinales audientes illorum duorum præstantium uirorum cum magna admiratione consilia & disputationes.

Norimbergenses habent Senatum Iurisconsultorum, & antè quam questionem proferunt, audiunt prius Iurisconsultos: & si est ecclesiastica cõtrouersia, tunc audiunt prius Theologos. Principes Saxonie habent admodum pulchrum iudicium, ubi sedent nobiles & doctores.

Ebnerus senator Norimbergensis, uir admodum bonus, cum herere uideret consilia ob difficultatẽ guber-

gubernationis, dicebat: Ich heiß Ebner, aber ich kans nicht alles eben machen. iuxta prouerbium: Non semper feriet, quod minabitur arcus. Non enim semper euentus respondet consilijs.

In Gallia est talis consuetudo, ut bona feudalia, quæ sunt regis, non transferantur ad hæredes: patre mortuo non succedit filius, sed feudum ex arbitrio regis transfertur ad alium. Credo Constantinum hunc morem introduxisse, ut feuda in familijs conseruarentur, ut ea re sibi deuinciret milites fortes. Constantinus mirabiles mutationes fecit in Imperio, mutauit religiones, &c. Item hunc morem de feudis instituit, quod fuit sapiens cõsilium, & diuinum opus. In Turcia etiam expelluntur ex bonis feudalibus hæredes, & alij substituuntur: ut si qui uasalli etiam in acie occumbant (sicut solent etiam in uno prælio aliquot centum militum occidi) tunc eorum liberi & coniuges eijciuntur ex bonis feudalibus, et alij in illorũ bona substituuntur.

DE IVRE ET LEGIBUS.

Disputatio de summo iure præbet occasionem maioribus tumultibus: non enim possunt omnia in integrũ restitui. Ut cum summa imperia semel corruunt, tunc nunquam restituuntur in pristinum statum: ut si quis currum ouorum prosternat, non potest omnia oua sine damno recolligere. Domini au

tem, qui semel in possessionem uenerunt, postea nō facile adducuntur ut ciuitatum aliarum uel ditiorum dominia alijs cedant.

COLL.

Non ad ciuitatum ocium, & concordiam stabi-
liendam quicquam perinde conducit, atq; ueterum
legum morumq; conseruatio. quod cum urbium e-
xempla passim testantur, tum monet aureus uete-
ris Poetae uersiculus:

Moribus antiquis res stat Romana, uirisq;.

Turci non exercēt legitima iudicia iuxta leges.
In Vngaria Budæ dicitur esse tanta barbaries, ut li-
ceat quēlibet appellare de debito, reum etiā absq;
causa & legitimo iudicij processu coram iudice si-
stere. Ille negat, alter affirmat. Accusator conducit
falsos testes, qui affirmēt sic esse. Sic solummodo ex
relatione falsorum testium causæ dirimuntur, non
consideratis ullis alijs circumstātijs, ut omnino in-
nocentes debita soluant.

COLL.

Solonem refert Demosthenes, cum reum age-
ret quendā perniciosæ legis authorē, dixisse: Cum
capitale sit numisma adulterinum, morte etiā mul-
tandos esse eos qui leges uitiant: propterea quod
ut in priuatis commercijs ac contractib. numisma-
te utimur, ita in publicis commercijs & negocijs
leges sint numismatis uice.

COLL.

COLL.

Legum authores omnes ueteres, quo plus autoritatis suis legibus adderēt, Deorum oraculis probatas assuebant. Minos fingebatur nouem annorum spacio Iouis usus familiari consuetudine, ab eoq; constituendæ Reipublicæ rationem didicisse. Lycurgum ferunt, & ab Apolline Deum appellatum esse, & sua edicta p̄r̄gas uocasse, quod oracula uideri uellet. Numam aiunt cum Aegeria nocturnos habuisse congressus. Fingebantur hæc, ut cum diuino iudicio approbatæ leges uiderentur, pluris fierent.

COLL.

Plato dicit: Hypothesis nostrarum legum est, ut ciues fiant honesti, & inter se amici. Est satis pulchrum dictū. Sed nos habemus simplicius dictū: Primum querite regnū Dei, et cætera adijciētur uobis.

COLL.

Sicut Athenis leges uiguerūt, Solone gubernante: sic Romæ legum reuerentia mansit, donec Augustus uixit. Sed utroq; loco breui post oppressi sunt ciues tyrannide, & leges conticuerunt. Nam Athenis, Solone etiam adhuc uiuo, Pisistratus rapuit dominationem. Sic post Augustum, mox tyranni aliquot per quā crudeliter grassati sunt in Reipublicā. Hæc exēpla sæpè mouent magnos homines, ut aut nullum, aut exiguū esse usum legū arbitrētur, qui

quidem dictum illud Ciceronis in ore habent: Inter arma silent leges. Marius dixit, se legum uocem inter classica & tubarum sonos non audiuisse. Et Nazianzenus de Iuliano inquit: Voluntatem principis esse, ius non scriptum.

COLL.

Cicero, cum de optimo ciuitatis statu disputat, non alias nisi Romanas leges fert, easque naturæ maximè omnium consentaneas esse censet.

Difficilis fuit disputatio ante annos aliquot, utrum liceat litigare in foro? Erat hic bonus homo Anglus, qui non tantum propter hunc articulum, sed etiam propter alios, in Anglia erat coiectus in carcerem, ac disputabat mecum hac de re acerrimè.

Doctor Henningus, qui fuit apud Ducem Saxonie Fridericum, dicere solebat: Lex sine executione est sicut campana sine clipeo seu pistillo.

COLL.

Locris lex erat, ut si quis contra receptas leges rogationem faceret, is eam inserto in laqueum collo ferret. quæ si uidebatur è Republica esse, saluus euadebat autor: ubi autem oratio displicisset auditoribus, constricto laqueo strangulabatur.

Quidam in Italia magni nominis professor scripsit, leges esse uarias seu contrarias, quia uoluntates hominum sunt uariæ. Est insulsum dictum: quia in legibus multæ sunt demonstrationes, quæ nascuntur

tur ex Decalogo, id est lege naturæ: etiamsi non omnia sunt demonstrabilia.

Politianus.

Inuentum Actæi dicuntur iura Draconis:

Vera est fama nimis, nil nisi uirus habent.

Hoc non est uerū, quòd Draco dicitur inuenisse leges. Quia leges Athenis fuerūt promulgatæ ante Draconē: sed curia una, quales multæ fuerūt Athenis, fuit insignita pictura draconis, ad terrendos homines, ne se polluerent scelerib. Hinc Politianus motus esse uidetur, quòd scripserit: Inuentum Actæi dicuntur iura Draconis. Sed hoc uerū est, quòd Draconis leges fuerunt seueriores: sicut in uniuersum leges antiquæ fuerunt seuerissimæ. Deinde uerò senectus mundi quasdam leges propter humanarum uirium imbecillitatem mitigauit.

Regimen Norinbergense à quo constitutum.

Audiui regimen Norinbergense temperatum esse per hominem Frisium, quem habuerūt in consilio: & in iisdem legibus stat adhuc ciuitas, Dei benesicio.

ELVSIONES VARIORVM
negociorum.

In Comitijs quibusdam, cum legati Iuliacensis principis in causa sui Ducis ferè ab omnibus principibus impetrassent, ut omnes eo tempore compare

rent: Imperator Carolus V. quoq; eos auditum ueniens, falsissimè ipsos taxauit: Ecce, inquit, sepiissimè grauissimas res proposui de religione, de defensione Imperij contra Turcos, & cōseruatione communis Imperij status, et nunquam tantam uestrum frequentiam impetrare potui. Iam uerò cum unica causa contra me allata sit, omnes conuenitis. Sic ex confessu ipsorum se abduxit, ipsos in confessu relinquens.

Dissensione orta inter Hispanos et Germanos, ignore qua de causa, quidam Hispani aduentu Imperatorem Carolum V. à quo insolenter petunt, ut omnes Germanos ex aula dimittat. Imperator miratus eorum stultam & insolentem petitionem: Bene, inquit, siquidem nō potestis eos ferre, curabo ut liberemini ab illa molestia. Constituit eis certum diem, quo iubet ad se accedere omnes Germanos in unum locum. Optimi conterranci, inquit, mei Hispani petiuerunt, ut uos omnes ex mea aula dimitterē, quia etiā sum Germanus. Venite igitur abeamus, ne simus illis molesti: & conscenso equo, præcedit eos: illi læti, clamantes sequuntur. Cum hæc sic Hispani agi uiderent, accurrunt, & ad pedes Imperatoris se deiciunt, retinentes equi frenum: orantesq; propter Deum, ne stultam & insolentem petitionem agreferat. Et sic dirempta est contentio.

Cum

Cum Heinricho Lutzelburgensi aliquando equitarunt duo Iurisconsulti, disputantes de quadam arce non procul à Bononia. quorum unus defendit esse Imperatoris, adducens generalem propositionem: Omnia esse Imperatoris. alter uerò e contrà, unumquemq; suarum facultatum esse dominum cōtendebat. Tandem de hac lite constituerunt Heinrichum Lutzelburgensem iudicem. Certatum est, ita ut uictus solueret equum uictori. Cùm uentum esset in urbem Bononiam, Imperator conuocatis aliquot, iussit ferre sententiam pro eo qui dixerat, omnia esse Imperatoris. Hinc homines docti facetè sic luserunt. Alter respondit equum, sed alter habuit equum. Significatum est eo ioco, quòd dicentes equum improbant propositionem: omnia esse Imperatoris.

Quidam Doctor Tubingensis, adeò doctus, ut alij Iurisconsulti ad eum causas deferrent, quando audiebat leges flecti ad commoda potentum, aut uidit legem latam esse in commodum eius qui tulit eam, sicut in Decretalibus sæpè fecerunt: solebat dicere, Das ist des Schuldtessen kù: addendo fabulã. In pago quodam læserat uacca prætoris uaccã alterius rustici: qui accedens prætorẽ, primùm in genere quærit de iure. Si alicuius uacca ab alterius læsa sit, quid sit iuris? Prætor respondit: quòd debeat soluere, quantum interest. Rusticus deinde

addit Minorem: *Tua uacca læsit meã. Tunc ille respondit: Das ist das Schuldthessen kũ, damit ist's ein anders: id est, Verũm hæc est prætoris uacca, de qua aliter ius interpretandum est.*

COLL.

Venit Athenas Demetrius, regum suæ ætatis florentissimus, Antigoni filius, ut Eleusinijs initiaretur. Venit autem eo mense, quo fieri Eleusinia non licebat: quibus attributi erãt menses duo, Nouember & Augustus. Ut igitur regi mos gereretur, nec tamen sacra pollui uiderentur, inuenta est bella ratio, ac lex lata est, ut mensium nomina mutarẽtur.

Heydelbergæ quidã legatus habiturus orationem in Cancellaria Palatini, cum ipsa matrona soror Friderici Victoriosi eũ audiret (sicut erat magnifica matrona) stans ipsa cum gynæcio ex altera parte: ipse perterrefactus initio orationis suæ, ex terrore edidit crepitũ. Virgines hoc audito, incipiebant ridere. ille uerò ut factum dissimularet, & pudorem abstergeret, dixit: Domina, celsitudo tua curet, ut circumeat per circulũ (sicut illos aulicos oportet habere multa in promptu) postquã ordo ad me redierit, ego quoq; non prætermittã ea, quæ mei officij erunt. Et sic postea pertexuit orationem suam. Hæc fuit iocosa elusio.

Tubingæ quidã præfectus, uir acer, solebat eos qui leuioribus de causis afferebant querelas iniuriarum

riarum, in carcerē conijcere, donec illis primus impetus iræ deferbuisset, ne affectus admiscerentur suis causis. Qua seueritate effecit, ut pauca apud eum lites agerentur, sed ciues potius sponte inuicem controuersias componerent.

Noster Imperator Carolus V. est expertus multorum negotiorum: nemo in aula ipsius simplicius uestiri solitus est, quàm ipse. Patiētissimè consuevit omnes audire, & singulis mansuetissimè respondere. Potuit etiam significare offensionem animi sui in audiendo. Marchio Albertus episcopus Moguntinus petiuerat ab eodem nostro Imperatore, ut audiret unum ex consiliarijs, ex aula ab ipso dimissum. Venit itaq; consiliarius constituta die, dixitq; suam causam integras duas horas. Elapsis tandem duabus horis, Imperator dixit: Vis aliquid amplius? Ille respondit: Nihil, nisi quod expectem T. C. M. responsum. At Imperator: Nō promisi, quòd tibi respondere, sed quòd tantum te audire uelim. sicq; ab ipso dimissus est.

Narratur dictum Alexandri Imperatoris: Fumo pereat, qui fumos uendit. Dicitur autem fumi uenditor, qui uana spe lactat homines, & promittendo auxilium, pecuniam aut alia beneficia extorquet: interim clam eos prodit, & malignè desert.

Talem impostorem idem Imperator fumo combussit.

De Magistratu.

DE TYRANNIS.

Lucanus nominat Alexandrum prædonem, sic
inquit: Hic iacet fœlix terrarum prædo.

Non rectè dicit, quamuis poetica licentia est cõ
cessa. Nam quãdo adolescẽtes legũt nõ præmoniti,
multũ errãt, detrahentes politico ordini dignitatẽ.

Descriptio tyranni, à Catullo.

— Tantum tibi gaudium in omni,

In quo aliquid sceleris est. —

Est terribilis descriptio tyranni.

Ad generũ Cereris sine cæde & uulnere pauci

Descendunt reges, & sicca morte tyranni.

Poeta ex naturali luce, ipsa experiẽtia edoctus, hos
uersus expressit, pulcherrimè conuenientes cum di
cto Christi: Qui gladium acceperit, gladio peribit.

Serpens nisi deuorauerit alterum serpentẽ, nun
quam fit draco. ὄφεις αὐτὴν ὄφεις φάγοι, ἢ μὴ γυνή-
σεται ἀγάτωρ. Aeschines uoluit tollere Demosthe
nem: ita Romæ multi uolebãt sublatũ Ciceronẽ, &
utebantur instrumento Clodio, qui erat factiosus.

Tyranni apud Senecam de-
scriptio.

Fides, & pietas priuata, bona sunt: Reges, quò
uolunt, eunt. Intelligit Reges non esse alligatos
ad leges, sed omnia impunè eis licere.

Seneca.

Iniustus est, qui depositis armis mentem arma-
tam

tam retinet. Aristoteles: *Viciosa democratia est
ἐξ ἄτα τυραννίς.*

COLL.

Philippus, postremus rex Macedonicus, cepit
filios & filias omnium à se intersectorum, & po-
stea interfecit eos. Id mouit Theoxinam Thessalicā
matronam, ut præberet uenenū filijs & filiabus,
ne uenirent in manus tyranni.

Destructio Sydonis & Tyri.

Ochus rex Persicus destruxit Sydonem: quan-
quam apparet ex Prophetis, quòd istæ duæ urbes
Tyrus & Sydon antea sint oppugnatae, & captæ à
regibus Syriacis: tam magna destructio secuta est
per Ochum, qui ante Darium fuit seuus tyrannus.
interfecit multitudinem triginta millium hominū.
Alexāder sex mensibus Tyrum oppugnauit, cuius
incolæ quamuis mirabilibus modis se defenderint
in mari, tamen eam tandem cepit & destruxit.

Herodis tyrannis.

Herodes triginta annos gesserat bellum, cum na-
sceretur Ioannes Baptista, & interfecerat florem
huius populi. illam lanienam uiderant parentes
Ioannis Baptistæ.

Vrit maturè, quod uult urtica
manere.

Scribitur de Lacedæmonijs, quòd intersece-
runt filium regis puerum, cum uidissent eum
effodere

effodere oculos auiculis. Hinc enim Lacedæmones iudicauerūt naturam fore tyrannicā: & si regnatus esset, futurum esse crudelem in ciues.

Rabies oratorum.

Demades dixit, oratores esse alijs hominib. serpentes, sibi inuicem uiperas: id est, oratores necant alios homines, à quibus non necantur, sed ipsi se mutuo interficiunt. Sic ipse Demades fecit decretū contra Demosthenem, & sororis Demosthenis filius fecit decretum ut Demades pelleretur. Antipater pater Cassandri postulauit sibi dari Demosthenē, ut interficeretur. Demades interfectus à filio Antipatri, scribente decretum alio oratore, Demosthenis (ut iam dictum est) ex sorore nepote.

Pœna tyranno digna.

Alexandrum Phercum sua coniunx cum fratribus interfecit: qui cum insueret homines in pellibus luporum, & adigeret canes, ut ipsos lacerarent: tamen tanta fuit eius uigilantia, ut ciues non potuerint conuenire ad capienda consilia de eo interficiendo. Pernoctauit semper in turri, & uigiles neminem nisi coniugem ad ipsum admisserunt. hæc autem de die suos fratres in turri abscondit: et noctu, cum ille iam dormiret, uocauit fratres ut ipsum interficerēt. Qui cum primò perterrefacti hærerēt, ibi ipsa inquit: Nisi ipsum occideritis, excitabo eū
ut

De Magistratu.

189

ut uos occidat. His uerbis moniti, ipsum strangularunt. Dux quidam etiam talia facies, est perfoffus.

Pictura tyranni.

Demosthenes pingit Aristogitonem circumeuitem in foro, et uibrantem spiculū ceu scorpiū, exerentem caudam insidiari ciuibus, & circumspettare quem feriat, & aliqua calumnia opprimat. Deinde qui cum nullo ciue ullius officij societatem habeat, sed cum illis uiuat, quos apud inferos aiunt aspidere, impijs uidelicet cum inuidia Furijs, et alijs pestibus.

Regni Cyclopici pictura.

Vlyffes interrogat, quale regnum esset Cyclo-
pum? respondit Silenus: *νομάδες, αἰνέει ὀδεις ὀδε*
ῶσιδ ἐστ, uagabundi, ubi nullus alium audit. Sicut
in quodam regno accidit controuersia, ubi quidam
pastores non uoluerunt habere Superintendentes,
allegantes textum: *Sitis sicut pueri.* unde consequi
putarunt, omnes debere esse pares.

Phocæ tyranni pœna.

Phocas interfectus est ita, ut detruncata sint ei
brachia et pedes. & sic iacuit diu, ut duriter excru-
ciaretur, nec citò mori posset. Ita Deus seruat ta-
lionem.

Pisonis tyrannicum factum, eiusdemq;
tragica mors.

Seneca scribit de Pifone tyranno Hispanico,
quòd

quod interfecerit trecentos subditos, postraq; in-
cesserit per cadauera, dicens hoc regium esse. sic
Piso postea sibi consciuit mortem. Cum esset accu-
satus coram Tyberio, dixit, se, quæ fecisset, fecisse
iussu Tiberij, quem ad hoc libellum scripsisse fuit
xit: cui libello incumbens, mortem sibi cōsciuit.

Præmia societatis tyrannorum.

Aratus præstantissimus princeps, fuit familiaris
Philippo Macedonico posteriori: qui postea dedit
ipsi uenenum, quod paulatim eum extinxit. Ille ue-
ro cum mane uomuisset, uidens uomitus sicut uene-
num, dixit: τὰ τῆς φίλιας τιμὰ τυραννίδος:
id est, hæc sunt præmia amicitie tyrannicæ.

Tyrannis & calamitas in Tur-
cico regno.

Narrauit Dominus Iulius Pflug, se audiuisse ex
legatis Austriacis, qui cum essent excepti hospitio
ab Imbre Bascha, quem Solymannus interfecit,
& colloquerentur de forma Imperij, interrogauit
Imbre Bascha, an homines in Romano imperio
haberent proprias facultates? Legati dixerunt: Re-
ges nostros habere sua certa dominia, & reliquos
subditos nobiles: & magnates pleno dominio pos-
sidere suas facultates, & alia in quibus haberent do-
minium utile, ut feudalia: & nō licere dominis cri-
pere, quæ uelint. Sedit Imbre Bascha cogitabun-
dus, tandē sustulit oculos: Ego, inquit, quotānis re-
cipio

ripio nomine Domini mei sex tonnas auri, unde oportet numerare stipendia: sed quando morior, nō scio an obulus sit peruēturus ad meos hæredes. Tale est regnum Turcicū: est tyrannis & barbaries.

Vindicta tyrannica.

Dux quidam proprium suum fratrem necauit fame, impositum cancellis ad arduam domum: qui die tandem nono fuit mortuus, in maximis uociferationibus, audiente populo. Hæc est uindicta tyrannica, ut Plutarchus ait: id est, propositio concessa, quod tyrāno licet interficere patres, fratres, & propinquos, quia diabolus istos regit.

Rudis est tyrannus, qui pœnam morte exigit, ait ille in tragœdia.

Phocas prius interfecit filium & filiam. Deinde coniugem Mauricij Imperatoris: deniq; interfecit ipsum Mauricium.

Tyranni deterrimi, & Caligula filius boni uiri Germanici de-
gener.

Nero, Caius, Caligula, & Heliogabalus, fuerunt deterrima monstra in toto terrarum orbe, parricidijs, confusione libidinum, & alijs peccatis infinitis contaminati, quæ omnia uix aliquis enarrare posset. Caligula fuit optimi uiri Germanici filius. Quando Augustus adoptauit Tyberiu, non uoluit eū adoptare, nisi hic prius adoptasset Germanicū,

ad quem postea propter eximias eius uirtutes uoluit transferri Imperium. Hic Germanicus primò domuit Germaniam: cuius coniunx fuit Agrippina, ex qua filium genuit Caligulam, ad quem propter uirtutem patris peruenit Imperiū. sed postea adeò à paternis uirtutibus degenerauit, ac talis bestia factus est, ut uoluerit esse Deus, & statuā suam Romæ in templo iuxta Iouem Capitolinū collocauerit, tanquam Ioui aliquid susurrātem in aurem: cui sacerdotes sacrificia offerre iussit.

Dionysij filij tyrannica facta, non manserunt impunita.

Dionysius tyrannus obiurgauit filium suum; corrumpentem filias, & coniuges ciuium. At ille: Tyranni filius nō essem, nisi ista facerem. Debuisset nebulonem laqueo strangulasse. Sed pater nihil aliud respondit, nisi hoc: Ista faciens, non habebis tyranni filios. Et ita accidit, ut in exilio postea moreretur. Fuit itaq; magna indulgentia patris, non cohercentis, & seueris pœnis punientis filium.

Cuidam nobili antea paucos annos obuiam uenit rusticus, gestans pennas gallorum in pileo. Nobilis petit pennas. Rusticus inquit: Mi frater, si hoc officio tibi gratificari possum, libenter tibi tradā. Nobilis ebrius indignè ferens quòd ipsum fratrem uocasset, emittit globum ex bombardā, & sic rusticum

ficum interficit. Tales saevas bestias reddit superbia
& insolentia, cum stulta persuasione nobilitatis et
opulentiae. Cum maxima uirtus, hoc est uera nobi-
litas sit, humilitas, & conseruatio proximi.

Tyrannorum consultationes & fa-
miliariates, bonis per-
niciosa.

Dionysius cum uellet statuas in templum collo-
care, inquisiuit qui essent optimi statuarij? Respon-
dit quidam, eos qui fecissent statuas Tyrannicida-
rum Athenis: significans, tyrannum esse tollendum.
Sed fuit illi exitio ea uox.

C O L L.

Nemo unquam in Imperio quicquam effecit sa-
uitia, praeter unum Syllam (quod est apud Appia-
num, & alioqui nullibi scriptum reperitur) qui e-
tiam hominibus sauis & barbaris imperauit, apud
quos lenitate & mansuetudine nihil efficere po-
tuit. Quare apud illos seuerior disciplina necessa-
ria fuit. Hic dixit, se uidisse aliquando rusticum exer-
centem operas suas, quem cum pediculi, quibus
scatebat, morderent, coactus est exutis uestibus, &
relicto labore, inquirere pediculos. Cum uero rura-
sus accederet ad operas, coeperunt denuò, ut antea,
pediculi eum molestare, ita ut saepius eum à labore
abigerent. Tandem cum nihil se proficere uideret,
coniecit uestes in ignem, & combussit. Sic dixit se

n n n

nulla

nulla ratione suos efferos populos cohercere posse, nisi summa asperitate uteretur.

C O L L.

Quidam Episcopus ad Rhenum, omnes pauperes ad se uenientes, & eleemosynam petentes, concluderat in unam domunculam, quam deinde incendebat. Cumq; illi miseri homines alta uoce clamarent, dixit: Audite uocem murium. Verum, diuina uindicta sic miraculose ordinata, Episcopus deinde à muribus est arrosus. Cum autem non posset ingruentem ad se murium copiam arcere, curauit sibi edificari turrim in medio Rheni. Facta hac turris, in eam migravit: sed ne sic quidem poenam diuinam effugere potuit. at mures transfatarunt Rhenum, & eum interfecerunt. Vestigia illius turris hodie, iter in illis locis facientibus, ostenduntur.

Ante paucos annos huc scribebatur, esse quendam nobilem, qui euulsione dentium pecuniam à suis miseris subditis extorqueret. Capiebat enim eos, ac primo unum dentem euellebat, minitans, nisi tantum pecunie darent, quantum postularet, sereliquos omnes dentes ipsis extracturum. Hoc plane est barbaricum, Cyclopicum, & tyrannicum: hoc est concutere, & concussio seu extorsio, quae fit per uim. Alii sunt crudeles in suos, sicut de Lacedaemonibus dictum est: *Domū leones, foris uulpes.* Sic iste *αἰγρὰὐλόφαγος* (ut seipso nominant) in suos sunt leones,

leones, id est, sunt crudeles: & in hostes sunt timidi et fugaces. Nam Lacedæmonij uerè fuerunt genus hominū uulpinū, & lupinū: id est, seuū & astutū.

Quidam præstans uir, uirtute, prudentia, & alijs uirtutibus ornatus, qui fuit in Cæsaris exercitu, quando obsessum fuit Tunethū, dixit mihi, uersus Occidentem esse miserrimum hominum statum, nullos ordines, nullas ecclesias, nulla studia literarū, nullos senatus: sed unū tantū esse in urbe qui habet sua prædia, et omnia regit sine legibus, ad nutū suū. Talis status in politijs, est tyrānis. Et cū interrogarē de domestica uita, respōdit, esse prorsus nauticam uitā: cibū capiūt in terra, nō secus atq; sues.

C O L L.

Ciuis Haganēsis nomine Schmalz, missus legatus ad Turcā, affirmauit Turcicū Imperatorē quæsiuisse de Luthero, quot annorū esset? Cum ei respondisset, eū esse annorū quinquaginta. ait ille: Vellē ipsum esse iuniore. habiturus esset me beneficū Dominū. Respōdit Lutherus, signo crucis facto: Deus me tueatur à tali benefico Domino.

Narrant Procopius & Aegesippus de Theodorico rege Gothorum, quòd cum interfecisset Boetium, & eius generum Symmachum, uiros consulares, propter futilem suspicionem affectatæ libertatis: hanc cædem tantam incesticiam esse secutam, ut inter paucos dies exanimaretur.

Episcopus Saltzburghensis, quendam rusticum, a quo captus fuerat ceruus, uiuum insuit in corio cerui, ac in eundem immisit canes, ut eum lacerarent. illud supplicium per se est maius iusto: praeterea additur singularis species atrocitatis, qua delectatur, unde tamen nihil ei lucri accedit.

Cum mandasset rex Astyages, ut Harpalus capitaneus ipsius interficeret puerum Cyrum: resciscens ipsam fouisse eum, et clam abduci permisisse, interfecit capitanei filium, quem dedit patri comedendum. et postea filij caput, brachia, et quaedam alia membra iubet proferri, et patri monstrari, dicens: Quomodo tibi ista placent? Respondit: Quicquid facit rex, illud mihi placet. Sed postea scripsit Cyro, ut istam iniuriam ulcisceretur: qui uenit, et tyrannum interfecit.

Tyrannis erga Ecclesiam.

Regi cuidam exhibuerunt quidam spectaculum. Cum igitur uenirent in illud conclaue, in quo rex sedebat in conuiuio cum suis, et dicerent se exhibituros Comœdiam, et collocarent in medium tres arculas seu pyxides, statim deinde effugerunt. Rex putat eos foris cetera adornare, quibus opus erat in tali actione, aut uestes mutare. Et cum longius differrent reditum (subduxerant autem sese, ne comprehensi poenas darent) iubet rex aperire ordine arculas: in quarum prima fuit imago Christi alliga

ti columnæ, quæ cædebatur uirgis & flagris à re-
ge. Significabant illo figmento Ecclesiam, & do-
ctrinā uerā à rege crudeliter opprimi. In secun-
da arcula erat eques, qui agitabat equum concul-
cantem miseros homines. Significabant autem esse
regnum tale, in quo opprimerentur pijs homines,
& pauperes, in quibus nulla ratio subditorū egen-
tium & pauperū haberetur. Tertia arcula signi-
ficabat œconomium regis: quia in
ea sedebat rex in conuiuio
sui gynæcij.

F I N I S.

n n n 3

EPI-

EPIGRAMMA DE STATVA
Danielis, à Ioanne Stigelio com-
positum.

Hæc quicumq; legis Danielis scripta Propheta.

Qui tibi de Christo nuncia uera canit:

Aspice Regnorum seriem, & titubantia fata,

Quæq; abiisse diu, quæq; futura docet.

Aspice decidua uix stantem mole Gigantem,

Quam titubat fragili languidus ille pede.

Scilicet occiduo declinant omnia mundo,

Astaq; ad extremum fabula spectat opus.

O' quicumq; cupis uenientem cernere Christum,

Iudicium expectans disce timere Dei.

Septem principes Electores, his uersibus
continentur: quorum priores
ecclesiastici, cæteri uerò po-
litici sunt.

Moguntinensis, Treuirensis, Colonienfis,

Atq; Palatinus Dapifer, Dux portitor ensis:

Marchio præpositus Camerae, pincerna Bohem^{us},

Romanum regem statuendi dant tibi legem.

Regulæ uitæ pro studiosa iuuentute,

à Ioanne Stigelio traditæ.

Viue tibi, stolidæq; caue commercia turbae,

Consultum uitæ si cupis esse tuæ.

Nil facias, fieri nisi quod debet honestè:

Sitq;

Sitq; tuæ uitæ regula certa Deus.

Nec famæ rebus temerè te ingesseris ullis,

Ni sinat officij causa probanda tui.

Congressus caueas, nisi cum tua functio poscitur

Illi autem placidi sint simul, atq; breues.

Quâ potes officijs orna, nec commoda specta:

Pro meritis reddi gratia rara solet.

Præcipue caueas ulli nimis esse sodalis,

Hic iacet in uiridi frigidus anguis humo.

Nunc ego te iubeam cædem uitare minantes:

Quos tibi coniunxit spes bona, semper ama.

Dulce quidem certè est, & amici nobile nomen:

Sæpè sed hic etiam crimen adesse solet.

Limina præcipue fuge suspiciosa potentum,

Crede mihi hæc fūco gratia rara caret.

Cautus ut euitat blandas Syrenas Vlysses:

Illecebris aulæ ne capiare, Vale.

Eiusdem:

Qui sapere, & durum traducere molliter euum,

Et uacuum sceleris pectus habere cupis:

Res age, iusticiæ memor: & qui cunctat gubernat,

Omnia præsentis crede regenda Deo.

Disce & fortunam placide superare ferendo,

Atq; animum sortis spe melioris ale.

Suggerit ingenuas animo patientia uires:

Vincere felici spes ratione potest.

A L I A

Alia regula uitæ, à Paulo Cherle
ro Elsterb.

Vt tibi toto

Rideat æuo

Vita beate

Plena salutis:

Exue culpam,

Indue Christum,

Dilige casto

Numen amore.

Postea cauta

Mente caucto,

Ne tibi pectus

Occupet error.

Ritè labore

Fungere iusso:

Auspice Christo

Perfice cuncta.

Sors ubi tristis

Venerit olim,

Pectora uerbi

Robore fulci.

Sic tibi dulcis

Vita fauebit,

Aurea donec

Ibis ad astra.

LIBELLVS, QVO
VARIÆ TAM SACRA-
rum literarum quàm prophana-
rum historię, tanquam in Calen-
dario, iuxta mensium ordinem,
ex lectionibus D. Philippi Me-
lanchthonis, & quorundã alio-
rum doctorum uirorum,
distributæ & colle-
ctæ sunt à

IOANNE MANLIO.

AD LECTOREM,
Samuelis Holtzachij Basiliensis
Carmen.

Tempora percurrunt hæc scripta uolubilis anni,
Et quædam certis gesta diebus habent.
Hæc quoq; diuino referēte Melanchthone scripsit,
Plurima quæ solite pondera laudis habent.
Cū sint grata scholis dixit quæcunq; Melächthon:
Vana quid ulterius fundere uerba iuuat?

IANVARIVS.

X. Ianuarij. Anno mundi 3335. urbs Hierosolyma ab exercitu regis Babylonici Nabuchodonosor obsessa est: durauitq; obsidio duodecim menses, etiam fame & pestilentia miserabiliter necante inclusam multitudinem Iudeorū: donec tandem urbs capta, unā cum templo direpta et exusta est, & populus in triste exilium abductus.

COLL.

XII. Ianuarij. Est dies mortis Maximiliani Imperatoris, qui in superioris Austriae oppidulo Vuels obiit: maximus princeps, ac uerum Aemylj illius magni (cuius nomen referebat) imō sapiētiē prudentiēq; suo seculo unicum exemplū. Cuius cadauer ex testamento in Nova ciuitate loco natali, regio more, & cōmuni omnium luctu conditum fuit, anno 1519.

XXVIII. Ianuarij. Est dies mortis Caroli Magni, & Othonis Tertij: qui etiamsi non eodem anno, tamen eodem die sunt mortui. Carolus Magnus anno Christi 814. etatis uerò 71. Imperij 14. regni 46. mortuus: Otho Tertius uerò plus centum annis post ipsum uita defunctus est.

FEBRVARIVS.

III. Februarij. Est dies Blasij, id est Basij (nā quē Germani Blasij uocāt, idem est quē

Latinis & Græcis Basilus dicitur) qui fuit episcopus in Cesarea Cappadociae, natus ibidem ex nobili patre Basilio, & matre Emmalia: sicut olim nobilitas habitare solebat in urbibus. Fuit coetaneus & amicus singularis Nazianzeni, qui ipsi funebre orationem scripsit. Illi duo, Basilius & Nazianzenus, fuerunt præstantissimi in Ecclesia Orientali, & in eadem propagatores excellentissimi doctrine de filio Dei contra Arrianos: propugnauerunt symbolū Nicenū, & fuerunt in magna autoritate. In primis uerò nullus scriptor Ecclesiasticus in tota Græca lingua est, qui rectius loquatur quàm Basilius. Iste Basilius est institutus in patria, dum fuit Florens episcopus: postea missus est ad alia celebriora loca. Fuit auditor Libanij, præstantissimi oratoris. Postea uenit Athenas, ubi pepercerunt ei ne illos ludos depositionis cum eo exercerent (ab eo enim tēpore durauit ritus et cōsuetudo illa depositionis studiosorum: de qua fertur, quòd olim adulescentes ducti sunt in balneum, & exagitati, posteaq; recepti.) Venerunt ad eum fratres, Petrus et Gregorius Nyssenus (hic fuit episcopus Nyssæ, & scripsit libellum de anima, qui adhuc extat) & abduxerunt eum ex cathedra, iusseruntq; seruire Ecclesie. Ita redijt in patriā, & factus est Lector collegij in sua patria. Ibi incidit simultas inter ipsum & episcopū, sicut sunt res humane. Quanquā fuit bonus

bonus homo et episcopus Caesariensis, tamen habuit etiam aliquid humani: ut nihil humani est perfectum, sicut dicitur: Non est iustus in terra, qui non aliquando peccet. Gregorius Nazianzenus dicebat, Basilium non uoluisse cum suo episcopo contendere, sed ipsius consilio usum secessisse. Habuit itaque deinceps cœtus scholasticos in suo prædio hereditario, quod conuertit in scholam, ubi uixerunt unam in studio. Illo tempore, cum esset liber, sumpsit tempus ad peregrinandum. Dicit se peragrassè Asiam, et uidisse ecclesias Palestinas, et Constantinopolitanam, ut inquireret testimonia de doctrina. Addit, se didicisse summam doctrinæ Christianæ à sua nutrice, quæ affirmat fuisse auditricem Gregorij Neocæsariensis clarissimi uiri, cuius confessio extat scripta contra Samosatenum. Postea reuocatus, factus est episcopus Cæsareæ. Eodem tempore ille ipse uoluit eum sibi subrogari, qui prius fuerat eius æmulus: et qui antea prægrauauerat eum, tunc tribuit ei testimonium eruditionis. *ἀνεγὼν δὲ ὁμοίως ἐὸν λόγῳ*, inquit Homerus. Imperator Valens tunc persequebatur rectè sentiētes de filio Dei, et tuebatur Arianos, ita ut fuerit tunc Ecclesia satis miserabiliter dilacerata. Valentinianus tuebatur rectè sentiētes, et fuit amicus Ambrosio. In oriente regnabat Valens, frater Valentiniani, qui fauebat Arianis, et pellebat rectè sentiētes. Hunc igitur Cæsareæ ingredientem in

templum, Basilium iussit egredi. tanta fuit in eo magnitudo animi. Verum postea rursus à Valente fuit decretum, ut exiret in exilium: sed prefectus quidam intercessit pro eo, ut latèret. Valens postea à Gothis in fugam actus, abdidit se in casam, & sic combustus est. quod periculum ipsi prædictum erat à sancto uiro, dicente: Vade, tu peribis. & sic accidit.

Scriptis profectò Basilium accuratius & melius quàm omnes alij, contra Arrianos: defenditq; doctrinam de filio Dei, quòd sit *ὁμοούσιος* patri. Dicit quidam Arrianus, Basilium & Gregorium Neocæsariensem non antecelluisse cæteris doctoribus, ut possit Athanasius prior uideri collatus ad istos; quod est uerum. In primo capite Ioannis disputat, quare filius Dei dicatur *λόγος*: quia genitus est cogitatione. Refutauit etiã Nouatianos, qui in Occidente sic nominati fuerunt, uel in Græcia *καθάρτοι*, qui dixerunt lapsos post pœnitentiam non posse iterum recipi aut redire ad pœnitentiam. Contra istos scripsit luculentam orationem in narratione de filio prodigo, ubi ait: Trahit Deus, sed uolentè. Reliquit multa testimonia de Trinitate: nam oportet bene confirmatum fuisse de Trinitate.

MARTIVS.

VII. Martij.

Narratur fabula de Thoma Aquinate, qui mortuus est anno à nato Christo 1274. septimo Martij, quòd conspecta sit hæc species

eius ea ipsa hora qua mortuus est. Visum esse Tho-
 mam ipsum in usitata cathedra legentem, & ingres-
 sum esse Paulum Apostolum in auditorium. Hunc
 cum interrogaret Thomas, recte ne interpretatus
 esset ipsius scripta? respondit Paulus: Rectius cate-
 ris omnibus: & tantum ipsum percepisse ex suis feri-
 ptis, quantum in hac vita intelligi posset: sed nunc
 eum secum iturum esse in coelestem scholam, ubi ma-
 ior lux fulget. atque ita cum Thomas cum Paulo ex
 auditorio egrederetur, & monachi utrumque retine-
 re conarentur, ambos evanuisse fingitur. Postea con-
 pertum est, Thomam eadem hora mortuum esse.
 Credibile est, consulto fictam esse hanc narrationem
 a quodam discipulo seu auditore Thomae, praece-
 ptorem suum magnificente. Manifestum est, do-
 ctrinam Thomae in multis materijs a Paulo dissen-
 tire. Iubet enim Paulus probare spiritus an ex Deo
 sint, quod praecipue iudicari potest ex dogmati-
 bus. Scribit alicubi, mortem Christi fuisse sacrificium
 pro peccatis ante eum factis: postea oblationem in-
 missa sacrificium esse pro peccatis sequentibus.
 Praecipue etiam confirmavit *αποδοξισμῶν*, cum
 Papa Urbanus Quartus circumgestionem insti-
 tuerit. Et sunt alia multa tetra eius errata. Ac
 moles librorum, & vite eius breuitas osten-
 dunt ei defuisse diligentiam, & iudicium. Vixit
 tantum quinquaginta annos, & scripsit magnos
 aceruos

aceruos librorum. Sed apparet, pleraq; ex alijs descripta & consarcinata esse: & oratio non solum squalida est, uerum ita confusa, ut sepe non intelligatur. Negligentia autem in exponendo, significat temeritatem in pronunciando. Quare certissimum sit, Paulum ei non tribuisse. honorificum illud testimoniū, quod in somnio illo seu fabula narratū est.

XXV. Martij. Hoc die Dominus noster Iesus Christus, filius & λόγος eterni Patris, assumpsit humanam naturam in uirginis utero. Eodem die post annos triginta tres, filius Dei Dominus noster Iesus Christus est factus pro nobis uictima in cruce. Dicitur, eodem die creatos esse Adam & Euam: quod potest esse. Et scriptū est, tunc uesperari ambulasse filium Dei in paradiso. Res profecto mirabilis est, quod Deus nos isto modo uoluit saluare: uidelicet misso suo unigenito filio, qui legi satisfaceret. Ita cogitate, hac septimana inituū fuisse mundi: & hodie inchoatis annum mundi 5522. Hęc scire, est diligentia digna homine. nam filius Dei seruauit discrimina dierum: itaq; et nos discendi causa, etiam dierū discrimina cōsideremus. Hęc dicta sunt anno à nato Christo millesimo quingentesimo quinquagesimo nono.

XXXI. Martij. Vltimus dies Martij, est dies mortis Hieronymi Stridonensis. Dicitur autem Strido, uel Stridonium, ab Istro. Ister autem dicitur,

citur, ut ego credo à Germanico Oſter, id eſt Orientalis: quia Iſter ſeu Danubius fluit ad Orientem. Sed Strido aliud oppidum eſt in Iſtria. Eſt autem Iſtria in Illyrico, ſeu pars Illyrici. Illyricum nomen factum ab Illyri flumine, ubi fuit Strido. Fuit porro hic Hieronymus ex gente Heneta, ſeu Vandali- ca: quæ eſt antiqua gens, & latè dominatur. ſparſaq; eſt per Illyricum, Poloniã, Ruſſiam, & magnã partem Germaniæ. Ptolemæus inquit: Heneti ſunt pars Sarmatarum. Sarmatæ autem, ſeu Sauromatæ dicuntur à Sar, qui fuit dux exercitus. Iſta hiftorica conſiderate: nam iucundum eſt.

Et pius eſt patriæ facta reſerre labor. In oppi- do Stridone fuit natus hic Hieronymus. Vixit in Italia, ubi didicit Latinam & Græcam linguam: in Aſia uerò Hebræam. Eſtq; optimè de Eccleſia me- ritus, præcipuè illa translatione ex fontibus He- bræis in linguam Latinam. Tranſtulit enim libros Moysi, Samuelis, Regum, Palipomenon, Prophe- tarum & Pſalmorum. Noſtri Pſalmi, qui ſunt in Bi- bllis uſitati, ſunt uerſi ex Græco. Credo etiam quòd uerterit prouerbia Salomonis, Eccleſiaſten, & Can- tica canticorum: iſta eſt bona uerſio. ita Hierony- mus eſt cõſeruator linguæ Hebrææ. Si ipſius tranſ- latio non conſeruaffeſſet linguam Hebræam, iam nõ haberemus eam, et hanc Iudæi à nobis diſcunt. Fuit igitur doctus Hieronymus, audiuit doctiſſimos ho-

mines, & nauauit ecclesie bonã operam: ideo de-
 betis eum magnificare, non contemnere ipsum,
 sicut aliqui faciunt. Translatio illius magnificien-
 da est, licet aliquid uetustatis respiciat. Dicat ali-
 quis: ipse sepè errauit. An tu nihil erras? hoc non
 potest fieri in loquendo, ut non interdum impro-
 priè loquamur, etiã cum singulariter uolumus ef-
 ferre nostras cogitationes. Homines eloquentissimi
 & felicissimi, uberrimiq; in dicendo, natura sculpti
 & facti ad decus eloquentie, intelligunt & expe-
 riuntur hanc difficultatem. Ideo debemus boni con-
 sulere lapsus aliquot magnorum hominum, quos
 nõ potest natura hominũ cauere. Interdũ enim &
 bonus dormitat Homerus, inquit Horatius. Hic bo-
 nus senex est mortuus ultimo die Martij, anno etã
 tis sue 91. Cogitate eum modestè temperanterq; ui-
 xisse, cum ad tantam senectutem perueniret. Cum
 esset iunior, fuit Romæ, postea Damasci fuit scriba
 seu notarius, ideo pingitur sicut Cardinalis: quan-
 quam tunc non fuerit ea Cardinaliũ dignitas, quæ
 nunc est. Vixit magis ex beneficijs locupletum ci-
 uium, quibus respondit ad multas quæstiones, ex sa-
 cris literis desumptas, quibus itẽ dedicauit uersio-
 nes et enarrationes, quã ex certis redditibus. Est
 autem mortuus anno à nato Christo 420. Iam itaq;
 à morte ipsius effluerũt anni 1130: Vos legite eius
 uersionem, quæ est bona: cui adiungite postea uice
 inter-

interpretationis Germanicā Lutheri uersionem. Augustinus præcise decimo anno post eum mortuus est: id est, anno 430. cum esset egressus annum septuagesimum sextum. Mortuus est autem Hieronymus in Bethleë, quò secesserat, ut effugeret multorum sycophantiam: quare procul iuit in Asiam, ibiq; cōsenuit (ego nusquā esse alibi malim, quā in illo loco) & fuit ibi familiarissimus Epiphatio, cū quo quotidie per literas collocutus est. sepè etiā solebant conuenire: sicut et ipse Hieronymus dicit, cum sibi fuisse familiarem. Vixit eodem tempore Nazianzenus in Cappadocia, quem Hieronymus dicit se interrogasse, quid sit sabbathum *σάββατον*, quod in Luca est capite sexto. Pono casum, quòd incidisset dies Paschatos in diem sextū, & proximè sequens dies esset sabbathum. illud sabbathum proximū erat *σάββατον*: quia inchoabat septimanam. Hieronymus dicit Nazianzenum sibi respondisse: In concione audies, ibi nō poteris mihi contradicere. Ita per iocum dixit, quòd hodie seriò multi imitantur. Fuit enim quidam lepos illorum hominum, in genere fatentium se quædam ignorare: fuit dulcis familiaritas inter illos utros. fuit igitur Hieronymus in Bethleem tanquā in collegio ecclesiastico (wie in eim stift, ut sunt apud nos) ubi habuit bibliothecam, & fuit instructus rebus necessarijs. Hæc dixit Philippus anno 1550.

XXI. Aprilis. Dies est natalis urbis Romæ, seu initium quo inchoata est urbis Romæ cōditio, uel quo die sunt eius moenia extructa, quo tempore fuit festum Paschæ.

XXIII. Aprilis. Dies est Georgij. Tres sunt equites in cœlo, Georgius, Martinus, & Christus, qui uectus est asino. Dicunt autem Georgium fuisse martyrem Cappadocum, qui locus est in Armenia. Hodie credo Armenios resistere Turcis. Nulla pars Orientis habet ecclesias ordinatas, in quibus hoc tempore plus est studiorum, præter gentem Armeniorum. Armenij enim primò amplexi sunt Euangelium, ita ut aduersarentur Diocletiano & Maxentio, & defenderent pastores cōtra illos tyrannos. Doctrina etiam quæ nunc est in nostris Ecclesijs, uenit ad eos. Vngarus quidam, qui aliquando fuit in Armenia, dixit, quòd discant ibi Græcam linguam, sicut nostri Latinam in scholis. Illa historia quæ habetur de Georgio, est fabulosa. Vnde autem sint istæ fabule de Georgio, Christophoro, Catharina, incertum est. Potest fieri, quòd fuerint inepti imitatores, qui plura affinxerunt stultè, quibus fuerit uoluptas sic deludere populū, enumeratis miraculis illorum sanctorū: sicut hodie fit in Italia, ubi habent impuriſſimas & obscenas fabulas de Maria, quæ apparuerit monachis. Nostri
monachi

monachi fuerunt fatui, & asini magna ex parte: sed nihil potest cogitari sceleris, quod non sit in Italicis monachis. Christophori fabulam narrat Apollinaris, uir ualde eloquens, & bonus poeta, quod ostendit eius Psalterium lectu ualde iucundum: annumeratur ijs qui suo tempore ualuerunt ingenio. Fuit amicus & coetaneus Basilij, ac Gregorij Nazianzeni. Credo eum adolescentulum uidisse Constantinum. Scripsit autem Christianis multas tragœdias & comœdias, sumpsitque exempla martyrum, quibus addit poemata. Hoc ideo fecit, quia fuit coetaneus Iuliani Apostatae Imperatoris, qui prohibuit publico decreto, ne in scholis ethnicis instituerentur Christianorum filij, ubi tradebantur tragœdiæ Euripidis, Sophoclis, & aliorum (Christiani interim cogebantur instituere priuatas scholas) quia sperauerat fore, si non essent eruditi Christiani, extinguere doctrinam, et religionem consulescere: sicut et aliud fecit decretum, ne Christiani admitterentur ad honores militiae, uel togæ. Cogitauit, si non haberent potentiam, tunc Christianos nullam habituros esse defensionem. Huius Iuliani tempore uixit Apollinaris, qui ut Christiani haberent poemata & exempla pia, scripsit eis comœdias, & multa pulchra poemata. Tale fuit Christophori commentum. Quia Christophorus significat Ecclesie concionatorem, qui debet esse grandi corpore: id est, debet esse for-

tis, et magnanimus, qui nō recuset adire pericula.
 Circumgestat parvū puerum, id est, Christi doctrinam
 circumfert: quā ostendit populo, quæ uidetur
 esse imbecillis. Et magnum pondus immergit illum
 magnū gygantem in undas, id est pericula: & cir-
 cumnatant eum beluæ, id est tyranni. Gerit tamen
 panem in pera: id est, Deus uult alere concionato-
 res. & senex ipsum præcedit cum lychno in litio-
 re, significat uerbum diuinum, & Prophetas mon-
 strantes doctrinam, & exempla: quæ præluere
 debeant Christiano concionatori. quod & alij san-
 cti sæpè similia passi sunt, & patiuntur. Sic Geor-
 gij pictura est allegoria ex imitatione Persei facta.
 Georgius est imago boni principis. γεωργός enim
 significat agricolam. Illa duo sunt opposita inuicē,
 Agricola & tyrannus, seu Turca. Turca significat
 propriè deuastatorem, quia etiam imperium Tur-
 carum est uastatio. Sed bonus princeps debet esse
 γεωργός, id est agricola, colens, ornans terram &
 gentes. Princeps diligēs in gubernatione, primū
 curare debet ut iusta imperet, Ecclesias ornet, non
 nimium expilet populum, eumq; præsidij legiti-
 mis tueatur. Commentū de Georgio sic se habet.
 Magnus draco iacuit in Libya ante ciuitatem Si-
 leam, iuxta quam erat stagnū instar maris, in quo
 draco pestifer latitabat, qui sæpè populum con-
 tra se armatum in fugam conuerterat, & quā
 plurimos

plurimos ciuitatis inhabitatores accedens ad ciuitatis muros, flatu suo infecerat. Quare ciues compulsi, duas oues quotidie ad sedanā furorem draconi dabant, ne ciuitatis muros inuaderet, & aerē inficeret, unde multi moriebantur. Deficientibus ouibus, initum est consilium, ut draconi unica ouis cum adiuncto homine, quem fors tetigisset, sine ullius hominis respectu, attribueretur. Cum igitur forte omnium ciuium filij & filie draconi darentur, & fors nemini parceret, quadam uice unica filia regis in Libya fortè deprehensa est, & draconi adiudicata. Cum ea iam ad draconem à ciuibus illius loci educeretur, fortè Georgius illum locum præterequitans, audiuit ploratus & lachrimas illius puellæ, filie regis: à qua lachrimarum causas inquiri. quibus auditis, iubet puellam forti animo esse: se enim fore ipsius liberatorem. Draco uerò iracundia commotus properat, ut & Georgium & puellam deuoret. Cui Georgius cataphractus insists, celerrimo equi cursu occurrit, eumq; longa hasta transfodit. Sic liberatam filiam regis in urbem, cum omnium ciuium admiratione, reduxit ad parentes: à quibus honorificè exceptus, & apud eos contra suam uoluntatem diu retentus est. Ceterum discedens ex Libya, uenit in illa loca, ubi Diocletianus, & Maximianus imperabant (quo tempore tanta persecutio fuit Christianorū,

ut in spacio unius mensis ultra septendecim nulla
 piorum hominum sint interfecta) ac fortè incidit
 in quèdam ipsorum præsidem nomine Datianum,
 sub quo pio zelo suam cōfessionem de Trinitate cō-
 tra Ethnica numina edidit. Præses uerò, audiens ta-
 xari idololatriam Ethnicam, bonum illum Geor-
 gium capit, & ad martyrium tale ducit. Coniecit
 ipsum in doliū, in quo fuerunt inter se oppositæ fal-
 ces, & nouacula, eoq; concluso, deiectus est de ex-
 celsa monte, ut corpus illis falcibus seu nouaculis
 laceraretur. Verū diuina clementia fortiorem se
 in seruando, quàm improbi tyranni sunt ad perse-
 quendum, ostendit: quæ ipsum inter medias falces,
 tanto cum periculo uolutum, incolumem conserua-
 uit. Tandem uerò, edita confessione pia, quamuis
 antea sepè liberatus ex multis tormentis & affli-
 ctionibus, ab eodem præside Datiano est decolla-
 tus. In antiquis seu uetustis templis, Christophori
 imago foris ad turres depicta uidetur: Georgiū au-
 tem intus ad parietes depinxerunt. Quemadmodū
 enim Christophorus est speculum boni & pij mini-
 stri ecclesiæ: ita Georgius bonum principem, defen-
 sorem iusticiæ, & puræ doctrine denotat: quorū
 hic foris, ille domi & in templis, Ecclesiam tueri
 & propagare debet. Talis fortunatus & pius iu-
 sticiæ cultor, sincerèq; doctrine propagator fuit
 in primis Imperator Constantinus, contra tyrannos

nos illos Maxentium, Maximum & Licinium: à quibus, etsi diu uexatus, & multis insidijs odijsq; multiplicib. sæpè fuerit circumuentus: tamè Deus ipsum defendit, & felices euentus inter illas tempestatum turbas concessit.

C O L L.

Lectori.

Hic fortè transpositus est dies, quem tu in 24. Aprilis transferto.

XXIII. Aprilis. Doctissimus & clarissimus uir Bonifacius Amerbachius legū doctor, professor Academiae Basiliensis, qui de multorum, præsertim peregrinorum studiosorum studijs bene meritus est, hora secunda Basileæ post meridiem, piè ex hac uita à Christo Salvatore nostro, cui suā animam commendauit, euocatus est, Anno 1562.

M A I V S.

I. Maij. Calendis Maij celebratur memoria sanctorū Philippi et Iacobi. Philippus uixit Hierapoli, ueteri urbe Phrygiæ, ubi sunt thermæ: quæ fuit celebris, clara & magna urbs. Ille Apostolus Phrygiensis habitauit ibi cum filiabus & sorore, & circa ea loca concionatus est. Plura non habentur de eo, nisi quòd ibi frægerit idolum, in quo fuit horribilis draco (sicut recitatur) nescio qua ratione. nos nō habemus integras eas historias. De Iacobo plura scribuntur. Iste Iacobus, de quo fit men-

tio in hoc festo, est minor Iacobus, qui nominatur frater Domini: quia ex sorore natus est, & fuit ei similis. nam & Christus fuit similis suæ matri. Credibile est enim fuisse similitudinem sororum. Hic Iacobus fuit filius Alphæi. Alter Iacobus nominatur Maior, cuius memoria in Augusto celebratur, & est filius Zebedæi. Familiæ series recitatur propter Euangelij historiam. Maria soror matris Christi fuit nupta initio Alphæo, qui habuit ex illa Maria filium Iacobum. Postea Maria fuit nupta Cleopha, ex quo fuit Simeon. Iste uero Iacobus, Minor nominatus, fuit filius Alphæi, qui mansit Episcopus Hierosolymæ, ibiq; inter ceteros dixit sententiam in Synodo Apostolorum, Act. 15.

Cogitate in qualia tempora uitæ ipsius curriculum post resurrectionem Christi, uel post Pentecosten incidit. Fuit annos 30 episcopus, et spectator horribilium motuum, quibus iam ruebat Respublica. Decennio post eius mortem, Hierosolyma deleta est. Quando propinqua est periodus seu finis Imperiorum, tunc magnæ confusiones, & perturbationes, ut in quolibet corpore multi magni morbi ante interitum, fiunt. Fuerunt assidui motus in urbe Hierosolyma, multæ cædes, seditiones, & distractiones factionum, sicut Christus ipse prædicit: Cum uideritis abominationem, desolationis, id est idolum supra arcam propitiatorij: sicut Caligula iusserat

iusserat collocari suam statuam in Sanctum sanctorum, in cuius statuæ collocatione et defensione plurimæ cædes fiebant. Harum miserabilium calamitatum spectator fuit ille optimus senex Iacobus. Post eum factus est episcopus frater eius uterinus Simeon, qui uixit tempore excidij Hierosolymitani. Postea affectus est extremo supplicio tempore Traiani, cum esset egressus annu ætatis 120. illum iussit Deus egredi cum Ecclesia ex urbe Hierosolymitana trans Iordanem, ubi seruatus est. Postea euersa urbe reuersi, habitauerunt in ruinis et casulis. Pulchræ sunt imagines, quomodo Deus inter ruinas regnorum et imperiorum seruet Ecclesiam. Agite gratias Deo, quod nunc quoq; seruet inter mirabiles ruinas generis humani Ecclesiam. Postea est interfectus Iacobus scelere Pontificum, cum magistratus Romanus abesset, ac non haberent pontifices ius administrandi gladij: sed illa occasione usus Pontifex, quod magistratus Romanus abesset, sanctum uirum interfecit. Philippus diu est concionatus ante supplicium: sic Iacobi frater Simeon longo tempore postea interfectus est, fraude cognatorum Iudeorum. Multa monet nos de generibus doctrine historia sanctorum. Postea ostendit testimonia conseruationis Ecclesie. Quid aliàs est pulchrius cognitione historiarum? Tenebræ sunt in tota uita, sine luce historiarum Apostolicarum. Primò

ab illis discamus doctrinam: sciamus quid docuerint, sicut facit Iacobus, qui pronunciat sententiam in synodo Hierosolymitana. Credimus purificari corda, &c. Secundò cogitemus, quibus temporibus uixerint, & quàm mirabiliter Deus colligat Ecclesiam: imò nò solum colligat, sed etiam protegat atq; defendat.

V. Maij.

Est dies ascensionis Domini nostri Iesu Christi in cælum: numerando ab eo paschate, quo resurrexit Christus ad hunc diem. Nam 25. Martij passus est, 27. Martij resurrexit: numerando 40. dies usq; ad hunc 5 diem: tunc est dies ueræ ascensionis Domini. Cogitate quale seculum fuerit: quid mirabilius factum in omni tempore mundi, quàm quæ facta sunt in illis 40 diebus? Illa omnia familiarius facta sunt, quàm descripta: quia Apostoli nò uoluerunt omnia describere. Cogitabāt enim fore, ut gentes deriderent, uel ethnici illa subsannarent: ideo maluerunt breuiter significare magnitudinem illarum rerum.

XVII. Maij.

Noe cum sua familia ingressus est in arcam, & sunt anni ab initio mundi quo ingressus est in arcam, usq; ad hunc quinquagesimūquartū 3761. Fuit igitur præcisè in arca annum integrū. Sed interroget aliquis, quomodo congruit cū 10. dieb. quòd fuerit in arca integrū annū. Respondeo: Adduntur decem dies illi, quia prima

ætas distinxit annum in 12 menses lunares. Illi non complent, & congruunt ad integram periodum solis: sed oportet addi decem dies (qui uocantur epactæ) ad menses lunares.

XXIX. Maij. Est dies captæ Constantinopolis. Historia insignis, & sæpè cogitanda: cùm dies nos admoneat, neesse est eius facere mentionem. Hodie sunt anni 104 ab eius captiuitatis tempore. Est enim capta urbs anno Christi 1453. Celebris urbs, opportunissimo loco sita: & quanquam destructa est, cùm fuisset cincta obsidione trienni, tamè instaurata est propter opportunitatem loci. Et lingua Heneta ferè usq; ad Constantinopolim in usu est. Est autem sita in Thracia, ad Hellespontum. Adhuc hodie credo eam omnium urbium pulcherrimam esse: etiamsi Turci non student ornare ista eripia, tamen sunt pulchra. Ideò Constantinus suo quodã fatali impetu fecit arcem Imperij. Inde potuit traduci exercitus in Asiam, & in reliquam Europam, Pannoniã, & Italiam: fuit locus opportunissimus, & est uberrima regio. Antea dicta est Byzantium, ualde clara & potens urbs ante Romana Imperia: aliàs fuit Lacedæmoniorum sociã, aliàs Atheniensium, & multæ res ibi gestæ sunt. Anaxilaus tenuit Byzantium nomine Lacedæmoniorum, & Athenienses obsidebant eam. Ille, cùm fames grassaretur in urbe, & multi perirent fame,

me. fecit deditiōem urbis. *Questū est, an recte fecisset? sicut idē accidit in obsidiōe arcis Blasēburg. interrogauī quēdā, an habuissēt ulterius uictualia? Respōdit mihi, ipsos nihil habuisse nisi pauillum panis, quo uno mēse uix potuissēt retineri. Nō fecerūt cōtra fidē datā, q̄ fecerūt deditiōnē. Cōtra capitane⁹ debet anteferre defēsiōnē arcis suæ uitæ: Ergo nō debet se dēdere, propter aliorū morbos uel famē. Respōdeo ad antecedēs: Capitaneus debet anteferre defēsiōnē arcis aut ciuitatis, scilicet tā diu, donec cum natura non est bellum: sed quādo cum natura est bellum, tunc non contra fidem datam facit. Fuerūt autē anni iiii ab instauratiōe facta, usq; adhāc postremā illius urbis sub Turcis captiuitate. Stetit ergo illa urbs, et habuit Imperatores tā lōgō tēpore, q̄ diu stetit urbs Roma. A Romulo usq; ad Totilā sunt anni 1200. Hęc cōsiderare prodest ad id, ut expauescamus cogitatiōe iræ Dei: et cōsideremus, utcūq; stātes et florētes urbes in bono regimine, et florēti stātu, esse magnū beneficiū Dei. sicut fuit magnū beneficiū, q̄ doctrina religionis aliquo modo cōseruata est in ista urbe tā lōgō tēpore. Postea cōsiderāda uenit horribilis ira, q̄ Deus destruxit illā urbem, sicut Hierosolymā, et alias, propter luxū & insignia peccata. Esaias dicit: Iniquitates nostræ ut uenti dissipauerunt nos. Est regula cōmūnis de ruinis imperiorū: Propter iniquitates corripis*

ripis homines, inquit Psalmus. Trucidatus est ipse
 Imperator Cōstātinus, & aptæ sunt honestissimæ ma-
 tronæ. Dicūt iā in Liuonia maiorē seuitiā exerce-
 ri, q̄ Turcæ exercuerunt. Propter peccata popu-
 li multæ principū mutationes, inquit Salomō. Pec-
 cata sunt causæ magnarū & horribiliū mutatio-
 nū. Fortasse hoc etiā fuit fatale. Arrius ibi mortu-
 est, sedēs in latrina, effuditq; intestina. Iam Macho-
 metica pestis est ibi, quasi stercus Arrij. Turcæ de-
 let doctrinas & leges diuinas: ipsi habēt suas leges,
 utiles ad retinendos milites utcunq;: sed domestica
 disciplina nulla est omnia sunt plena turpitudinis
 & crudelitatis. Dicūt, quando Turcæ dat in Vnga-
 ria puellæ donū, & illa accipit, tūc cogitur esse ei-
 cōiunx. Ipsi namq; ducūt quotquot uolūt cōiuges,
 & abijciūt quot & quādo uolūt. hoc nō est coniu-
 giū. Post illud exiliū, eāq; uastationē Cōstātinopo-
 lis, restitutæ sunt doctrinæ in Italia per exules Græ-
 cos, qui intulerūt eruditionē in Italiā, inde in Ger-
 maniā: ut audiuiſtis sēpē ex narratione Capnio-
 nis, qui missus fuerat legatus Romā. Multum pro-
 deſt ad excitāda studia doctrinarū, cognitio Græ-
 cæ linguæ: quia Latina est admodum manca sine
 Græca. Oēs artes sunt Græcè scriptæ: Doctrina A-
 postolorū habet fontes Græcos. Vetera testimonia
 et certamina ecclesiæ fuerūt Græcè scripta: sic Ma-
 themata, Medicina. Narrāt Rudolsum Agricolam
 fuisse motū ut proficisceretur in Italiā, & audiret
 Theo-

Theodorum Gazam: quia uidebat se Aristotelem non posse intelligere, nisi legeret ipsum in fontib. Hæc anno 1559. recitata sunt.

I V N I V S.

V. Iunij. Est dies Leuetricæ pugnae, in qua Lacedæmonij sunt uicti, & fractæ sunt turres & potentia Spartanorum, ita ut semper in posterum urbs Spartana oppressa, et in seruitute fuerit. Memorabilis est historia, propter manifestam libidinum poenam. Duo nobiles adolescentes profecti sunt ad Delphos, & in itinere hospitio sunt excepti ab Scedaso, habitante in Leucris, ibiq; eius filias sollicitarunt ad stuprum. quæ refragatæ sunt: sed reuertentes, ui eas stuprarunt, absente patre: dissectasq; in frustra, in puteum proiecerunt. Pater uerò, cognita iniuria, miser proficiscitur Spartam, et hos adolescentes nobiles illius notoriæ iniuriæ accusat. Derisus est autem senex ab Ephoris. unde in summo mœrore urbem egrediens, diras inhabitatoribus imprecatur. Cum uerò Magistratus nollet punire illa scelera, Deus atrociter puniuit. Quia oraculum etiã dixit: Ero memor filiarum Scedasi. Paulo post Lacedæmonij in illo ipso loco ab Epaminunda uincuntur, ita ut tota ipsorum potentia labefactaretur: quam nunquam recuperarunt.

VI. Iunij Est dies natalis Alexandri Magni, filij Philippi, regis Macedonis, qui cœpit regnare

gnare post Cyrum, et post reductionem populi ex Babylone, cum essent exacti anni ducenti. Initium regni Alexandri Macedonici fuit certo Olympiade centesima undecima, sicut omnes historici cōsentientes narrāt, anno mundi 3628. Regnavit annos duodecim: mortuus est ante natalē Christi, 324 annis, etatis suę anno 33. Fuit Alexander Heraclides, ab Hercule paterno genere: materno autem genere fuit Acacides. Mater eius fuit Olympias, regina Epiri, à rege Molossorum oriunda: pulcherrima & nobilissima familia, quę fuit in Græcia. Frangitur Alexander uoluptatibus, cum iam esset uictor orbis terrarum, uino & ebrietate extinguitur, relinquens bella ducibus, & orbem terrarum inter certamina ferè annos ducentos, donec Romani rursus cōstituerunt monarchiam. Observatione dignū est, quòd Alexandrum nemo uicerit dimicādo, sed uincitur & capitur uoluptatibus: sicut dicitur de regibus Macedonibus, quòd sint pardi.

XXIX. Iunij. Anno 1555. magnę fuerunt tēpestates: quia sol eo tempore fuit in Asellis, qui immediatè cient tempestates. Fingunt fabulans poeta, Titanes bella uoluisse inferre Dijs: sed terribitos esse clamore Asellorum, ut desisterent ab incepto: propter quòd beneficium relati sunt inter sidera Aselli. Hanc fabulam memētote, propter similitudinem: quia cum impij putant se maximè uictū

ros, tunc terrentur clamore asinorum.

XXV. Iunij.

Hodie est annus 476.

quando postridie est facta pugna Merspurgenfis; ubi Henricus Quartus uicit Rodolfum, magno praelio, qui fuerat electus Imperator contra eum. In illis bellis ciuilibus attrita est Germania, eiusque potentia concidit, cum esset tunc in excubijs pro salute generis humani. Ille duae partes robustissimae dimicarunt. Saxonica fuit coniuncta cum Sueuis & Bohemis, ex una parte: Belgica uero, & Francica potentia ex altera: ipsique duces fuerunt consobrini. Rudolfo praecisa est manus in acie. cum ductus esset Merspurgum, prolata manu, dixit ad episcopos: Videte, ista est mea manus, qua Imperatori iurauit. Papa enim excitauerat Rodolfum contra Imperatorem. (Et sic Pontifices moliti sunt multa mala, ut omnibus temporibus turbarent imperium) quia Pontifex non uoluit tribui episcopatus à nostris Imperatoribus, sicuti tribuuntur à rege Gallico. Illa eadem consuetudo fuit in Germania, ut non fieret translatio constitutionis à Pontifice. Inde bella orta sunt. Saxones ingeniosi homines, auersati sunt Imperatori. Quanquam uerum est: nostri Imperatores abutebantur quoque illa potestate transferendi episcopatus. Papa igitur misit Rodolfo coronam, cui inscriptum erat:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolfo.

Petro,

Petra, id est Christus, dedit Petro, id est Episcopo, eam potestatem imperij: & Petrus, id est Romanus pontifex, dat tibi Rodolfo diadema, id est coronationem imperij. Postea ille idem Henricus, qui tunc fuit uictor, fugatus est à filio: et ille filius qui uicit patrē, magno prælio postea à Saxonibus uincitur. Hæc anno 1556 narrata sunt.

XXVIII. Iunij. Est dies mortis Alexandri, qui potatione & ebrietate nimia, facta apud calumniatorē Medeam, moriebatur. Ita Deus puniuit eius blasphemias. A morte Alexandri usq; ad natū Christum, sunt anni 324. Illud tempus bene mementote, propter historias.

I V L I V S.

VII. Iulij. Est dies pugne ad Chero-neam, ubi admodum acre & insigne commissum est prælium. Fuit autem ea pugna Philippi, patris Alexandri, in qua uicit Thebanam ciuitatem: ubi fuit uictor, non ipse, sed potius filius eius Alexander, qui tunc erat natus annos uiginti. Eo die mutatum est imperium Græcorum, & Græcia uenit in seruitutem, regesq; Macedonici creuerunt. Philippus natus annos 45, paulo post interfectus est, ac dedit pœnas libidinum. Alexander 12

annos regnauit, & ui-

xit 33.

qqq 2

XII

XII. Iulij. Est dies natalis Iulij Cæsaris. Et sunt à natali Christi usq; ad hunc 54 annus, & 652 anni: quia 42 anno Augusti natus est Christus. Iulius interfectus est anno ætatis suæ 56. ea nondum erat senectus: sed adhuc integro corpore, & quasi iuuenilibus uiribus præditus erat. In homine namque mediocri ætas sexagenaria est adhuc uigens. Interfectus est autem ab ijs quos seruauerat, ut clamaret: Me ne seruasse, ut essent qui me perderent.

COLLECTOR.

Lectori.

Tibi etiam Erasmi Roterodami Epitaphium exhibeo, quod in tumulo ipsius marmoreo Basilea in summo templo his uerbis incisum legitur.

CHRISTO SALVATORI S.

DES. ERASMO ROTERODAMO, VIRO OMNIBVS MODIS MAXIMO, CVIVS INCOMPARABLEM IN OMNI DISCIPLINARVM GENERE ERVDITIONEM, PARI CONIUNCTAM PRVDENTIA, POSTERIS ET ADMIRABVNTVR, ET PRAEDICABVNT: BONIFACIVS AMERBACHIVS, HIER. FROBENIVS, NIC. EPISCOPIVS, HAERES, ET

ET NVNCVPATI SVPREMAE
 SVAE VOLVNTATIS VINDICES,
 PATRONO OPTIMO, NON ME-
 MORIAE, QVAM IMMORALEM
 SIBI EDITIS LVCVBRATIONI-
 BVVS COMPARAVIT, HIS TANTI-
 SPER DVM ORBIS TERRARVM
 STABIT, SVPERFVTVRO, AC E-
 RVDITIS VBIQVE GENTIVM
 COLLOQVVTVRO, SED CORPO-
 RIS MORTALIS, QVO RECON-
 DITVM SIT, ERGO, HOC SAXVM
 POSVERE. MORTVVS EST III.
 EID. IVL. IAM SEPTVAGENA-
 RIVS, ANNO A' CHRISTO NA-
 TO M. D. XXXVI.

*Lapidi, sub quo conditus iacet, haec insculpta
 sunt:*

ERASMVM ROTERODAMVM
 AMICI SVB HOC SAXO CONDE-
 BANT, QVARTO EIDVS IVLI-
 AS: ANNO M. D. XXXVI.

XIIII. Iulij. Dies est, quo celebratur
 memoria Heinrici Bambergensis, qui est fundator
 episcopatus Libusiani. Gessit etiam res utiles &
 salutare: uocaturq; Sanctus Heinricus, pius uir.
 Otto Primus habuit fratrem Heinricum, ex fami-

lia Saxonica, quem fecit ducem Bauariæ. Frater
 Henricus Auceps (illum aliàs historici nominant
 Henricū Humilē) fuit præstantissimus uir, fecit Im-
 peratorem Ottonem filium minorem natu. Sic ue-
 teres imitati sunt exemplum Davidis.

Porro hic Otto Primus, rursus fecit Imperato-
 rem minorem natu, eo quòd frater, & filius maior
 ipsi fuerint rebelles, & regnum appetuerint. tamē
 frater factus est ei supplex, quem fecit Ducem Ba-
 uariæ. Tunc Bauariæ Ducatus fuit à Bomberga
 usq; ad Aquileiā: fuit regnum non contemnendum.
 Illius Henrici filius fuit Henricus Rixosus, re-
 bellis Ottoni Secundo, & longo tempore fuit
 Treuiri in exilio, usq; ad mortem Ottonis Secundi.
 Eo mortuo, Otto Tertius adhuc erat paruulus, qui
 fuit natus patre Saxone, & matre Græca. Henri-
 cus autē Rixosus, cum esset potentissimus princeps,
 & agnatus adolescenti, Ottonem Tertium custodi-
 uit, uolens inuadere Imperium. Sed impediuerunt
 Principes, qui fuerant apud Ottonem Secundum.
 Post mortem Ottonis Tertij fuit filius istius Henri-
 ci Rixosi, Henricus Claudus, qui est Bombergen-
 sium & Libusensium. Otto autē Tertius primus Im-
 perator factus est iuxta formas electionis: quia fuit sa-
 pientissimus princeps, atq; adeò, ut dictus sit mirabi-
 lia mundi. Mortis autem causam amores ipsi præ-
 buerunt.

buerūt. Romæ enim coeperat quendā qui affectaue-
rat imperiū, & impositū eū asino, auersa facie cir-
cūeexit per urbē, et deinde ipsum interfecit. Postea
uero illius interfecti à se cōiugē amavit, quæ præ-
buit ei uenenū quo cōsumptus est. ita fit, ut dicitur

Luxuriant animi rebus plerunq; secundis:

Non facile est æqua commoda mente pati.

Quare autem Henricus Bombergensis dictus sit
Henricus Claudus, diuersæ sunt opinioniones. Qui-
dam alludentes ad historiam Iacobi, scribunt, quod
aduenerit angelus qui eum claudicare fecerit.

Sed uera est hæc historia, quæ recitatur in episcopi
Mersburgensis Chronico, q̄ fuit ipsius cōsiliari⁹. Idē
dicit etiā fuisse tantā sapientiā & præstantiā inge-
nij Ottonis Tertij, ut diceretur Mirabilia mūdi. De
Henrico Aucupē narrat hæc historiā, quod in Ita-
lia ex improviso fuerit circumuentus & inuasus,
ut oportuerit eū desilire ex hospitio, ex quo præci-
piti saltu luxauerit coxā, ac inde postea claudicaue-
rit. Hic aureū calicē Mersburgū attulit, qui in pro-
ximo bello ante duodecim annos liquatus, & inter
milites distributus est. Ita Henricus Bombergensis
pacauit Germaniā, tumultuantib. quibusdā princi-
pibus ab altera parte, incitatis à Brunone, qui fuit
insolēs canonicus Augustanus, cui in inferiori Ger-
mania magna fuerūt certamina cū Balduino. Illud
certamē idē Henricus Bōbergēsis etiā cōposuit, et

coegit eum ad obsequiū, ut fieret ipsi supplex. Ex Italia expulit Græcos & Sarracenos. Ita tenuit pacatam Italiam, Germaniam & Vngariam. Habuit coniugem Kunigundam, quæ fuit ex Palatina familia, ex stirpe Caroli. Huic mortuæ factus est lapis, cui inscriptum est tale Epitaphium: Kunigund pœcatrix, huius loci dominatrix, obiit anno, &c. Postea sunt etiam & alia carmina addita. Sic antiquitas solet esse modesta, & plena grauitatis: noluit inscribi regina, sed amauit *ἐπιτάφια*. Scribunt eam uenisse in suspicionē apud uirum, quod amaret alium: sed ipsa purgauit se, incedens super ferum ignitū. Potest esse: quia antiquitas habuit maiora uincula disciplinæ, quæ iam sunt abolita. Tūc fuit florens imperium, quando Henricus Bambergensis dedit suam sororem in coniugem regi Vngarico Stephano, qui prius baptizatus est. Ita fuerunt coniuncta connubio Germania & Vngaria, & utrunq; regnum floruit: & fuerunt tanquam unū regnum, Vngaricum, Germanicum & Polonicum. Videtis quid iam fiat. Vngaria uastatur à Turcis, & fiunt postea accessiones ad nos. fortasse erunt in Italia, paucis annis elapsis.

XVII. Iulij. Est dies confractarum Tabularum, cum Moses ex monte Sinai rediret ad populum Israeliticum, & propter idololatriam uitæ aurei tabulas digito Dei scriptas frangeret. Est igitur

Igitur significatum, quòd nostra natura non seruet legem. Lex data erat, et postea Moses abiicit Tabulas. Simul significatum est, quòd propter idololatriam ille populus sit amissurus legem & politiã. Ante natũ Christum sunt anni 1582. Non existimo tẽpus illud finitæ politiæ Mosaicæ longius futurũ esse, quàm quod fuerit stantis politiæ tẽpus. Igitur nos nõ procul à fine mũdi abesse, certò statuamus.

XVIII. Iulij.

Est dies mortis Gottefridi Bilionei, qui mortuus est anno 1100. Fuit rex Hierosolymæ. quãdo uigintiduo reges pinguntur, tunc etiam ipse inseritur. Ille Gottefridus fuit Capitaneus Heinrici Imperatoris. Dicunt Roma capta, ipsum ægrotum secisse uotum, quòd non uellet interesse illis ciuilibus bellis. Duxit exercitũ in Asiã, & intra triennium ex Asia repulit Saracenos, & adiunxit sibi Guelfum Ducem Bauariæ. Coronatus est spinea corona rex Hierosolymæ omnium suffragijs, imposito capite in Christi sepulchrũ, quod adhuc extat. Natus est ex illa familia, ex qua sunt principes Iulienses & Cliuenses.

AUGUSTVS.

III. Augusti.

Dies est pugne Mardonij ad Plateas. Is Mardonius fuit capitaneus & cognatus Xerxis, fuitq; incitator & hortator Xerxi ad bellum, ac unus ex magnis principibus in Persia. promiserat Xerxi se magna & multa esse-

Eturū esse in Græcia. Xerxes enim mouit bellū
 cōtra regulā diuinā: Qui gladiū acceperit, gladio
 peribit. Cū iam fugisset Xerxes in Asiam, cœpit
 amare cōiugē fratris, quē interfecit. Sed postea ipse
 quoq; interfectus & cōfusus est. Ita peccata pecca-
 tis puniuntur. Mardonius fuit amarus index & ter-
 ribilis tyrānus, periit in acie ad Plateas, & cum eo
 decē milia Persicorū militū, circiter sesquimiliare à
 Thebis. Victo Mardonij exercitu, Græci postea
 facti sunt insolentiores, & nō fecerūt sicut Pausa-
 nias, qui post uictoriā non fuit insolens, sed mode-
 stissimus: remisit nobilem matronam honestissimam
 & pulcherrimam ad suos parentes. Cū Aegine-
 tæ dicerent, ut faceret crudeliora: Satis, inquit, est,
 si meis Spartanis placeo. Postea Byzantijs indulsit
 uoluptatibus, quæ ipsi fuerunt exitio. Fuit illa pu-
 gna ad Plateas omnium maxima, gloriosissima &
 nobilissima Græcorum. Sunt autem illius pugne
 Mardonij ad Plateas anni ante natū Christum 527,
 id est, usq; ad hunc diem 2081 anni. Hæc dicta sunt
 anno 1554.

VI. Augusti. Est dies pugne Maratho-
 niæ, ubi Hippas adduxerat magnū exercitū Persi-
 cam, scilicet 10000. cū essent 11000 in exercitu
 Atheniēsū & Platæensū. Fuit autē hæc causa belli:
 Atheniēs expulerāt tyrannū Hippia. Is ascendit
 ad regem Darium, impulitq; eum eò, ut committe-
 reb

ret exercitum, ad se restituendum.

Fuit ne Atheniensibus causa iusta pellendi tyrannum? Hippias est è ciuitate eiectus, quòd rapuerat filiam ciuis cuiusdam. Paternus dolor armauit ciuem, ut se coniungeret cum quibusdam, & expelleret tyrannum.

Respondeo, quòd fuerit iusta causa pellendi, quod probatur etiam hoc argumento.

Contra uiolentiam notoriam defensio, imò etiã pœna, est iusta, presertim in paterno animo.

Ille pater aduersus notoriam iniuriam cœpit arma, cum defensionis, tum pœnae causa.

Ergo ille ciuis, & adiuuantes ipsum, rectè fecerunt expellentes Hippiam ex urbe.

Idem sextus dies Augusti est etiam dies uictoriæ Hunniadis. Iam uerò est ceterimus decimus annus ab eo, quo Hunniades, pater Mathie regis, præstantissimus Ducum postremæ ætatis, uicit illum fortissimum & gloriosissimum Imperatorem Turcicum Machometum, qui cœperat Constantinopolim, & in illa pugna in qua fuit uictus, accepto uulnere fugit, ita ut desperarent de uita ipsius, sed tamen conualuit.

X. Augusti. Est dies Laurentij. Illa eius uirtus est manifestissimum opus Dei, & testimonium presentie Dei in Ecclesia. Pingitur enim Laurentius, torrens & affans in craticula.

Hanc

Hanc historiam debetis scire: quia homo sine historia multa habet impedimenta, & magnæ sunt tenebræ nescire historiam. Ideo uetustas distribuit tempora in festos dies, ut possit iuuentus commone fieri, nõ de inuocatione, sed de cõfessione Sanctorum. Alius aliam habuit occasionem, quanquam unam habuerunt Apostoli confessionem: ut Ioannes non est interfectus propter doctrinam, sed quòd reprehendit incaestum Herodis cum Herodia de. Laurentius fuit ciuis Romanus, natus Romæ, & diaconus. Illa uestis, in qua pingitur, est sagum Romanum. Fuit autem diaconus illo tempore, & custos erarij ecclesiastici. Quanquam illi erant docti, & simul aliquos docebant: tamen diaconum nominabant, qui habebat curationem erarij ac reddituum: ut in tali urbe habuerunt locupletissimam Ecclesiam, sicut Marcellinus scribit, qui uixit circa ea tempora: dicitq; ijs temporibus fuisse ambitiosam contentionem de episcopatu. Passus est autem Laurentius sub Decio Imperatore, ante Cõstantinum regnante. Tunc fuit multum tumultuum, & occidebantur nobilissimi homines, ita ut imperium facilius mutaretur. Ducebantur pij homines ex Gallia in Asiã, & ex Asia Lugdunum, ut ibi afficerentur supplicio, & trucidaretur. Occasio autem interfecti Laurentij hæc fuit: Imperator petiuit ab ipso, tanquam diacono & custode, sibi dari thesaurũ ecclesiastici erarij.

erarij. hunc cum nollet dare, rapitur ad supplicium. Quæro an debuerit potius perdere pecuniã, quã uitã? ut si incideres in latronem, qui à te posceret pecuniam, aut tibi eripere uellet uitã, utrum esses facturus? Hic teneamus gradus bonorum. Maius malum magis uitandum, quã minus malum. maius malum est amissio uitæ, quã pecuniæ. Ergo debemus pecuniam magis amittere, quã uitã. Tu debes quidem notoriam iniuriam repellere: & si potes repellere istos latrones, iustè facis. sed si sis imbecillior, debes dare pecuniam. Cum igitur iacet Laurentius in craticula, dicit ad carnificem: Ego iam ab uno latere satis sum affatus: inuerte igitur me, ut & ex alio latere equaliter coquar. Tanta fuit magnitudo animi in cruciatu.

Contra, quòd Laurentius nõ rectè fecerit, sic arguo. Omnia sunt regũ. Decius erat rex. Ergo Laurentius debuit ei cedere, et dicere domino: Tu es dominus, accipe clauces, & aufer quantũ uis. Respondeo: Nego maiorem. Non omnia sunt regum, iuxta præceptum uerissimum, obligans omnes homines, tam superiores quã inferiores: Non furtum facies. Quando magistratus superior postulat tuam tunicam, necesse est ei dari? Non, quia tua est: & sic de alijs. Quãdo Achab postulat uineã Naboth. Naboth rectè fecit, nõ cedens de suo iure: quia Deoalogus tam obligat reges, principes, & alios magistratus,

gistratus, quàm nos subditos. Non omnia sunt regum: quia Deus uult esse. distinctionē dominiorum. & Ioannes dicit: Estote contenti stipendijs uestris, & non plus exigit.

Alia solutio eiusdem argumenti.

Omnia sunt regum, uidelicet certo ordine, tanquam legis: ut quādo lis est de re, tunc res est legis: pronunciat lex, Ego tibi hanc rem attribuo. Vel, Omnia sunt Imperatoris, tanquam iudicis, uel tanquam legis, ut pronunciet cuius sit res, & faciat executionem. Ut uxor tua, domus tua, non est principis, sed tamē princeps debet tueri tuam domum, & uxorem. Sic Iurisperiti respondēt: Rex est dominus omnium, quo ad defensionem attinet. Est facilius solutio, quàm cum dico, lex est iudex. Non enim debet iudicare sicut leo in distributione partium. Laurētius rectē fecit, quod defenderit possessionem bonorum Ecclesiasticorum. Bona Ecclesie non sunt regum: sed reges debent esse defensores Ecclesie, corporum & bonorum. Princeps debet tueri nos in scholis docentes & discentes, ac defendere pastores, fiscum, &c. Quando dicebatur Ambrosio, ut egrederetur è templo, quando Arriani uolebant occupare templum Mediolani, & obijcerēt ei, Omnia sunt regum, tūc dixit: Domus mea domus precationis est, terram autem dedit filijs hominum, ut alibi habetur.

Contrā,

Contra, si incideres in latrones, cogentes te, ac dicentes: Promitte nobis 100 Ioachimicos, aut te occidemus: non ne potius amitteres pecuniam quam uitam? Certè minus malum est magis eligendum. Pecuniam amittere est minus malum, quam concedere uitam. Ergo Laurentius debuit potius concedere pecuniam, quam uitam.

Respondeo ad minorem: Cedere pecuniam erat minus malum, sed non depositam, uel publicam, datam seu commendatam tuæ fidei, ut tu sis pecuniæ custos, & præserim Ecclesiæ, de illa non debes cedere. Obseruate solutiones concinnas, ut hic fuit simul casus confessionis. non est raptus ad supplicium propterea solum, quòd pecuniam nolebat concedere, sed etiam quia Christianus erat. Est usitatum hominibus malis, aliam causam ostendere, & aliud re ipsa agere. iuxta prouerbiū: ἡ δὴ αὐτὸς ὁδὸς ἀποπέμπουσα ἐν χορῆα: id est, plectimur non propter peccatis erratum in chorea. Qui cupiditatem uindictæ in aliquo explere desiderant, longè aliam causam facinoris sui prætexunt, atq; intus in animo celatè gerunt. Et ille Laurentius, ut homo Romanus, debuit aliquid Romana magnitudine animi facere.

Item alio modo argumentor.

Maxima fortitudo minus timet. In Christo est maior fortitudo, quam in Laurentio. Ergo debet minus timere: cum tamè appareat, Christum esse

esse in tanta cōsternatione, ut sanguinē sudauerit; dixeritq; ipse: Tristis est anima mea usq; ad mortem. Est talis agon in eo, qualis non fuit in ullo homine. In Laurentio est illa celsitudo animi. sicut simile exemplum habetis in historijs de Sabina, muliere Romana: quæ cum esset in carcere inclusa propter Euangelij confessionem, peperit, & ostendit signa doloris, admodum uociferans propter ingētes dolores partus. Lictor ad eam dicit: Quid tam imbecillo animo es? quomodo cras ad supplicium producenda, poteris perferre supplicium, si nō potes ferre dolores partus? Respondit, ut magnanima in cōfessione mulier: Nunc patior ut mulier, secundum naturam: cras patiar ut Christiana.

Respondeo ad argumentum, & ad maiorem: Maxima fortitudo minus timet, scilicet cæteris paribus: id est, cum paria sustinet. Nuper illa mulier misera (hæc dicta sunt anno 1559.) de qua sumptum est supplicium in Beltz (sicut est necessaria seueritas in talibus sceleribus) erat ualde animosa: nebulo autē qui eam deceperat, fuit fracto animo. Deus confirmauit eam, ut quæ erat decepta ab altero: at ille erat conscius maiorum scelerum, ad id, quod simul in castum commiserat. Declaro minorem: In Christo est maxima fortitudo. Ergo debuisse minus dolere, si non habuisset plura onera quam Laurentius. Quæ onera maiora habuit Christus quam

quàm Laurentius? Respondeo: Christus patitur propter tua, & mea, & singulorum peccata. Homo quisq; cogitat solum de se. At Christus deriuat horribilem iram Dei, propter mea, tua, & singulorum peccata in sese: id est, sensit iram Dei aduersus peccata totius generis humani. habet obiectū infinito maius, quàm Laurētius. Laurentius non patitur propter peccata; sed propter confessionem ueritatis gloriosissimè, iuxta uersiculum:

Frangit & attollit uires in milite causa:

Quæ nisi iusta subest, excutit arma pudor. Itē:

Est aliquid magnis crimen abesse malis.

Laurētius nō uidet peccata, sed ea texit Deus; iuxta dictum Psalmi: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Non cerni peccata, est hilari esse animo; iuxta uersum Bembi:

ibat ouans animi, & spe sua damna leuabat.

illa argumenta commonefaciunt nos de multis magnis rebus: & illud est celebrare festa Sanctorum, ut uos discatis historias Ecclesiæ necessarias, & simul multas res utiles. Non dico inuocandum esse Laurentium: sumantur ex historijs exempla & doctrinæ.

Eodem die sancti Laurētij, iniectus est ignis in templum Hierosolymitanum, & inflammatū est

templum, postea urbis incendia & uastationes dirauerunt usq; ad Decembrem. Fuerunt in ea urbe magna aedificia, quae non ita subito conflagrata sunt: sed in Septembri omnino deleta est urbs.

Observatum autem est, eundem diem inflammationi templi sub Tito esse, qui fuerat dies destructionis sub Nabuchodonosor: & illa inflammatio sub Nabuchodonosor antecessit annos 617. intra illos sexcentos annos saepe capta est: fuit bis capta, & non ui expugnata, sed dolo, ac in ea omnia hostilia facta sub Antiocho. Illa direptio uel seuitia quam exercuit Antiochus, non fuit minor quam si tota urbs esset deleta. Et ualde mirum est, quod illi praestantissimi duces Alexander & Iulius praetereunt, eam urbem intactam relinquentes: sed texerunt Hierosolymam, & nulla in re eam uiolarunt. Alexander cum accessisset, processit ei obuiam Pontifex: tunc Alexander descendit statim de equo, & Pontificem adorauit.

Ochus ante Darium proximus, magnam seuitiam exercuit aduersus Iudaeos.

Titus cum prius in Iudaea multa oppida solo equasset, primū coepit obsidere Hierosolymā in Paschate, & illa obsidio fuit semestris, seu sex mensium. Interea, cum ibi esset maxima hominū multitudo, multi fame perierunt: maxima pars coxit filios, quibus tamen frui non potuerunt, sed sunt
eis

eis erepti. Durauit autem ista obsidio usq; ad Septembrem: id est, festum tabernaculorum. Pascha fuit tempus, quando Israelitæ ingressi sunt in terram trans Iordanem. Festum tabernaculorum tale fuit, in quo Deo agerent gratias, quòd eis & patribus ipsorum tradidisset certam & durabilem Ecclesiæ sedem. Ita sub Tito in festo Tabernaculorum, domus & sedes delentur, & tabernacula Hierosolymæ eripiuntur. Illa urbs Hierosolyma, quæ hodie est, non est collocata in ueteri loco, sed ab eo aliquantulum recessit, ubi prius fuit. Nec Roma est hodiè, ubi olim fuit: illa pars, quæ olim ornatissima & frequentissima erat, hodiè est solitudo: sicut de multis urbibus accidit, quæ etiam si instauratæ sunt, tamen non in eodem uestigio collocatæ sunt, in quo prius fuerunt. Vt Basilea, Ratisbona, instauratæ non in priore sede, sed in reliquijs: sicut & Massilia (quæ iuxta historias est una de laudatissimis urbibus) non est rursus ædificata in priori loco, &c.

XV. Augusti. Festum assumptionis Mariæ.

Mortua est Maria quinquagesimo nono sue ætatis anno. Vixisse igitur existimatur annos septem, postquam filius ex morte reuixit. Post eius mortem grassata est fames in Asia & Europa, & in Iudæa multi ciues seditionibus sunt interfecti.

terfecti. Præcipua uerò pars Ecclesiæ Antiochianæ migravit.

XX. Augusti. Deletio Thebarum.

Hoc die sunt deletæ Thebæ ab Alexandro, & sunt ultra triginta milia hominū interfecta: quia ibi fuit magna turpitudine uariorum scelerū, ideo tam horribilis destructio secuta fuit. Thebæ sunt deletæ anno regni Alexandri 12. Ab initio regni Alexandri ad natum Christum sunt anni 336. Ergo ab hoc anno 1559. ad Thebas deletas, sunt anni 1883. & ad initiū regni Alexātri, anni 1895. Factum est decretum, si qui uellent resistere potentæ Alexātri, & magnis exercitibus, ut confugerent ad Thebas: tamen illa ciuitas fuit miserabiliter capta & deleta. Quis condidit Thebas? Fabius. Illa uastatio & deletio mirabilis Thebarum, est illustre testimonium iræ Dei aduersus peccata generis humani.

XXVI. Augusti. Pugna ad Arbelas.

Anno sexto post destructionem Thebarum facta est pugna ad Arbelas. Sunt iam anni 1901. Osee 10. capite fit mentio Arbelarum, in nostris libris habemus: Sicut uastatus est Salman à domo eius, qui uindicauit Baal. Nemo intelligit, quid textus uelit. Totus ille locus est mendosus.

Præ-

Prædicit ibi interitum Samariæ: sicut Salman, id est Salmanasar, evertit Arbeccl, sic etiã destruet Bethel. Sicut sunt factæ horribiles uastationes in Asia & Græcia per Turcos & alios, sic haud dubiè fient horribiles uastationes in Europa ante finem mundi. Sic tamen dicit Deus, Quid tibi faciã? delebo te sicut Adama & Seboim? non faciam furorẽ iræ meæ: quia Deus ego sum. Valet consequentiã à proprio, quia Dei est misereri, uel misericordiam miscere pœnæ. Item: In ira misericordiæ recordaberis. Quare recordatur misericordiæ erga Ecclesiam? Respondeo: Quia homo non posset sustinere iudicium & iram diuinam.

Valet igitur consequentiã ab impossibili. Ideo clamamus: Domine, si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Item: Domine, ne in furore arguas me. Sic inquit Deus: Non faciã furorem iræ meæ: (est dulcis consolatio) quia Deus ego sum. Deus propter multas causas uoluit illas historias scribi, & proponi illa spectacula, et in primis ut reuocet nos ad pœnitentiã. Hæc anno 1559. enarrata sunt.

XXVIII. Augusti. Natalis Augustini, eiusdemq; studia ac certamina.

Hic 28. Augusti est dies sancti Augustini, qui fuit natus in oppido Africa Madauro, quod nõ procul à Carthagine situm erat. Romæ uerò di-

didicit linguam Latinam: quanquam etiam in Africa erat Latinus sermo, tamen sonus Romanus erat elegantissimus. Nunc uero Itali habent suas elegancias, etsi discedunt à Romano sono. Sic Poloni etiam habent suas elegancias. Romanus sonus non multum differt à nostro, nisi quòd iste est elegantior nostro. Factus est professor Mediolanensis, docuit Rhetoricam: assuefacit iuuentutem ad consuetudinem declamandi, quæ tunc in scholis præcipua cura fuit: in qua etate etiã audiuit Ambrosiũ, qui inflexit eum ad puriorẽ doctrinã. Institutus uero fuit in patria, in doctrina Manichæorũ. Manichæi furor conflatuſ est ex Stoicis phãtasijs, & hypocrisi anabaptistica. Duo pariter infinita & æterna posuerunt, bonũ & malum: sicut Stoici duo principia posuerũt, φῶς & ἕρως, sic ipsi duos deos, φῶς uocãt beòs. Damnauerunt politias, iudicia, & ciuile ordinẽ. Illud malum uentũ fuit uagatum per magnã partẽ Africæ. Gentiles enim facillẽ arripiũt dogmata, suis naturis congruẽtia: eaq; transformãt ad suã naturã. Itali sunt amantes & intelligẽtes Imperij: ideo transformarunt religionem in Imperiũ, & Pontificatũ. Nos Germani sumus beluones, arripimus illa quæ auget illã licentiã. Ita quisq; superstitiosus assumit aliquid prætextu doctrinæ. Africanũ genus hominũ est simile simijs, uel cercopithecis. sicut no-

struus

strum genus est uersinum: nam plurimum uersarum est in his regionib. ad Septentrionē. Ideo uenenatos & monstrosos errores defenderūt. Et stupendū est miraculum, quōd ille error tēpore Augustini sit uagatus in maxima parte orbis terrarū, & in ora Africa, duraueritq; annos ferè 300. Cogitate quā magnum hoc fuerit malum. Sed Augustinus conuersus est diligentia & sedulitate Ambrosij, qui multa cum eo disputauit. Est natus matre Christiana, quæ rectè sensit: sed patre ethnico, qui conuersus est, uidens excellentiam uirtutis in sua coniuge: ita sepè honesta exempla inuitat alios ad audiendā doctrinam. Pater fuit homo militaris. Porrò Augustinus postquā factus est Christianus, aliquanto postea redijt in patriā, ac uixit in Ecclesia Hipponensi, qui locus non adeò longè distat à Carthagine: ibi docuit, sicut omnes discimus docendo: ut est antiquum dictū inter Mimos, Discipulus est prioris. posterior dies.

Sunt autem scripta ipsius dissimilia, sed posteriora meliora & eruditiora: quia docendo didicit, unde edidit Retractiones primorum suorum librorum. Factus est etiam collega Episcopi Hipponensis, seu doctor illius ecclesiæ, cui deniq; successit. Habuit multa nomina, primum cum Manichæis, quos (per) ueritatem cognouit) multis libris refutauit. Deniq; disputauit cum

Arrianis, qui etiam passim uagabantur in Asia: accuratiusq; scripsit de Trinitate quàm quisquã allus. Hoc dico, etiamsi multa extant alia scripta, tamen utile est legere eius explicationẽ in hoc articulo, qui est magni momenti. Nos reddimus uobis planissimam & simplicissimam eius sententiam, quando eam uobis recitamus. Postea cum Pelagianis, qui senserunt hominem iustum esse bonis operibus, disciplina externa: deleuerunt doctrinam fidei & gratiæ. ibi etiam benemeritus est Augustinus, etiãsi idem non omnia illustrauit: tamẽ multa sunt testimonia, eum hoc sensisse, quod nos docemus. Miscet aliquid improprij, sicut sua ætas non multum curauit propriè loqui: quia temporis illius erat studium mirabiliter loquendi. Præterea certauit cum Donatistis, quod fuit etiam chaos hominum seditiosorum, qui seiunxerunt se ab Ecclesijs, damnaueruntq; ministerium propter malos mores docentium: faciebant schismata sine necessitate: exercebant latrocinia: erant pessimi homines, habentes alias multas malas opiniones. sicut dicitur: Error est foecūdus. item: Error parit errorem. Ita dimicauit sanctus Augustinus, cum quatuor sectis ualde perniciosis. Peruenitq; ad magnam senectutem, uixitq; ad annũ nonagesimum. Cogitate igitur quantum ærumnarum pertulerit in uera religione defendenda,

& conseruāda. Obsessa sua urbe Hippone à Van-
 dālis, duce Gensericō, ante captam urbem mor-
 tuus est. credo illum senem non potuisse prae do-
 lore uidere illas calamitates. Gensericus enim nō
 tantum diripiebat urbes, sed etiam propagabat
 Arriani dogma. Matres & filiae nudae suspensae
 sunt & combustae, & ita homines passim crucia-
 ti sunt, qui non amplecterentur dogma Arrianū.
 Paulo post est occupatum oppidum, sicut nunc
 pastor Suueinfurdiensis fuit mortuus, antequam
 oppidum expugnabatur, haud dubiè prae magni-
 tudine doloris. Augustino defuncto, successerunt:
 Propper, qui fuit eius auditor, & conseruator pu-
 rae doctrinae: & Maximus, qui eadem tradidit et
 propagauit: sicut semper Deus aliquas reliquias
 uerae Ecclesiae seruat. Graeci ualdè delectati sunt
 lectione Augustini, & totū in suam linguā trans-
 tulerunt. Planudes uertit Augustinum annis a-
 liquot ante Constantinopolim captam, qui fuit
 unus ex conseruatoribus linguae Graecae: transtu-
 lit etiam Catonem. Graeci habuerunt Rhodi ope-
 ra Augustini. Mihi dixit quidam, qui legit
 ea, & affirmauit admodum ele-
 ganter & propriè esse
 uersa.

Dies est natalis Mariæ, quam Nicephorus scribit uixisse annos 59. quæ est ætas Maximiliani Imperatoris. Ponamus, quòd circa annum uigesimū suæ ætatis fuerit puerpera, & pepererit Christū. Quanquā idē Nicephorus scribit, peperisse eam anno ætatis suæ decimoquinto: quòd esse potest. sed credo nō aded iuenculā fuisse elocatā Ioseph.

Illa enim grauisima ætas non aded iuenculas elocauit: sicut apud Hesiodum tempus elocationis annus 15. qui est pubertatis tempus, ut circa annū 20. puerperæ fierent. Vixit autem Maria post resurrectionem filij, sex aut septem annos. Ponamus quòd Christus sit passus, inchoante anno 34 suæ ætatis. Cogitate quantarum calamitatum fuerit spectatrix: considerate eius uitæ curriculum, & familiam. Fuit nata ex Regia familia: sed tamen uixit in tali paupertate, ut ne quidē manserit in oppido suæ tribus in Bethleem, sed habitauerit in Galilea. Cogitate quale tēpus fuerit pueritiæ & adolescentiæ pulcherrimarū uirginum, Mariæ matris, sororis, & aliarum matronarum: ubi conspicitur mirabilis bonitas Dei seruantis Ecclesiā. Isti homines nulla habuerūt præsidia, nec potentiam, cum uagarentur per Iudæā, ubi pessimarū gentiū latrunculi uersabātur. Cre-
do

do nec hodie esse in toto orbe terrarum nebulones peiores, quàm sunt in Arabia, Aegypto & Syria, qui sunt petulatisissimi & libidinosissimi homines. Contra istos sceleratissimos homines, Deus tamen has familias, & suam Ecclesiam mirabiliter textit & defendit. Ita mirabiliter omnibus temporibus Ecclesia à Deo tegitur & custoditur.

Fuit formosissima iuuēcula Maria: & fuit in ea, sapiētia: & nō dubiū mihi est, quin alij multi sint usi eius cōsilio: Deus tamē textit eam. Ita non debemus cogitare, nos uiuere nostris uiribus, robore, aut præsidijs: & præsertim qui seruantur in Ecclesia mirabilissimo modo, sicut tres uiri in camino ignis. quare in primis est dulcis cogitatio talium historiarū. Vidit initia Ecclesiæ fortasse septē annos post ascensionē filij, sicut credo eam uixisse usq; ad interfectū Iacobū, qui primus inter Apostolos est interfectus. Vidit magna certamina & ipsa haud dubiè fuit reatrix Apostolorū, tūc cum tota Iudæa pessimorum hominum sceleribus & tyrannide perturbaretur.

Deletio Hierosolymæ.

Eodem die etiam deleta est Hierosolyma, uidelicet die Laurētij: id est, paulo quidē ante illud tēpus, quo (quia nō omnia uno die cōfici potuerūt) templo sunt iniectæ faces, ac inchoata est templi conflagratio. Deleto tēplo, multū laboris fuit
in arce

in arce expugnanda, & reliqua urbe delenda, Hoc uerò die dicunt opus deletionis esse perfectum, & ciuitatem penitus totam deletam. Durauit autem obsidio sex menses: & sicut in Paschate ingressus est populus Iudaicus in illam terram, ita in Paschate inchoata est obsidio. & sicut festum Tabernaculorum fuit tempus solenne, in quo agebantur Deo gratiæ, pro tradita illa terra: ita festum Tabernaculorum fuit finis istius politiæ. Illo enim tempore, quo solebāt alioqui gratias agere pro terra illa tradita, urbs deleta est: quia Deus uoluit ostendere finem Tabernaculorum, & quòd non uellet illam politiam diutius seruare. Discite etiam illud, quòd politiæ tam diu florentes stant, quandiu Deo placet. Tanti enim sunt furores diabolorum, nisi Deus seruaret tuguriola, & custodiret nostra corpora, ac adderet excubias, protegeretq; domunculas, non essemus incolumes: sicut uidimus ualde uirabilia incendia iam multis annis. Simeon fuit episcopus Hierosolymitanus, & Christi cognatus. Fuit enim frater Iacobi, filius sororis Mariæ. Ante obsidionem duxit Ecclesiam suam trans Iordanem, admonitus diuinitus, ubi habitauit cum suo cœtu in uicinis nidulis. Romani uerò postea cõcesserunt eis rursus loca Hierosolymæ. Huius uastationis fuit spectator Iohannes, qui tunc adhuc uixit in Asia. Nulla fuit

fuit pulchrior ciuitas in toto genere humano, & nullibi præstantiores uiri, quàm quales fuerunt Dauid, Nathan, Ezechias, Iofias, Hieremias, Daniel. Roma habuit præstantes uiros, sed bellatores: sed in illa urbe concionatus est ipse filius Dei, ac se patefecit uarijs miraculis. Bethania absuit dimidiũ militare à Hierosolyma: ibi Lazarus est exuscitatus, & sunt alia multa miracula ibidem in singulis ferè uestigijs illius terræ.

Causæ destructionis Hierosolymæ.

Prima est, quia Deus uoluit ostendere iræ suæ aduersus peccatum exemplum, quòd in omnibus hominibus peccatum simili ratione punire uelit. Secunda, illa destructio debet esse testimonium aduentus Messie, qui stante politia Mosaica uenire deberet. Tertia, quòd lex nõ sit iusticia Euãgelij. Ita non tantum facta, sed etiam causæ factorum sunt considerandæ.

X. Septembris. Dies obitus Ioannis Huniades, regis Vngariæ.

Mortuus est hoc die Ioãnes Huniades, pater Mathie regis Hungariæ. Ego nõ existimo fuisse præstantiorem ducem his postremis nostris tẽporibus. Ille fuit clypeus Hungariæ. Filius Mathias nõ fuit par patri. Accidit ei quòd dicitur de inutilibus canibus

canibus uenaticis. Quando boni canes uenatici
 conspexerunt feram aliquā, nō auertuntur ab illa,
 etiamsi aliæ in occursum ipsorum ueniant, ante-
 quam priorem caperunt. De generes econtra in-
 certo uagantur, & oblata alia priorem deserunt.
 sicut pulcherrimè hi sequentes uersus indicant,
 simulq; allegoricè notantes eos homines, qui ab
 institutis laboribus ad alia negocia deflectunt:

Qui binos lepores una sectabitur hora,

Vno quandoq; quandoq; carebit utroq;.

Sic Mathias non commoratus est in uno pro-
 posito. Pater eius habuit tantum unicum hostem,
 Turcicum Imperatorem, & præter illum nullos
 concitauit alios. Fuit ualde egregius Princeps:
 aliquot magnis prælijs uicit Amuratem: & hoc
 decimo die Septembris, depulit magnum exerci-
 tum à Belgrado: & illo in prælio accepto uulnere,
 mortuus est uictor. Vixit tantisper, donec nuncia-
 tum est ei, hostes uictos esse. Quo audito, mortuus
 est alacer: & quod ad uictoriam attinet, sicut Epa-
 minondas, obiit. Fuit autè & ipse bonus & sanctus
 rex, & sine dubio heres uitæ æternæ. Deus dedit
 per hunc præstantem regem, defensionem Hun-
 gariæ. nunc miserabiliter Hungaria laceratur.

XIII. Septembris.

Celebratur festum exaltationis Crucis. In mensi
 se Maio celebratur inuentio Crucis, quomodo in-
 uenerit

uenerit Helena crucem Domini nostri Iesu. Fuit autem Helena mater Constantini Imperatoris. Quod uero ipse Constantinus & eius mater crucem inuenerint, credibile est. Festum exaltationis continet historiam receptæ crucis à rege Persico Cosroa, per Heraclium.

OCTOBER.

Natalis Dionysij, & quod duo Dionysij fuerint.

IX. Octobris. Dies est sancti Dionysij. Dicamus igitur aliquid de illo, quis fuerit. Vocabulum Dionysij uenit à Διονύσιος, quo uocabulo Græci Bacchū appellarunt. Significat autem Διονύσιος montem Iouis, quo festa Bacchi Dionysia celebrata sunt: quia mali cultus sunt primū orti à Ioue. nam in mōtibus factæ sunt à Salomone uictima, & Bacchanalia sunt celebrata in mōte Nyseo: quæ res in horrendas ac detestandas abominationes excreuit. Sicut in Ecclesia uidemus magnas prophanationes esse factas, cum paulatim discessū sit ab institutione primæ Ecclesiæ, sicut etiā in Missa accidit. Hic Dionysius nominatur Areopagita: fuit enim Atheniēsis. Ideo uero addo, nominari ipsum Areopagitā, ut sciamus ipsum fuisse uirū præcipuæ dignitatis, qui cōuersus est à Paulo apostolo, ut habetur in Actis. Areopagita, id est, senator præcipuus, seu unus ex illo summo senatu
Athe-

Atheniensi. Fuit enim illud præcipuum cōsiliū,
 & nomē habet ab Ariopago, id est uico Martis,
 ubi fuit tumulus, & locus ordinarius, ubi exerce-
 bantur iudicia capitalia, ut causæ cædium, & qui-
 dem consultō factarum. Nam & alia erant iudi-
 cia, ubi tantum iudicabatur de cædibus non con-
 sultō factis. & dicitur ideo uicus Martis, quia ibi
 factum est iudicium Martis. Nam aiunt Martem
 accusatum esse aliquando à Neptuno, & iudicio
 Deorum absolutum in hoc uico Areopago, quia
 Mars interfecerat filium Neptuni, qui suam filiā
 stuprauerat. Est exemplum, quòd liceat interfi-
 cere stupratorem filie. Extant etiam duæ oratio-
 nes Libani, altera est Martis, altera Neptuni.
 Deinde etiam est facta accusatio Orestis. Sic sa-
 pientes homines tradiderunt exemplum, ubi sit
 faciendā ἐπιείκεια. Areopagita dicebantur, qui
 in templo Martis iudicabant: eorumq; iudicium
 exquisitissimum habebatur. Nam cum Mars ho-
 micidij reus fieret, iudicantibus duodecim dijs in
 eo pago, sex sententijs absolutus est. Areopagita
 fuit senator ex summo Senatu Atheniensiu. Vsur-
 patum quoq; fuit hoc uocabulum pro uerbali-
 ter, pro homine tetro & seucro. Porro de hoc Dio-
 nysio Areopagita conuerso à Paulo dicitur, quòd
 cum uideret tenebras, quæ factæ sunt in passione
 Christi pendenti in cruce, dixerit: Aut Deus na-
 turæ

iure patitur, aut natura rerum dissoluetur. Quia
uidit eam eclipsim fieri contra ordinē naturæ. Om-
nīs enim eclipsis Solis fit in nouilunio, aut circiter.
illa eclipsis facta est in plenilunio, quia oportet Pa-
scha celebrari in plenilunio, uidelicet quando luna
fuit quatuordecim dierū. Ergo, & c. Diaconus igitur
de Dionysio factus est primū episcopus Athe-
niensis, & postea uenit in Galliā, ubi tempore Do-
mitiani affectus est supplicio. Diu autem conciona-
tus est, nempe à tempore Claudij usq; ad tempora
Domitiani. Fuit enim satis longum tempus inter
Claudium et Domitianum. Inter illos siquidem re-
gnarunt Vespasianus, & Titus filius eius. Interea
temporis ipse docuit in patria, et Gallia. Nam Gal-
lia tunc temporis fuit plena doctimarum Græca-
rum & Latinarū. Massiliæ enim fuit magna scho-
la. Et dicitur quòd Lazarus Massiliæ condiderit ec-
clesiam, Dionysius Lutetiæ. Eodem tēpore docuit
Marcus, comes Pauli, Ratisbonæ. quia Euāgelium
citò uenit in Germaniam & Galliam, ibiq; propa-
gatum est: quod probatur ex eo, quia Irenæus an-
tiquus scriptor, qui in Syrmio affectus est marty-
rio, citat illustria testimonia ecclesiarum Gallica-
rum & Germanicarū de hac questione, quæ tunc
& nunc certamina maxima mouet, An Filius Dei
sit persona: in tanta causa citat illarum Ecclesiarū
testimonia. Post tempora Apostolorū, cum fuissent

florentissima Ecclesie, statim facta sunt uastatio-
 nes. Ita Deus puniuit homines propter Euangelij
 contemptum. Fuit tunc multum confusionum: Got-
 thi, Vandali, Hunni euerterunt Ecclesias. Ita magna
 fuit confusio Ethnicorum, & Christianorum usque
 ad regnum Francicū, donec se Franci collegerunt,
 & Germaniam, Italiam, & Galliam occuparunt.
 Illo tempore effusi sunt ex Scotia iterum homines
 docti, qui restituerunt Ecclesias in Gallia. Per Al-
 boinum Scotum est Academia Parisiensis instaura-
 ta, qui fuit præceptor Caroli Magni, & inchoator
 studiorum. Paulò antè uenit Gallus in Germaniã,
 & docuit superiorem Germaniam, Heluetios, &
 Sueuos. Et ita restituta est doctrina, & ethnicismus
 repulsus est à temporibus regni Fræcici. Fuit enim
 squalor Ecclesie, qui post Apostolos secutus est, ubi
 non amplius fuit ille Apostolorum flos.

Dicitur autem de Dionysio, quando decollatus
 est, quòd gestauerit aliquandiu caput: quod quidẽ
 non impossibile uidetur. Simile exemplū reperitur
 in Aristophane, ubi etiam caput post decollationẽ
 locutū est, et indicauit latronẽ alium: quod fuit ali-
 quid singulare, et notatu dignū. Extant hoc tempo-
 re libri qui dicuntur huius esse, quod ego non exi-
 stimo: sed opinor esse libros Dionysij Corinthij, in
 quibus illud dictū reperitur: Ne graue onus castita-
 tis uel cœlibatus, tanquã necessariū, imponatis fra-
 tribus.

tribus, sed infirmitatis plurimorum rationem habeatis. Fuit hic alter quoque uir admodum præstans: cuius temporibus cœpit inualescere dogma eorū qui episcoporum & sacerdotum cœlibatum instituere uoluerūt. Refutauit hic quoque Nouatum, qui existimauit hominē renatū, lapsum deinde, nō posse cōuerti, & nō iterū esse recipiendū: ubi ostendit exempla conuersionis. Libros Dionysij misit Michael Imperator Constantinopolitanus ad Carolū Magnū cum instrumēto musico. Existimarūt enim magni Principes, honestū esse sibi inuicē mittere libros. Carolus Magnus curauit eos libros uerti à quodā Scoto, cui sui discipuli effoderūt oculos, qui est primus horum librorū Dionysij interpret. Hoc fuit præmiū pro fideli sua institutiōe. Ortus autē est eo tēpore error de transubstātiatione, ob cuius refutationē causam sumpserūt oculos ipsi effodiēdi.

XVI. Octobris.

Dies necis Demosthenis.

Hoc diē est interfect^o Demosthenes. Græci mēses cōputarūt à cōiunctione lunæ, et habebāt lunares mēses: sed intra 18 annos necesse est dies cōgruere.

Cicero, de oratione *ἡρώδης* cōtra Aeschinem, in qua dicit de suis consilijs, Demosthenis inquit tantam esse eloquentiam in ea oratione, quanta in animis hominum includi possit. Et profectō uerum est: sed fuit inquietus, fuit suasor belli

contra Philippum Macedonicum. Mortuo Alexan-
 dro fuit suator noui belli contra Macedones: ibi
 Antipater postulauit eum sibi dedit. Suasit uero De-
 mades, ut dederetur: quia erat ualde uile illū dedi.
 Cū esset deditus, uenissetq; unus ex ministris An-
 tipatris ut illum abduceret, uiso ipso, fugit in tem-
 plum. Ex quo cū nō auderet eum rapere, in terra
 Demosthenes intus hausit uenenum, quod habebat
 in calamo: & sic mortuus est. Ita magna uis inge-
 nij, & excellens illa eloquentia consumitur in re-
 bus inutilibus & perniciosis patriæ. Hæc exempla
 commonefaciunt nos de assidua inuocatione, ut
 Deus faciat nos uasa misericordiæ, & nō iræ: qua-
 le fuit Demosthenes, qui mouit Rempublicam ali-
 quoties, & tandem ruinæ incidunt in ipsum, ut mi-
 serabiliter sibi consciscat mortem: sic transit gloria
 mundi. Est exemplum præstantis ingenij, ornati
 excellentissimis donis diuinis, cuius dona non con-
 feruntur ad salutem Ecclesiæ, aut Reipublicæ. Sunt
 anni abhinc, quādo perit Demosthenes, 1781. quia
 anno post mortem Alexandri perijt, & à morte
 Alexandri usq; ad natum Christum sunt anni 324.
 Postea Cassander filius Antipatris postulauit si-
 bi dedit Demadem. Et Demadi interfecti sunt duo
 filij in conspectu eius, posteaq; ipse interfectus est.
 Theophrastus interrogatus, qualis esset Demosthe-
 nes: dixit: Par Athenis. Interrogatus iterum, qualis
 Orator

esset Demades? dixit: Maior Athenis. Non extant multa Demadis scripta. Fragmentū extat, & quedam eius dicta recitantur. Cum diceretur de morte Alexandri, & multi disputarent futura noua bella, & quidam metuerent Athenis, dixit Demades: nihil esse metuendum: quia mortuo Alexādro, exercitum eius fore simīlē Cyclopi effosso oculo: neminē fore, qui ipsos cōcorditer & prudenter duceret, ipsos sese mutuo cōsumpturos. & ita factū est.

Est in fragmentis Demadis, orationes Demosthenis esse *ὀνώμασι καλὰς*.

XVIII. Octobris.

Est dies Lucae eu-

angelistae, patria Antiocheni. Est autē Antiochia urbs Syriae, quae terminus siue tractus fuit attributus populo Israel. Antiochus Antiochiam appellauerat à suo nomine, quod fuit Macedonia: et significat idem quod uindex, assertor seu ultor, ab *ὠρὶ καὶ ἕξασ*. Fuit autē hic Lucas professione medicus, & octuagenarius suspensus est Thebis ab plebe. Imperita illa & stolidi ciuitas tam sanctum virum consumpsit. Fuerūt illi populi semper crassī Cyclopes: unde prouerbij loco celebratum est, *Sus Bœotica: item, Bœotico more uiuere*. Docuit porro Lucas minorem Asiam à Bithynia usq; in Graeciam: fuit comes itinerum Pauli. Exitus ceterorū talis est: Ioānes Euāgelista placida morte est mortuus Ephesi. Mattheus in Aethiopia, infra Aegy-

ptum bitumine persusis est: cuius flamma incensa
 cōsumpsit prius idola circumstantia. postea ipsum
 interemit. Marcus docuit Cyrenæ, infra Africā &
 Aegyptum (iste tractus fuit colonia Lacedæmo-
 niorum uel Argonautarū) postea redijt Alexan-
 driam, & raptatus per urbem, interfectus est. Itā
 Matthæus, Marcus, Lucas, uiolenta morte è medio
 sublati sunt. Iam considerate quæ sint singulorum
 propriæ sententiæ. Ioannes Euangelista ideo post
 ceteros scripsit: quia uoluit addere quasdam con-
 ciones Christi: ut resuscitationē Lazari, & alias,
 quæ sunt omisse à ceteris. Hæc in Matthæo pe-
 culiariter reperiuntur à ceteris omissa: de Magis,
 de interfectis infantibus: cōcio in mōte, quæ est ex-
 positio legis ualde necessaria. item illa memorabi-
 lis sententiā apud solū Matthæū: Verite ad me om-
 nes qui laboratis, & oneratis estis. item: Ego sum
 nobiscū usq; ad cōsummationē seculi. Itē: Vbi duo
 uel tres cōgregati fuerint in nomine meo, in medio
 eorū sum. item: Non est uoluntas patris, ut pereat
 unus de his minimis. In Marco solo sunt hæc senten-
 tiæ: Credo Domine, sed opē fer imbecillitati meæ:
 item: Omnis homo igne salietur, & omnis uictima
 sale salietur. Bona res est sal. In Luca tantū habentur
 hæc: De Zachæo, de missione angeli ad Mariā,
 de Samaritano, exemplū de filio prodigo. Ista sunt
 digna consideratione, ut magis fiat familiaris te-
 ctus.

etus. Lucas autem fuit professor duarum doctrinarum precipuarum, doctrine de Deo, quam uidentis eum eruditissime scripsisse. Deinde fuit medicus, id est, physicus, professor doctrine de natura rerum. Consideratio enim de natura rerum manuductrix est ad agnitionem Dei. Unde et primi patres precipue professioni medicæ studiosi fuerunt, ut Abraham, Isaac, & Iacob: & hac occasione peruenunt ad principes, quos postea simul in doctrina Christiana instituerunt.

XXXI. Octobris.

Fuit olim consuetudo in ecclesia, ut in festo omnium Sanctorum uenderentur indulgentiæ. Ideoque in profesto omnium Sanctorum sunt primum à Luthero propositiones contra indulgentias, anno 1517. hora 12, ad ianuam templi arcis Vuitebergenfis affixæ. Ibi primum motæ sunt disputationes, & remotæ indulgentiæ à Papistis uenditæ. Fuerunt enim indulgentiæ res mediæ, & tales quæ concedebantur: Græci nominarunt satisfactiones, *πρωτό*, id est, multam uel poenam, quæ delinquenti imponitur. Vocabulum Germanicum Büß, est nomen conueniens satisfactioni: quia cruciabant multos homines istis phantasijs multarum, seu satisfactionum: omne enim nimium uertitur in nigrum monachum, ut dici solet de euidentibus excessibus. Ibi Pontifices & Episcopi institue-

runt uenditiones indulgentiarum, id est relaxarēt
 pœnas canonicas, quæ alioqui fuerunt iniuste, &
 tantum ideo uendebant, ut extorquerent pecuniā.
 Sicut multum pecuniæ conflagant Papistæ isto mo-
 do, ita ut Maximilianus Imperator sæpè delibera-
 uerit de abolitione istarum indulgentiarum, etiam
 ante doctorem Lutherū: sed quo modo id faceret,
 ignorabat. Postea Lutherus hoc die, hora 12. publi-
 cè Propositionibus affixis in templo arcis, taxauit
 istos errores, & reduxit populum ad ueram do-
 ctrinam. Annus autem nunc est quadragesimus se-
 cundus ab eo, quo hæc incepta sunt à Luthero. Vi-
 detis quàm fuerit grata causa omnibus eruditis &
 principibus, quamobrem etiam Principes Luthe-
 ro fauebāt. Sed iam iterum uidetis ingratitude[m]
 mundi erga ministros & doctores in Ecclesia: si-
 cut Pindarus dicit de ingratitude hominum, κα-
 λουὰ γὰρ ἐν δὲς χάρις, αἰὲν ἀμνηστέον αἰὲν ὀλιγοχρόνον: id
 est, dormit antiqua gratia, & homines sunt imme-
 mores. Itē, Quod dolet meminit, quod placet obli-
 uiscitur. Hæc anno 1559 relata sunt.

NOVEMBER.

V. Dies Nouembris. Dies necis
 Zachariæ.

Dicunt hoc die interfectum esse Zachariam, de
 quo in Euangelio dicitur: Veniet super uos omnis
 sanguis qui effusus est ab Abel usq; ad Zachariā.
 Quanquam

Quamquam alij aliter scribunt: tamen Basilus scribit esse traditum in Ecclesia à ueteribus, quòd intelligendum sit de Zacharia patre Ioannis Baptistæ, quem interfecerunt sacerdotes, testificante hūc Christum esse Messiam, & credo ita esse. Quamquā Ioannes interfectus est post patrem ab Herode, tamen credo fieri mentionē Zachariæ propter atrocitatem insignem, quia in templo est interfectus: & quòd Ioannes non ab isto populo, sed ab Herode interficiebatur, sicut & alij multi post illum sunt interfecti. Quam multi perierunt tempore Machabæorū? Cogitate quanta res fuerit, istum senem Zachariam interfici? quia non dubium est, eius etatē fuisse admodum senilem, & ipsum octogesimum, nec nonagesimum annum excessisse. Hunc Zachariam Deus uoluit esse testem de se: quia præcipua lumina in Ecclesia oportet similia fieri imaginis filij Dei. Cogitate quale spectaculum fuerit, quando Elizabeth (quam adhuc credo uixisse) uidit interfici maritum? Hæc considerantes bene mementote, cur Deus suos electos cruci & afflictionibus subijciat.

X. Nouembris.

Dies est pugne ad

Varnam, quando Vladislaus Vngariæ & Poloniæ rex, frater Casimiri, cum esset accersitus in regnū Vngariæ & Poloniæ, gessit bellum aduersus Turcas, ubi habuit socios Venetos ac Romanum pon-

tificem. Pacta sunt inducie cum Turcis. Aliquam
 to post Turci fuerunt in Asia clade affecti. Voluit
 autem Papa renouari bellum, & disputauit illam
 pacem non ualere, quia esset sine Pape autoritate
 facta. Quare renunciatum est Turcis, illa pacta ir-
 rita esse, quæ irita essent ab Vladislao, nesciente
 Pontifice. ibi rursus est motu bellum: & quanquã
 dissuadente patre Huniade, & rex Vladislauus in-
 terfectus est, & cum eo præcipua pars nobilitatis
 Polonicæ occubuit. Fuit autem disputatio hæc: An
 illæ inducie ualerent, an non? Et fuit tale argu-
 mentum:

Pacta facta cum alijs, nescientibus socijs, nõ de-
 bent esse rata.

Socij Vladislai non erant assensi, sed nescierunt
 illa pacta.

Ergo illa pacta Vladislai sunt irrita.

Respondeo ad maiorẽ: Pacta cum alijs facta,
 nescientibus socijs, non debent esse rata, scilicet pa-
 ribus socijs: quando tantundem iuris habent socij,
 tunc illa pacta non ualent. Illud uerò bellum gere-
 batur à rege Hungarico tanquã principali, etiamsi
 habebat auxilia aliarum gentium. Minor est distin-
 guenda. Siue sint pares, siue nõ sint pares, aliud est
 loqui de nescientibus socijs, aliud de scientibus. Illa
 res disputata est tunc magnis contentionibus: quia
 fuerunt utrinq; episcopi Polonici & ualici. Hun-
 garici

garici & Polonici episcopi bellum dissuaserunt. Est igitur facta magna clades, & praelium comissum pridie Martini: id est, hoc die, anno 1444. Sūt ad hunc annum 59, anni 115. Breue tempus est inde usq; ad nostram ætatem. Varna non procul abest à Constantinopoli: sint sanè 20 miliaria, credo tamē propius esse. Sunt fortasse 12 miliaria nostratia.

XI. Nouembris.

Dies est dicatus Martino, qui sūt è Sabaria. Vos adolescentuli debetis discere Cosmographica: quia ualde utile est cogitare metas terræ: & quòd non sit infinitum quiddam terra, sed certum spaciū, in quo uoluit Deus uiuere genus humanū, & ostendere filium suum. Non amate illos furores Democriticos, affirmantes esse plures mundos: sed in illo unico mundo cogitate, quo ordine, quibus locis ecclesia propagata sit, ubi edita testimonia. Sic Germania hæc nostra patria habet suas metas & limites, quæ his sequentibus uersibus describuntur.

Verficuli Philippi Melanchthonis de finibus seu limitibus Germaniæ.

Ἡμεῖς ἀπὸ τερύων, βιάσθημεν δὲ πείθειν αἰπὴν ἡμῶν,
 γερμανῶν ἑλευθέρων γαῖαν ὄψεσθαι ὅλην.
 Ἐχρητὰ δ' ἄλλοις κίφουσαι πρὸς νότον αἰθρῶν,
 ἐς βορέων πύματα βαδτικὸς ὠνευγός.

November,
Vel alio modo.

eis ἢ ὁ βίχλος ρήνα δ' ἀποβαλὺν ὄχθαι,
γόρμαν ἢ χύρας τόρματα ἐστὶ μέλις.
ἐνέχθη δ' ἔργος νιφόσσαι πρὸς νότον ἀλκας,
ἰε βορέαν πύματος βαλτινὸς ἰονεῶες.

Rhenus ab occasu, Viadri sed flumen ab ortu,
Clauferunt fines Teutona terra tuos.

Acriæq; alpes immotum limes ad Austrum,
Balticus ad Boream terminat Oceanus.

Alique sunt factæ mutationes. Germaniæ finis olim erat fistula ad Orientem, ubi nunc est Cracouia: quæ nunc à gente Polonica, quæ est illa uetus gens Heneta, inhabitatur. Et Strabo dicit Albim fluere per mediam Germaniam. Cornelius Tacitus dicit Germaniæ fines esse ad Austrum alpes, & ad Septentrionem mare Balticum, ad occidentem Rhenū. Sic semper est cōstitutus Germaniæ finis. Et nomina fluminū magis durabilia sunt quàm montiū: quia nomina montium mutantur per partes. flumina plerunq; à primo ortu usq; ad finem retinent eadem nomē. Ad Orientem dixit Cornelius Tacitus esse montem Cetium, & cum dirimere Noricos à Pannonia. Situs est hic mons non procul à Vienna, quem Germani uocāi Kalenberg, daruon auch der pfaff von Kalenberg ist. Accepit autem Pannonia citò doctrinam Euangelij. S. Martinus docuit Syrmij, ubi Irenæus est passus. Syrmū est circa Belgradum,

gradum, habetq; nomen à Syrmio Getico rege, qui cepit Lisymachum, cui postea dedit ei suam filiã, ut esset pax.

Laudatur eius bonitas, quòd pepercerit clarissimò regi, quem Alexander obiecit leoni, qui percussò leone uitam conseruauit. Fuit uerò natus S. Martinus in urbe Sabaria in Pannonia, nõ procul à Bresburga, quæ fuit colonia Claudij Imperatoris, ut Plinius scribit. Quæ uis nomẽ (ut opinor) sortita est à flumine: flumen uerò dictum esse credo à faucibus montium infra Viennã. Sabaria item flumen est, unde & ciuitati iuxta hoc sitæ idem nomẽ est inditum. Fuit autem hic Martinus uir nobilis, miles, & ciuis in illa colonia. Quare etiam si fuit Christianus, tamẽ oportuit eum militare sub Iuliano apostata Imperatore. Diu uixit, uidelicet usq; ad Theodosij tempora: uiditq; magnas seditiones sub Maximo, qui fuit rebellis imperatori. Et quia amabat uirtutem, & ueram religionem, non libenter fuit cum exercitu Iuliani athei, qui à Christiana doctrina defecerat: contra quem scripserunt cum alijs, tum Gregorius Nazianzenus, qui egregie pergit eum, & eius gestus. Martinus itaq; pertasus (ut credo) consuetudinis Imperatoris, cum ab eo discessisset, studijs applicauit animum: ac in Galliam profectus ad Hilarium, uixit cum eo familiariter. Cumq; multi essent Arriani, ipse constantissime restitit.

resistit Arrianis, eosq; resutauit: retinens Eccle-
 sias Occidētis in uera cōfessione de filio Dei, quod
 λόγος sit persona. Cū uerò esset clarus, & con-
 stans in ueritate, factus est tandem episcopus Thu-
 ronensis in Gallia, ibiq; uita defunctus est. Inci-
 dit senex in calamitatem temporū, cū Maximus
 regeret Galliam, qui aduersabatur Theodosio. Fuit
 familiaris Maximo regenti Galliam, qui multa fe-
 cit ex eius cōsilio. Ita fuit ille Martinus Pannonius,
 & gubernauit ecclesiam inter magna pericula.
 Porro, quod ad patriam eius attinet, sciendum est,
 post mortē Martini multas gentes occupasse Pan-
 noniam. Nostri homines Gotthi ibi tenuerunt par-
 tem, & credo illos Transsylvanos esse reliquias ue-
 terum Germanorum. Carolus Magnus non tenuit
 Pannoniam, sed repressit Ungaros, & cum eis ad
 Ratisbonam dimicauit: sicut postea Otto Impera-
 tor repressit eos ad Augustam, & Henricus pater
 Ottonis ad Mersburgum. Postquam occupata est
 Pannonia, ubi illæ gentes factæ sunt mitiores, didi-
 cerunt doctrinam de Deo. Rex quoq; cōuersus est
 ad doctrinam Christianam, duxit uxorem sancti
 Henrici Bambergēsis. Quapropter deinceps fuit
 inter eos bona amicitia, & pax propter coniun-
 ctionem coniugij, & affinitatem.

XIX. Nouembris.

Est dies Elisabe-
 the. Est autem eius alia historia, quàm matris Ioan-
 nis.

11. Hoc enim die fit mentio matronæ principis Thuringiæ. Et ut prius de uocabulo moneam, Elizabeth dicitur quies dei, seu quies donata à Deo. Fuit etiam hoc nomen coniugis Zachariæ, matris Ioannis baptistæ: sed illa Elizabeth cuius historia hoc tempore recitatur, fuit alia. Et multa sunt memorabilia exempla in hac historia. Hæc enim matrona uixit in exercitijs pietatis insignib⁹: fuit modesta, posteaquam secuta cruce, exhibuit se in ea tolerantissimam. Nata fuit patre Andrea rege Vngarico, admodum præstanti: matre uerò Germanica Gertrude. Dicunt alij fuisse Bauaricam, filiam ducis Bauarici: quod non est. In aliquibus libris est; quòd fuerit Morauica: utrunq; affine est. Sed fuerunt duces de Mæran, qui tenuerunt Voilandia, cuius hæ fuerūt ciuitates: Culmbach, Blauer, Hoff, &c. Hunc ipsi ducatū uocarūt, das Hertzogthumb zu Mæran, tempore Friderici Barbarossæ: quia post illum ducatus de Mæran facta est diuisio in diuersos præfectus. inde uocari cœpit Voilandia, & tractus est uetus Variscorum, extrema pars Bohemicorum montium uersus Misniam, & Franconiam. Mater Gertrudis fuit filia ducis de Mæran, nupta regi Vngarico, quæ incidit in magnam calamitatem sua culpa. Fuit apud eam frater, qui procul dubio fuit homo insolens, & ferox. Iste amauit coniugem cuiusdam

cuiusdam principis Vngarici, & habuit adiutricē suam sororem reginam, absente marito. Nam rex erat Hierosolymæ in illa expeditione, qua recuperata fuit Syria. Principes Germanici & Italici fuerunt ingressi in Syriam ante annos quadringētos, & eam recuperarūt, represseruntq; Turcās: alioqui multo citius Turcæ occupassent Græcum imperium, quàm tandem euenit. Fuerunt duæ expeditiones circa ea tempora: in priorē fuit Godefridus Bilionensis, ex familia ducum Iuliacensium & Cliuensium natus, qui Hierosolymæ spinea corona, imposito in sepulchrum Christi capite, fuit coronatus: ubi pulcherrimæ res gestæ fuerunt. In secunda expeditione fuit hic rex Vngaricus Andreats, quo absente, coniunx ipsius habuit secum cuiusdam principis coniugē, quam frater ipsius reginā amauit: in qua re usus est sorore adiutrice, cuius fraude negocium perfectum est. Maritus stupratæ mulieris, interfecit Gertrudē, absente rege. Postea uerò cum res esset cognita, rex absoluit illum suæ coniugis interfectorem. Credo illam calamitatem matris fuisse causam, quare filia Elisabeth uixerit in tanta modestia & humilitate, ita ut ipsa solita sit seruire pauperibus, & curare egrotos. Isenaci plurimum habitauit, & in oppido Hassiæ Marpurgo, ubi & ostenduntur cubicula in quibus uixerit. Isenaci gynæcium subterraneum excisum est in ipsis saxis.

saxis, ita ut mirum sit homines potuisse retinere ua-
 letudinem in illis saxis, sicut ibi uidi. Sic hæc Eliza-
 beth fuit admodum modesta, temperans, & habuit
 multa & uaria inuocationis, beneficentiae, & pie-
 tatis exercitia, fuitq; benefica erga pauperes. Vidi
 literas donationis factæ ab ipsa, hospitali, in oppi-
 do Gottha, quæ simpliciter latinè sunt scriptæ, si-
 cut tunc fuit consuetudo: non extant ueteres literæ
 germanicè scriptæ. Hæc Elizabeth habuit maritum
 præstantissimum uirum, Ludouicum Lantgrauum,
 qui fuit uicarius Imperatoris Friderici Secundi,
 absente uidelicet Friderico in Asia & Italia. Et tunc
 nominabatur una ditio Lantgrauatus Thuringie,
 à Marpurgo inde usq; ad Naumburgum. Fuit itaq;
 potens princeps, & ualuit equitatu, nec paruam
 sub Imperio suo habuit regionem. Ille bonus prin-
 ceps uixit in summa concordia cum coniuge. Mul-
 tis reb. in Germania gestis uoluit proficisci in Asiam
 ad resistendum Turcis, sicut tunc fuit usitatum. in
 qua expeditione hic bonus princeps Brundusij est
 mortuus. Huic successit agnatus eius Hermannus.
 quanquam ipsi natus esset Ludouicus filius, & fi-
 lia Sophia: tamen adolescens Ludouicus est mor-
 tuus. Scribitur uerò, quòd Hermannus eum sustule-
 rit ueneno. Sit sane, sed ille Hermannus post mortem
 Friderici Secundi appetiuit Imperium, & habuit
 fauorem Romani pontificis. Postquam eo animo
 ccc peruenisset

peruenisset Vlmā, ibi est interfectus: siue quòd appetiisset imperium, siue propter alias causas: sicut fuerat inquietus etiam domi. Mortuo adolescente Ludouico, iste Hermannus expulit hanc sanctam & piam matronam Elizabetham in exilium. Sic misera sine comitatu peruenit Bambergam, ubi in monasterio est mortua. Filia uerò Sophia est elocata marchioni Hollandiæ. Siquidem nulli erant heredes ex Lantgrauijs: nam Lantgrauij eo tempore fuerūt etiā Marchiones Misniæ. Venit itaq; ipsa cum marito & filio, petens Lantgrauiatum totius Thuringiæ & Hastiæ. Marchiones enim Misnenses iam ad se attraxerant Thuringiam. Implorauit autem auxilia Ducum Brunswicensium. Res igitur tandem eò deducta est, ut Marchiones Misnenses retinerent Thuringiam, Sophia uerò Hastiam. Ita facta sunt duo nomina, licet sint eadem insignia. Sic auxilio Ducum Brunswicensiū heredes in Hastiam introducti sunt, ac res est composita: hac ratione Landtgrauij Hastiæ habent originem à Sophia, filia Elizabethæ.

XXX. Nouembris.

Dies est sancti Andrea: de quo nihil scimus, nisi quòd docuerit in oppido Achaie Patris, & quòd ibi crucifixus sit. Narratur eius miracula, sed qualia sint nescio. Illud miror, si fuerit Patris quando Paulus in Achaia docuit, nullam fieri ipsorum congreffuum

gressuum mentionem: quia Corinthus uicina est
 Patris, propter Helicen & Buram, quæ urbes ter-
 remotu absorptæ sunt. Patræ adhuc stât: sunt pau-
 ci anni, quãdo Andreas de Doria cepit eas, sed nõ
 diu retinuit. Turci enim iterum illas recuperarũt.
 Helice et Bura, sunt duæ urbes in Achaia, quæ sunt
 submersæ tempore belli Peloponnesiaci. ante pu-
 gnam Leuctricam. Et hoc signum antecessit pugna
 Leuctricã, sicut terræmotus excidia urbium, come-
 tæ (sicut nos uidimus) aliãq; signa similia præcede-
 re solent euerfionem regnorum. Harum duarum
 urbium nominatim fit mētio apud Scriptores, etiã
 apud Aristotelem: quæ urbes submersæ sunt ut So-
 doma & Gomorrha. & tamẽ ex illis, immersis sor-
 dibus, Deus pro immensa sua bonitate collegit Eco-
 clefiam.

D E C E M B E R.

VI. Decembris.

Celebratur memoria sancti Nicolai. Est autem
 hic Nicolaus oriundus ex urbe Patara, quæ est in
 Lycia, in principio Asiæ.

Fuit episcopus in oppido Myra, tempore Con-
 stantini: & tantæ autoritatis, ut cum esset sumen-
 dum supplicium de tribus militibus, seu capita-
 neis, qui fuerant calumnia accusati, ipse interce-

deret, & reprimeret licitorē, posteaq; scriberet Imperatori fieri illis iniuriam. quo audito, Imperator approbavit eius factum. Dicitur etiam quod fuit beneficus & liberalis erga pauperes. Interfuit senex in synodo Nicæna: fuit que unus qui approbarunt illum articulum fidei, de diuinitate filij Dei.

XV Decembris.

Hoc die collocatum est idolum in templum Hierosolymitanum, quando Antiochus exercuit horribilem seuitiam ad delendum populum iudaicum, & eius leges. Habebat enim hanc persuasionem: quia sciebat istum populum rebellare regibus propter religionem, & res magnas gefsisse, ac extendisse imperium in uicinam Syriam: uoluit deducere colonias Ethnicas in illam terram. quod durum admodum & arduū fuit. Deus etiam uoluit prædicere, & præmonere tempus uastationis, & finem istius politiæ.

Fuit autem talis uastatio, sicut Daniel testatur, talisq; tribulatio, qualis non fuit ab initio. Templū fuit profanatum, & additum est præsidium. Cogitate quantum scelerum factum sit. in templo facta sunt stupra, raptæ uirgines, senes nonagenarij interfecti sunt, pueri suspēsi, stuprateq; honestæ matrone: Bacchanalia celebrata in ipsa urbe Hierosolyma, quæ eo tempore habuit pulcherrimum templum

plum in toto genere humano. In Bacchanalijs discurreretur ad publicos concubitus, ita ut Romæ sint collocata præsidia contra Bacchanalia, à quibus multi sic discurrentes sunt interfecti.

Hunc autem mensem ueteres nominant Cisleu. Et puto dictum esse quasi Orientalem, uel Orioneum, ab Orione: quia Cefil Hebræis est Orion. Quæcumq; causa appellationis sit, ego credo sic dictum esse hunc mensem Cefil, propter incertas tempestates. Græci dicunt esse ab ὕγαν, id est urinando. sed mihi magis fit uerisimile, dictum esse ab ὀγαν, distinctione temporū, quia ipse Oriens affert æstatem, & Occidens hyemem.

XVII. Decembris.

Celebratur dies trium uirorum, qui fuerunt in fornace Babylonica, quos Deus mirabiliter in illis flammis igneis custodiuit, & ex eis liberauit.

XXV. Decembris.

Hoc die celebrata Hierosolymæ Encenia, id est, renouantia, nouantia uel dedicationes templi. uocabulum enceniorū est apud Ioannem, ubi Christus ambulat in porticu Salomonis in encenijs: & derivatur à ἐκένωσεν, quod significat nouum aliquid, ut quādo noua res tribuitur cultui, siue alijs rebus. Celebrata sunt ideo encenia, quia hoc die templum à Iuda Machabæo est recuperatum, cultusq; Deus rursus est repurgatus.

In hac tota commemoratione debetis intueri
 uniuersam historiam temporum Machabæorum.
 Antiochus rex Syriæ fuit similis Caligule, & liben-
 ter suo regno Palestinam adiecisset, ut minus esset
 dissensionum: uoluit tollere religionem Iudæorū,
 & instituere Græcos ritus. sicut in ipsa Hierosoly-
 ma, quæ fuit templū Dei, celebravit Bacchanalia,
 multum turpitudinum & libidinū habentia. Idem
 collocauit idolum Iouis Olympij in templum Dei:
 addens etiā præsidia, quæ ui illud defenderēt, ne ex
 templo eijceretur. Ita in templo & circa templum
 quotidie fiebant stupra, cædes, & homines macta-
 bantur: idq; durauit triennium. Post triennium Iu-
 das Machabæus, deletis aliquot exercitibus Antio-
 chi, recuperauit templum: instituensq; cultus diui-
 nitus ordinatos, curauit recte doceri, et à pijs sacer-
 dotibus sacrificari. quanquam multum difficulta-
 tum adhuc superfuit, quia tantū biennio postea ui-
 xit: & dimicauit cum exercitu adhuc in urbe, ac in-
 acie periit. Ita nondum fuit finis belli. quanquam
 post mortem eius minor fuit moles belli, & facile
 repressa sunt reliqua præsidia, propter eiectū ido-
 lum ex templo: unde & restituti ueris cultibus, ce-
 lebrata sunt encenia.

XXXI. Decembris.

Ultimus dies anni est, dedicatus Syluestro: de
 quo

quo tantū hoc scimus, quòd uixerit tempore Constantiniani. Deinde est fabula, quòd Constantinus donauerit ei urbem Romam, et imperium occidentis, Italiam & Galliam. Extat quaedam constitutio in libris Decretorū, quæ nominatur Donatio Constantini: ubi sic scriptum est, quòd donauerit Constantinus Syluestro urbem Romam. Laurentius Valla scripsit refutationem: quanquam non opus erat in tam manifesto mendacio. Quòd autem illæ narratio de Constantino non sit uera, sic probō: Librorum enim qui leges continent, præcipua est autoritas. Aliqui dicunt esse unam paleam, quando titulus in Iurisconsultorum libris de ista donatione loquitur: sed hæc neque uetus neque uera est, sed mendacium ab aliquo nebulone confictum, ad uexandos homines. Non est igitur uera (inquam) quia est impossibilis. Impossibilia enim non possunt esse uera: ut si quis scribat asinum uolasse.

Impossibile est aliquem episcopum recipere gubernationem Imperij, non habentem exercitum, & non administrantem regnum.

Syluester est episcopus, & non habet exercitus, nec uel administrat regna.

Ergo non recipit, etiamsi aliquid tale ei offeratur.

Rex est persona ordinata à Deo ad conseruationem discipline & pacis, instructa potentia corporali, ut possit coercere cōtumaces uī corporali.

Syluester non habet potestatem corporalem.

Ergo illa donatio est planè commenticia.

Sic ex pacto recipientis manifesta est impossibilitas. Iurisdictio sine executione est inanis sonitus. Postea est impossibilis ex parte donantis, qui non habet ius transferendi illam gubernationem ab imperio in aliquam aliam autoritatem. Sed alterum est illustrius ex persona recipientis. Exercitus nunquam paruerunt Pontificibus. Et Christus prohibet, ne ipsi gerant imperia mundana, in dicto: Reges gentium dominantur, uos autem nō sic: id est, prætextu Euangelij non debetis regna constituere.

COLLECTOR

Lectori.

Hæc tria monumenta reperies Basileæ in summi templi circuitu. et siquidem erant coniuncta cū inferioribus germanicis rhythmis, nequã me illi separari debebant: præterea annum mortis, & diem mensis unã cum ætatis tempore, tibi ex diligenti inquisitione in posterioribus adieci, quæ in illis abfuerunt. His placuit adijcere inscriptionem tumuli D. Philippi Bechij Medici, & docti uiri M. Conradii Lycosthenis obitus diem & annum: quamuis utriusq;

utriusq; epitaphia duplici carminis genere descri-
pserit amicus meus singularis Iacobus Hertelius:
quæ, si uoles, Senariorum suorum libello subiun-
cta leges.

DEO OPT. MAX. ET
Christo Saluatori no-
stro S.

Dn. Iacobum Meierum, huius inçlytæ urbis cõ-
sulem prudentissimum consultiissimumq; , pietatis
sanæ cultorem, ac promotorem primarium omnis
honestatis, quod in ipso fuit, instauratorem diligen-
tissimum, lapis subiectus contegit.

D. Io. Oecolampadius, professione theologus,
trium linguarum peritissimus, autor Euangelicæ
doctrinæ in hac urbe primus, & templi huius ue-
rus Episcopus, ut doctrina, sic uitæ sanctimonia co-
lendissimus, sub breue saxum hoc reconditus iacet.

Moritur Cal. Decēbris, Anno M. D. XXXI.
anno etatis suæ 49.

Dn. Simoni Gryneo alniæ huius Academiæ re-
ctori, & laude & memoria sempiterna ob lingua-
rū Latinæ, Græcæ, & Hebraicæ peritiam, omnisq;
Philosophiæ ad miraculum usq; cognitionem, ob
Theologiæ ueræ scientiam & usum digno, monu-
mentum hoc dicatum est.

Obdormiuit in Domino Calend. Augusti, Anno
Domini 1541. etatis suæ 47.

Anno Salutis M. D. XXXXII. P. P.

So ehr/güt/Eüst/hulffen in not/
Wer keiner von diesen dreie todt.

Inscriptio tumuli D. Philippi
Bechij.

Hæc mihi prætereat nemo monumenta uiator,

Non bene qui cineri uoce precetur huic.

Bechius hîc medica celebrat arte Philippus,

Qui decus orbis erat totius, atq; scholæ.

Si foret è superis quem ducere sedibus æquum,

Hunc foret, ut miseris ferre ualeret opem.

Herr Philipp Bech / beider ar-
tney Licentiat / vnd der freien
Künsten Doctor / entschlief im
Herin den iij. Herbstmonat / im
1560 jar.

Decessus ex hac uita Conradi
Lycosthenis.

Bonus & doctus uir M. Conradus Lycosthenes
Rubeaquensis, ecclesiæ Basiliensis, minister, ex hac
miseriarum ualle in cœlestem patriam emigravit,
octauo Calend. Aprilis, anno Domini 1561, ætatis
sue anno 34. qui ultra illos labores, quibus posteri
tati profuit, alijs quibusdam incumbebat: quos etiã
persecisset, nisi immatura mors eum no-
bis abstulisset.

AVTHORIS CARMEN, QVOD
 loco gratiarum actionis composuit,
 cum discessurus esset
 Basilea.

Iam mea permerso meruit ratis equore portum:
 Magnificoq; scholæ Reclori dicere grates
 Sulcero nunc hora iubet, doctoq; pioq;
 Dedita cui multum Musis iam pectora debent,
 Præcipuè queis cœlestis Sapientia curæ est,
 Quæ solum uehit ad celsi nos sidera cœli.
 Vix alter melius ueræ docuisse salutis
 Hoc sene nouit iter. Neq; enim facundior ullus,
 Nec melior, nec quem mage spiritus augeat almus.
 Atq; Heinricæ tibi Petri, uigilantia cuius
 Ingens, rara fides, studiorum maxima cura.
 Et tibi qui nulli modò cedis Oporine, spectem
 Siue typos nunc ipse tuos, seu maxima dona
 Doctrinæ, ingenijq; tui, pietatis & usum,
 Inde uiris, qui uel de relligione, uel acri
 Doctrina legum: medica uel Apollinis arte,
 Vel de Socraticis sortiti nomina libris.
 Cunctis atq; uiris, quibus illa Academia floret,
 Quæ Basilea tuos intra iacet inclyta muros.
 Queis me, uitalis dum spiritus hos reget artus,
 (Debeo ceu multum) multum debere fatebor.
 Atq; utinam meritis æquari gratia posset:
 Non ego non certè, dum grates ipse referrem,
 Præterijssè

Præterisse uelim quicquam curæq; laborisq;
 At mihi cum donis longè superata facultas
 Deficiat: precor ipse Deum, semperq; precabor,
 Hoc placidè longum cunctos ut seruet in æuum.

Basile.e. Anno Christi, 1562,
 Mense Nouembri.

Rerum Creatori, Deo patri, filio, & spiri-
 ritui sancto, sic laus & gloria, uir-
 tus atque maiestas in omne
 æuum: Amen.

Vaticinium Ioannis Regiomonta-
 ni, de interitu mundi.

Post mille expletos à partu uirginis annos,
 Et post quingentos rursus ab orbe datos.
 Octogesimus octauus mirabilis annus
 Ingruet: is secum tristia fata trahet.
 Si non hoc anno totus malus occidet orbis,
 Si non in nihilum terra fœtumq; ruant:
 Cuncta tamen mundi sursum ibunt atq; deorsum
 Imperia: & luctus undiq; grandis erit.

De instabilitate rerum huius
 mundi.

Omnia sunt mundi, quasi bulla caduca rotundi:
 In pratis ut flos, sic perit omnis honos.
 Corpora putrescunt hominũ, post funera crescunt
 Serpentes: uitam quare homo cerne tuam.

Temporis

Temporis ratio habenda.

Dum licet ingenio ditari, disce iuuentus:

Iste dabit fruges, iste colendus ager.

Cetera fide Deo qui pressis subuenit: ille

Excubias nostro pro grege semper agit.

Quatuor quotidie cogitanda.

Mors Christi, tua mors, infernus, gloria cœli:

Quatuor hæc semper sunt meditanda tibi.

Precatio Ecclesiæ ad Christum.

Audi nunc gemitus, et uota precantia Christe:

Reijce nec surda supplicis aure preces.

Me tibi commendo, tibi me iam porrigo Christe:

Tu clemens famulum protege Christe tuum.

F I N I S.

PSALMVS LXX XI.

Deus stetit in synagoga, &c.

STat Deus in media turba, cœtuq; deorum,
 Terribiliq; alios increpat ore deos.
 Nunc quis erit tandem scelerū modus? omnia iura
 Oppressa à uobis uiq; doloq; iacent.
 Nil in iudicijs inopis ualet optima causa,
 Gratia sed tantum diuitis illa regit.
 Quin uos efficit, ut probitas innoxia semper
 Præsidio uestro tuta manere queat.
 Nec circumscribi pupillos fraude si natis,
 Iniusti metuant tristia iura fori.
 Sed nihil hic monitis regum fera corda mouentur,
 Nec cæcæ mentes numina summa timent.
 Nulla uoluptates moderantur uineula legum,
 Miscent arbitrio fanda nefanda suo.
 Sed meritas olim dabit ista licentia pœnas,
 Conuenietq; actis exitus ipse suis.
 Ecce ego deiiciam celsa de sede tyrannos,
 Cum manibus terras ipse mouebo meis.
 Vos equidem esse Deos iussi, Gnatosq; uocaui,
 Voce mea uobis regna tenere dedi.
 Sed repetam titulos, & regni iratus honores,
 Et dabitis pœnas uos aliquando mihi.
 Utq; alij exuti regni cecidere tyranni,
 Qui ueluti plebis pars sine honore iacent:
 Sic postquam tituli uobis ego dempsero honorem,
 Lapsaq;

Lapsaq; cum fuerint sceptrā superba manus
 Vos ignota eruis, contemtaq; funera, sicut

Obscura uulgus morte perire solet.

At tu summe Deus surgas, terramq; gubernes,

Absq; tuo regnum numine stare nequit.

Omnes te gentes Dominum metuantq; colantq;,

Omnia sunt etenim sub ditione tua.

Carmen Ioannis Stigelij, de medita-
 tione mortis, plenius su-
 periore.

Mors tua, mors Christi fraus terræ, gloria cœli,

Et dolor inferni sunt meditanda tibi.

Viue diu, sed uiue Deo: nam uiuere mundo,

Mortis opus: uiua est uiuere uita Deo.

Quicquid erit tandē, mea spes est unica Christus:

Huic uiuo, huic moriar, cætera uerò nihil.

Quid ualet hic mūdus, qd gloria? quid'ue triūph'?

Post miserum funus puluis & umbra sumus.

Custodia & cura Dei clementissimi
 erga nos.

Non Deus ostendit se tantum ut corpora curet,

Sed cur seruare nos uelit, ille monet.

Scilicet ut sese nobis communicet ipse,

Semper & ut uiuant pectora plena Deo.

Tunc autem in nobis fulget, tūc pectora complet,

Mens pia cūm discit munera nosse Dei.

F I N I S.

